

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Czech Military Review

2023

4

VOJENSKOTEORETICKÝ ČASOPIS

VOJENSKÉ ROZHLEDY

4

ROČNÍK 32 (64)

Recenzovaný článek

Jomkipurská válka perspektivou československé diplomacie

Yomkippur War from the Perspective of Czechoslovak Diplomacy

Eva Taterová

Abstrakt: Tato studie představuje události jomkipurské války (1973) perspektivou československé diplomacie a jejich následnou reflexi v přístupu československé zahraniční politiky vůči arabsko-izraelskému konfliktu v první polovině 70. let 20. století na základě doposud málo vytěžených archivních zdrojů. Československá blízkovýchodní politika od poloviny 50. let sice deklarovala svou jednoznačnou podporu arabské straně konfliktu, přesto tento přístup nebyl zcela bezvýhradný a v interních vládních dokumentech se někdy objevovala kritika arabských představitelů. Jomkipurská válka v tomto smyslu představuje důležitý přelomový moment, protože se fakticky jednalo o vojenský střet, který vyvolal nikoliv Izrael, ale arabská koalice, což znamenalo určitou výzvu pro československou propagandu. Současně tento ozbrojený konflikt představoval příležitost pro komunistické Československo dále prohloubit vztahy se svými arabskými spojenci.

Abstract: This study presents the perspective of Czechoslovak diplomacy on the events of the Yom Kippur War (1973) in the context of Czechoslovak foreign policy towards the Arab-Israeli conflict in early 1970s. The research is based on so far rather underexplored archival sources. Despite Czechoslovakia's declared unequivocal support for the Arab side of the conflict, Czechoslovak Middle Eastern policy since the mid-1950s was not entirely unconditional in relation to the Arab countries. Internal documents of Czechoslovak government occasionally revealed criticisms of Arab representatives. The Yom Kippur War represented a significant moment in this regard, as it was a military confrontation initiated not by Israel but by the Arab coalition, posing a challenge for Czechoslovak propaganda. Simultaneously, this armed conflict presented an opportunity for Communist Czechoslovakia to further deepen its relations with its Arab allies.

Klíčová slova: Blízký východ; Československo; diplomacie; jomkipurská válka; studená válka.

Key words: Cold War; Czechoslovakia; Diplomacy; Middle East; Yom Kippur War.

ÚVOD

Jomkipurská válka¹, která proběhla 6. – 26. října 1973, byla jedním z důležitých milníků arabsko-izraelského konfliktu. Ve svých důsledcích tento střet zásadně poznamenal jak regionální, tak globální politiku. Společný útok egyptských a syrských vojsk na území Izraele zahájený 6. října 1973 představoval moment překvapení, a to jak pro židovský stát samotný, tak pro mezinárodní společenství vzhledem ke skutečnosti, že ani část spojenců arabské koalice o přípravách této vojenské mise nebyla informována. Konflikt se navíc uskutečnil během postního měsíce ramadán, kdy se v muslimském světě obvykle neválčí. Izraelská armáda nedokázala na situaci bezprostředně adekvátně zareagovat, protože útok byl naplánován na největší židovský svátek Jom Kipur, kdy byl běžný život země ve stínu náboženských oslav a řada vojáků trávila dovolenou mimo vojenské základny.²

Spojené státy americké (USA) během krátké doby navzdory protestům arabských států začaly Izraeli dodávat potřebné zbraně a vojenský materiál, díky čemuž se izraelským jednotkám podařilo zahájit účinnou protiofenzívu a v průběhu několika dalších dní zvrátit stav bojových operací ve svůj prospěch.³ Na to ale arabské země disponující ropou reagovaly vyhlášením embarga na vývoz podporovatelům Izraele, což bezprostředně vedlo k prvnímu ropnému šoku, jenž ochromil světové trhy a ekonomiku.⁴ Z regionálního ozbrojeného konfliktu se tak během krátké chvíle stal globálně sledovaný problém, který se mimo jiné začal urychleně řešit na úrovni Organizace spojených národů (OSN). Výsledkem tohoto diplomatického úsilí byla rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 338 vyzývající k okamžitému ukončení bojů v oblasti, nicméně bez okamžité reakce zainteresovaných stran konfliktu.⁵ Takto dramatický vývoj situace na Blízkém východě pochopitelně vyvolal pozornost a reakce po celém světě, včetně Československa.

Českoslovenští političtí představitelé, média a veřejnost konflikt od počátku velmi pozorně sledovali, mimo jiné z toho důvodu, že československá diplomacie měla v oblasti své strategické a obchodní zájmy a Československo samotné dlouhodobě patřilo na Blízkém východě mezi velmi aktivní země východního bloku.⁶ Již koncem 60. let se Východ

1 V Izraeli označována jako válka ze dne smíření, v arabském světě známá jako ramadánová válka, někdy také nazývaná jednoduše říjnová válka podle měsíce, ve kterém se odehrála.

2 Věřící Židé během náboženských svátků nesmí podnikat téměř žádné pracovní či jiné aktivity, hlavní náplní dne má být modlitba a rozjímání. V říjnu 1973 tak nefungovaly vládní úřady, ale ani rozhlas či televize, značně utlumená byla též okamžitá akceschopnost izraelské armády. Více viz STERN, Marc. Svátky v životě Židů. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-551-8.

3 HERZOG, Chaim. *Arabsko-izraelské války: Válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost*. Praha: NLN - Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 319-329. ISBN 978-80-7106-954-6.

4 Více viz BINI, Elisabetta, Federico ROMERO a Giuliano GARAVANI. *Oil Shock: The 1973 Crisis and Its Economic Legacy*. London: I. B. Tauris, 2016. ISBN 9781784535568; GARAVINI, Giuliano. Completing Decolonization: The 1973 'Oil Shock' and the Struggle for Economic Rights. *International History Review*. 2011, Vol. 33, Iss. 3, s. 473-487. ISSN 0707-5332.

5 UNITED NATIONS DIGITAL LIBRARY. Resolution 338 (1973). [online]. Vyrobeno 1973 [cit. 2023-7-26] Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/93466>

6 Více viz ZÍDEK, Petr a Karel SIEBER. *Československo a Blízký východ v letech 1948 – 1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009. ISBN 978-80-86506-76-0.

politicky definitivně rozešel se Státem Izrael, se kterým od roku 1967 většina jeho členů vůbec neudržovala diplomatické vztahy v reakci na průběh a výsledky šestidenní války. Oproti tomu se od poloviny 50. let postupně rozvíjely přátelské vztahy s některými arabskými státy, které ve východním bloku spatřovaly jak možnou ideologickou inspiraci a politickou spřízněnost, tak především partnera v oblasti rozvoje ekonomiky a vojenství. Mezi země, které se na počátku 70. let řadily mezi blízké spojence Východu, patřily zejména Egypt a Sýrie, což vedlo k tomu, že jim v průběhu jomkipurské války Sovětský svaz, Československo a další země východního bloku opakovaně poskytovaly svou podporu.⁷

Přesto z československého pohledu situace na podzim 1973 nebyla zejména propagandisticky úplně jednoduchá. Na jednu stranu československá diplomacie dlouhodobě podporovala arabskou koalici ve střetech proti Izraeli, které označovala jako součást spravedlivého boje utlačovaného palestinského národa vůči západnímu imperialismu. Na druhou stranu však bylo nesporné, že v případě jomkipurské války konflikt zahájila arabská strana, což bylo možné vykládat jako porušení platného mezinárodního práva. Současně v Československu navzdory přerušení oficiálních diplomatických vztahů měl židovský stát stále řadu příznivců ať už z řad místní židovské komunity, některých intelektuálů nebo odpůrců komunistického režimu, kteří mimo jiné prostřednictvím podpory Izraeli dávali najevo svou náklonost k Západu, tak v neposlední řadě i části obyvatel, kteří jednoduše vnímali právo židovského národa na vlastní stát jako legitimní.

Cílem této studie je představit československou perspektivu událostí jomkipurské války a jejich následnou reflexi v přístupu československé zahraniční politiky vůči arabsko-izraelskému konfliktu v první polovině 70. let 20. století. Výzkum bude vycházet především ze studia primárních dokumentů ze sbírek Teritoriálních odborů Archivu Ministerstva zahraničních věcí ČR (AMZV), které obsahují diplomatickou korespondenci, zprávy z československých ambasád v Damašku a Káhiře, zápisy z porad Ústředního výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ), reporty z uskutečněných schůzek na Ministerstvu zahraničních věcí a další interní zprávy. Tyto informace budou doplněny o zprávy z dobových médií, především pak z článků otištěných v Rudém právu, které sloužilo jako jedna z hlavních mediálních platform pro propagandu komunistického režimu v normalizačním Československu.

Vzhledem ke skutečnosti, že tato pramenná základna je doposud jen málo vytěžena, jednou z ambic článku je nabídnout čtenáři doposud nezveřejněná fakta, která doplňují stávající poznatky ohledně československé blízkovýchodní politiky v době studené války na počátku 70. let 20. století. Současně se jedná o rozšíření pohledu na jomkipurskou válku o rovinu přístupu československé diplomacie, která je navzdory padesáti letům od těchto událostí v současnosti stále spíše neprozkoumaná. Tento přístup je v souladu s principy historiografického přístupu *New Cold War History*, jenž klade důraz na rozšíření studia dynamiky a interakcí nad rámec tradičního soupeření mezi Spojenými státy americkými a Sovětským svazem (SSSR) o rovinu satelitních států, nestátních aktérů, roli rozvedky, kultury a dalších témat, které mají přispět ke komplexnějšímu porozumění

⁷ TATEROVÁ, Eva. Proměny přístupu československé diplomacie k arabsko-izraelskému konfliktu v letech 1948-1967. *Mezinárodní vztahy*. 2022, Vol. 57, Iss. 1, s. 43–77. DOI 10.32422/mv-cjir.1795. ISSN 2788-2985.

studené války.⁸ V případě studia zahraničně-politických interakcí komunistického Československa a jeho pozice na Blízkém východě a v severní Africe se jedná o přístup a téma, který v posledních letech především díky postupně deklasifikovaným fondům v českých archívech vzbuzuje stále větší zájem badatelů a odborné veřejnosti⁹ – tento článek tedy aspiruje na to být příspěvkem v této probíhající debatě.

1 ČESKOSLOVENSKÁ DIPLOMACIE A BLÍZKOVÝCHODNÍ KONFLIKT

1.1. Krátká etapa československo-izraelského přátelství

Československo rozvíjelo své aktivity v oblasti Blízkého východu a severní Afriky již od meziválečné doby. Postupně si tak vybudovalo síť zastupitelských úřadů¹⁰ doplněnou o řadu neformálních místních kontaktů v zásadě ve všech klíčových státech oblasti. Zatímco původní cíl těchto aktivit byl zejména ekonomický a v menší míře politický, kulturní a vědecký, s počátkem studené války, ve které Blízký východ představoval jednu z důležitých oblastí střetů obou znepřátelených bloků supervelmocí, se situace zásadně změnila. Současně v období po roce 1945 začal eskalovat arabsko-izraelský konflikt, přičemž zásadní událostí, která nejenom geograficky změnila blízkovýchodní mapu, se stalo vyhlášení Státu Izrael v květnu 1948.¹¹ V této etapě se československá diplomacie – pochopitelně po konzultacích se sovětskými představiteli, protože v celém poválečném období probíhala postupná integrace Československa do sovětského bloku završená komunistickým převratem v únoru 1948, což ve svých důsledcích vedlo mimo jiné k ztrátě

⁸ WESTAD, Odd Arne (ed.). *Reviewing the Cold War: Approaches, Interpretations, Theory*. London: Routledge, 2000, s. 5–6. ISBN 0714650722; HOPKINS, Michael F. Continuing Debate, and New Approaches in Cold War History. *The Historical Journal*, 2007, Vol. 50, Iss. 4, s. 913–914. DOI 10.1017/S0018246X07006437. ISSN 1469-5103.

⁹ Více viz MUEHLENBECK, Philip E. a Natalia TELEPNEVA, ed. *Warsaw Pact Intervention in the Third World: Aid and Influence in the Cold War*. London, New York, 2018. DOI 10.5040/9781350989696.0006. ISBN 978-1788310550; RICHTEROVÁ, Daniela, Mikuláš PEŠTA a Natalia TELEPNEVA. Banking on Military Assistance: Czechoslovakia's Struggle for Influence and Profit in the Third World 1955–1968. *The International History Review*, 2021, Vol. 43, Iss. 1, s. 90–108. DOI 10.1080/07075332.2020.1763422. ISSN 07075332; KOURA, Jan. A Prominent Spy: Mehdi Ben Barka, Czechoslovak Intelligence, and Eastern Bloc Espionage in the Third World during the Cold War. *Intelligence and National Security*, 2020, Vol. 36, Iss. 3, s. 318–339. DOI 10.1080/02684527.2020.1844363. ISSN 1743-9019.

¹⁰ Istanbul (1919), Káhira (1923), Jeruzalém (1925), Bejrút (1926), Teherán (1930), Bagdád (1933), Tel Aviv (1950), Damašek (1954), Ammán (1964).

¹¹ ZVADA, Lubomír a Jiří LACH. Bloody years of the Jewish Insurgency in British Mandatory Palestine 1939–1948: From the White Paper to the State of Israel. *Vojenské rozhledy*, 2022, Vol. 31, Iss. 3, s. 121–136. DOI 10.3849/2336-2995.31.2022.03.121-136. ISSN 2336-2995.

suverénní zahraniční politiky¹² – postavila velmi aktivně na stranu sionistického hnutí/ Izraele, i když přístup některých vládních elit k židovské menšině v Československu byl již tehdy poněkud rozporuplný.¹³

Koncem 40. let Československo vznikající židovský stát velmi podporovalo jak na rovině politické a diplomatické, tak na úrovni vojenské prostřednictvím dodávek zbraní a dalšího materiálu stejně jako výcvikem židovských dobrovolníků.¹⁴ Tato podpora značně přispěla ke vzniku samostatného Izraele, což českoslovenští politici vnímali jednak jako způsob oslabení britského imperialismu na Blízkém východě¹⁵, současně existovaly naděje, že Izrael by se vzhledem k převažující levicové orientaci svých zakladatelů mohl stát jedním z blízkých spojenců východního bloku v oblasti, ne-li přímo jeho plnohodnotným členem.¹⁶ Tyto naděje však nakonec skončily zklamáním. Přestože první izraelské parlamentní volby v roce 1949 vyhrála levicově orientovaná Strana práce (Mapaj), její předseda a první izraelský premiér David Ben Gurion nejenže nepřizval do vlády Komunistickou stranu Izraele (Maki), ale současně směřoval zahraniční politiku nového státu prozápadním směrem.¹⁷

Tyto důvody společně s rozpoutáním politických antisemitských procesů¹⁸ v Československu stály za tím, proč se nakonec československo-izraelské přátelství konce 40. let stalo jen krátkou epizodou vzájemných vztahů, a proč v dalších dekádách studené války oba státy stály politicky a ideologicky na opačné straně studenoválečné barikády.¹⁹ V polovině 50. let, kdy se již politické vztahy mezi Československem a židovským státem nacházely ve znamení značného chladu a nepřátelství, začalo docházet k postupnému sblížování se východního bloku s některými arabskými státy. Tomuto vývoji významně napomohly vnitropolitické změny v zemích jako Egypt a Irák, kde politicky stále

12 SMETANA, Vít. Czechoslovakia and Spheres of Influence towards the End of the Second World War. *Central Europe*, 2007, Vol. 5, Iss. 2, s. 125–134. DOI 10.1179/174582107x190825. ISSN 1479-0963.

13 Více viz SOUKUPOVÁ, Blanka. Jewish cemeteries in the Czech lands after World War II. On the displacement of Jewish memory after the Shoah (with special attention to the period 1945-1956). *Epigraphica & Sepulcralia: Forum epigrafických a sepulkálních studií*, 2019, Iss. 8, s. 385-404. ISSN 978-80-88283-17-1.

14 Více viz DUFEK, Jiří, Karel KAPLAN a Vladimír ŠLOSAR. *Československo a Izrael v letech 1947–1953: studie*. Praha, Doplněk, 1993. ISBN 8085270218; HAGGAI, Frank, Zdeněk KLÍMA a Youssi GOLDSTEIN. *The First Israeli Weapons Procurement Behind the Iron Curtain: The Decisive Impact on the War of Independence. Israel Studies*, 2017, Vol. 22, Iss. 3. Special Section: The Centenary of the Balfour Declaration, s. 125-152. ISSN 1084-9513.

15 Velká Británie a Francie po skončení 1. světové války rozšířily svá impéria o nová tzv. mandátní území, která do té doby patřila Osmanské říši. Jedním z těchto území byl i tzv. Britský mandát Palestina (1920-1948). Více viz SEGEV, Tom. *One Palestine, Complete Jews and Arabs Under the British Mandate*. New York: Henry Holt and Company, LLC, 2013. ISBN 978-0805065879.

16 BIALER, Uri. *Between East and West: Israel's Foreign Policy Orientation 1948-1956*. Cambridge, 1990, s. 135-142. ISBN 9780521362498.

17 HELLER, Joseph. *The United States, the Soviet Union and the Arab–Israeli conflict, 1948–67. Superpower rivalry*. Manchester University Press, 2010, s. 13-18. ISBN 9781526103833.

18 Více viz např. KAPLAN, Karel. *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha: Mladá fronta, 1992. ISBN 9788020402691; STRÖBINGER, Rudolf. *Vražda generálního tajemníka: poslední Stalinův exemplární proces, soud s Rudolfem Slánským*. Brno: Petrov, 1991. ISBN 80-85247-26-7.

19 TATEROVÁ, Eva. Přístup československé diplomacie k Izraeli v letech 1960-1967. *Historický časopis*, 2018, Vol. 66, Iss. 4, s. 671–700. ISSN 0018-2575.

sílící nacionalistické skupiny svrhly vládnoucí královské režimy. Zatímco arabské monarchie z pochopitelných důvodů pohlížely na komunistickou ideologii s jejím důrazem na beztrždní společnost a rovnost všech lidí jako na potenciální hrozbu pro svou vlastní existenci, v případě nacionalistických režimů byla situace naprosto odlišná a otevřely se tak nové možnosti spolupráce s východním blokem.²⁰

1.2. Příklon Československa k arabské straně konfliktu

Egypt se po nástupu Džamála Násira na post prezidenta stal prvním arabským státem, který s Východem navázal úzkou spoluprací, u jejíhož zahájení stálo v polovině 50. let právě Československo. V roce 1955 pod sovětským patronátem totiž došlo k podepsání přelomové československo-egyptské smlouvy o vojenské spolupráci²¹, jejíž součástí byla dohoda o dodávkách zbraní a dalšího vojenského materiálu pro Násirův režim následované vysláním československých vojenských expertů do země s cílem proškolit vybrané příslušníky egyptské armády v používání zbraní a dalších dodaných vojenských technologií.²² Tato smlouva nejenže potvrdila pronikání východního bloku do oblastí, které byly dlouhodobě považovány za západní sféru vlivu, ale současně vytvořila důležitý precedens, protože podobný typ spolupráce ve vojenské oblasti Československo postupně začalo rozvíjet i s dalšími zeměmi tzv. Třetího světa.²³

Tato politika reflektovala změny v zahraničně-politické ideové koncepci Sovětského svazu, který po smrti svého dlouholetého vůdce Josefa V. Stalina v roce 1953 prošel určitými strukturálními změnami. Nový pohled na soupeření v probíhající studené válce jednoznačně deklaroval Stalinův nástupce Nikita S. Chruščov na XX. sjezdu Komunistické strany SSSR v roce 1956, kde vyhlásil nutnost – vzhledem k riziku vypuknutí devastující jaderné války – nadále vzájemné soupeření mezi oběma bloky vést výhradně mírovým způsobem. Jako spojující politická a hodnotová linie pro spolupráci východního bloku se

²⁰ DANNREUTHER, Roland. *The Soviet Union and the PLO*. London: Palgrave Macmillan, 1998, s. 20-22. ISBN 978-1349262175; TATEROVÁ, Eva. Czechoslovak-Egyptian Relations at the Onset of the Cold War. The Way to a Pragmatic Partnership. *Asian and African Studies*, 2022, Vol. 31, Iss. 2, s. 325-327. DOI <https://doi.org/10.31577/aassav.2022.31.2.05>. ISSN 1335-1257.

²¹ LARON, Guy. Logic dictates that they may attack when they feel they can win:” The 1955 Czech-Egyptian Arms Deal, the Egyptian Army, and Israeli Intelligence. *The Middle East Journal*, Vol. 63, Iss. 1, s. 69-84. DOI 10.3751/63.1.14. ISSN 1940-3461; GOLANI, Motti. The Historical Place of the Czech-Egyptian Arms Deal, Fall 1955. *Middle Eastern Studies*, 1995, Vol. 31, Iss. 4, s. 803-827. DOI 10.1080/00263209508701081. ISSN 1743-7881.

²² Více viz VYHLÍDAL, Milan. Češi v Káhiře. Aktivní pomoc Vojenské akademie Antonína Zápotockého v Brně při budování Military Technical College v Káhiře. *Historica Olomucensia*, 2010, Vol. 38, s. 99-112. ISSN 1803-9561; VYHLÍDAL, Milan. Czechoslovak Assistance with the Development of the Military Technical College in Cairo. *Czech-Polish Historical and Pedagogical Journal*, 2020, Vol. 12, Iss. 1, s. 134-141. ISSN 1803-6546.

²³ RICHTEROVÁ, Daniela, Mikuláš PEŠTA a Natalia TELEPNEVA. Banking on Military Assistance: Czechoslovakia's Struggle for Influence and Profit in the Third World 1955-1968. *The International History Review*, 2021, Vol. 43, Iss. 1, s. 90-108. DOI 10.1080/07075332.2020.1763422. ISSN 07075332.

zeměmi tzv. Třetího světa sloužil společný odsuzující postoj vůči západnímu imperialismu. Za jeho představitele komunistická propaganda vedle tradičních evropských koloniálních mocností – primárně Francie a Velké Británie – označovala též Spojené státy americké, které opakovaně obviňovala z nekoloniálních praktik a agresivní zahraniční politiky.²⁴

Tento narativ postupem času v řadě blízkovýchodních zemích nabýval na síle, zejména po událostech politického pádu íránského nacionalisty Muhammada Mosaddeka, který byl v roce 1953 svržen z postu premiéra Íránu v důsledku puče připraveného CIA.²⁵ Dalším důležitým momentem se staly události suezské krize, ke kterým došlo po znárodnění Suezského průplavu Násirovým režimem v červenci 1956. Československo stejně jako další země východního bloku se okamžitě postavilo na stranu Egypta, jeho kroky označilo za zcela legitimní a následně odsoudilo vojenskou invazi izraelsko-britsko-francouzské koalice jako neopodstatněnou agresi. Byť události suezské krize vojensky skončily pro Egypt drtivou porážkou, diplomaticky a propagandisticky z nich Násir vyšel jako jednoznačný vítěz.²⁶

Ačkoliv vztahy mezi východním blokem a jeho arabskými spojenci nebyly v následujících letech zcela bezkonfliktní – existovaly rozpory zejména ohledně postavení arabských komunistů a jejich podpory ze strany Východu – přesto Československo postupem času rozvinulo prosperující partnerství vedle Egypta zejména se Sýrií a Irákem poté, co se v těchto dvou zemích dostala k moci Strana arabské socialistické obrody známá pod zkratkou Baas.²⁷ Zhruba od poloviny 60. let rovněž zesílila spolupráce s postupně se emancipujícím palestinským národně-osvobozeneckým hnutím, prvotně zejména s hnutím Fatah a Organizací pro osvobození Palestiny (OOP).²⁸

1.3. Události roku 1967 a definitivní rozkol mezi Československem a Izraelem

Jedním z přelomových momentů blízkovýchodního konfliktu se stala šestidenní válka, která se odehrála ve dnech 5. – 10. června 1967. Tento vojenský konflikt přinesl drtivé

²⁴ WILSON CENTER. Khrushchev's Secret Speech, 'On the Cult of Personality and Its Consequences', Delivered at the Twentieth Party Congress of the Communist Party of the Soviet Union, 1956 [cit. 2022-7-30]. Dostupné z: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/115995.pdf?v=3c22b71b65bcbbe9fdfadead9419c995>

²⁵ ZAHIRANI, Mostafa T. The Coup That Changed the Middle East: Mossadeq v. The CIA in Retrospect. *World Policy Journal*, 2002, Vol. 19, Iss. 2, s. 93–99. ISSN 0740-2775.

²⁶ SORBY, Karol. The Suez Crisis of 1955-1956. *Historický časopis*, 2000, Vol. 48, Iss. 4, s. 650-672. ISSN 0018-2575.

²⁷ KAMRAVA, Mehran. *The Modern Middle East: A Political History since the First World War*. Berkeley: University of California Press, 2005, s. 70–72. ISBN 978-0520267756.

²⁸ TATEROVÁ, Eva. Proměny přístupu československé diplomacie k arabsko-izraelskému konfliktu v letech 1948-1967. *Mezinárodní vztahy*, 2022, Vol. 57, Iss. 1, s. 43–77. DOI 10.32422/mv-cjir.1795. ISSN 2788-2985.

vítězství a vojenskou prestiž Státu Izrael, který během necelého týdne porazil své arabské protivníky a na jejich úkor pod svou kontrolu získal nová rozsáhlá území²⁹. Současně však tento střet v mezinárodním prostředí vyvolal určité kontroverze, protože byť Izraelci nutnost zahájit šestidenní válku interpretovali jako součást svého práva na sebeobranu, část mezinárodního společenství tento argument nepřijala a především muslimské země izraelský postup označily za protiprávní.³⁰ Evropské socialistické země s výjimkou Rumunska³¹ okamžitě odsoudily izraelskou vojenskou operaci a zisk nových území Izraelem za nepřijatelnou agresi, současně tyto události využily jako záminku pro rozvázání svých diplomatických vztahů s židovským státem.³² Československo tak své diplomatické působení v Tel Avivu oficiálně ukončilo k 10. červnu 1967.³³ Vztahy se židovským státem posléze zůstaly na oficiální úrovni přerušené až do pádu komunistického režimu v Československu v listopadu 1989.³⁴

Navzdory přesvědčivému vítězství židovského státu v šestidenní válce však není možné říci, že by došlo k větší stabilizaci bezpečnostního prostředí na Blízkém východě. Arabské země se na konferenci v Chartúmu v září 1967 dohodly na znovuvyzbrojení izraelských protivníků a současně se zavázaly respektovat zásady tzv. tří ne: neuzavřít mír s Izraelem, neuznat jeho státnost a nevyjednávat s ním.³⁵ Současně stále více stoupala nespokojenost Palestinců. Řada z nich se po červnu 1967 nacházela na územích přímo kontrolovaných izraelskou armádou, to ve svých důsledcích vedlo k nárůstu jejich radikalizace a vzniku nových národně-osvobozeneckých skupin jako Lidová fronta za osvobození Palestiny (LFOP), od které se o několik let později oddělilo její marxistické křídlo známé jako Demokratická fronta za osvobození Palestiny (DFOP)³⁶. Československo až do roku 1989 udržovalo s některými z těchto palestinských skupin aktivní vztahy zejména prostřednictvím své ambasády v libanonském Bejrútu.³⁷

Události šestidenní války tak demonstrovaly jednoznačný příklon východního bloku k arabské straně konfliktu. Již v říjnu 1967 na důkaz dobrých československo-syrských

²⁹ Konkrétně se jednalo o Golanské výšiny, Pásmo Gazy, Sinajský poloostrov, východní Jeruzalém a Západní břeh Jordánu.

³⁰ MORRIS, Benny. *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881 – 1998*. New York: Alfred A. Knopf, 2011, s. 343-346. ISBN 0679744754.

³¹ Více viz STANCIU, Cezar. Romania and the Six Day War. *Middle Eastern Studies*, 2014, Vol. 50, Iss. 5, s. 775-795. DOI 10.1080/00263206.2014.913575. ISSN 1743-7881.

³² HELLER, Joseph. *The United States, the Soviet Union and the Arab–Israeli conflict, 1948–67. Superpower rivalry*. Manchester University Press, 2010, s. 249-250. ISBN 9781526103833.

³³ AMZV Teritoriální odbory-tajné (TO-T), Izrael 1965–1969, k. 1. *Izrael – Instrukce pro ZÚ Tel Aviv*, 12. 6. 1967, čj. 024818, s. 1.

³⁴ Více viz TATEROVÁ, Eva. *Československo a Izrael v letech 1948-1967. Od podpory sionismu k otevřenému nepřátelství*. Praha: EPOCHA, 2022. ISBN 978-80-278-0092-6.

³⁵ RABINOVICH, Itamar a Jehuda REINHARZ. *Israel in the Middle East. Documents and Readings on Society, Politics, and Foreign Relations, pre-1948 to the present*. Waltham, 2008, s. 241-242. ISBN 0874519624.

³⁶ ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. Brno: Barrister & Principal, 2007, s. 116-120. ISBN 978-80-87029-16-9.

³⁷ ZÍDEK, Petr a Karel SIEBER. *Československo a Blízký východ v letech 1948 – 1989*. Prague: Ústav mezinárodních vztahů, 2009, s. 237-238. ISBN 978-80-86506-76-0.

vztahů přijela do Československa syrská vojenská delegace vedená ministrem obrany Hafízem Asadem, která kromě přijetí na nejvyšší úrovni předsedou vlády Jozefem Lenártem a ministrem národní obrany Bohumírem Lomským navštívila vojenskou akademii ve Vyškově, kde projevila zájem o dodávky zbraní a vojenského materiálu s cílem doplnit ztráty po šestidenní válce, což bylo přislíbeno k dalšímu projednání.³⁸ I přesto se u arabských spojenců čas od času objevovaly obavy, že by československý rozchod s Izraelem nemusel být trvalý. Jednalo se zejména o reakci na rostoucí politickou liberalizaci společenských poměrů v Československu v souvislosti s procesem tzv. Pražského jara a také podpoře části společnosti pro Izrael, jedním z veřejně známých podporovatelů Izraele byl novinář Ladislav Mňačko. Někteří českoslovenští intelektuálové jako například spisovatel Pavel Kohout explicitně vyjádřili na IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů 27. – 29. června 1967 spolu s kritikou přístupu československé vládní garnitury k arabsko-izraelskému konfliktu.³⁹

Následující zhodnocení tohoto období se objevilo v koncepci československé zahraničí politiky vůči Egyptu z roku 1971: „V rozporu s linií XIII. sjezdu ÚV KSČ a platnými usneseními v oblasti vzájemných vztahů se v r. 1968 projevil dokonce snahy zásadně přehodnotit naši politiku vůči SAR a celému arabskému světu, zejména pokud se týká čs. postoje v otázce arabsko-izraelského konfliktu. Tyto proizraelské a prosionistické tendence, jakož i celkový vývoj Československa v roce 1968, vyvolávaly oprávněné obavy a nedůvěru vedoucích činitelů SAR [Spojená arabská republika], které bylo třeba po dubnovém plénu ÚV KSČ v roce 1969 v rámci celkové normalizace v oblasti zahraniční politiky postupně překonat.“⁴⁰

Jedním z důsledků nespokojenosti Arabů s výsledky šestidenní války byla tzv. opotřebovací válka, která probíhala v letech 1967–1970. Jednalo se sice o ozbrojený konflikt nižší intenzity charakteristický občasnými přeshraničními střety, útoky a sabotážemi zejména na egyptsko-izraelské a jordánsko-izraelské hranici, který ale přesto vyčerpával zdroje všech zainteresovaných stran a měl značné ohlasy v mezinárodní politice. K oficiálnímu ukončení bojů došlo po náhlém úmrtí egyptského prezidenta Džamála Násira na podzim 1970, občasně útoky palestinských radikálních skupin na izraelské cíle však pokračovaly i nadále.⁴¹

³⁸ ADAMEC, Jan. Czechoslovakia and Arms Deliveries to Syria 1955–1989. *Les Cahiers Sirice*, 2013, Vol. 10, Iss. 1, s. 69–81. ISSN 2118-0067.

³⁹ Více viz KAPLAN, Karel. „Všechno jste prohráli!“ *Co prozrazují archiv o IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů 1967*. Praha: I. Železný, 1997. ISBN 80-237-3549-7.

⁴⁰ AMZV TO-T, Egypt 1970-1974, k. 1. *Koncepce čs. zahraniční politiky vůči SAR*. Březen 1971, čj. 021419, s. 2.

⁴¹ Více viz HERZOG, Chaim. *Arabsko-izraelské války: Válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost*. NLN - Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 246-279. ISBN 978-80-7106-954-6.

1.4. Situace na Blízkém východě v předvečer jomkipurské války

Na přelomu 60. a 70. let 20. století se jako hlavní arabský spojenec Československa etablovala Sýrie. Jeden z vedoucích představitelů této země Hafíz Asad, který v následujících letech nadále stoupal vzhůru ve syrské politické hierarchii až se v březnu 1971 stal prezidentem⁴², byl československou vládní garniturou vnímán jako progresivní arabský politik nakloněný prohloubení vazeb mezi Sýrií a východním blokem, což mělo mimo jiné představovat příležitost pro rozšíření spolupráce mezi stranou Baas a KSČ.⁴³ V interních dokumentech československé diplomacie z první poloviny 70. let se opětovně objevovalo označení Sýrie jako nejpokrokovějšího arabského státu⁴⁴, to jen potvrzuje postupný odklon Československa od svého v předchozích letech největšího blízkovýchodního spojence Egypta, jehož politické vedení po smrti Džamála Násira převzal Anwar Sádát, který se postupně začal více a více sbližovat se Spojenými státy americkými.⁴⁵

Kritické vnímání Sádáta zesílilo zejména poté, co se v červenci 1972 rozhodl demonstrativně vypovědět ze země sovětské vojenské poradce a jejich rodinné příslušníky, dohromady se jednalo asi o 20 000 osob s cílem více prohloubit egyptsko-americké vztahy⁴⁶, to se mu v této etapě ale ještě nepodařilo.⁴⁷ Navzdory těmto skutečnostem jej však československá diplomacie reprezentovaná zejména velvyslancem v Káhiře Lumírem Hanákem hodnotila jako politika, se kterým je možné spolupracovat: „Sadat při všech svých chybách, nedostatcích a negativních vlastnostech /emocionálnost, buržoazní způsob života, nacionalismus, fanatický muslim/ je figurou, přes kterou při promyšlené politice je možno realizovat naše záměry.“⁴⁸ Současně na počátku roku 1973 byla vnitřní situace v Egyptě československou ambasádou v zemi vnímaná jako příznivě nakloněná pro rozvoj vzájemných vztahů: „Jak Sadat, tak i egyptská reakce a aktivizující se pravice se vzdali totiž myšlenky vojenského řešení důsledků krize. [...] Znovu tedy hledá návrat k socialistickým zemím a Sovětskému svazu. Této situace je třeba využít, zintenzivnit spolupráci, ovlivňovat atd.“⁴⁹

⁴² SORBY, Karol, Jr. Syria – Beginning of the Transformation Process, 1970 - 1973. *Asian and African Studies*, 2022, Vol. 31 Iss. 1, s. 124-140. DOI 10.31577/aassav.2022.31.1.06. ISSN 2585-8793.

⁴³ AMZV TO-T, Sýrie 1970-1974, k. 1. *Poznámky k současné situaci v Sýrii*, 18. 4. 1973, čj. 01001, s. 1-2.

⁴⁴ Např. AMZV TO-T, Sýrie 1970-1974, k. 1. *Sýrie – pozvání presidenta Asáda k návštěvě ČSSR /návrh pro vládu ČSSR/*. Nedatováno, čj. 025852, s. 1; AMZV TO-T, Sýrie 1970-1974, k. 3. *Současná situace v Sýrii. Politická zpráva č. 3*. 29. 12. 1973, čj. 01231, s. 10.

⁴⁵ GOMBÁR, Eduard, Ladislav BAREŠ a Rudolf VESELÝ. *Dějiny Egypta*. Praha, 2021, s. 621-624. ISBN 978-80-7106-971-3.

⁴⁶ AMZV TO-T, Egypt 1970-1974, k. 1. *Poznámky k hodnocení událostí v EAR v posledním období*. 7. 1. 1973, čj. 02, s. 4-5.

⁴⁷ RUBINSTEIN, Avin Z. *Red Star on the Nile: The Soviet-Egyptian Influence Relationship since the June War*. Princeton: Princeton University Press, 2015, s. 188-191. ISBN 9780691644004.

⁴⁸ AMZV TO-T, Egypt 1970-1974, k. 2. *EAR – záznam k hodnocení situace v EAR*. Srpen 1973, čj. 020834, s. 2.

⁴⁹ AMZV TO-T, Egypt 1970-1974, k. 1. *Poznámky k hodnocení událostí v EAR v posledním období*. 7. 1. 1973, čj. 02, s. 2.

Ve snaze potvrdit důležitost vztahů mezi Československem a Egyptem a prohloubit vazby Sádátova režimu na východní blok podniknul v lednu 1973 československý ministr zahraničí Bohumil Chňoupek oficiální cestu Egypta, kde se setkal s nejvyššími představiteli země včetně prezidenta Anwara Sádáta a ministra zahraničí Muhammada Hassana Zajjáta.⁵⁰ Během návštěvy obě strany opakovaně zdůrazňovaly nutnost rozvoje vzájemných vztahů, přičemž egypťští představitelé deklarovali svůj zájem o další dodávky zbraní a vojenského materiálu ze zemí východního bloku pro očekávané budoucí střety s Izraelem, což Chňoupek přislíbil k dalšímu projednání.⁵¹

2 JOMKIPURSKÁ VÁLKA PERSPEKTIVOU ČESKOSLOVENSKÉ DIPLOMACIE

2.1. Průběh vojenské fáze jomkipurské války

Zahájení jomkipurské války představovalo moment velkého překvapení pro celé mezinárodní společenství, včetně Československa.⁵² Vysoká možnost vypuknutí vojenského střetu mezi Izraelem a arabskými aktéry pochopitelně představovala v 70. letech 20. století v zásadě každodenní blízkovýchodní realitu, nicméně predikovat alespoň částečně vývoj událostí v říjnu 1973 československá diplomacie nedokázala. V pravidelných reportech zasílaných z Káhiry do Prahy se dokonce objevovala tvrzení, že byť Sádát veřejně opakovaně deklaroval jako nevyhnutelné vojenské řešení konfliktu se židovským státem, ve skutečnosti pro něj neměl mít podporu ani v důstojnickém sboru, ani mezi širokou veřejností – mělo se tak z perspektivy československé ambasády jednat spíše o jednu z metod propagandy jeho režimu než reálný plán.⁵³

Zpětně nicméně československá diplomacie ve svých interních dokumentech uváděla, že přípravy na válku byly dlouhodobé. Například v politické zprávě zaslané do pražského ústředí z Damašku v prosinci 1973 se uvádí, že plánování války začalo během jara téhož roku, přičemž říjnový termín útoku na Izrael určil egypťský prezident Anwar Sádát navzdory žádosti svého syrského protějšku Hafíze Asada o poskytnutí více času na přípravu.⁵⁴ Je faktem, že na počátku dubna 1973 Asad skutečně tajně navštívil Egypt, kde se Sádátem dojednal koordinaci vojenských akcí. Koncem srpna se pak v Alexandrii

⁵⁰ AMZV TO-T, Egypt 1970-1974, k. 2. *Zpráva o návštěvě ministra zahraničních věcí s. Ing. B. Chňoupeka v Egypťské arabské republice ve dnech 22.-26. ledna 1973 – podání do P ÚV KSČ.* 5. 2. 1973, čj. 020756.

⁵¹ *Ibid.*, s. 4.

⁵² AMZV TO-T, Egypt 1970-1974. k. 4. *Politická zpráva č. 1/74. O situaci v souvislosti s dohodou o odpoutání vojsk a řešení krize na Blízkém a Středním východě.* 23. 1. 1974, čj. 01012, s. 1.

⁵³ AMZV TO-T, Egypt 1970-1974, k. 1. *Poznámky k hodnocení událostí v EAR v posledním období.* 7. 1. 1973, čj. 02, s. 3.

⁵⁴ AMZV TO-T, Sýrie 1970-1974, k. 3. *Současná situace v Sýrii. Politická zpráva č. 3.* 29. 12. 1973, čj. 01231, s. 1.

uskutečnilo utajené jednání egyptských a syrských vysokých důstojníků, kde byla navržena dvě možná data útoku – na počátku září (7. 9. – 9. 9.) anebo na počátku října (5. 10. – 10. 10.). O připravované válce dostali informace pouze saúdský král Fajsál, alžírský prezident Huáří Búmedién a jordánský král Husajn, ten ale svou armádu do bojů odmítl přímo zapojit.⁵⁵ Sovětského velvyslance v Egyptě Vladimira Vinogradova o chystané ofenzivě informoval na osobní schůzce 3. října Anwar Sádát, což vedlo k tomu, že před zahájením bojových operací sovětské lodě opustily egyptské a syrské přístavy a zároveň došlo k evakuaci sovětských civilistů.⁵⁶

Jomkipurská válka⁵⁷ byla zahájena koordinovanými útoky Egypta a Sýrie na izraelské pozice skrze Suezský průplav, respektive na Golanských výšinách 6. října 1973 ve 14:00 odpoledne. V první fázi války slavila arabská vojska úspěchy: egyptský útok známý jako operace Badr⁵⁸ vedený přes Suezský průplav zapříčinil pád Bar Levovy linie; syrská armáda zaznamenala dílčí vítězství v bojích na golanské frontě.⁵⁹ Izraelské síly se však postupně konsolidovaly a 13. – 14. října se jim podařilo dosáhnout bodu zlomu ve vedení války na Sinaji, kde nejenže zvítězily v největší tankové bitvě od dob 2. světové války, ale současně se jim podařilo udržet strategicky klíčové průsmyky Mitla a Gidi. Důležitou roli v tomto zvratu v průběhu války sehrály dodávky zbraní a vojenského materiálu pro izraelskou armádu z USA. V době uzavření příměří 25. října tak izraelská armáda nejenže uhájila pozice z roku 1967, ale dokonce se dostala do vzdálenosti zhruba sto kilometrů od Káhiry.⁶⁰

Na počátku války si celkem úspěšně vedly rovněž syrské vojenské jednotky na golanské frontě, kterým se mimo jiné podařilo obsadit horu Hermon, syrské tanky se tak ocitly na dohled od Galilejského jezera.⁶¹ Situace na Golanských výšinách byla z izraelského pohledu vnímána v prvních dnech války jako kritická a pro budoucí vývoj situace ještě důležitější než boje na Sinaji. I z toho důvodu 8. října ve večerních hodinách izraelské nejvyšší

55 GOMBÁR, Eduard, Ladislav BAREŠ a Rudolf VESELÝ. *Dějiny Egypta*. Praha, 2021. ISBN 978-80-7106-971-3.

56 RUBINSTEIN, Avin Z. *Red Star on the Nile: The Soviet-Egyptian Influence Relationship since the June War*. Princeton: Princeton University Press, 2015, s. 257-261. ISBN 9780691644004.

57 Pro detailní informace o průběhu bojových operací jomkipurské války více viz např. HERZOG, Chaim. *Arabsko-izraelské války: Válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost*. NLN - Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 283-439. ISBN 978-80-7106-954-6; DUNSTAN, Simon. *Válka Jom Kippur 1973. Sinaj*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2883-4; MORRIS, Benny. *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881 – 1998*. New York: Alfred A. Knopf, 2011, s. 347-445. ISBN 0679744754; ASAF Siniver. *The Yom Kippur War Politics, Legacy, Diplomacy*. Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0199334810.

58 Tento název v sobě zahrnoval symboliku odkazu na bitvu u Badru z roku 624, ve který vítězství sil vedených prorokem Mohamedem výrazně přispělo k následnému rozšíření se islámu. – Více viz NICOLLE, David. *Armies of the Muslim Conquest*. Londýn: Osprey Publishing, 1993. ISBN 978-1855322790; MENDEL, Miloš. *Džihád: islámské koncepce šíření víry*. Atlantis, 2002. ISBN 80-7108-151-5.

59 ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. Brno: Barrister & Principal, 2007, s. 146. ISBN 978-80-87029-16-9.

60 DUNSTAN, Simon. *Válka Jom Kippur 1973. Sinaj*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 35-91. ISBN: 978-80-247-2883-4.

61 MORRIS, Benny. *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881 – 1998*. New York: Alfred A. Knopf, 2011, s. 402-408. ISBN 0679744754.

politické vedení mělo údajně diskutovat o možném nasazení jaderných zbraní.⁶² K 10. říjnu však došlo k přelomu v bojích na golanské frontě, kde izraelské síly začaly postupně vítězit a dobývat zpět Syřany obsazená území, přičemž syrští představitelé v jednání se Sověty dokonce vyjádřili obavy z pádu hlavního města Damašku. Dne 22. října tak Sýrie odsouhlasila příměří navrhané Radou bezpečnosti OSN.⁶³

2.2. Československá reakce na události jomkipurské války

O propuknutí a následném průběhu jomkipurské války pochopitelně informovala média ve všech zemích východního bloku. V Československu se veřejně hned od prvních zpráv de facto kopíroval sovětský narativ, který z rozpoutání bojů na Blízkém východě jednostranně obviňoval Izrael. Rudé právo tak 8. října přetisklo překlad prohlášení sovětské vlády k situaci, ve kterém se psalo mimo jiné následující: „[...] Izraelská vojenská klika mařila veškeré úsilí o nastolení spravedlivého míru na Středním východě, dopouštěla se neustálých provokací proti sousedním arabským státům, a v této oblasti všemožně rozněcovala doutnající ohniska válečného konfliktu, který Tel Aviv rozpoutal v roce 1967. [...] V posledních dnech soustředil Izrael značné síly na linii příměří se Sýrií a Egyptem, povolal záložníky, čímž vyhrotil situaci do krajnosti a rozpoutal válečné akce.“⁶⁴

Prohlášení velmi podobného obsahu následně vydalo také předsednictvo ÚV KSČ a československá vláda, které veřejně deklarovaly solidaritu s arabskými zeměmi a odsoudily údajně uchvatitelskou politiku Izraele.⁶⁵ Interně se nicméně o této záležitosti vedly velké diskuze, protože někteří představitelé československého komunistického režimu si uvědomovali skutečnost, že situace na Blízkém východě není zdaleka tak černobílá, jak ji líčila dobová proti-izraelská propaganda, a že Izrael má v Československu řadu příznivců především v mladší generaci, jak ostatně explicitně upozornil během jednání Antonín Kapek, jeden z členů předsednictva ÚV KSČ.⁶⁶ Vedení země nakonec dospělo k závěru co nejvíce veřejnosti zdůrazňovat údajně dlouhodobě agresivní koncepci zahraniční politiky židovského státu a nutnost podporovat arabské spojence Československa v jejich boji za své národní zájmy. Tuto solidaritu jednoznačně ocenil egyptský velvyslanec v Československu Metwally při své návštěvě u vedoucího 8. teritoriálního odboru

⁶² Více viz GAT, Moshe. Golda Meir and the 1973 Yom Kippur War. *Israel Affairs*, 2020, Vol. 26 Iss. 2, s. 155-173. DOI 10.1080/13537121.2020.1720110. ISSN 1743-9086.

⁶³ TZABAG, Shmuel. Termination of the Yom Kippur War between Israel and Syria: Positions, decisions and constraints at Israel's ministerial level. *Middle Eastern Studies*, 2001, Vol. 37 Iss. 4, s. 182-205. DOI 10.1080/714004416. ISSN 1743-7881.

⁶⁴ Rudé právo, *Prohlášení vlády SSSR. Odpovědnost nese Izrael*. 8. 10. 1973, s. 1.

⁶⁵ AMZV TO-T, Egypt 1970-1974, k. 2. *Situace na BSV – informace pro s. ministra*. 8. 10. 1973, čj. 062146, s. 1; Rudé právo, *Prohlášení předsednictva ÚV KSČ a vlády ČSSR k současné situaci na Středním východě*, 9. 10. 1973, s. 1.

⁶⁶ ZÍDEK, Petr a Karel SIEBER. *Československo a Blízký východ v letech 1948 – 1989*. Prague: Ústav mezinárodních vztahů, 2009, s. 82. ISBN 978-80-86506-76-0.

Ministerstva zahraničních věcí Miloše Vojty dne 12. října 1973, při které zároveň požádal o další vojenskou pomoc pro Egypt.⁶⁷

Rudé právo posléze každý den informovalo o průběhu bojů na Blízkém východě, kdy prezentované informace de facto přejímaly propagandu arabských zemí včetně četných faktografických nepřesností. V prvních dnech konfliktu detaily o probíhajících vojenských střetech de facto zastínily většinu ostatních zahraničních zpráv s výjimkou dozvuků svržení chilského prezidenta Salvadora Allendeho prostřednictvím vojenského puče. Až do skončení bojových operací mezi Izraelem a jeho arabskými protivníky Rudé právo každý den přinášelo podrobné informaci o dění v oblasti na titulní stránce, byť v závěrečné etapě války události na Blízkém východě poněkud zapadly ve stínu státní návštěvy prezidenta Gustáva Husáka v Jugoslávii. Kromě tradičního odsuzování Izraele a Spojených států amerických se opakovaně objevovala kritika tzv. sionistické lobby v USA a dalších zemích.⁶⁸ Kromě Rudého práva pochopitelně situaci na Blízkém východě reflektovala další média jako Československá televize, Československý rozhlas a v neposlední řadě Československý filmový týdeník, který ve své krátké reportáži v říjnu 1973 přinesl detailní záběry na izraelskou armádou poničené budovy na Sinaji, přičemž Suezský kanál v důsledku přístupu Izraele označil za jedno z nebezpečných ohnisek války ve světě.⁶⁹

Rudé právo s odkazem na egyptské a syrské zdroje nepravdivě informovalo, že válku zahájil v sobotu 6. října v 13:30 útok několika izraelských formací na egyptská stanoviště v blízkosti Zufránu⁷⁰ a Suchny, v oblasti Suezského průplavu a na hranicích se Sýrií⁷¹, a zcela tak pominula moment překvapení ze zahájení války na straně Izraele, který byl v prvních dnech konfliktu zcela zásadní. Situace byla optikou Rudého práva vylíčena celkem jednoznačně ve smyslu, že navzdory překvapivému agresivnímu izraelskému útoku s cílem zabrat další území na úkor svých arabských sousedů s vizí vytvořit tzv. *Velký Izrael*⁷² se arabské vojenské síly této agresi nejenže úspěšně brání, ale dokonce dosáhly dílčích vítězství. Víru v koncept *Velkého Izraele* jako určujícího principu izraelské zahraniční politiky ostatně opakovaně zdůrazňovali českoslovenští diplomaté ve svých zprávách v předchozích letech.⁷³

Poté, co se izraelské armádě podařilo i díky americkým vojenským dodávkám⁷⁴ situaci na bojišti zvrátit, interpretovala československá média tuto skutečnost jako předem

67 AMZV TO-T, Egypt 1970-1974, k. 3. *Záznam o návštěvě na žádost M. Vojty – ved. 8. t. o. 12. 10. 1973*, čj. 0262044, s. 1.

68 Rudé právo, *Intenzivní kampaň sionistické lobby v USA*, 12. 10. 1973, s. 7.

69 ČESKÁ TELEVIZE. *Československý filmový týdeník 1973*. [online]. Vyrobeno 2023 [cit. 2023-7-26] Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1130615451-ceskoslovensky-filmovy-tydenik/223562262700004/>

70 O tomto údajném izraelském útoku 6. října ve 13:30 jako první nepravdivě informoval egyptský rozhlas.

71 Rudé právo, *Boje na Středním východě*, 8. 10. 1973, s. 1, 5.

72 Velký Izrael neboli Erec Jisrael je územní koncepce židovského státu vycházející z interpretace Bible, podle které Bůh přidělil židovskému národu území od Nilu po Eufrat. Více viz ČEJKA, Marek. *Judaismus, politika a Stát Izrael*. Brno, Mezinárodní politický ústav, 2003. ISBN 80-210-3087-9.

73 AMZV TO-T, Egypt 1970-1974, k. 1. *Politická informace č. 4/72. Některé poznatky k příčinám izraelského expansionismu*. 12. 6. 1972, čj. 097, s. 1-2.

74 Rudé právo, *USA zásobují okupanty*, 13. 10. 1973, s. 7; Rudé právo, *Pomoc USA agresorovi*, 15. 10. 1973, s. 5.

připravený expanzivní dobytčácký plán.⁷⁵ Rudé právo dokonce s odvoláním se na americké noviny Daily News zveřejnilo informaci, podle které měli za Izrael z USA nejenže přicházet bojovat židovští dobrovolníci, ale dokonce údajně mělo probíhat utajené verbování amerických pilotů Izraelem s příslibem platu 5 000 dolarů měsíčně.⁷⁶ Roli Spojených států amerických při podpoře Izraele obecně a zejména v průběhu vojenského konfliktu tradičně československá strana vnímala velmi kriticky. Nejenže USA byly tradičně obviňovány ze zločinného imperialismu, ale v tomto případě se rovněž objevovala obvinění ze (spolu)zodpovědnosti za válečné zločiny, kterých se Izrael měl údajně úmyslně dopouštět na civilistech stejně jako američtí vojáci ve Vietnamu.

Československé zastupitelské úřady v Damašku a Káhiře taktéž opakovaně vyjadřovaly svou plnou podporu arabské straně konfliktu, byť se současně diplomatickými sbory obou zemí nesly obavy o vlastní bezpečnost, zejména pak poté, co izraelské letectvo začalo bombardovat Damašek.⁷⁷ Z tohoto důvodu byl 8. října schválen návrh československého velvyslance v Sýrii Miroslava Pokorného evakuovat ze země ženy a děti zaměstnanců ambasády sovětskými letadly. Podobný návrh, i když poněkud chaoticky formulovaný, předložil také Lumír Hanák, československý velvyslanec v Káhiře, ten ale neposlal konkrétní údaje o počtu evakuovaných, navrhované trase ani dopravních prostředcích.⁷⁸ Po skončení bojových operací v hodnotící zprávě odeslané pražskému ústředí děkoval Hanák za vysoké hodnocení práce svých zaměstnanců během války, nicméně u jeho dopisu se nachází rukou psaná poznámka vedoucího 8. teritoriálního odboru Miloše Vojty v následujícím znění: „Odpovídá jakoby na velká slova chvály, o které však nevím!“⁷⁹

V každém případě zůstává faktem, že v průběhu války Československo dodávalo svým arabským spojencům zbraně a další vojenský materiál, přičemž na koordinaci těchto dodávek se podílely zastupitelské úřady v Damašku a Káhiře. Celkově Československo v průběhu války do oblasti dodalo vojenské a zdravotnické zásilky ve výši asi 200 milionů Kčs – jednalo se kupříkladu o 93 tanků, 12 letounů Mig-21, granátometry RPG-7, střely Maljutka a pochopitelně také munici a náhradní díly.⁸⁰ Státy východního bloku původně předpokládaly, že za tuto pomoc poskytnutou v průběhu války dostanou zapláceno, ale nakonec pragmaticky vyhodnotily, že vzhledem k nízkým šancím na finanční kompenzaci budou tyto dodávky vnímat jako dar svým arabským spojencům v nouzi. Je nicméně paradoxní, že navzdory úzkým vztahům představitelé Československa, a dokonce ani Egypťané přesně nevěděli, kde přesně byly tyto zbraně v průběhu války nasazeny.

Po skončení bojových operací egyptská strana na tuto věc vznesla otázku, kterou se však československá diplomacie rozhodla bez odpovědi tiše přejít, protože se ukázalo, že poptávané zbraně nakonec skončily převážně v rukou syrské a nikoli egyptské armády, což byla vzhledem k určité rivalitě mezi oběma státy navzdory existujícímu účelovému

⁷⁵ Rudé právo, *Izrael usiluje o další teritoriální loupeže*, 13. 10. 1973, s. 1.

⁷⁶ Rudé právo, *Verbíři s dolary*, 20. 10. 1973, s. 7.

⁷⁷ AMZV TO-T, Egypt 1970-1974, k. 5. *Nepojmenovaný dokument*. 19. 12. 1973, čj. 01349, s. 1.

⁷⁸ AMZV TO-T, Egypt 1970-1974, k. 2. *Situace na BSV – informace pro s. ministra*. 8. 10. 1973, čj. 062146, s. 1.

⁷⁹ AMZV TO-T, Egypt 1970-1974, k. 5. *Nepojmenovaný dokument*. 19. 12. 1973, čj. 01349, s. 1.

⁸⁰ ZÍDEK, Petr a Karel SIEBER. *Československo a Blízký východ v letech 1948 – 1989*. Prague: Ústav mezinárodních vztahů, 2009, s. 82. ISBN 978-80-86506-76-0.

proti-izraelskému spolenectví poměrně citlivá záležitost. V depeši pro velvyslance Hanáka se objevuje následující vysvětlení celé situace: „Po zvážení celé záležitosti s. Biřak prostřednictvím s. Auersperga [vedoucí oddělení mezinárodní politiky ÚV KSČ] sdělil, že ČSSR považovala frontu za jeden celek. Poskytla této frontě pomoc podle svých možností. Protože nemohla sama zabezpečit rychlou dopravu speciální pomoci na frontu vlastními prostředky, požádala o to SSSR. Transporty byly orgány zajišťujícími dopravu směřovány na jednotlivé úseky fronty podle momentální naléhavosti potřeby. /Jen pro Tebe: jak jsme se dodatečně dověděli, byl čs. materiál v této době dodán na syrský úsek fronty/.“⁸¹

2.3. Dopady jomkipurské války

Zásadním momentem jomkipurské války se stalo vyvolání prvního ropného šoku poté, co zástupci představitelů arabských států vyvážejících ropu na setkání v Kuvajtu 17. října 1973 rozhodli jednak o dočasném snížení produkce této komodity o 5 % (v některých případech dokonce na přechodnou dobu až o 25 %) a uvalení embarga na dovoz ropy do USA a Nizozemí s cílem potrestat tyto země za poskytnutou pomoc Izraeli.⁸² Ve svých důsledcích se jednalo o klíčový okamžik, který nejenže vedl k vyvolání hospodářské a společenské krize nejen v západních zemích, což mezinárodně vedlo k intenzivním debatám o možnostech budoucího zajištění energetické bezpečnosti. Zároveň se jednalo o posílení mocenských pozic arabských zemí ve světové politice skrze tzv. ropnou zbraň.⁸³

Zatímco československá média se této nové situaci věnovala jen okrajově vzhledem k tomu, že ekonomiky zemí Východu nebyly primárně závislé na dodávkách ropy z arabských zdrojů, československá diplomacie pochopitelně celou záležitost detailně analyzovala. Vyjádřila překvapení nad neobvyklou jednotou arabského světa, kdy neočekávaně spojily své síly nacionalistické sekulární státy s konzervativními monarchiemi Perského zálivu. Současně však spolupráci Egypta s konzervativními arabskými režimy v čele se Saúdskou Arábií československé velvyslanectví v Káhiře vnímalo jako určité riziko v tom smyslu, že jde o snahu k řešení konfliktu využít primárně USA na úkor Sovětského svazu.⁸⁴

Toto vnímání do značné míry odráželo realitu vzhledem k postupujícímu sblížení politického režimu Anwara Sadáta se Spojenými státy americkými, které narůstalo po celá 70. léta, až dosáhlo vrcholu v roce 1978 podepsáním přelomové mírové smlouvy mezi Izraelem a Egyptem v letním sídle amerických prezidentů v Camp David.⁸⁵ Již v době

⁸¹ AMZV TO-T, Egypt 1970-1974, k. 4. *Dodávky spec. materiálu do EAR*. 23. 11. 1973, čj. 026762, s. 1.

⁸² GOMBÁR, Eduard, Ladislav BAREŠ a Rudolf VESELÝ. *Dějiny Egypta*. Praha, 2021, s. 630-631. ISBN 978-80-7106-971-3.

⁸³ ČERNOCH, Filip. Ropná zbraň: strašák nebo reálná hrozba? Potenciál, mechanismus, fungování a možné dopady použití tohoto prostředku ekonomické války v mezinárodních vztazích. *Mezinárodní vztahy*, 2007, Vol. 42, Iss. 3, s. 5-30. ISSN 0323-1844.

⁸⁴ AMZV TO-T, Egypt, 1970-1974, k. 5. *Politicko-hospodářská zpráva č. 15 – o politice EAR v otázce nafty a řešení energetické krize kapitalistického světa*. 20. 11. 1974, čj. 01204, s. 1.

⁸⁵ BERENJI, Shahin. Sadat and the Road to Jerusalem: Bold Gestures and Risk Acceptance in the Search for Peace. *International Security*, 2020, Vol 45 Iss. 1, s. 127-193. DOI 10.1162/isec_a_00381. ISSN 1531-4804.

jomkipurské války si USA reprezentované především ministrem zahraničních věcí Henry Kissingerem počínaly při řešení krize na Blízkém východě velmi aktivně, kdy Kissinger aplikoval princip diplomatického vyjednávání známý jako kyvadlová diplomacie. Základní postup kyvadlové diplomacie spočíval v tom, že americký ministr zahraničí opakovaně navštěvoval jednotlivé aktéry konfliktu, aby jim předkládal návrhy řešení a následně o nich vyjednával, až se mu nakonec podařilo dosáhnout nejen zastavení bojů, ale také v prosinci 1973 uspořádat konferenci v Ženevě, která měla přivést jednotlivé strany konfliktu k jednacímu stolu.⁸⁶

Výsledkem prvního kola ženevských jednání bylo 18. ledna 1974 podepsání dohody o odpoutání vojsk mezi Egyptem a Izraelem, jednalo se o první oficiální společný dokument, který představitelé obou zemí podepsali po dvaceti pěti letech, tedy od uzavření příměří po vzniku Státu Izrael na řeckém Rhodu v roce 1949.⁸⁷ Ostatní arabské státy a také země východního bloku včetně Československa však kritizovaly skutečnost, že se těchto jednání nezúčastnila Sýrie, jež schůzku za stávajících podmínek odmítla, ani představitelé palestinských organizací, kteří do Švýcarska vůbec nebyli pozváni. Českoslovenští diplomaté výsledek těchto dohod i celé války hodnotili z egyptské pozice jako pragmatický kompromis: „Lze z toho tedy vyvodit, že Sadat se rozhodl situaci definitivně řešit. Říjnovou válkou se pokusil přesvědčit arabský svět o tom, že není zbabělec, ale současně, že v současné situaci ve světě jiné než politické řešení krize s nutnými kompromisy neexistuje.“⁸⁸

Dne 31. května 1974 pak byla v Ženevě po dlouhých a komplikovaných jednáních podepsána dohoda mezi vojenskými představiteli Izraele a Sýrie o odpoutání sil na golanské frontě, která řešila otázky jako zastavení palby mezi nepřátelými stranami, vytvoření nárazníkového pásma a výměnu zajatých a mrtvých vojáků obou stran pod záštitou OSN. Nejednalo se sice o uzavření finální mírové smlouvy, přesto to znamenalo důležitý krok směrem k postupné deeskalaci konfliktu.⁸⁹ Ač uzavření samotné dohody a tvrdý vyjednávací postup arabských států československá diplomacie v zásadě vítala, přesto se ve zprávách zasílaných z velvyslanectví v Káhiře opakovaně objevovaly stížnosti, že se Egypt za vlády Anwara Sádáta příliš podřizuje Spojeným státům americkým a tím tak má nepřímo přijímat podmínky Izraele. Současně zde akcentovaly obavy, aby v budoucnu na podobné apely USA nepřistoupily také další arabské země včetně Sýrie.⁹⁰

Bezprostředně po skončení války se totiž ze strany arabských států objevovala kritika z jejich pohledu nízkého diplomatického angažmá Sovětského svazu a výtky, že poskytnutá vojenská pomoc východního bloku v průběhu konfliktu nebyla ani dostačující, ani nezištná. Kritická slova přitom nepřicházela jen ze strany představitelů Egypta, ale

⁸⁶ Více viz KISSINGER, Henry. *Krize: Anatomie dvou hlavních krizí americké zahraniční politiky*. Praha: Academia, 2006, s. 13-297. ISBN 80-200-1439-X.

⁸⁷ MORRIS, Benny. *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881 – 1998*. New York: Alfred A. Knopf, 2011, s. 249-252. ISBN 0679744754.

⁸⁸ AMZV TO-T, Egypt 1970-1974, k. 4. *Politická zpráva č. 1/74. O situaci v souvislosti s dohodou o odpoutání vojsk a řešením krize na Blízkém a Středním východě*. 23. 1. 1974, čj. 01012, s. 12.

⁸⁹ DUNSTAN, Simon. *Válka Jom Kippur 1973. Sinaj*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 15. ISBN: 978-80-247-2883-4.

⁹⁰ AMZV TO-T, Sýrie 1970-1974, k. 3. *Dohoda o odpoutání vojsk na syrsko-izraelské frontě*. 18. 6. 1974, čj. 01177, s. 1-6.

veřejně ji vyjádřil též syrský prezident Hafiz Asad, a to na zasedáních Ústředního vedení Pokrokové národní fronty, kde odsoudil zastavení sovětských dodávek zbraní v předvečer války⁹¹, finanční požadavky Československa a v neposlední řadě kvalitu zaslaných zbraní: „Naproti tomu nám SSSR přestal dodávat zbraně, zdá se, že začal být neutrální a přitom ZST [země socialistického tábora] od nás neustále chtějí peníze, zvláště Češi, kteří požadují tvrdou valutu (sic!) to, co nám ZST dodaly za války, těch 350 tanků, to bylo víceméně staré železo!!! Mig-21 je pozadu za Mirážemi a Phantomy o řadu let. My vlastně nevíme, co teď Sověti chtějí. Po oblasti jezdí Kissinger a žádná ze sovětských osobností.“⁹²

I když uvedené projevy vyzněly poměrně dramaticky, a jak ukazuje výše uvedená ukázka, Asad neváhal na adresu Východu pronést velmi tvrdá slova, československá diplomacie jejich význam nepřečenovala. Převládala interpretace těchto výroků jako zklamání z výsledků války, kdy Sýrie nejenže nezískala zpět oblast Golanských výšin ztracenou v roce 1967, ale rovněž si dle postřehů československé ambasády v Damašku realisticky myslící syrští představitelé dobře uvědomovali, že dlouhodobý cíl arabských zemí zničit Stát Izrael není příliš reálný.⁹³ V koncepci československo-syrských vztahů z roku 1974 se objevilo následující zhodnocení situace: „Válečný konflikt v říjnu 1973 ještě více upevnil zaměření zahraničně-politické orientace Sýrie na spolupráci se SSSR a socialistickými zeměmi. [...] Sýrie je objektivně nucena ke spolupráci se socialistickými státy, neboť si je vědoma toho, že ve válce s Izraelem nemůže čekat pomoc ani od USA, ani od ostatních západních zemí. Občasné výpady některých syrských představitelů proti spolupráci se socialistickými zeměmi lze chápat jako určitý druh nátlaku na rozšíření vojenské a hospodářské pomoci.“⁹⁴ Ve zprávě zaslané z Damašku do pražského ústředí v prosinci 1973 velvyslanec Pokorný dokonce doporučil považovat Sýrii z československého pohledu za jednu z nejdůležitějších zemí nejen mezi arabskými, ale i neangažovanými státy vůbec.⁹⁵

Pokračující československo-syrské spojenectví kromě dalších vojenských dodávek, které měly zacelit válečné ztráty syrské armády⁹⁶, potvrdila také pomoc československých expertů při obnově válkou zničených zařízení v Sýrii jako například ropné rafinerie a elektrárny ve městě Homs.⁹⁷ Dalším důležitým momentem ve vzájemných vztazích se staly reciproční státní návštěvy nejvyšších představitelů Sýrie a zemí východního bloku. Hned na jaře 1974 Hafiz Asad podnikl oficiální cestu do Sovětského svazu, která měla mezinárodně veřejně potvrdit pokračující partnerství mezi Sýrií a Východem.⁹⁸ Na to

⁹¹ AMZV TO-T, Sýrie 1970-1974, k. 1. *Informace o zasedání Ústředního vedení Pokrokové národní fronty dne 22. listopadu 1973*, 9. 12. 1973, čj. 01214, s. 1-5.

⁹² AMZV TO-T, Sýrie 1970-1974, k. 1. *Informace o zasedání ÚV PNF 1. prosince 1973*, 9. 12. 1973, čj. 012177, s. 2.

⁹³ AMZV TO-T, Sýrie 1970-1974, k. 3. *Současná situace v Sýrii. Politická zpráva č. 3*, 29. 12. 1973, čj. 01231, s. 3.

⁹⁴ AMZV TO-T, Sýrie 1970-1974, k. 3. *Sýrie – projednání koncepce hospodářských vztahů mezi ČSSR a Sýrií do roku 1985*, 8. 4. 1974, čj. 011157, s. 2.

⁹⁵ AMZV TO-T, Sýrie 1970-1974, k. 3. *Současná situace v Sýrii. Politická zpráva č. 3*, 29. 12. 1973, čj. 01231, s. 11.

⁹⁶ ADAMEC, Jan. *Czechoslovakia and Arms Deliveries to Syria 1955–1989. Les Cahiers Sirice*, 2013, Vol. 10, Iss. 1, s. 69–81. ISSN 2118-0067.

⁹⁷ AMZV TO-T, Sýrie 1970-1974, k. 1. *Zpráva o návštěvě předsedy vlády ČSSR s. L. Štroukala v Syrské arabské republice ve dnech 11.-14. listopadu 1974 /podání do předsednictva ÚV KSČ/*, 27. 11. 1974, čj. 017787, s. 5.

⁹⁸ AMZV TO-T, Sýrie 1970-1974, k. 3. *Návštěva presidenta Asáda v Moskvě*, 13. 5. 1974, čj. 01135, s. 1.

navázala výprava československé státní delegace vedená předsedou vlády Lubomírem Štrougallem v doprovodu ministra zahraničí Bohuslava Chňouпка a ministrem-místopředsedou Státní plánovací komise Vladimíra Janzy do Damašku v listopadu 1974.⁹⁹

Při setkání československých politiků se syrskými představiteli pochopitelně došlo také na téma jomkipurské války a jejích dopadů. Jak prezident Hafíz Asad, tak premiér Mahmúd Ajúbí opakovaně vyjádřili svůj vděk Československu za veškerou zaslouženou vojenskou a další pomoc jak přímo během války, tak i po ní, kdy bylo nutné zacelit všechny Izraelem způsobené materiální škody. Ajúbí dokonce měl při uzavřených jednáních prohlásit, že díky pomoci Československa, Sovětského svazu a dalších zemí východního bloku již byly syrské válečné ztráty zcela nahrazeny a v důsledku toho má být morální a bojová připravenost syrské armády na velmi vysokém stupni.¹⁰⁰ O skutečnosti, že přijetí československé delegace v Damašku bylo velmi srdečné, svědčí též výzva syrského prezidenta Hafíze Asada Lubomíru Štrougalovi, aby si svou návštěvu v Sýrii o dva nebo tři dny prodloužil, což ale předseda československé vlády s díky odmítl. Při té příležitosti zopakoval své pozvání pro Asada a Ajúbího k brzké návštěvě Československa,¹⁰¹ přičemž syrský prezident příslibem návštěvy v roce 1975 skutečně zrealizoval.

ZÁVĚR

Jomkipurská válka na podzim 1973 opětovně přitáhla světovou pozornost k regionu Blízkého východu a pokračujícímu problému arabsko-izraelského konfliktu. Ačkoliv v relativně nedávné minulosti blízkovýchodní konflikty jako suezská krize (1956) a šestidenní válka (1967) zásadně polarizovaly vztahy mezi supervelmocemi v probíhající studené válce, na počátku 70. let byla situace odlišná. V mezinárodním prostředí totiž probíhal proces částečného uvolnění vztahů mezi oběma bloky supervelmocí známý jako détente, což vedlo k tomu, že jak Sovětský svaz, tak Spojené státy americké projevovaly zájem řešit mezinárodní problémy, včetně těch blízkovýchodních, pokud možno konsenzuálně a mírovou cestou.

Tato změna atmosféry se nicméně na úrovni zahraniční politiky sovětských satelitů projevovala jen postupně. Reakce československé vládní garnitury na střet mezi Izraelem a jeho arabskými protivníky v říjnu 1973 probíhala v zásadě dle zaběhnutých vzorců, kdy bez ohledu na realitu jako jediného viníka rozpoutání tohoto ozbrojeného konfliktu bezpodmínečně označila Stát Izrael, jež dlouhodobě obviňovala z implementace agresivní zahraniční politiky. Vzhledem ke skutečnosti, že od června 1967 byly československo-izraelské diplomatické vztahy oficiálně přerušeny, základní informace o situaci v oblasti

⁹⁹ AMZV TO-T, Sýrie 1970-1974, k. 1. *Zpráva o návštěvě předsedy vlády ČSSR s. L. Štrougala v Syrské arabské republice ve dnech 11.-14. listopadu 1974 /podání do předsednictva ÚV KSČ/*. 27. 11. 1974, čj. 017787, s. 1.

¹⁰⁰ AMZV TO-T, Sýrie 1970-1974, k. 1. *Záznam z přijetí předsedy vlády ČSSR s. L. Štrougala u prezidenta Syrské arabské republiky H. Asáda dne 12. 11. 1974*. 12. 11. 1974, čj. 018812, s. 1-4.

¹⁰¹ AMZV TO-T, Sýrie 1970-1974, k. 1. *Zpráva o návštěvě předsedy vlády ČSSR s. L. Štrougala v Syrské arabské republice ve dnech 11.-14. listopadu 1974 /podání do předsednictva ÚV KSČ/*. 27. 11. 1974, čj. 017787, s. 4.

zasílaly československé zastupitelské úřady v Damašku a v Káhiře. Ty však nejenže nedokázaly úspěšně predikovat vypuknutí jomkipurské války, ale i v jejím průběhu předkládaly převážně informace ovlivněné prizmatem studenoválečné ideologie než realistické zhodnocení událostí. Shodný narativ posléze dominoval i v československých médiích.

Navzdory počátečnímu momentu překvapení a dílčím úspěchům na bojišti se nakonec Izraeli podařilo překonat paniku a s americkou pomocí realizovanou prostřednictvím dodávek zbraní a vojenského materiálu dosáhnout celkového obratu ve válce. To ve výsledku vedlo k tomu, že židovský stát nejenže uhájil svou existenci a státnost, ale také k tomu, že arabské země nezískaly zpět území ztracená během šestidenní války v červnu 1967. Přestože ryze z vojenského pohledu se jednalo o další izraelský vojenský úspěch, československá diplomacie vnímala výsledky jomkipurské války jako vítězství arabské strany, a to zejména Egypta. V politické zprávě z listopadu 1973 československé velvyslanectví v Káhiře zhodnotilo situaci jednoznačným způsobem: „Sadat vsadil na válku a bez ohledu na její výsledek vyhrál. V říjnu 1973 padl mýtus o neporazitelnosti Izraele konstruovaný jako doktrína, tvořící část rasistické teorie sionismu. Sadatovo rozhodnutí a statečnost arabských vojáků si vyžádaly respekt. Arabové dokázali sami sobě i celému světu, ale zvláště Izraeli, že se dovedou bít a zbavili se komplexu poražených.“¹⁰²

Lze tedy konstatovat, že Československo v období jomkipurské války znovu prokázalo svou podporu arabské straně konfliktu, což se projevilo jak v rovině verbální, tak i po ryze praktické stránce prostřednictvím dodávek zbraní, vojenského a zdravotnického materiálu stejně jako následné pomoci československých expertů při poválečné obnově válkou poničené infrastruktury. Československá diplomacie se již v době jomkipurské války začínala orientovat prioritně na Sýrii, která postupně nahrazovala Egypt, jenž byl hlavním československým blízkovýchodním partnerem v předchozích letech. Tyto trendy ještě posílily po skončení války, kdy se režim Anwara Sádáta začal postupně více a více sblížovat se Spojenými státy americkými a jejich prostřednictvím též s Izraelem. Oproti tomu Sýrie na nejvyšší úrovni reprezentovaná Hafizem Asadem spolu s některými palestinskými skupinami zůstala klíčovým partnerem československé blízkovýchodní politiky až do konce studené války.

Vznik této studie byl podpořený výzkumným projektem Grantové agentury České republiky „Československá diplomacie a arabsko-izraelský konflikt v letech 1948-1989“ (23-05300S).

Autor: *Mgr. Eva Taterová, M.A., Ph.D., narozena v roce 1987, působí jako výzkumná pracovníce na Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. V roce 2016 získala Ph.D. v oboru Mezinárodní vztahy na Masarykově univerzitě, v letech 2010-2011 absolvovala magisterský program Blízkovýchodní studia na Ben-Gurion*

¹⁰² AMZV TO-T, Egypt 1970-1974, k. 4. *Politická zpráva č. 21. O vývoji situace v EAR v souvislosti s válečnými událostmi.* 14. 11. 1973, čj. 01324, s. 11.

University of the Negev v Izraeli. Dlouhodobě se odborně zaměřuje především na témata československé zahraniční politiky a diplomacie v období studené války, historii a politický vývoj regionu Blízkého východu, arabsko-izraelský konflikt a antisemitismus ve střední Evropě. K uvedené problematice vyučuje řadu tematicky souvisejících kurzů pro studenty vysokých škol v České republice a v zahraničí.

Jak citovat: TATEROVÁ, Eva. Jomkipurská válka perspektivou československé diplomacie. Vojenské rozhledy. 2023, 32 (4), 003-023. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

Recenzovaný článek

Od plánu *Gideon* k plánu *Tnufa*: izraelská obranná strategie a budování izraelských obranných sil v širším kontextu Blízkého východu po arabském jaru

From Plan *Gideon* to Plan *Tnufa*: Israeli defense strategy and the buildup of the Israeli Defense Forces in the wider context of the Middle East after the Arab Spring

Ľubomír Zvada, Jiří Lach

Abstrakt: Na základě metody obsahové analýzy, tato studie analyzuje vůbec první publikovanou bezpečnostní strategii Izraelských obranných sil, která byla zveřejněna v roce 2015. Hlavním cílem textu je nejen představit okolnosti vzniku a diskutovat hlavní cíle tohoto strategického bezpečnostního dokumentu, ale také nastínit širší geopolitický kontext, z něhož vzešel. Autoři argumentují, že dokument akcentoval především dvě oblasti – použití síly a budování kapacit izraelské armády. Mimo jiné publikování strategie mělo plnit také odstrašující efekt. V závěru autoři srovnávají plán *Gideon* a na něj navazující plán *Tnufa* a poukazují na značný význam, který má při implementaci takového dokumentu konsenzus politických a vojenských elit, a také se zamýšlejí nad tím, jaké poučení a inspiraci lze z tohoto případu čerpat v našem geografickém prostoru v průběhu procesu formulování či reformulování strategických bezpečnostních dokumentů.

Abstract: Based on the content analysis method, this study analyzes the first ever published security strategy of the Israel Defense Forces, which was published in 2015. The main objective of the paper is not only to present the circumstances of its creation and discuss the main objectives of this strategic security document, but also to outline the broader geopolitical context from which it emerged. The authors argue that the document primarily emphasized two areas - the use of force and capacity building of the Israeli military. Among other things, the publication of the strategy was intended to have a deterrent effect.

Klíčová slova: Izrael; IDF; strategie; obranná politika; Blízký východ.

Key words: Israel; IDF; Strategy; Defense Policy; Middle East.

ÚVOD

Jen v několika málo světových regionech se politické a bezpečnostní otázky mění s takovou dynamikou, jako v prostředí Blízkého východu a severní Afriky, v tzv. MENA regionu.¹ Tento region a jeho konkrétní problémy, především dysfunkční autoritářské režimy, náboženský fundamentalismus, či radikální islámský terorismus, se dočkaly intenzivnější pozornosti v průběhu událostí tzv. arabského jara, které nejen že znovu rozproudily debatu možné demokratizace MENA regionu², ale také přinutily analytiky zamyslet se nad těmito událostmi s ohledem na jejich dopad na klíčové regionální aktéry a jejich pozice při utváření tzv. nového blízkovýchodního řádu (v angl. jako *Post-Arab Spring Middle East*).³

Proběhnuvší arabské revoluce se ve větší či menší míře rovněž dotkly i jednoho z nejdůležitějších nearabských regionálních aktérů v regionu, Státu Izrael. Jak správně poznamenal Daniel Byman „Izrael je velmi citlivý na bezpečnostní otázky“⁴, a proto není divu, že revoluce v arabském světě, které se postupně z arabského jara změnily na „arabskou zimu“⁵, dramaticky ovlivnily blízkovýchodní bezpečnostní prostředí. Efraim Inbar považuje v kontextu proměny strategického prostředí Blízkého východu za nejdůležitější především (i) oslabení arabských států a nárůst moci radikálních islámských skupin, (ii) změnu regionální rovnováhy sil a vzrůstající vliv konkurenčních nearabských zemí v regionu (Turecko, Írán), (iii) posílení nestátních aktérů (Hizballáh, Hamás), (iv) pokles vlivu USA v regionu.

Nad rámec výše zmíněného je nutno doplnit další dva faktory, které měly značný dopad na zahraniční a bezpečnostní politiku Státu Izrael v kontextu událostí arabských revolucí. První z nich je skutečnost, že vojenské zapojení Ruské federace do občanské války v Sýrii, a celkově podpora Moskvy tzv. šíitské ose – Íránu a Hizballáhu, přiměla Izrael k mnohem obezřetnějšímu postupu při jednotlivých odvetných akcích proti raketové palbě z území Sýrie. Na druhé straně, pro Izrael nežádoucí ruská podpora šíitské osy, přinesla významnou normalizaci vztahů se sunnitskými aktéry v regionu, jejichž prozatímní vrchol představují tzv. Abrahámovské dohody podepsány v r. 2020 mezi Izraelem, Spojenými arabskými emiráty a Bahrajnem.⁶

1 Z anglického *Middle East and North Africa*.

2 STEPAN, Alfred a LINZ, J. Juan. Democratization theory and the “Arab Spring”. *Journal of Democracy*. 2013, roč. 24, č. 2, str. 15-30.

3 SALAMEY, Imad. Post-Arab Spring: changes and challenges. *Third World Quarterly*. 2015, roč. 36, č.1, str.111-129. PONÍŽILOVÁ, Martina. *Regionální řád a mocnosti Blízkého východu. Formování blízkovýchodního řádu na pozadí soupeření regionálních mocností v letech 1945-2015*. Plzeň: Dokořán, 2016.; BERÁNEK, Ondřej (eds.). *Arabské revoluce: demokratické výzvy, politický islám a geopolitické dopady*. Praha: Academia, 2013.

4 BYMAN, Daniel. Israel’s Pessimistic View of the Arab Spring. *Washington Quarterly*. 2011, roč. 34, č. 3, str. 123-136.

5 FELDMANN, Noah. *Arab Winter: A Tragedy*. Princeton: Princeton University Press, 2020.

6 K normalizaci vztahů se postupně přidalo také Maroko a Súdán.

Důsledky arabského jara na Izrael značně rezonovaly v mezinárodním akademickém diskurzu.⁷ V české rozpravě po r. 2011 se postupně objevilo několik analýz sledujících pozice Izraele v regionu na počátku druhého desetiletí 21. století. Irena Kalhousová např. přirovnala pozici Izraele v průběhu arabského jara k situaci „nahého v trní“⁸; Libor Kutěj akcentoval především bezpečnostní rozměr izraelské námořní hranice, či samotný koncept hájitelnosti hranic Izraele⁹; Ladislav Kulhánek mapoval modely šíření raketových technologií Hizballáhem a jejich využití v rámci hybridní strategie boje v kontextu vedení asymetrické války proti Izraeli¹⁰; Lukáš Tichý sledoval otázku energetické bezpečnosti, s ohledem na schopnost Hizballáhu využívat energetické zdroje jako nástroj boje proti státu Izrael.¹¹

Tato studie si klade za cíl přispět do stávající diskuse poukázáním na zásadní pozici, kterou mělo rozhodnutí izraelských vojenských elit, v čele s tehdejšími náčelníkem generálního štábu izraelské armády gen. Gadi Eizenkotem, vůbec poprvé v historii existence Státu Izrael zveřejnit důležitý strategický bezpečnostní dokument, tzv. *Strategii IDF*.¹²

Autoři v textu vedle představení nejdůležitějších postulátů bezpečnostní strategie mj. poukazují na význam bezpečnostní strategie Státu Izrael, která nabízí hned několik interpretačních rovin. Zveřejnění této strategie mělo na prvním místě odstrašující účinek: dokument izraelské armády vysílá jasný vzkaz hlavním protivníkům o tom, jak Izrael reflektuje a možná ještě více, jak Izrael bude odpovídat na hrozby přicházející z regionu. Neméně důležitou roli pak plní tento strategický dokument v tom, že nabízí alespoň v omezené

7 ARAN, Amnon a FLEISCHMANN, Leonie. Framing and Foreign Policy—Israel's Response to the Arab Uprisings. *International Studies Review*. 2019, roč. 21, č. 4, str. 614–639. MAGEN, Amichai. Comparative Assessment of Israel's Foreign Policy Response to the Arab Spring. *Journal of European Integration*. 2015, roč. 37, č.1, str. 113-133; BERTI, Benedetta. Israel and the Arab Spring: Understanding Attitudes and Responses to the „New Middle East“. *Al Mesbar Studies & Research Centre and the Foreign Policy Research Institute*. 2013 Dostupné z: https://www.fpri.org/docs/chapters/201303.west_and_the_muslim_brotherhood_after_the_arab_spring.chapter8.pdf.

8 KALHOUSOVÁ, Irena. Nahý v trní aneb pozice Izraele v proměněném Arabském světě. In BERÁNEK, Ondřej (eds.). *Arabské revoluce: demokratické výzvy, politický islám a geopolitické dopady*. Praha: Academia, 2013, str. 186-210.

9 KUTĚJ, Libor. Israeli Conceptualization of the Border's Defensibility. Time for Change? *Defence and Strategy*. 2014, roč. 14, č. 1, str. 77-90. KUTĚJ, Libor. Bezpečnostní rozměr izraelské námořní hranice. *Vojenské rozhledy*. 2014, roč. 23, č. 2, str. 53–64.

10 KULHÁNEK, Ladislav. Rakety Hizballáhu: relace, nasazení a obrana. *Obrana a Strategie*. 2017, roč. 17, č. 2, str. 67-82.

11 TICHÝ, Lukáš. Energetika jako strategický nástroj hnutí Hizballáh v konfrontaci s Izraelem. *Vojenské rozhledy*. 2017, roč. 26, č. 3, str. 14-30.

12 Pro analytickou část byla využita anglická verze tohoto dokumentu z dílny samotné IDF s názvem *The IDF Strategy*, která byla publikována v r. 2016 a je dostupná zde: <https://www.inss.org.il/he/wp-content/uploads/sites/2/2017/04/IDF-Strategy.pdf>. Anglický překlad dokumentu nesoucí název *Deterring Terror: How Israel Confronts the Next Generation of Threats*, obstaralo rovněž pracoviště Belferova centra při Harvardově univerzitě. Překlad byl publikován s předmlouvou Grahama Allisona. Dostupné z: <https://www.belfercenter.org/sites/default/files/legacy/files/IDF%20doctrine%20translation%20-%20web%20final2.pdf>. V analytické části, při odkazování na tuto strategii budu užívat odkazu „Strategie IDF 2016“.

míře pohled na to, jak izraelská „laboratoř bezpečnosti“¹³ přistupuje k přebudování své armády ve střednědobém výhledu tak, aby tato byla schopna efektivně čelit novým bezpečnostním hrozbám ve více doménách současně. Autoři dále odkazují na *důležitost* kontinuity vojenských a politických špiček státu v otázkách bezpečnosti. V tomto ohledu argumentují, že Stát Izrael a jeho flexibilní reakce na proměny strategického prostředí, inovace klíčových strategických bezpečnostních dokumentů, které akcentují především modernizaci armády, může sloužit také jako lakmusový papírek pro státy středoevropského regionu. Tento rozměr posilují geopolitické a bezpečnostní důsledky ruské agrese na Ukrajině.

Pro potřeby této práce jsme text strukturovali následujícím způsobem. V první, teoreticko-metodologické části práce postupně přibližujeme konceptualizaci klíčových termínů a samotný význam strategických vojenských dokumentů a jejich postavení v rámci utváření obranné a bezpečnostní politiky států jako takových, abychom následně představili jednotlivá specifika utváření bezpečnostní politiky na případě Státu Izrael. Metodologická část studie pak představuje jak interpretativní tradici výzkumu, tak samotnou metodu, kterou práce využívá, tedy obsahovou analýzu. Analytická část mapuje a kvantifikuje jednotlivé aspekty Strategie a hlouběji představuje dvě dominantní části, kterým se Strategie věnuje, přičemž autoři tak činí v širším kontextu utváření bezpečnostní politiky Státu Izrael jako takové. V závěru práce se autoři, zabývají otázkou, zda případ Izraele a jeho přístup k tvorbě a implementaci strategických dokumentů a k budování ozbrojených sil, může inspirovat formování strategických bezpečnostních dokumentů a budování ozbrojených sil v širším geografickém prostoru střední a východní Evropy.

1 STRATEGICKÉ DOKUMENTY A BEZPEČNOSTNÍ POLITIKA STÁTU: VÝZNAM A SÉMANTIKA POJMŮ

Výzkum a znalost vojenských doktrín jsou důležité nejen z pohledu toho „proč a jak státy vedly vojenské operace v minulosti, ale také proč a jak je vedou v současnosti, případně, jak je mohou vést v budoucnosti.“¹⁴ Význam vojenské doktríny pregnantně již v průběhu první světové války formuloval Sir Julian Corbett,¹⁵ který pojímal vojenskou doktrínu jako samotnou „duši válčení.“¹⁶ *RAND Corporation*, přední think-tank zabývající se bezpečností a mezinárodní politikou, konceptualizuje vojenskou doktrínu po vzoru Ministerstva obrany USA, jako „základní soubor zásad, které usměrňují vojenské cíle při

¹³ FREILICH, D. Charles. *Israel National Security: A New Strategy for an Era of Change*. Oxford: Oxford University Press, 2018, str. 5; ALLISON, Graham. Foreword. *Deterring Terror: How Israel Confronts the Next Generation of Threats*. Harvard Kennedy School: Belfer Center for Science and International Affairs. Dostupné z: <https://www.belfercenter.org/sites/default/files/legacy/files/IDF%20doctrine%20translation%20-%20web%20final2.pdf>.

¹⁴ CHAPMAN, Bert. *Military Doctrine: A Reference Handbook*. Denver: ABC-CLIO, 2009, str. 3.

¹⁵ Přední vojenský stratég námořnictva Velké Británie.

¹⁶ CORBETT, S. Julian. 'Staff Histories'. In: CORBETT, S. Julian. *Naval and Military Essays*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, str. 24.

sledování cílů národní bezpečnosti.¹⁷ Vojenská doktrína, představuje dle Barryho Pose-
na podmnožinu tzv. *grand strategy*, která za předpokladu funkčnosti plní dva hlavní cíle:

- (1) ovlivňuje kvalitu mezinárodního politického prostředí a vojenské zbrojení v něm,
- (2) především skrze své útočné (*offensive*), obranné (*deffensive*) a odstrašující (*de-
terrent*) mechanismy svou politickou a vojenskou připraveností a aktuálností ztěl-
lesňuje bezpečnostní soběstačnost aktéra, nebo ho k dosažení tohoto cíle může
nasměřovat.¹⁸

Na tomto místě je potřeba si uvědomit, že tak jak jsou rozdílné státy a jejich národní
zájmy, tak se liší také samotné vojenské doktríny, které musí zohlednit národní a v přípa-
dě Severoatlantické aliance (NATO) dokonce nadnárodní specifika.¹⁹ Finální verze těchto
dokumentů z nich pak činí případy *sui generis*.

Je potřeba také upozornit, že v bezpečnostně-politickém diskurzu je užíváno rovněž
termínu vojenská/obránná strategie (*military strategy*).²⁰ Společná definice NATO de-
finuje termín *strategie* jako „jednu ze složek národní, nebo mnohonárodní strategie;
představuje způsob, jakým by měla být vojenská síla rozvíjena a aplikována k dosažení
národních cílů nebo cílů skupiny národů.“²¹ Zatímco klasický teoretik vedení války, Carl
von Clausewitz se díval na strategii ve vojenském smyslu, když ji chápal jako „rozmís-
tění jednotek s cílem dosažení vojenského vítězství“, tak Lidell Hart rozšířil její definici
o naplnění politických cílů a strategii konceptualizoval jako „umění distribuovat a použít
vojenské prostředky pro naplnění předem definovaných politických cílů.“²² Při pohledu
na klíčové bezpečnostní dokumenty administrativ amerických prezidentů,²³ Ruské fede-

17 RAND.org. Military Doctrine. *Rand Corporation*, 2022. Dostupné z: <https://www.rand.org/topics/military-doctrine.html>.

18 POSEN, Barry. *The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany between the World Wars*. Cornell University Press, 1986, str. 7.

19 Vojenská technologická úroveň (*military technology*), geografické determinanty (*national geography*), schopnosti protivníka/ů (*capabilities of adversaries*), schopnosti vlastních bojových organizací (*capabilities own organizations*).

20 Rovněž používané užívání názvy: *defense strategy*, nebo *security strategy*.

21 NATO AAP-06 EDITION 2021. *NATO Glossary of terms and definition*. NATO: NATO Standardization Office, 2021, str. 84.

22 HART, Liddell. *Strategy*. New York: Meridian Book, 1967, str. 319.

23 KRECHIK, Walter. *U.S. Army Doctrine: From the American Revolution to the War on Terror*. Kansas: University Press of Kansas, 2011; MIDDUP, Luke. *The Powell Doctrine and US Foreign Policy*. London: Routledge, 2015; DONELLY, Thomas. *The Military We Need: The Defense Requirements of the Bush Doctrine*. Washington: Aei Press, 2005; EICHLER, Jan. Americké vojenské doktríny nové generace. *Vojenské rozhledy*. 2020, roč. 26, č. 1, str. 3-19.

race,²⁴ Číny,²⁵ Japonska,²⁶ České²⁷, nebo Slovenské republiky²⁸, je zřejmé, že tyto dokumenty užívají jak termínu doktrína (nejtypičtěji v případě USA), tak termínu strategie.

2 STÁT IZRAEL: SPECIFIKA BEZPEČNOSTNÍ POLITIKY A VOJENSKO-POLITICKÉHO DIALOGU

Z pohledu formulace a adaptace strategických dokumentů do obranné politiky státu, představuje Izrael specifický příklad hned v několika ohledech.

Za prvé, v kontextu výše zmíněné zaměnitelnosti pojmů, rovněž v Izraeli dochází k užívání nejednotné terminologie. Charles Freilich upozorňuje, že v izraelském diskurzu najdeme hned dva hebrejské termíny, které k této problematice odkazují. Zatímco termín *tfisat habitachon* je užíván seniorními politiky a odkazuje spíše na obrannou strategii, či strategické myšlení při rozhodovacím procesu, tak druhý termín, *torat habitachon*, se vztahuje k pojmu obranné doktríny/strategie tak, jak ji chápou vojenští lídři.²⁹

Za druhé, navzdory tomu, že od svého založení v květnu 1948 byl Stát Izrael zapojen do celé řady konvenčních válek a vojenských operací,³⁰ za více než sedmdesát let své existence, tento stát explicitně nezveřejnil žádný bezpečnostní dokument strategického významu. V bezpečnostně politickém diskurzu v Izraeli se objevují systematické akademické práce, které komplexním způsobem pojednávají o národní bezpečnosti Izraele³¹, či jiné *ad-hoc* studie věnující se partikulárním otázkám národní bezpečnosti, publikované především předními izraelskými think-tanky,³² ale tyto práce, jak uvádí samotní autoři,

24 HOREMUŽ, Martin. *Súčasná bezpečnostná politika Ruskej federácie a jej vybrané dimenzie*. Ružomberok: Verbum, 2013; BLANK, Stephen. *Russian Military Politics and Russia's 2010 Defense Doctrine*. South Carolina: CreatSpace, 2012; MASSICOT, Dara. *Anticipating a New Russian Military Doctrine in 2020: What it Might Contain and Why it Matters*. *Warontherocks.com*. 2019, Dostupné z: <https://warontherocks.com/2019/09/anticipating-a-new-russian-military-doctrine-in-2020-what-it-might-contain-and-why-it-matters/>.

25 NG, Ka Po. *Interpreting China's Military Power: Doctrine Makes Readiness*. London: Routledge, 2005.

26 HUGHES, Christopher. *Japan's Foreign and Security Policy Under the 'Abe Doctrine'*. London: Palgrave Pivot, 2015.

27 Srovnej např. VLÁDA.CZ. *Obranná strategie České republiky*. 2017. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/dokumenty/obranna-strategie-2017.pdf>.

28 MINISTERSTVO OBRANY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky*. 2021. Dostupné z: https://www.mosr.sk/data/files/4263_210128-bezpecnostna-strategia-sr-2021.pdf.

29 FREILICH, *Israel National Security: A New Strategy for an Era of Change*, str. 9.

30 Pro seznam válek, či vojenských operací, které Izrael vedl/vede, viz oficiální stránky IDF s podrobným výčtem jednotlivých válek a vojenských operací. Dostupné z: <https://www.idf.il/en/mini-sites/wars-and-operations/>.

31 FREILICH. *Israel National Security: A New Strategy for an Era of Change*; FREILICH, D. *Zion's Dilemmas: How Israel Makes National Security Policy*. Ithaca: Cornell University Press, 2012; EILAM, Ehud. *Israel's Military Doctrine*. Lanham: Lexington Books, 2018. INBAR, Efraim. *Israel's National Security: Issues and Challenges since the Yom Kippur War*. London: Routledge, 2008.

32 Například INSS (*The Institute For National Security Studies*), nebo BESA (*The Begin-Sadat Center for Strategic Studies*).

jsou do značné míry limitovány mlčenlivostí plynoucí z jejich vojenských, či politických funkcí, které zastávaly.

Za třetí, Delana Mikolášová ve své studii upozornila rovněž na skutečnost, že v politickém systému Izraele můžeme pozorovat nejen rivalitu mezi úřadem premiéra a ministerstvem zahraničních věcí v otázkách formování zahraniční politiky, ale také mezi aktéry, kteří se podílí na tvorbě obranné a bezpečnostní politiky Státu Izrael.³³ Navíc, Chuck Freilich při analýze rozhodovacího procesu politicko-vojenského diskurzu v Izraeli vyzpořoval „pět patologických jevů“, které komplikují proces rozhodování jimiž jsou (i) neplánovanost samotného rozhodovacího procesu a jeho reaktivní povaha, (ii) vysoká politizace celého procesu, (iii) semiorganizovaná anarchie rozhodovacího procesu plynoucí z nastavení poměrného systému a rozdělení samotných kompetencí mezi aktéry, (iv) neinstitucionalizovaná podoba rozhodovacího procesu, (v) dominance bezpečnostního aparátu v čele s armádou.³⁴ Komplikovaný dialog a postupné vzdalování se vojenských a politických špiček v Izraeli zapříčinilo mj. to, že vysocí vojenští představitelé, především náčelník generálního štábu a šéf Mossadu, hned několikrát v průběhu poslední dekády, kdy byl Izrael veden premiérem Benjaminem Netanjahuem, zabránili např. vojenské anexi Západního břehu, rozsáhlejšímu útoku na íránský jaderný program, či pozemní intervenci do Pásmu Gazy.³⁵

Výše zmíněná rivalita politických a vojenských aktérů je rovněž jedním z hlavních důvodů, proč politické elity nepřijaly v poslední dekádě hned několik návrhů uceleného strategického plánu, který předkládali postupně v revidovaných verzích jednotliví armádní představitelé. Meir Finkel v respektovaném rozboru interních armádních dokumentů poukázal na to, že nejpozději od r. 2002 pracovala izraelská armáda nejméně se třemi verzemi bezpečnostních strategických dokumentů, které reflektovaly dynamicky se měnící strategické prostředí blízkovýchodního regionu.³⁶ První z nich, „Strategie IDF“ z roku 2002, kterou předložil náčelník generálního štábu Šaul Mofaz, přinesla do vojenského diskurzu rozdělení hrozeb na tzv. „okruhy“ (*circles of threats*).³⁷ Především však

33 MIKOLÁŠOVÁ, Delana. Izraelské ministerstvo zahraničních věcí éře premiéra Netanjahua: Čekají izraelské diplomaty pesimistické vyhlídky? *Acta Politologica*. 2019, roč. 11, č. 1, str. 20-37.

34 FREILICH. *Zion's Dilemmas*, kap. 2.

35 PERI, Yoram. The Widening Military-Political Gap in Israel: Former Chiefs of Staff Fight for Principle of Statism. *Stiftung Wissenschaft und Politik*. 2020, č. 2. Dostupné z: https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2020C02_peri.pdf.

36 FINKEL, Meir. 2020. IDF Strategy Documents 2002-2018: On Processes, Chiefs of Staff, and the IDF. *INSS Strategic Assessment*. 2020, roč. 23, č. 4, str. 3-17.

37 Čtyři okruhy hrozeb byly definovány následujícím způsobem: vnitřní okruh hrozeb (tzv. domácí front a palestinská otázka); první okruh hrozeb (frontové linie); druhý okruh hrozeb (Irák); třetí okruh hrozeb (Irán a Lybie) (viz FINKEL, IDF Strategy Documents 2002-2018, str. 8).

tato strategie reflektovala změnu strategického prostředí skrze reorganizaci samotného velení armády³⁸ a také přinesla do debaty apel na vylepšení společné strategické komunikace.³⁹

Další strategický text z roku 2006, Danem Chalucem pojmenovaný jako tzv. „Operační koncept“, reprezentoval přímou odpověď na tzv. Druhou válku v Libanonu. Samotný dokument se dotýkal hned několika parametrů, především pak tzv. metodologických aspektů SOD⁴⁰, jednotlivých stupňů velení a řízení, či převzetí a adaptaci konceptů *Jointness* a *Effect-Based Operations*. Tento dokument rovněž umenšil význam pozemních manévrů ve prospěch zintenzivnění palby na operační úrovni s cílem dobytí území ve snaze vyhnout se vedení partyzánského stylu boje ze strany nepřítele.⁴¹

Poslední neveřejný dokument před publikováním strategie z r. 2015 byla Strategie IDF, kterou zveřejnila izraelská armáda v čele s náčelníkem generálního štábu, dnes významným politikem strany Bílá a Modrá, Benjaminem „Benny“ Gancem. Tento dokument byl uvnitř armádních kruhů prezentován v době vrcholu izraelsko-iránského soupeření v r. 2013.⁴² V první řadě ke stávajícím módům fungování ozbrojených sil, tedy k tzv. rutinnímu (*routinne*) a válečnému (*war*) stavu, přidalo velení izraelské armády třetí, stav mimořádné situace (*emergency*). Tento stupeň připravenosti izraelské armády byl reakcí na vojenskou operaci s názvem Pilíř obrany v Pásmu Gazy, která dle konceptualizace prvních dvou módů neodpovídala ani jednomu ze dvou existujících.⁴³ Jednou z dalších inovací, kterou tento dokument přinesl, byla rovněž konceptualizace nového vzorce působení, tzv. mód CBW (*conflict between wars*), který, jak je z názvu patrné, si klade za cíl v mezidobí mezi hlavními vojenskými operacemi poškodit infrastrukturu pro budování vojenských kapacit nepřítele s cílem zastrašit jej a oddálit potenciální konflikt tzv. vysoké intenzity. Z hlediska operačního velení a řízení bylo novinkou zřízení tzv. velitelství pro hloubkové operace, a rovněž byla vůbec poprvé ve strategickém dokumentu bezpečnosti státu Izrael akcentována role a význam kybernetické bezpečnosti.⁴⁴

³⁸ Izraelské obranné síly byly dle Mofazovy vize reorganizovány následujícím způsobem: tzv. Ředitelství štábu (*Agam*), bylo rozděleno mezi nově vzniknuvší Operační ředitelství (*Amatz*) a Ředitelství plánování (*Agat*). Pozemní síly (*Mafhash*) byly přetransformovány na Velitelství pozemních sil (*Mazi*) a rovněž došlo ke sjednocení logistických sil pod tzv. Ředitelství pro technologie a logistiku (*Atal*). Ke stávající struktuře velení a řízení izraelské armády viz <https://www.idf.il/en/mini-sites/general-staff/>.

³⁹ FINKEL, IDF Strategy Documents 2002-2018, str. 9-10.

⁴⁰ Z angl. *System Operational Design*.

⁴¹ FINKEL, IDF Strategy Documents 2002–2018, str. 10.

⁴² K problematice napětí mezi Izraelem a Íránem viz např. EIRAN, Ehud a MALIN, Martin B. The Sum of All Fears: Israel's Perception of a Nuclear-Armed Iran. *The Washington Quarterly*. 2013, roč. 36, č. 3, str. 77-89; KAYE, Dalia Dassa a EFRON, Shira. Israel's evolving Iran policy. *Survival*. 2020, roč. 62, č. 4, str. 7-30; JONES, Clive. Israel's Security Nexus as Strategic Restraint: The Case of Iran 2009–2013. *Journal of Strategic Studies*. 2018, roč. 41, č.1-2, str. 160-180.

⁴³ Tyto módy odpovídají anglické zkratce *REW*, jež je běžně užívaná v literatuře.

⁴⁴ FINKEL, IDF Strategy Documents 2002-2018, str. 11.

3 METODOLOGIE A METODA: INTERPRETATIVNÍ TRADICE A OBSAHOVÁ ANALÝZA

Předkládaný text staví na metodologických základech kvalitativní interpretativní tradice výzkumu. Kvalitativní výzkum můžeme jednoduše definovat a považovat jej za „opozitní výzkum vůči výzkumu kvantitativnímu“⁴⁵, nebo jinými slovy, jako výzkum, který pracuje s daty nečíselné povahy. Samotná interpretativní tradice cílí na porozumění (*understanding*) vybraných fenoménů a jevů. Hlavním cílem v této tradici výzkumu je „rekonstrukce subjektivních, či sdílených významů, které jednotlivci a skupiny přisuzují realitě: věcem, jiným lidem, samým sobě.“⁴⁶

Porozumění jednotlivým významům je důležité hned z několika důvodů, především však proto, že na základě toho, jaké významy vybraný aktér přisuzuje světu kolem sebe, ovlivňuje nejen to, jak ve skutečnosti jedná, ale také to, jak na jeho jednání reagují jiní aktéři.⁴⁷ Jinými slovy, když budeme schopni porozumět tomu, jak politické a vojenské elity vnímají svět kolem sebe a jednotlivé hrozby kterým čelí, budeme schopni lépe porozumět jednotlivým zahraničně politickým, či vojenským krokům, které Stát Izrael praktikuje. Když budeme tímto způsobem rozumět všem aktérům, jež jsou v blízkovýchodním regionu nějakým způsobem angažováni, budeme moci uspokojivě interpretovat jednotlivé motivace, procesy a cíle, které tito aktéři sledují, přičemž budeme rozumět jejich jednání v širším zahraničněpolitickém a bezpečnostním kontextu.

V této tradici výzkumu jsou pro analýzu nejčastěji užívané především čtyři typy zdrojů: (i) komunikované cíle (*communicated goals*), (ii) doktríny (*doctrines*), (iii) národní zájmy (*national interest*), (iv) dovozování ze širšího kontextu (*deducing the goals pursued*).⁴⁸ Naším cílem je analýza strategického bezpečnostního dokumentu izraelské armády, a především jeho interpretace v širším geopolitickém a bezpečnostním rámci blízkovýchodního regionu. Ve snaze triangulace této interpretace, práce využívá dalších zdrojů, kterými jsou již publikované *policy papers*, jiné komunikované cíle představitelů Státu Izrael, či mediální sdělení.

Protože interpretace strategie izraelských obranných sil v tomto textu akcentuje nejdůležitější části tohoto dokumentu, pro tyto potřeby byla využita metoda obsahové analýzy (*content analysis*).⁴⁹ Metoda obsahové analýzy je běžně užívanou technikou výzku-

⁴⁵ GERRING, John. *Qualitative Methods. Annual Review Political Science*. 2017, roč. 20, č.1, str. 17.

⁴⁶ BENEŠ, Vít a DRULÁK, Petr (eds). *Metodologie výzkumu politiky*. Praha: SLON, 2019, str. 25-26.

⁴⁷ Více k interpretativní tradici viz např. BEVIR, Mark a RHODES, A.W. Rod. (eds). *Routledge handbook of interpretive political science*. New York: Routledge, 2018; PRASAD, Pushkala. *Crafting qualitative research: beyond positivist traditions*. New York: Routledge, 2017, kap. 1.

⁴⁸ MORIN, Frederic-Jean a PAQUIN, Jonathan. *Foreign Policy Analysis: A Toolbox*. Cham: Springer International Publishing, 2018, str. 19.

⁴⁹ Více k obsahové analýze viz např. MAYRING, Philipp. *Qualitative content analysis: a step-by-step guide*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2021. NEUENDORF, Kimberly A. *The content analysis guidebook*. Thousand Oaks: Sage Publ, 2010.

mu pro analýzy dokumentů v širším oboru strategických a bezpečnostní studií,⁵⁰ jejíž cílem je „objektivní, systematický a kvantitativní popis zjevného obsahu komunikace.“⁵¹ Kvantifikaci jednotlivých segmentů jsme využili v první části předkládané analýzy, ve druhé se pak text zaměřil na kvalitativní interpretaci klíčových atributů samotné Strategie v širším politicko-vojenském kontextu s cílem poukázat na další směřování a budování ozbrojených sil Státu Izrael.

Tato studie byla provedena jako CAQDAS⁵², chceme-li jako počítačem asistována analýza s využitím programu MAXQDA a funkcí, které umožňují jak kvantitativní, tak kvalitativní analýzu dat. K samotné prezentaci kvantitativních výsledků autoři využili jednoduché tabulkové/grafové zobrazení, či funkce usnadňující vizualizaci samotných analytických výsledků skrze jiné nástroje, např. tzv. „mrak slov (*word cloud*).“⁵³

4 OBRANNÁ STRATEGIE IZRAELSKÝCH OZBROJENÝCH SIL

4.1 Širší kontext a kvantitativní dimenze Strategie

Předmětem tohoto textu je Strategie izraelské armády, jejíž původní verze v hebrejském jazyce v r. 2015⁵⁴ představuje, jak již bylo zmíněno, vůbec první veřejně publikovaný dokument tohoto typu v Izraeli. Důležitost tohoto dokumentu podtrhuje skutečnost, že Strategie představuje hlavní dokument víceletého plánu *Gideon* a také fakt, že dle představitelů Státu Izrael se jedná o dokument, který má sloužit jako vzor pro další dokumenty tohoto typu, a také jako základní stavební kámen pro další budování a rozvoj ozbrojených sil.⁵⁵

Samotný dokument čítá na čtyřicet šest stránek, a kromě úvodu je členěn do pěti hlavních kapitol, které se postupně zabývají strategickým rámcem (kap. I), strategickým a operačním prostředím (kap. II), užitím síly a nasazením jednotek izraelské armády (kap. III), velením a řízením (kap. IV) a budováním kapacit izraelské armády (kap. V). První dvě kapitoly určují východiska celého dokumentu a je zřejmé, že samotná Strategie je

⁵⁰ JANIČATOVÁ, Silvie a MLEJNKOVÁ, Petra. The Ambiguity of Hybrid Warfare: A Qualitative Content Analysis of the United Kingdom's Political-Military Discourse on Russia's Hostile Activities. *Contemporary Security Policy*. 2021, roč. 42, č. 3, str. 312-344. ŽILINČÍK, Samuel a DUYVESTEN, Isabelle. Strategic Studies and Cyber Warfare. *Journal of Strategic Studies*. 2023, roč. 46, č. 4, str. 836-857.

⁵¹ BERELSON, Bernard. *Content analysis in communication research*. New York: Free Press, 1952, str. 18.

⁵² Z angl. *Computer-Assisted Qualitative Data Analysis*.

⁵³ KUCKARTZ, Udo a RÄDIKER, Stefan. *Analyzing qualitative data with MAXQDA: text, audio, and video*. Cham: Springer, 2019.

⁵⁴ V r. 2018 byla tato strategie doplněná a aktualizována.

⁵⁵ Strategie IDF 2016, str.7.

izraelskou odpovědí a reakcí na již v úvodu načrtnutou proměnu strategického prostředí blízkovýchodního regionu. Strategie akcentuje především skutečnost, že konvenční a nekonvenční hrozby tzv. prvního okruhu bezpečnostních hrozeb byly upozaděny nárůstem tzv. „subkonvenčních“,⁵⁶ či kybernetických hrozeb, kterým Izrael čelí.⁵⁷ Dokument přímo jmenuje aktéry, před kterými bude bránit židovský a demokratický charakter zřízení, sociální a ekonomický rozvoj obyvatel, či upevňovat regionální a mezinárodní ambice Izraele, jimiž jsou především tzv. zneprátelené státy (Írán, Libanon, Sýrie), nestátní aktéři (Hamás a Hizballáh) a teroristické organizace bez napojení na státní struktury (Islámský džihád, Palestinský islámský džihád, ISIS atp.).⁵⁸

Strategické a operační prostředí, ve kterém armáda Izraele v poslední dekádě působila, a s největší pravděpodobností, s ohledem na stávající vývoj v regionu, nadále působit bude, je charakteristické především:

- zvýšením vlivu nestátních aktérů podporovaných především ze strany Íránu
- zvýšením rizik na domácí frontě, které sledují ohrožení ekonomických standardů obyvatel Státu Izrael
- ztížením operačního působení izraelské armády rozmístěním bojových jednotek v oblastech s civilním obyvatelstvem
- narušením bojových schopností a vojenské nadřazenosti Státu Izrael na souši, moři a ve vzduchu s cílem snížit technologický rozdíl a maximalizovat civilní a vojenské ztráty na straně Izraele a tím vytvořit strategický tlak na užívání a rozmístění izraelských jednotek
- multidoménovým bojištěm, pro které jsou i v období mezi hlavními vojenskými operacemi charakteristické různé teroristické aktivity uvnitř Izraele, či únosy civilistů a vojáků s cílem vyjednávat se Státem Izrael⁵⁹

Takovéto strategické prostředí se dále vyznačuje také tím, že nepřítel Izraele přecházejí od konvenčního vedení války směrem k válčení, jež kombinuje pravidelnou vojenskou činnost s prvky partyzánského vedení boje, teroristických aktivit, a v různé míře také uplatňuje prvky tzv. měkké války.⁶⁰ V tomto kontextu je nutné zmínit, že tyto změny se projevují v mezinárodním a domácím strategickém prostředí rozdílně. V regionálním a mezinárodním prostředí Izrael pracuje s premisou vzestupu radikálního islamismu v blízkovýchodním regionu a delegitimace existence Státu Izrael, zatímco v domácím prostředí dokument zdůrazňuje především akcent izraelských vlád na udržení sociálního smíru mezi obyvatelstvem. Samotná Strategie je pak založena na klasických principech odstrašení (*deterrence*), odhalení (*detection*), obraně (*defense*) a poražení nepřítele (*defeating the enemy*).

Z Grafu 1 níže znázorňujícího procentuální zastoupení jednotlivých kapitol samotného dokumentu, je patrné, že hlavními tématy Strategie jsou kapitoly III a V, které se zabývají

⁵⁶ Například nárůst aktivit teroristických organizací využívajících podzemní kapacity k útokům na Stát Izrael, nebo nárůst palby s vysokou kadencí.

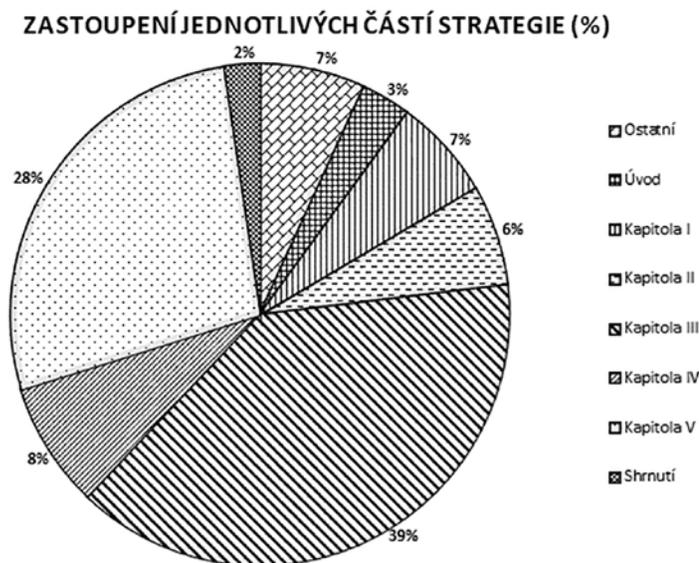
⁵⁷ Strategie IDF 2016, str. 2-3.

⁵⁸ Ibid. str. 9.

⁵⁹ Ibid. str. 14.

⁶⁰ Ibid. str. 13.

samotným užitím síly a nasazením jednotek izraelské armády (39%) a budováním kapacit izraelské armády (28%). Celkově tak tyto dvě klíčové kapitoly Strategie tvoří téměř 70% celého dokumentu. Třetí v pořadí, část Strategie věnující se problematice velení a řízení velení, zaujímá ani ne třetinovou délku.⁶¹ Tuto skutečnost dokumentuje rovněž Graf 2 níže, který sumarizuje prvních dvacet nejvíce se vyskytujících termínů v publikované Strategii, když s výjimkou zkratky izraelské armády (IDF) dominují tomuto pořadí termíny jako síla *force* (n=125), nepřítel *enemy* (n=94), schopnosti *capabilities* (n=76), či budování *build up* (n=62).

Graf č. 1: Zastoupení jednotlivých částí Strategie (%)

Zdroj: Autoři na základě vlastní analýzy v programu MAXQDA

⁶¹ Strategie izraelské armády exaktně vymezuje odpovědnost v otázkách velení. Všechny části izraelské armády jsou odpovědné vrchnímu velení (*general command/supreme command*), které je složeno ze členů generálního štábu s náčelníkem generálního štábu v čele. Náčelník generálního štábu izraelské armády je hlavním velitelem všech operací, přičemž rovněž nese odpovědnost za koordinaci, synchronizaci a velení operací v tzv. hlavních oblastech velení (*principal command*), či při velení jednotlivých operací tzv. specializovaných součástí armády (*vocational commands*). Navzdory tomu, že samotná Strategie klade zvláštní důraz na strategickou komunikaci mezi jednotlivými oblastmi velení a generálním štábem, tato skutečnost nemění nic na faktu, že hlavní velitelé (*principal commanders*) jednotlivých svěřených oblastí jsou plně odpovědní za úspěšnost jednotlivých operací a uhájení teritoriální integrity Izraele. Navíc, bez ohledu na operační stav ve kterém izraelská armáda působí, jsou odpovědní také za sběr informací ve svěřeném geografickém prostoru.

Graf č. 2: Dvacet nejčastěji užívaných termínů v rámci Strategie izraelské armády
Zdroj: Autoři na základě vlastní analýzy v programu MAXQDA

4.2 Použití síly ze strany izraelské armády

Samotnému použití síly se tento bezpečnostní dokument izraelské armády věnuje vůbec nejvíce. Strategie počítá s použitím konkrétních složek v případech, které souvisí s předcházením konfliktům a odrazením nepřítele, s detekcí a zpravodajskou činností, kterých cílem je odhalit schopnosti a záměr nepřítele, obranou a ochranou, a samotnou porážkou nepřítele.⁶² Užití vojenské síly je dle Strategie možné, když je/se (i) hlavním cílem oddálení většího konfliktu skrze použití síly v rutinním módu, (ii) cílem udržování, nebo zlepšení strategické situace, kterou charakterizuje změna operačních vzorců a záměrů nepřítele, (iii) jedná o zásadní změnu situace zneškodněním nepřátel, nebo výraznou změnou jejich schopností a postavení.⁶³

Náčelník generálního štábu vždy na základě operačního módu definuje stav připravenosti, ve kterém izraelská armáda operuje. Třem hlavním módům, ve kterých izraelská armáda operuje odpovídá zkratka REW a jedná se o tzv. rutinní (*routine*), mimořádný (*emergency*) a válečný (*war*) mód. Mimo jiné, se tyto módy liší především svou operační logikou. Rutinní zahrnuje otázky aktuální bezpečnosti, týká se omezených, tzv. vleklých konfliktů, ale rovněž jednotlivých operací mezi válkami. Během rutinního módu jsou prováděny především obranné a útočné akce pro získání a podporu legitimacy, či nevojenské akce určené ke snížení svobody nepřítele a zvýšení svobody jednání Státu Izrael.

⁶² Ibid. str. 17-18.

⁶³ Ibid. str. 18.

Mimořádný mód, ve kterém armáda operuje, se týká omezených kampaní a operací, které nejsou vedeny v rámci tzv. válečného módu. Během tzv. mimořádného stavu je hlavním cílem použití síly, která má demonstrovat marnost jakýchkoliv pokusů použití síly proti Izraeli a má za cíl obnovit klidnou situaci bez snahy o okamžitou strategickou změnu. Jedním z hlavních cílů je rovněž co možná největší omezení dopadu těchto akcí na tzv. domácí frontě. Během posledního, tzv. válečného módu, jsou všechny vojenské a národní zdroje kumulované v maximální možné míře, přičemž jediným cílem je dosažení vítězství.⁶⁴

Ve dvou posledně zmíněných módech se užití síly izraelské armády řídí několika obecnými principy, které se sice mohou lišit mírou použité útočné síly, ale v zásadě se jedná o tyto hlavní principy:

- princip okamžitého a simultánního úderu
- využívání speciálních operací
- vysoce kvalitní poskytování zpravodajských informací
- ochrana proti raketám s vysokou dráhou letu
- válečné hospodářství, které plně podporuje armádu ve všech fázích kampaně
- interkonektivité znalostí a poznatků
- využití kooperace zbraňových systémů s cílem dosáhnout jejich maximální efektivity
- flexibilitě přizpůsobit se všem úrovním válčení na operační úrovni⁶⁵

Kromě užití síly v hlavních operačních módech pracuje Strategie izraelské armády rovněž s vedením tzv. omezených kampaní (*limited campaigns*), jejichž cílem je použití síly ve snaze obnovit mír a odstrašit nepřítele způsobením limitovaných ztrát.⁶⁶

Zvláštní pozornost pak věnuje dokument tzv. operacím mezi jednotlivými válkami (*operation between wars*), ve kterých je logika nasazení sil vedena skrze tajné a speciální operace mimo území Izraele s cílem poškodit nepřítele. Toto záměrné demonstrování síly a následné přihlášení se k bojové operaci na území nepřítele mají demonstrovat limity izraelské zdrženlivosti a plnit efekt odstrašení.⁶⁷ Tento operační mód izraelské armády je v posledním desetiletí viditelný a jasně zřetelný v jednotlivých krocích Státu Izrael. Jedná se o různé kampaně vedené proti organizacím militantního islámu na Západním břehu, či v Pásmu Gazy (viz operace Ochranné ostří, či Severní štít), ale především na území jiných států, bez ohledu na to, zda jsou to akce v rámci proxy konfliktu s Íránem namířené proti Hizballáhu na území Sýrie a Libanonu, či samotné útoky proti Íránu na jeho území, které Izrael vedl ve všech doménách boje.⁶⁸

⁶⁴ Ibid. str. 19.

⁶⁵ Ibid. str. 22-23.

⁶⁶ Ibid. str. 22.

⁶⁷ Ibid. str. 28-29.

⁶⁸ Pro podrobný výčet jednotlivých operací a útoků a celkové hodnocení operačního módu CBW viz např. YOSEFF, Amir. *Israel's Campaign Between the Wars: Lessons for the United States*. *Modern War Institute at West Point*, 2021, Dostupné z: <https://mwi.westpoint.edu/israels-campaign-between-the-wars-lessons-for-the-united-states/>.

4.3 Budování kapacit izraelské armády

Modernizace a zefektivnění izraelské armády bylo jedním z hlavních cílů víceletého plánu *Gideon*, a samotná Strategie této kapitole věnuje druhé nejvýznamnější místo. Izraelská armáda stanovuje hned devět oblastí, ve kterých by **mělo dojít k posílení v rámci budování kapacit**:

- manévrovatelnost
- efektivní využití palby
- zpravodajská činnost
- ochrana před palbou s vysokou dráhou letu
- síťování
- sjednocení procesů velení a **řízení**
- udržování a posilování morálky a bojového ducha jednotek
- proces učení se v průběhu boje
- rozvoj a zachování technologické infrastruktury s akcentem rychlé reakce na nepředvídatelné změny⁶⁹

Modernizace izraelské armády tak cílí jak na obranné a útočné kapacity, tak také na kapacity v kyberprostoru. Ofenzivní kapacity mají zřetelně navrch před defenzivními.⁷⁰ V kontextu obranných kapacit vychází izraelská armáda z předpokladu, že v podstatě celý příhraniční region je považován ze strany Izraele za největší ohrožení, především pro možnost raketových útoků raketami země-vzduch (SAM, *surface-to-air missiles*), či díky palbě s vysokou dráhou letu (*high trajectory fire*). Posílení obrany před takto vedenými útoky by měla mj. zahrnovat především (i) posílení nepřetržité obrany, která bude schopná čelit početným hrozbám kombinující měkké a kinetické schopnosti k neutralizaci přesnosti palby nepřítele, (ii) celkovou obranu pozemních a námořních strategických prostředků, (iii) schopnost operačně kontrolovat rozsáhlé oblasti k potlačení palby, (iv) posílení schopností přesně detekovat zahájení nepřátelské palby.⁷¹

Hlavní posílení útočných kapacit má být dle Strategie provedeno prostřednictvím hned několika kroků. Nárůst schopností armády při pozemním manévrování (*land maneuverability*) má zabezpečit zejména rychlá aktivace pozemních sil na začátku konfliktu bez ohledu na jejich operační mód. Strategie akcentuje rovněž posílení schopnosti efektivní aktivace palby na všech operačních úrovních s cílem zasahovat protivníka – v tzv. válečném módu až tisícovkou raket denně, po zbytek času hned několika stovkami raket denně.

Budování nárůstu vlivu izraelských sil v kyberprostoru má být dosaženo zřízením speciálního velitelství *Cyber Arm*, které bude přímo podřízeno náčelníkovi generálního štábu a které bude odpovídat za obrannou, útočnou a zpravodajskou činnost v kyberprostoru.⁷² V této oblasti je Stát Izrael světovým unikátem, který problematiku

⁶⁹ Strategie IDF 2016, str. 34-35.

⁷⁰ Ibid. str. 37.

⁷¹ Ibid. str. 38.

⁷² Ibid. str. 42.

kyberbezpečnosti uchopil skutečně masivním způsobem. Již v roce 2014 vládní představitelé určili město Beer Ševa hlavním centrem izraelské kyberbezpečnosti, přičemž právě v tomto městě na jihu Izraele postupně došlo k výraznému propojení akademické sféry (Ben Gurionova univerzita), startupového prostředí (GYNATP)⁷³ a samotných vládních institucí (CERT,⁷⁴ INCD,⁷⁵ C4I).⁷⁶ Během posledních deseti let se tak Izrael v tomto segmentu bezpečnosti významně transformoval a stal se jednou z globálních kybermocností (*global cyberpower*).⁷⁷

4.4 Od plánu *Gideon* k plánu *Tnufa*: bezpečnostní politika, role armády a vojsko-politický dialog ve světle politické krize a pandemie

Zmiňovanou Strategii a v širším kontextu celý plán *Gideon* je potřebné diskutovat rovněž v kontextu politické podpory a dalších kroků armády, které na tento plán navazují. Plán *Gideon*, jehož Strategie byla klíčovým dokumentem, byl dle J. L. Samaana jako jeden z mála doktrinálních dokumentů z posledních dekád skutečně úspěšný.⁷⁸ Máme zato, že důvody tohoto úspěchu je potřeba hledat v široké podpoře izraelské politické reprezentace. V poslední dekádě, ve které dominovala strana Likud v čele s B. Netanjahem, byla zřejmá snaha jednotlivých vlád o dlouhodobější a koncepčnější rozhodování v otázkách financování bezpečnosti. Nakonec, někteří autoři explicitně mluví o tzv. „Netanjahuově doktríně“⁷⁹, jež stojí na třech pilířích, bezpečnostním, ekonomickém, a diplomatickém, přičemž část orientovaná na ekonomiku a diplomacii sleduje a pracuje primárně pro třetí cíl – bezpečnost.

Navíc, samotný premiér Netanjahu prezentoval v srpnu 2018 vlastní koncept obrany s výhledem sahajícím až do r. 2030.⁸⁰ V tomto dokumentu se opíral o premisu ekonomického růstu, který pak bude redistribuován a mj. použit k navýšení finančních prostředků o 0,2-0,3 % HDP pro na obranu jako celek. Tyto finance mají být primárně využity především pro postupné posílení ofenzivních kapacit, zlepšení kybernetické odolnosti Izraele až na úroveň velmocí, modernizaci protiraketové obrany, posílení

⁷³ Zkratka z anglického *Gav Yam Negev Advanced Technologies Park*.

⁷⁴ Zkratka z anglického *Cyber Emergency Response Team*.

⁷⁵ Zkratka z anglického *Israeli National Cyber Directorate*.

⁷⁶ GOV.IL. Be'er Sheva – Israeli's cyber capital. *Gov.il*. 2018. Dostupné z: https://www.gov.il/he/departments/general/the_capital_of_beer_sheva.

⁷⁷ FREILICH, D. Charles, COHEN, S. Matthew a SIBONI, Gabi. *Israel and the cyber threat: how the startup nation became a global cyber power*. New York, NY: Oxford University Press, 2023.

⁷⁸ SAMAAN, Jean-Loup. 'Decisive Victory' and Israel's Quest For a New Military Strategy. *Middle East Policy*. 2023, roč. 30, č. 3, str. 12.

⁷⁹ PRIEGO, A., 2021. The Netanyahu Doctrine: A paradigm shift in the State of Israel's foreign policy. *Revista UNISCI*. 2021, č. 57, str.185–216.

⁸⁰ V angličtině s oficiálním názvem *2030 Security Concept*.

ochranných opatření na tzv. domácí frontě, či pro kompletaci bezpečnostních bariér a zdí.⁸¹

Hned po nástupu do své funkce v r. 2019 představil náčelník generálního štábu, Aviv Kochavi, hlavní strategický dokument izraelské armády pro období let 2020-2024 nesoucí hebrejský název *Tnufa*.⁸² Tato strategie následuje hlavní cíle vytyčené v plánu *Gideon* a pokračuje v přestavbě izraelské armády a modernizaci vojenských kapacit. Z hlediska kontinuity návaznosti jednotlivých kroků, armáda pod vedením A. Kochaviho pokračovala v modernizaci a mj. uvedla do provozu námořní systém vzdušné obrany, tzv. *C-Dome*⁸³, korvetu třídy *Sa'ar 6*, jež posiluje převahu a útočné schopnosti Izraele ve východním Středomoří, či např. třetí generaci bezpilotních letounů *Skylark*.⁸⁴ Vedle pokračující modernizace ozbrojených sil, se tento strategický dokument nedočkal tak jednoznačné a pozitivní odezvy na vojenské a politické úrovni, jako tomu bylo v případě plánu *Gideon*.

A. Kochavi mj. přinesl do veřejného a odborného diskurzu nový operační koncept, tzv. operační koncept pro vítězství (*operational concept for victory*), chceme-li koncept tzv. „rozhodujícího vítězství“ (*decisive victory*), jež se stal klíčovým operačním konceptem plánu *Tnufa* pro izraelskou armádu v tomto období. Tento koncept nebyl publikován veřejně, ale základní ideové východiska můžeme najít v příspěvcích brigádního generála Erana Ortala, jež je jedním z nevlivnějších vojenských teoretiků současné izraelské armády, či z jiných projevů armádních činitelů a bezpečnostních analytiků, kteří mají k izraelské armádě blízko.

Operační koncept „rozhodující vítězství“ staví na předpokladu, že Izrael ohrožují především „rozptýlené, raketově založené teroristické armády“. Izrael tyto uskupení již nevnímá jako asymetricky slabší oponenty, nýbrž je považuje za „pokročilé protivníky (...) za organizované, dobře vycvičené armády, dobře vybavené pro své mise, s přímočarými operačními nápady a taktikou, z nichž všechny podporují jasnou a nebezpečnou strategii a ideologii.“⁸⁵ Celý operační koncept tak reaguje na skutečnost, že nepřítel Státu Izrael, především nestátní skupiny podporované Íránem, dramaticky zvyšují operační schopnost raketové palby. To demonstruje skutečnost, že zatímco v roce 2008 bylo během 23 dnů odpáleno na Izrael 660 raket, v roce 2012 to bylo již celkem 1 506 raket během osmi dnů. V roce 2014 to pak bylo 3 350 raket během 42 dnů.⁸⁶ Operační koncept se vrací k ofenzivní strategii, protože dle E. Ortala je největší výzvou, před kterou izraelská armáda stojí, „nejenom porazit teroristickou armádu, jako je Hizballáh, ale také to udělat relativně rychle, s přijatelnými náklady“, no především způsobem, který „musí být

81 PRIME MINISTER'S OFFICE. PM Netanyahu Presents „2030 Security Concept“ to the Cabinet. Dostupné z: https://www.gov.il/en/departments/news/spoke_security150818.

82 hebr. *Tnufa*; v anglickém i českém překladu jako *Momentum*.

83 Námořní konfigurace systému *Iron Dome*.

84 IDF.IL. Chief of the General Staff Aviv Kohavi Concludes his Service in the IDF. *IDF.il*. 2023. Dostupné z: <https://www.idf.il/en/articles/2023/chief-of-the-general-staff-aviv-kohavi-concludes-his-service-in-the-idf/>.

85 ORTAL, Eran. „Going on the Attack: The Theoretical Foundation of the IDF Momentum Plan.“ *Dado Center Journal*, 2020, č. 28-30. Dostupné z: <https://www.idf.il/en/minisites/dado-center/vol-28-30-military-superiority-and-the-momentum-multi-year-plan/going-on-the-attack-the-theoretical-foundation-of-the-israel-defense-forces-momentum-plan-1/>.

86 SAMAAN, 'Decisive Victory' and Israel's Quest For a New Military Strategy, str. 5.

nezvratný“. Pro dosažení tohoto cíle je potřeba budovat izraelskou armádu na třech pilířích, jimiž jsou „budování multidoménové obrany, chytrá reakce a negování schopností nepřítele.“ Jinými slovy, jak v případě chytré reakce, tak v případě negace schopností nepřítele to znamená naplno využít komponenty revoluce 4.0, jakými jsou automatizace a pokročilé zpracování informací, jež bude propojeno s využíváním bezpilotních vzdušných prostředků a radarů, s cílem zničení palební síly protivníka, která představuje nejen ohrožení různých cílů na izraelském území, ale také představuje hrozbu pro samotné manévrující jednotky izraelské armády. Plán *Tnufa* dominantně staví na využití technologického potenciálu (koncept DAM⁸⁷) a má za cíl transformovat izraelskou armádu v inteligentní válečný stroj.⁸⁸

Plán *Tnufa* se nicméně od počátku potýkal s politickými problémy a určitou politizací tématu bezpečnosti. Důvodů bylo hned několik. Prvním z nich byl fakt, že samotný B. Netanjahu si přál za náčelníka generálního štábu izraelské armády velitele pro jižní oblast, Eyalu Zamira,⁸⁹ nikoliv A. Kochaviho. Dalším a vůbec nejzávažnějším důvodem, který významně komplikoval schválení plánu *Tnufa*, byla vnitropolitická krize, jejíž vrcholem bylo neschválení rozpočtu pro r. 2020. Někteří aktéři navíc podmiňovali schválení samotného dokumentu různými partikulárními cíli, jako např. snížení délky trvání povinné vojenské služby, či snížením výdajů na obranu jako takovou.⁹⁰ Samotného kompromisu ohledně plánu *Tnufa* bylo dosaženo souběžně s počátkem pandemie. Především díky působení izraelské armády v průběhu pandemie Covid-19 dokonce došlo k navýšení armádního rozpočtu pro rok 2021 z 16,6 na 17,95 miliardy amerických dolarů. V tomto kontextu je potřeba zmínit, že izraelská armáda byla během pandemie využita mnohem efektivněji než v jiných demokratických státech ve světě. Osvědčily se především její kapacity a zkušenosti z krizových situací, když například Velení domácí fronty (*Home Front Command*), specializující se na civilní ochranu obyvatelstva, v podstatě úplně nahradilo roli Ministerstva zdravotnictví, či speciálního Národního úřadu pro mimořádné události, který byl za tímto účelem zřízen v r. 2007.⁹¹

Kochavim prezentovaný plán transformace izraelské armády se nepotýkal jen s politickými potížemi. Samotný operační koncept rozhodujícího vítězství se dočkal kritických ohlasů i v širším bezpečnostním diskurzu, když jej renomovaní bezpečnostní analytici v Izraeli označili spíše za „PR trik“, či za „politickou doktrínu, která nemá význam pro samotné bojiště.“⁹² G. Siboni a Y. Bazak ve své analýze nejvíce kritizovali přílišný důraz, který operační koncept klade na roli autonomních prostředků využívaných na území

⁸⁷ Z anglického *Data-enhanced anti-fires maneuver*.

⁸⁸ ORTAL, Eran. Fighting Fires With Data. *Hoover Institution*. 2023. Dostupné z: <https://www.hoover.org/research/fighting-fires-data>.

⁸⁹ SAMAAN, 'Decisive Victory' and Israel's Quest For a New Military Strategy, str. 10-11.

⁹⁰ EVEN, Shmuel. The "Tnufa" Multi-Year Plan for the IDF:

Where are the Cabinet Approval and the Budgets? *INSS Insight*, 2022, No. 1357. Dostupné z: <https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/08/no.-1357.pdf>.

⁹¹ SHUKER, Pnina. The role of the Israel Defense Forces in Israel's COVID-19 crisis. *The Jerusalem Strategic Tribune*. 2022. Dostupné z: <https://jstribune.com/idf-role-in-israels-covid-19-crisis/#stuart>.

⁹² SAMAAN, 'Decisive Victory' and Israel's Quest For a New Military Strategy, str. 11.

nepřítele. Dle autorů je tato oblast důležitá a má být nadále rozvíjena, avšak nemůže plně nahradit akce pozemního manévrování. Z tohoto důvodu by se měla doktrína izraelské armády, dle výše zmíněných autorů, zaměřit především na rozvoj pozemních sil, které byly v posledních letech zanedbávány na úkor letectva, či zpravodajských služeb.⁹³

V současné době je velice pravděpodobné, že v započatém procesu modernizace, s cílem vybudovat komplexní multidoménovou obranu, bude pokračovat také nedávno jmenovaný náčelník generálního štábu Herci Halevi, který ještě v pozici Velitele pro jižní oblast vyslovil plánu *Tnufa* plnou podporu, když zdůraznil, že se především soustředí na propojení technologie, zpravodajských informací, a operačních schopností ve všech oblastech (pozemní, vzdušné, námořní a kybernetické) s cílem vytvořit tzv. smrtící obranu (*lethal defense*).⁹⁴

Je nepravděpodobné, že by byl plán *Tnufa* v posledním roce nějak zásadně modifikován, a proto bude důležité sledovat především to, jakým způsobem bude na tento plán a operační koncept navazovat nová doktrína pro období po r. 2024. Jinými slovy, zda se vrchní velení ozbrojených sil bude snažit pokračovat v rozvoji či **úpravě stávajícího** operačního konceptu rozhodujícího vítězství, anebo se rozhodne uvést zcela nový koncept.

ZÁVĚR

Neúspěch Izraele v průběhu Druhé libanonské války, vzestup nestátních aktérů v jeho teritoriální blízkosti, událostí arabského jara, či pouze omezené úspěchy vojenských operací, které Stát Izrael v poslední dekádě vedl v Pásmu Gazy, či na Západním břehu, zcela zásadním způsobem proměnil potřeby izraelské bezpečnosti a také to, jak na bezpečnost nahlíží vojensko-politické elity tohoto státu. Jak správně předpověděly některé studie, konvenční konflikt mezi Izraelem a arabskými zeměmi jednotlivé události arabského jara nepřinesly,⁹⁵ avšak přetrvávající nestabilita, především v severní části Izraele, související s občanskou válkou v Sýrii a angažmá íránského režimu v Libanonu, jehož jižní část je ovládaná šíitským militantním hnutím Hizballáh, či nesoulad a štěpení aktérů na palestinské straně a vznik nových militantních organizací jako např. Lví doupe⁹⁶ operujících na Západním břehu, to všechno přispělo a přispívá ke zintenzivnění konfrontace mezi Izraelem a nestátními aktéry v jeho nejbližší teritoriální blízkosti, především pak v Pásmu Gazy.

Cílem této studie bylo analyzovat vůbec první bezpečnostní dokument strategického významu, který izraelské ozbrojené síly zveřejnily, přičemž jsme se zaměřili na širší

⁹³ SIBONI, Gabi a BAZAK, Yuval. The IDF "Victory Doctrine": The Need for an Updated Doctrine. *The Jerusalem Institute for Strategy and Security*. 2021. Dostupné z: <https://jiss.org.il/en/siboni-idf-victory-doctrine-the-need-for-an-updated-doctrine/>.

⁹⁴ HALEVI, Herzi. Multi-Domain Defense. *DADO Center*. 2020. Dostupné z: <https://www.idf.il/en/mini-sites/dado-center/vol-28-30-military-superiority-and-the-momentum-multi-year-plan/multi-domain-defense-maj-gen-herzi-halevi/>.

⁹⁵ KUTĚJ, Izraelská konceptualizace hájitelnosti hranice. Čas pro změnu?, str. 89.

⁹⁶ V angličtině jako *Lion's Den*.

kontext, ve kterém tento dokument vznikl a také na širší kontext celkové proměny strategického prostředí v blízkovýchodním regionu. Jak jsme prokázali, bezpečnostní strategie Státu Izrael která byla publikována, byla dominantně zaměřena na samotné užití síly ozbrojených sil, přičemž kladla důraz na to, jakým způsobem bude izraelská armáda konfrontovat bezpečnostní hrozby, kterým Izrael čelí, a také, podstatnou část věnovala nástinu budování kapacit svých ozbrojených sil.

Publikování tohoto dokumentu v kontextu utváření izraelské bezpečnostní politiky, s ohledem na specifickou dichotomii vojensko-politického diskurzu, považujeme za jednu z nejdůležitějších odpovědí Státu Izrael směrem k jeho regionálním rivalům v období po tzv. arabském jaru. V textu jsme poukázali na fakt, že jak samotná Strategie ozbrojených sil, tak samotný plán *Gideon*, jehož byla Strategie součástí, vznikly a byly implementovány v čase nevídané politické podpory Netanjahuovy vlády. Případ úspěšné adaptace plánu *Gideon* nejenom že ukazuje, jakým způsobem bude Stát Izrael konfrontovat hrozby kterým čelí, a to, jakým způsobem bude modernizovat své ozbrojené síly, ale potvrzuje také důležitost a význam konsenzu mezi politicko-vojenskými špičkami státu, který musí být při implementaci takového strategického plánu přítomen. Takového shody se nedostalo nástupnickému bezpečnostnímu dokumentu, plánu *Tnufa*, který se potýkal jak s politickými problémy souvisejícími s jeho financováním, tak také s problémy souvisejícími s odbornou kritikou operačního konceptu tzv. rozhodujícího vítězství, který se nedočkal jednoznačného přijetí ani v širší komunitě bezpečnostních expertů v Izraeli.

Domníváme se, že porozumění formování a vývoje doktrinního učení na případu Státu Izrael může mít, i navzdory rozdílné charakteristice strategického a operačního prostředí, ve kterém Izrael působí, hned několik možných inspirací pro země střední a východní Evropy. Za prvé, případ Izraele dokumentuje důležitost pravidelné a flexibilní obnovy klíčových strategických bezpečnostních dokumentů s cílem přizpůsobit a revidovat je, s ohledem na rychle se měnící prostředí. Toto konstatování platí pro státy střední a východní Evropy obzvláště po začátku ruské agrese proti Ukrajině v únoru 2022. Za druhé, i navzdory jiným potřebám vyzbrojování a budování jiných kapacit, které plynou z rozdílné povahy možného budoucího konfliktu, kterým Izrael a střeoevropské státy čelí, může případová studie Izraele sloužit jako model, minimálně s ohledem na systematický a ucelený rozvoj v tzv. kyberdoménové oblasti válčení. Stát Izrael se v poměrně krátké době, díky koncepčnímu rozhodování, dokázal transformovat v této oblasti na jednu z globálních kybermocností. Za třetí, utváření bezpečnostní politiky státu by mělo v ideálním případě probíhat bez politizace tohoto tématu. Pokud jsme mohli takovouto situaci pozorovat při implementaci plánu *Tnufa* v Izraeli, ve kterém panuje poměrně široká shoda společnosti a politických elit na otázkách bezpečnosti, o to více můžeme fenomén politizace bezpečnostní politiky očekávat v našem regionu. Konec konců neschválení Bezpečnostní strategie Slovenské republiky třetí vládou Roberta Fica v letech 2016-2020 z důvodu, že bezpečnostní dokument explicitně označil Ruskou federaci za primární hrozbu Slovenské republiky, je toho zářným příkladem.

Nakonec, nečekaná událost, jakou byla pandemie Covidu-19, představuje pro některé regiony, jako jsou například státy Visegrádské skupiny, významný návrat armád do

celospolečenského dění.⁹⁷ Byla to paradoxně pandemie, která v souběhu s ruskou agresí na Ukrajině posílila tlak nejen na opětovnou militarizaci, ale především napomohla na výšení pozitivního veřejného mínění o ozbrojených silách ve společnosti, a tyto trendy je bezesporu potřebné udržet i nadále.

Studie byla podpořena Fondem na podporu vědecké činnosti Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci (FPVC2022/12).

Autoři: **Mgr. Lubomír Zvada**, narozen 1989, ukončil studium politologie na Katedře politologie a evropských studií Univerzity Palackého v Olomouci, kde v současnosti působí jako asistent a student doktorského studia. Ve svém výzkumu se zabývá zahraniční a bezpečnostní politikou Státu Izrael a výzkumem politických systémů států střední a východní Evropy. V průběhu svých studií absolvoval výzkumné a studijní pobyty na univerzitách v Izraeli (Hebrejská univerzita v Jeruzalémě, Univerzita v Haifě) a Polsku (Univerzita kardinála Stefana Wyszyńskiego ve Varšavě, Technická Univerzita v Białymstoku).

Prof. PhDr. Jiří Lach, M.A., PhD., narozen 1971, je profesorem na Katedře politologie a evropských studií Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a vedoucím tohoto pracoviště. Je garantem navazujícího magisterského studijního programu War and Peace Studies a doktorského programu Political Science. Jeho badatelský zájem pokrývá témata historiografie, mezinárodních vztahů, či problematiku násilí a genocidy a přetrvávání nacionalistického mýtu v současné politice. V průběhu své akademické dráhy absolvoval řadu dlouhodobých a krátkodobých výzkumných a studijních pobytů, např. v USA (United States Military Academy West Point), Německu (Friedrich-Schiller University Jena), či ve Velké Británii, Tchaj-wanu a Izraeli.

Jak citovat: ZVADA, Lubomír a Jiří LACH. Od plánu *Gideon* k plánu *Tnufa*: izraelská obranná strategie a budování izraelských obranných sil v širším kontextu Blízkého východu po arabském jaru. *Vojenské rozhledy*. 2023, 32 (4), 024-044. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

⁹⁷ GRZEBALSKA, Weronika a MAĐAROVÁ, Zuzana. The Grand Return of the Troops: Militarization of COVID-19 and Shifting Military-Society Relations in Visegrad. *Intersections. East European Journal of Society and Politics*. 2021, roč. 7, č. 3, str. 139-156.

Peer-reviewed

Character of the War in Ukraine and its implications for the Czech Republic

Charakter války na Ukrajině a z ní vyplývající implikace pro Českou republiku

Jaroslav Galba, Josef Procházka

Abstract: Current War in Ukraine represents conventional conflict of high intensity unparalleled in contemporary European history. Using a qualitative method, authors present character of the war and identify its key specifics through multi-domain optics. A preliminary set of recommendations is derived from these results for the national defense capability of Czech Republic. Authors conclude that both State and the Armed Forces must increase their readiness for the large-scale conflict.

Abstrakt: Současná válka na Ukrajině představuje konvenční konflikt vysoké intenzity, jaký v moderní evropské historii neměl po dekády obdoby. Za pomoci kvalitativní analýzy autoři předkládají charakter této války a prostřednictvím perspektivy operačních domén identifikují její klíčová specifika. Na tomto základě pak předkládají předběžná doporučení pro oblast obranyschopnosti České republiky. Docházejí přitom k závěru, že se stát i ozbrojené síly musí připravovat na potenciální konflikt velkého rozsahu.

Key words: Ukraine; Conflict Analysis; Operating Environment; Defense.

Klíčová slova: Ukrajina; analýza konfliktu; operační prostředí; obrana.

INTRODUCTION

Almost two years since Russian columns have (officially) crossed the Ukrainian borders, military aggression against Ukraine continues. Since that, the war claimed lives, depleted resources and changed security environment of Europe more than many expected before 24th February 2022.

Conflict is omnipresent in media space and lessons learned from character of Ukrainian war provide invaluable inputs to doctrinal, operational and defense planning of non-involved military across-globe. Yet sometimes it's not easy to identify key aspects in fast-changing and evolving aspects of the warfare in Ukraine. Therefore, the aim of this article is to analyze what makes the Russian invasion characteristics and to provide an overview of the most significant elements in conflict to the date.

In first part, authors deal with the character of war – how it can be described and if some clean patterns could be identified in the conflict. Then in the next chapter, the characteristic factors shaping conflict in different domains are discussed. The article focuses on land, air and maritime domain. Space and information domain are combined together because cyber aspects of war are not included due to limited space. Of course, it is not possible to cover all nuances of such complex warfare here, but finding key aspects could be beneficial because it allows us to distinguish few factors which really represent current era of warfare. Finally, the implications for the defense capability of the Czech Republic are provided.

1 METHODOLOGY

Methods of a qualitative analysis were employed to assess the ongoing war in Ukraine and to identify preliminary lessons. The qualitative case focuses on conflict from multi-domain perspective¹ which allows to structure the research across recognized operational domain with specific emphasis on land, air, maritime and space aspects of this war.

Moreover, the character of Russo-Ukrainian War is analyzed and compared with the characteristics of different generations of war.² Additionally, the lessons are identified across the political and military spheres of responsibility. The political considerations address non-military elements of comprehensive defense model and are tied to factors like industrial capability, decision making process etc. Thus, the methodological approach provides meaningful content to the whole of government and the whole of society defense policy principles which are being observed in the contemporary defense policy

1 thus, each of operational domains recognized by NATO has its part in the ongoing conflict and military operations. Effects created in certain domain influence dynamics in the others.

2 Using term coined by Lind and then enhance by Hammes carrying the idea that conflicts can be divided into different "generations" depending on the means and tactics used in them. HAMMES, Thomas X. *The Sling and the Stone: On War in the 21st Century*. 2004. Beverly: Voyageur Press. ISBN: 0760320594.

formulation of NATO allies and partners. The military considerations deal with the strategic, operational, and tactical aspects. Open-source data for research has been collected in systemic way since the beginning of war in 2022. Additionally, outcome of several roundtable debates and panel discussions organized by or with the active participation of the Centre for Security and Military Strategic Studies of the University of Defense have been taken in consideration.

2 CHARACTER OF WAR

It's necessary to emphasize once again that despite all rhetoric the Ukrainian conflict is a traditional, conventional war. Russia's aggression is without doubt violation of international law³ and both countries issued mobilization of their citizens. According to quantitative academic method, the criteria for the label "war" have also been met a long time ago.⁴ Although the war could be dogmatically labelled as local conflict with the fighting by conventional units deliberately waged primarily only on the territory of Ukraine, its international impact, the number of various foreign actors involved⁵ and auxiliary effort outside common geographical theater⁶ make the importance of the conflict much more significant.

Moreover, it is war of large-scale and high intensity – both of which have been unseen on European theater since World War II. One of the most telling indicators of that is how resource-intensive the war evolved. Sustaining the tempo of AFU (Armed Forces of Ukraine) during the first six months of the war, the British army would have been able to fight only one week in such conflict.⁷ Of course, it's necessary to take in the account the doctrine and the composition of the forces of engaged militaries, but the amount of used ammunition could be useful indicator for all militaries how demanding peer-to-peer conflict in 21th century can be. Intensity is also reflected in the number of casualties. US general Milley said that Russians lost more than 100,000 combatants already

3 GALBA, Jaroslav, SPIŠÁK, Ján. Speciální vojenská operace v kontextu interpretace Ruska. *Vojenské rozhledy*, 2023, 32 (1), 050-068. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 [online]. Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

4 For instance, Upsalla university characterizes war as „A state-based conflict or dyad which reaches at least 1000 battle-related deaths in a specific calendar year“.

UPPSALA UNIVERSITY. UCDP Definitions. [online]. N. d. [cit. 24. 7.2023]. Available at: https://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions/#tocjump_25414042883737875_53

5 Till 6th July 2023 Ukraine received total sum of about €165 billion of international aid. KIEL INSTITUTE FOR THE WORLD ECONOMY. Ukraine Support Tracker. In: ifw-kiel.de. [online]. N. d. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/>

6 As cyber-attacks against non-governmental western satellite providers

7 ZABRODSKYI, Mykhaylo et al. Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February–July 2022. RUSI Special Report. [online]. Nov 30, 2023, p. 55. Available at: <https://static.rusi.org/359-SR-Ukraine-Preliminary-Lessons-Feb-July-2022-web-final.pdf>

back in January 2023 with Ukrainians casualties reported of being similarly significant.⁸ The sources of NY Times from August estimated with over 500,000 killed or wounded soldiers since the beginning of the invasion.⁹ Without doubt, certain engagements showed that in this war formations of size of battalion or even larger could be destroyed unexpectedly quickly.¹⁰ The rising intensity of the conflict is also illustrated by the heavier and “less-restricted” armaments and methods used in the theater.

“Pre-invasion” balance of power was so heavily skewed in favor of Russia that this probably heavily contributed to the initial estimation that Ukraine will fall in three days. Since then, however, Ukraine proved it could resist Russian forces not only with hit-and-run tactics and modified strongpoint defense,¹¹ but also take initiative and draw main offensive operations. Thus, the war could be described as one with both symmetric and asymmetric elements. Both actors employ non-conventional means and actions¹² across all domains, but the current aim of war indicates traditional warfare between similarly capable parties. Diversity of elements used Ukrainian conflict led to different conclusions to which kind of warfare we are looking at.¹³

Generally, it wouldn't be accurate to label war the in Ukraine as that of “fifth generation” because it doesn't capture all the nuances of the conflict.¹⁴ Equally, focusing only on “traditional” characteristics of war wouldn't do it justice. It is more plausible to state that in Ukraine, elements from all generations of warfare can be seen. Attrition warfare on frontline, human “wave” tactics with distant artillery support,¹⁵ extensive field for-

⁸ U.S. DEPARTMENT OF DEFENSE. Transcript: Secretary of Defense Lloyd J. Austin III and General Mark A. Milley Press Conference Following Ukraine Defense Contact Group Meeting, Ramstein Air Base, Germany. In: defense.gov. [online]. Jan 20, 2023. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://www.defense.gov/News/Transcripts/Transcript/Article/3273771/secretary-of-defense-lloyd-j-austin-iii-and-general-mark-a-milley-press-confere/>

⁹ COOPER, Helene et al. Troop Deaths and Injuries in Ukraine War Near 500,000, U.S. Officials Say. In: nytimes.com. [online]. August 18, 2023. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://www.nytimes.com/2023/08/18/us/politics/ukraine-russia-war-casualties.html>

¹⁰ SPIŠÁK, Ján. Vojenské aspekty války na Ukrajině. *Vojenské rozhledy*. 2022, 31 (4), 103-118. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 [online]. Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

¹¹ As they used to good success. More for instance in: ANDERSON, Michael. How Ukraine's roving Teams of light infantry helped with the battle of Sumy: Lessons for the US Army. In: Modern War Institute. [online]. Jul 17, 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://mwi.usma.edu/how-ukraines-roving-teams-of-light-infantry-helped-win-the-battle-of-sumy-lessons-for-the-us-army/>

¹² Like increasing digital resilience of civil population. FABIAN, Sandor, STRINGER, Kevin and Andrew LIFLYANDCHICK. Simple Sabotage 2.0: the Threat of Pro-Russian Civil Resistance in Ukraine. In: Irregular Warfare Center: Insights. Vol. 1, No. 6., April 2023. Available at: <https://irregularwarfarecenter.org/2023/05/simple-sabotage-2-0-the-threat-of-pro-russian-civil-resistance-in-ukraine/>

¹³ Coming from “new type of warfare” to „World war one with drones“

¹⁴ Hames himself writes about “5GW warfare” mainly in context of anthrax letters attacks in United States. Equally concept attributed to Russia called “New generation warfare” puts an emphasis on the use of non-conventional and non-kinetic means. In all cases, Ukrainian resistance and will to fight invading forces even in large scale combat has made all such efforts unsuccessful.

¹⁵ YANCHIK, Olivia. Human wave tactics are demoralizing the Russian army in Ukraine. In: Atlantic Council. [online]. April 8, 2023. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/human-wave-tactics-are-demoralizing-the-russian-army-in-ukraine/>

tifications¹⁶ and mass fire are still relevant as well as non-linear maneuvers, combined arms operations¹⁷ and strikes to enemy's rear. Private military companies secured an important position for themselves acting sometimes even without further cooperation with regular army,¹⁸ while the role of strategic communication, digital resilience and civil population involvement highly increased.

It is also important to mention, that not all those aspects exist in theater at the same time. Therefore, the Ukraine conflict could be characterized as one with high dynamic. Zabrodskyi et al. distinguished at least three different phases of war till July 2022.¹⁹ Since that, with the Kherson counteroffensive and positional battle of Bakhmut, at least few significant shifts have appeared in operational tempo and in the character of conflict.²⁰ The long-awaited Ukrainian offensive of 2023 (which is still in motion at the time of writing) marks another significant milestone bringing to usage of western heavy armament and struggle for highly fortified positions.

Because of that all, the inconsistency of lessons learned is one of necessary outcomes of the war. Take weapon of tank for an instance; claims have appeared at that start of the war that they are obsolete, based on how they were engaged on battlefield and due to their insufficient protection by other elements of combined arms warfare.²¹ In the spring 2023 the western powers had begun sending tanks to the Ukraine and many adored them as critical assets for mobile offensive.²² According to the Institute for Study of War, the western reluctance to provide tanks (among other systems) was one of reasons why Ukraine didn't have capabilities for major offensive in winter 2022.²³ Dynamism of war

¹⁶ Defensive position in Zaporizhzhia region could be about 120 km long and consist of trenches, dragon teeth, minefields etc.

For more read for instance: BETZ, David J. Russian fortifications present an old problem for Ukraine. In: engelsbergideas.com. [online]. July 20, 2023. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://engelsbergideas.com/essays/russian-fortifications-present-an-old-problem-for-ukraine/>

¹⁷ JONES, Seth G., MCCABE, Riley and Alexander PALMER. Ukrainian Innovation in a War of Attrition. CSIS Briefs. 2023. Available at: <https://www.csis.org/analysis/ukrainian-innovation-war-attrition>

¹⁸ Which escalated in the so called "Prigozin munity" and indicated what degree of initiative and independence these subjects could have. Still further analysis of the events of June 2023 has to be made to come with reliable conclusion.

¹⁹ ZABRODSKYI, Mykhaylo et al. Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February–July 2022. RUSI Special Report. [online]. Nov 30, 2022. Available at: <https://static.rusi.org/359-SR-Ukraine-Preliminary-Lessons-Feb-July-2022-web-final.pdf>

²⁰ The phrases "conflict enters a new phase" or "stage" were omnipresent in media during the end of 2022 and beginning of 2023.

²¹ LEE, Rob. The Tank is not obsolete, and other observations about the future of combat. In: Warontherocks.com. [online]. September 6, 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://warontherocks.com/2022/09/the-tank-is-not-obsolete-and-other-observations-about-the-future-of-combat/>

²² HENKIN, Yagil. The "Big Three" Revisited: Initial Lessons from 200 Days of War in Ukraine. Marine Corps University Press. 2022. [online]. N.d.[cit. 24.7. 2023] Available at: https://muse.jhu.edu/article/869955#info_wrap

²³ KAGAN, Frederick W. et al. Russian Offensive Campaign Assessment, January 29, 2023. In: understandingwar.org. [online]. January 29, 2023 [cit. 24.7. 2023] Available at: Russian Offensive Campaign Assessment, January 29, 2023 | Institute for the Study of War (understandingwar.org)

is based on the current objects of actors, means to achieve them, and ways how are those means employed. Both sides are constantly learning and improving. For instance, the dynamics of war also brought more fundamental changes to the Russian military organization as the army seemed to abandon its battalion tactical group (BTG) concept²⁴ at the end of 2022 and has begun to return to divisional structure.²⁵

Finally, as was mentioned, the Russo-Ukrainian war is multi-domain. However, it is important to distinguish between synergic application of Multi-Domain Operations approach through joint usage of forces and means and the simple statement that the parties are competing in multiple domains. The whole concept of Multi-Domain Operations was coined by US army,²⁶ and despite being evergreen in the last years, multi-domain is still highly complex and evolving issue which may vary across different branches and countries.²⁷ Therefore, it is not beneficial to dwell on it any further in this article and we will go with “working” NATO definition of MDO which describes it as “the orchestration of military activities, across all domains and environments, synchronized with non-military activities, to enable the Alliance to deliver converging effects at the speed of relevance”.²⁸ Russian military has promoted concepts of its own multi-domain integration, still it is claimed that for combat operations Russia relies on its ground-centric forces and approach.²⁹ It is difficult to evaluate capability of both armies in context of MDO from open sources. However, many analysts question Russian ability to perform such operations in this war, claiming bad coordination of forces as one of main reasons why the initial invasion has failed. This was seen particularly between land and air forces, with

²⁴ Still the problematics of BTG is much more complex. Being praised before invasion, the BTG was often marked as one of main reasons Russian attack failed, claiming they were not designed for large scaled attrition warfare. According to Dalsjö et al. the BTG may not be an innovative design, but rather a temporary solution due to lack of manpower. If proven true that could suggest Russians didn't invade Ukraine with with an inappropriate composition of forces but simply didn't have means to build capable one. DALSJÖ, Robert, JONSSON, Michael and Johan NORBERG. A Brutal Examination: Russian Military Capability in Light of the Ukraine War. In: *Survival*, 64:3, 7-28, DOI: 10.1080/00396338.2022.2078044. 2022. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00396338.2022.2078044>

²⁵ AP NEWS. Russian military announces plan to expand, create new units. In: *apnews.com*. [online]. December 21, 2022 [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://apnews.com/article/putin-finland-sergei-shoigu-ee953abf7f9bf217ccdaa61ec1b35ddd>

²⁶ U.S. ARMY. FM 3-0 Operations. 2022. Washington, D.C.: Department of the Army. Available at: https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/ARN36290-FM_3-0-000-WEB-2.pdf

²⁷ GREY, Heiner, HEREN, Henry. What is a Multi-Domain Operation? In: *Joint Air & Space Power Conference 2019 Read Ahead*. 2019. [online]. N.d. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://www.japcc.org/essays/what-is-a-multi-domain-operation/>

²⁸ NATO. Multi-Domain Operations: Enabling NATO to Out-pace and Out-think its Adversaries. In: *nato.int*. [online]. July 2022, 2023. [cit. 24.7. 2023] Available at <https://www.act.nato.int/articles/multi-domain-operations-out-pacing-and-out-thinking-nato-adversaries>

²⁹ BLACK, James et al. Multi-Domain Integration in Defence: Conceptual Approaches and Lessons from Russia, China, Iran and North Korea. 2022. Santa Monica: RAND. P. 14. Available at: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA528-1.html

the latter unable to provide efficient support for grounded troops.³⁰ Still, the “multi-domain aspects” of conflict are closely followed by western analytics and even US Army has delayed the release of its new Field Manual to verify the outcomes in the Ukraine war.³¹

3 WAR IN DOMAINS

3.1 Land domain

The land domain prevails as the most important theater in the Ukraine conflict – due to both geographical features and means used to achieve desired goals of both actors. Although military innovations are thriving in this war, the ultimate need of “boots on grounds” is still valid with sides deploying ground forces to fight for key nodes and positions. Moreover, insufficient numbers of supporting infantry were stated as one the reasons responsible for Russians gargantuan losses of armored technique.³² According to Oryx, the Russians lost as far as 2146 tanks of all types from T-90M to variants of T-62 till the middle of July 2023.³³ That’s an enormous amount, one that is impossible to sufficiently replace in the proper time. Thus despite the extensive use of precise weapons and modern technology, the scale of Ukrainian war simply doesn’t allow both actors to rely on state-of-the-art arms. In contrary, militaries are forced to deploy older and older equipment as the attrition takes its toll on their arsenal. Obsolete equipment is, of course, much less suited for modern, connected battlefield. It brings lower combat value which in turn results in higher losses of attacker’s forces. Deployment of various arms also increases the logistical burden of sustaining combat readiness. Many Russians models share the same components which makes potential mixed battalions more operational,³⁴ on the other hand, Ukrainians had to maintain 33 different types of tanks just

³⁰ DALSJÖ, Robert, JONSSON, Michael and Johan NORBERG. A Brutal Examination: Russian Military Capability in Light of the Ukraine War. In: *Survival*, 64:3, 7-28, DOI: 10.1080/00396338.2022.2078044. 2022. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00396338.2022.2078044>

³¹ ROATEN, Meredith. Army Assessing Ukraine Before Finalizing New Doctrine. In: *nationaldefensemagazine.org*. [online]. June 2, 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://www.nationaldefensemagazine.org/articles/2022/6/2/army-finalizing-multi-domain-operations-doctrine-in-ukraine>

³² KOFMAN, Michael, LEE, Rob. Not built for purpose: the Russian Military’s ill-fated force design. In: *warontherocks.com*. [online]. June 2, 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://warontherocks.com/2022/06/not-built-for-purpose-the-russian-militarys-ill-fated-force-design/>

³³ MITZNER, Stijn end JANOVSKY, Jakub. Attack On Europe: Documenting Russian Equipment Losses During The Russian Invasion Of Ukraine. In: *oryxspioenkop.com*. [online]. June 2, 2022. [cit. 20.7. 2023] Available at: <https://www.oryxspioenkop.com/2022/02/attack-on-europe-documenting-equipment.html>

³⁴ AXE, David. Ukraine Is Collecting A Lot Of Russia’s Old T-62 Tanks. In: *forbes.com*. [online]. October 27, 2022. [cit. 24.7. 2022] Available at: <https://www.forbes.com/sites/davidaxe/2022/10/27/ukraine-is-collecting-a-lot-of-russias-old-t-62-tanks/?sh=7c84e77c30a5>

in October.³⁵ With western armor being delivered to Ukraine the maintenance requirements and crew training times will increase even more. Therefore, the ability to adapt and work with diversified means and in international environment seems like a critical capability for any military willing to succeed in modern large-scaled conflict.

Since the beginning of the war non-standard tactical vehicles (commonly known as technical) have appeared in Ukraine, even though those assets are usually associated with guerilla warfare and ill-equipped military. Nevertheless, technical had clearly found its place even in this conventional conflict by providing adaptability, mobility and availability.³⁶ This confirms the multi-layered character of conflict and shows how both actors tries try to improvise³⁷ against rising losses.

Still, the undisputed “god of war” on Ukraine is the artillery. Report from the Ukraine conflict in 2019 claimed that about 80 % of Ukrainian losses were caused by artillery³⁸ and although the similar data from current war are not available, these arms are omnipresent on battlefield. Russia is numerically superior in this field and its artillery is able to create desired effects on battlefield, but it doesn’t provide the kind of operational advantage that the Russian commanders hoped for – this was seen for instance in the battle of Bakhmut.

In war defined by immense quantity (losses, cheap UAS, missile strikes...) the prominence of weapons like HIMARS shows importance of precision and technological superiority over masses. Probably no other weapon gained such renown in this conflict, even when USA provided them in low numbers. It would be inaccurate to see HIMARS as only decisive capability in the conflict³⁹ because in near contact with enemy its classical artillery what brings success.⁴⁰ In the end, the combined arms maneuver of mechanized forces is still irreplaceable in gaining territory in Ukraine⁴¹ and every weapon has its utility.

Nevertheless, the precision firing makes very vulnerable asset from any component of enemy forces. Combined with the constant surveillance above battlefield, it is responsible for what Zabrodskyi et al. label as “no sanctuary” i.e. even targets in the rear could be acquired and destroyed. Because of that, both parties often utilize hit-and-run artillery

35 KOSSOV, Igor. Can Ukraine maintain and optimally use its modern Western tanks? In: kyivdependent.com. [online]. February 27, 2023. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://kyivdependent.com/can-ukraine-make-optimal-use-of-western-tanks-and-attack-vehicles/>

36 Due to civilian nature of vehicle, it is also obtainable through civilian donations, which is another significant aspect of the war.

37 AFU released a footprint with rocket launcher from Russian KA-52 mounted on its technician

38 BIELIESKOV, Mykola. The Russian and Ukrainian Spring 2021 War Scare. In: csis.org. [online]. September 21, 2021. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://www.csis.org/analysis/russian-and-ukrainian-spring-2021-war-scare>

39 its similar situation when the focus was on anti-tank missiles like Javelin.

40 KNUTSON, Barry, NEWBOLD, Gregory. The Ukraine war has taught us this: A combined-arms team is essential. In: thehill.com. [online]. May 10, 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://thehill.com/opinion/national-security/3669824-the-ukraine-war-has-taught-us-this-a-combined-arms-team-is-essential/>

41 Univerzita obrany komentuje. Zdeněk Petráš (CBVSS) k otázce budoucího vývoje. [online]. January 9, 2023. [cit. 4.9. 2023] Twitter post. Available at: <https://twitter.com/UNOBkomentuje/status/1612455969962737664?lang=cs>

tactics, and the critical aim is to neutralize counter-battery radars of the opponent.⁴² Consequently, the capability to perform disperse operations is crucial to avoid unbearable attrition. For example – by using advanced Strom Shadow missiles, Ukrainians were able to destroy Russian ammunition supply point with over 2,500 tons of ammo.⁴³

The imperative to disperse increases geographical distance between troops and in turn raises demands for coordination and communication.⁴⁴ The main factor contributing to have or don't have option for precise strike is electronic warfare. Because of that managing signature of all involved elements on all echelons seems to be crucial on Ukrainian theater – together with the deception and deployment of false targets.⁴⁵ There are already examples of heavy losses inflicted by negligence with cell phones manipulations.⁴⁶

3.2 Air domain

Initial air and missile strikes on Ukraine's key positions at the dawn of invasion are evergreen topic among conflicts analytics. Survival of Ukrainians mobile SAM devices⁴⁷ and inability of Russian Aerospace Forces to achieve air superiority over Ukraine's sky is to date a subject of many explanations. Whether it is due to poorly chosen operational plan and bad target acquisition,⁴⁸ lack of quality and experience between personnel,⁴⁹

⁴² MINISTRY OF DEFENCE. Latest Defence Intelligence update on the situation in Ukraine - 31 March 2023. Twitter post. [online]. March 31, 2023. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://twitter.com/DefenceHQ/status/1641687536564142081>

⁴³ BARNES, Joe. Twitter post. [online]. July 16, 2023. [cit. 24.7. 2023] Available at: https://twitter.com/Barnes_Joe/status/1680494813349642240

⁴⁴ ZABRODSKYI, Mykhaylo et al. Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February–July 2022. RUSI Special Report. [online]. Nov 30, 2022. p. 53-61. Available at: <https://static.rusi.org/359-SR-Ukraine-Preliminary-Lessons-Feb-July-2022-web-final.pdf>

⁴⁵ WATLING, Jack and REYNOLDS, Nick. Meatgrinder: Russian Tactics in the Second Year of Its Invasion of Ukraine. RUSI Special Report. [online]. May 19, 2023. p. 18-19. Available at: <https://static.rusi.org/403-SR-Russian-Tactics-web-final.pdf>

⁴⁶ Like new Year Eve strike on Makiivka barracks where died at least 63 Russian soldiers VERNON, Will and MAISHMAN, Elsa. Makiivka: Russia blames missile attack on soldiers' mobile phone use. In: [bbc.com](https://www.bbc.com/news/world-europe-64159045). [online]. January 4, 2023. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://www.bbc.com/news/world-europe-64159045>

⁴⁷ Zabrodskiy et al. claim that while 75 % of Ukrainian air defense stationary sites were engaged in first 48 hours of invasion, the same could be said only for 10 % mobile ones. ZABRODSKYI, Mykhaylo et al. Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February–July 2022. RUSI Special Report. [online]. Nov 30, 2022. p. 24. Available at: <https://static.rusi.org/359-SR-Ukraine-Preliminary-Lessons-Feb-July-2022-web-final.pdf>

⁴⁸ GOULD-DAVIES, Nigel. Putin's Strategic Failure. In: *Global Politics and Strategy*, vol. 64, 2022 – Issue 2, p. 7-16. Available at: Full article: [Putin's Strategic Failure \(tandfonline.com\)](https://www.tandfonline.com)

⁴⁹ LUZIN, Pavel. Russian Air Power: Vanished or Overstated to Begin With? In: *Eurasia Daily Monitor Volume: 19 Issue: 156*. [online]. October 20, 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: [Russian Air Power: Vanished or Overstated to Begin With? - Jamestown](https://www.rusi.org/359-SR-Ukraine-Preliminary-Lessons-Feb-July-2022-web-final.pdf)

depletion of Russian precise-guided munition, decision to not deploy aircraft due to fear of being shot down by enemy or own anti-air defense⁵⁰ or any combination of those reasons, its without doubt that – despite quantitative differences – no party was able to effectively suppress enemy air defense and create a freedom of maneuver in air domain beyond the frontline. Stefanovic et al. even liken the air warfare in Ukraine to World War First and write about “aerial no-man’s-land.”⁵¹

In Ukraine, the air assets don’t have capabilities to perform successful SEAD/DEAD missions to neutralize mobile SAM assets of the opponent.⁵² In combination with Ukrainian decision to apply some tenets from American Agile Combat Employment⁵³ this led to current status quo. Because of that, both parties sustained losses and began to operate their aircraft from relatively safe distance with Russians relying on extensive use of guided missiles and stand-off rocket attacks. Thus so far the Russian Aerospace Forces haven’t yet been able to provide sufficient close-air-support for Ground forces and the same could be said for helicopter hunter-killer missions. These were targeted by western Javelins and Starstreaks which forced Russians gunships to indirect rocket fire with unguided munition using grid square targeting.⁵⁴

Moreover, contrary to western tradition, Ukrainians were able to conduct two major offensives⁵⁵ without air superiority provided by enhanced aircraft. Instead, they used its anti-air assets to limit Russian Aerospace Forces operational space, employed deception and relied on ground forces.⁵⁶

This may suggest that the wars are turning back to the ground-centric approach with the emphasis on protection of forces and denial. This was often cited as one of the reasons why Ukraine doesn’t need to receive F-16s fighters. Bremer and Grieco see Ukrainian successes based not in Russian shortcomings but rather in general shift from

50 WISWESSER, Sean M. Potemkin on the Dnieper: The Failure of Russian Airpower in the Ukraine war. In: *Small Wars & Insurgencies*. 2023. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09592318.2023.2187201?scroll=top&needAccess=true&role=tab&aria-labelledby=full-article>

51 STEFANOVIC, Michael et al. The Somme in the sky: Lessons from the Russo-Ukrainian Air War. In: *warontherocks.com*. [online]. February 9, 2023. [cit. 24.7. 2023] Available at: *The Somme in the Sky: Lessons from the Russo-Ukrainian Air War - War on the Rocks*

52 Bronk adds to this with warning that even western Air Forces with US Air Forces as exemption didn’t build this capability enough. BRONK, Justin. Getting Serious About SEAD: European Air Forces Must Learn from the Failure of the Russian Air Force over Ukraine. In: *RUSI*. [online]. April 6, 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: *Getting Serious About SEAD: European Air Forces Must Learn from the Failure of the Russian Air Force over Ukraine | Royal United Services Institute (rusi.org)*

53 PAPPALARDO, David. ir superiority in Ukraine: Be sensitive to Diagoras’s problem. In: *atlanticcouncil.org*. [online]. August 30, 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: *Air superiority in Ukraine: Be sensitive to Diagoras’s problem - Atlantic Council*

54 BRONK, Justin. Getting Serious About SEAD: European Air Forces Must Learn from the Failure of the Russian Air Force over Ukraine. In: *RUSI*. [online]. April 6, 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: *Getting Serious About SEAD: European Air Forces Must Learn from the Failure of the Russian Air Force over Ukraine | Royal United Services Institute (rusi.org)*

55 Charkov and Krehson

56 BREMER, Maximilian and GRIECO, Kelly. Success denied: Finding ground truth in the air war over Ukraine. In: *Defensenews.com*. [online]. September 21, 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: *Success denied: Finding ground truth in the air war over Ukraine (defensenews.com)*

attack to defense.⁵⁷ Still it would be wrong to consider air domain in Ukraine war as secondary. Although the domain isn't as dynamic and decisive as in earlier conflicts with western engagement, that doesn't mean it's not vital. On the contrary – losing the capability to deny enemy air presence in its own airspace could cost any side a victory. Still, the Ukrainians believe that air assets are still invaluable in offensive operations. Chief of the Ukrainian Air Force Oleshchuk⁵⁸ said that “concepts of Air Power, Air-Land Battle, and Multi-Domain Operations are actual as never before” and that “this war already has the name ‘the artillery war’, but this is a consequence rather than a conscious choice.”

Another significant characteristic of Ukraine war is proliferation of unmanned aerial systems (UAS). The last spring estimate talked about 6,000 pieces on Ukrainian side.⁵⁹ While current number of drones deployed in theater is impossible to determine, we could still identify three key aspects of their usage in this war: proliferation on all levels and echelons, democratization of technology and increasing importance of them in the waging of war. Firstly, the Russo-Ukrainian War shows rapid proliferation of UAS across militaries of both actors. Even small units like militia components often have their own air surveillance capability which could lead to tactical advantage in local combat. While the overall idea is covered by the project “Army of Drones” on Ukrainian side, its tactical execution often relies on small strike companies, which receives Starlink stations and drones. Secondly, next to the military UAS like Orlan-10 or Bayraktar Bt-2, growing numbers of commercial drones and quadcopters are deployed in combat. While at least some of those cheap models can fulfil some tasks, they are vulnerable to electronic warfare and usually have very low survivability in contested environment. Ukrainians are therefore afraid that current Russian progress in jamming countermeasures will mitigate operational awareness provided by those drones.⁶⁰ Still the civil models from foreign manufactures are constantly used by both sides. However, it remains uncertain whether Russia integrated them to its military intentionally before the invasion or has begun to use them after it to cover its losses⁶¹ in same way how they acquired Iranians UAS. Either way, both actors undoubtedly believe that is better for their operations to have *any* drones than to not have them at all. That's because (thirdly), almost every military action in Ukraine requires participation of UAS. They are used for ISR, electronic warfare, isolation

⁵⁷ Success denied: Finding ground truth in the air war over Ukraine (defensenews.com)

⁵⁸ OLESHCHUK, Mykola and SHAMKO, Viacheslav. Air Power in the Russian-Ukrainian War: Myths and Lessons Learned. View from the Command Post. IN: The Journal of JAPCC, edition 35. [online]. 2023. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://www.japcc.org/articles/air-power-in-the-russian-ukrainian-war-myths-and-lessons-learned/>

⁵⁹ BURGESS, Matt. Small Drones Are Giving Ukraine an Unprecedented Edge. In: wired.com. [online]. May 6, 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: Small Drones Are Giving Ukraine an Unprecedented Edge | WIRED

⁶⁰ SABBAGH, Dan, MAZHULIN, Artem. ‘They’re starting to die’: fears Ukraine’s drone supremacy may soon be over. In: theguardian.com [online]. April 10, 2023. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://www.theguardian.com/world/2023/apr/10/in-war-there-are-no-emotions-ukraine-drone-squads-bakhmut>

⁶¹ BEDNETT, Samuel, EDMONDS, Jeffrey. Russian Military Autonomy in Ukraine: Four Months In. CNA Occasional Paper. [online]. 2022 [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://www.cna.org/reports/2022/07/Russian-Military-Autonomy-in-Ukraine-Four-Months-In.pdf>

of war zones, to point-attacks against various targets or to broadly serve as force multipliers. UAS were also crucial for coordination Wagner-group tactics and also provide necessary information to territorial defense. From news and reports it seems that UAS are key to everything in Ukraine, but the aforementioned vulnerability raises questions how effective low-tier commercial drones would be against prepared and layered defense in future conflicts.

In the utility space between UAS and missiles could be placed loitering munition. Another important mark of the Ukraine war. As with any another weapons, the use of loitering munition in Ukraine is not revolutionary *per se*, but rather because of numbers of it used in the conflict. The length of the article doesn't allow to discuss issue properly, but it is without doubt that loitering munition is used *at masse* since the very beginning of the conflict.⁶² Above tactical level, the Russians have started to use cheap, long ranged loitering munition called "Geraň 2"⁶³ as an asset in their bombardment campaign as substituent for depleting storages of missiles. Firstly, the Russian loitering munition had been used against valuable point targets of the enemy, but then coordinated attacks against critical infrastructure began from October.⁶⁴ Thus it could be said that Russian military sees the loitering munition as asset able to provide it strategic advantage in situation when conventional offensive reached its culmination point. While the strikes achieved to decommission about 40% of Ukrainian energetic infrastructure in November 2022, they didn't have impact of dynamics of grounded warfare so far.

Either way, the democratization of air space and increasing number of inexpensive air weapons has led to increased demand for number of anti-air assets with cheap effectors to do defense against UAS and loitering munition more cost effective and widespread. Thus, among other military aid the mobile rapid-fire assets were sent and used with significant effect at Ukraine despite being considered as morale obsolete before the current conflict had even started.⁶⁵

⁶² USA decided to provide first delivery of switchblade loitering munition to Ukraine in March 2022

MCLEARY, Paul, WARD, Alexander. U.S. sending Switchblade drones to Ukraine in \$800 million package. In: politico.com [online]. March 16, 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://www.politico.com/news/2022/03/16/us-sends-switchblade-drones-to-ukraine-00017836>

⁶³ Identified by experts as Iranian Shahed-136

⁶⁴ KAGAN, Frederick W. et al. Russian Offensive Campaign Assessment, January 29, 2023. In: understandingwar.org. [online]. January 29, 2023 [cit. 24.7. 2023] Available at: Russian Offensive Campaign Assessment, January 29, 2023 | Institute for the Study of War (understandingwar.org)

⁶⁵ Success rate claimed by Ukraine against Shahed 136 varied from 50-85 %. Probably because of that Russians started to use them simultaneously with cruised missiles and know with decoys.

RUBIN, Uzi. Russia's Iranian-Made UAVs: A Technical Profile. In: rusi.org [online]. January 13, 2023. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/russias-iranian-made-uavs-technical-profile>

3.3 Maritime domain

On the eve of invasion, the Ukrainian navy was the most poorly armed branch of the AFA.⁶⁶ Still in the 2022 Russian Black fleet was unable to achieve sufficient operational victory despite the other party's lack of capabilities for direct maritime confrontation.⁶⁷ However, with the combination of mines, missiles and land-based artillery the Ukrainians established denial sea zone in the area west of Crimea. According to Yakymiak⁶⁸ no Russia warship has come within 80 kilometers of the coast after the Essen frigate was hit on 2nd April last year. It's worth to mention here two most visible Ukrainian victories in naval domain as well: sinking the cruiser Moskva (14th April 2022) and raid on Sevastopol naval base (29th October 2022). While the first happened mainly due to insufficient coordination between different elements of Russian military,⁶⁹ the second reached widespread attention because of the engagement of maritime unmanned systems which damaged number of warships protected by defensive system of the base. Moreover, the Ukrainians repeated the pattern in March 2023⁷⁰. Still some analytics remain calm, calling the raid "tactically innovative but not revolutionary" because the way those means were engaged was relatively standard.⁷¹ However those actions underline the relevancy of asymmetrical warfare in naval domain.

Overall, it could be added that despite the technological progress traditional means like mines are still relevant in modern naval warfare and non-dedicated artillery pieces could be used against naval targets as well.⁷² Ukrainian defensive strategy during the last year significantly reduced area for combat maneuver on the sea a thus limited operational freedom of Black fleet. Although the maritime domain could be considered as

66 ZABRODSKYI, Mykhaylo et al. Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February–July 2022. RUSI Special Report. [online]. November 30, 2022. p. 21. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://static.rusi.org/359-SR-Ukraine-Preliminary-Lessons-Feb-July-2022-web-final.pdf>

67 GERMOND, Basil. Ukraine: Russia's inability to dominate the sea has changed the course of the war. In: navylookout.com. [online]. February 24, 2023. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://www.navylookout.com/ukraine-russias-inability-to-dominate-the-sea-has-changed-the-course-of-the-war/>

68 YAKYMIK, Stepan. Hybrid and War Actions of the Russian Federation at Sea: Lessons learned, cooperative countering and prospectives. [online]. 2023. [cit. 24.7. 2023] P. 75, Available at: 420754 (srce.hr)

69 AKAR, Furhan. Analysis of the Sunken Russian Cruiser Moskva and Implications for Russia and the World Navies. In: Horizon Insights, Vol. 5, issue 2. [online]. 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://behavioron.org/wp-content/uploads/2022/11/Horizon-Insights-Journal-Volume-5-Issue-2.pdf#page=5>

70 Although apparently without success MINISTRY OF DEFENCE. Latest Defence Intelligence update on the situation in Ukraine - 27 March 2023. Twitter post. [online]. March 27, 2023. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://twitter.com/DefenceHQ/status/1640230743627497474>

71 PALATANO, Alessio. Ukraine's drone raid on Russian naval base was tactically innovative but not revolutionary. In: aspistrategist.org.au. [online]. November 10, 2022. [cit. 24.7. 2022] Available at: Ukraine's drone raid on Russian naval base was tactically innovative but not revolutionary | The Strategist (aspistrategist.org.au)

72 <https://www.heritage.org/asia/report/applying-lessons-the-naval-war-ukraine-potential-war-china>

less important from operational perspective in this conflict, the outcomes of naval are directly connected to other domains; Ukrainian denial made potential large-scaled amphibious operation in western Ukraine highly implausible despite the fact that Russians have capabilities for such task.⁷³ In return, they performed only minor operations on tactical scale to date.⁷⁴ That also reduced the number of attack vectors for critical infrastructure-bombing campaign because Russian warships couldn't engage inland targets from closer range. On the other hand, the Russian naval presence still ties Ukrainian ground forces as a reserve against potential maneuver in southern axes and limits their deployment somewhere else at the theater.

The battle for Black Sea has also consequences in broader geopolitical scale. Not only is the regional maritime security vital interest for at least three NATO countries, but also are "grain corridors" critical to keep global food market stable. Both of those issues are beyond the aim of the article but further illustrate the importance of maritime domain of the conflict. It is not without risk to predict future development, but certain American senior officers expect naval activities to further decrease due to mentioned characteristics of maritime war.⁷⁵ Nevertheless both parties have already showed that they can change operation tempo and if the militaries turn their focus nearer to Crimea, naval aspect of conflict could rise in dynamics again.

3.4 Space and information domain

Although it wasn't declared as operational domain by NATO until 2019,⁷⁶ space domain is considered critical to combat operations success at least since Desert Storm⁷⁷ and this claim is proved in Ukraine war as well. Despite Ukraine not having any space assets

⁷³ Wasielewski just before invasion stated that Russia has capability to transport two BTGs. WASIELEWSKI, Philip. The Feasibility of Russian Amphibious Operations against Ukraine. In: Marine Corps Gazette. [online]. January 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://mca-marines.org/wp-content/uploads/The-Feasibility-of-Russian-Amphibious-Operations-against-Ukraine.pdf>

⁷⁴ MILLS, Walker, HECK, Timothy. What can we learn about amphibious warfare from a conflict that has had very little of it? A lot. In: Modern War Institute. [online]. April 22, 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://mwi.usma.edu/what-can-we-learn-about-amphibious-warfare-from-a-conflict-that-has-had-very-little-of-it-a-lot/>

⁷⁵ KATZ, Justin. Naval warfare poised to play smaller role in year 2 of Ukraine war. In: breakingdefense.com. [online]. February 24, 2023. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://breakingdefense.com/2023/02/naval-warfare-poised-to-play-smaller-role-in-year-2-of-ukraine-war/>

⁷⁶ CARAI, Gianluca. The 'Land Approach' to the Space Domain: Developing Space Expertise in Land Forces. In: The Journal of the JAPCC, edition 32. 2021. Available at: <https://www.japcc.org/articles/the-land-approach-to-the-space-domain/>

⁷⁷ VERGUN, David. Space Domain Critical to Combat Operations Since Desert Storm. In: defense.gov. [online]. March 19, 2021. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/2543941/space-domain-critical-to-combat-operations-since-desert-storm/>

on its own, Burbach labels conflict as the “first two-sided space war.”⁷⁸ That’s because western support (both governmental and commercial) allows Ukraine to use foreign capabilities for its own operational purposes. It is risky to evaluate to which extend the sophisticated technology and information are provided from open-source perspective, but the consensus among analytics is that this information is highly crucial for Ukrainian ability to resist the invasion.⁷⁹ The “space war” in Ukraine conflict is not directly kinetic but due to enhancement of communications, ISR, positioning and navigation it allows to grant relative advantage to one of the actors on the theater. Beyond that, space assets provide important tool for revealing war crimes or assessing destruction of civil infrastructure.⁸⁰ The Ukrainian war from space perspective is characterized by strong private participation with Ukraine receiving over 25,000 Starlink terminals since the beginning of the war. The service itself has become active in the country only few days after invasion, providing resilient and secure communication tool with no delay.⁸¹

What is probably more critical is the way how Ukrainian side uses intel and communication channels provided. That’s when necessity from asymmetry is turned into advantage because Ukrainians rely on innovative domestic assets to match Russian material superiority. One of key aspects is system GIS ARTA, which integrates provided data and converts them to precise artillery coordinates in real time. That dramatically increases Ukrainian OODA loop and gives tactical advantage against slower Russian kill-chain.⁸²

Regardless, the observers and media should not see Ukrainian military as completely transformed from post-soviet army to modern futuristic force. It still lacks critical capabilities; many arms are identical with the Russian ones and reported lack of government support hinders the application of volunteering innovations.⁸³ On the other hand, at least in space domain the Russian capabilities are definitely lacking. Despite having 102 military satellites, only two of them are optical intelligence spacecraft (Persona No. 2

⁷⁸ BURBACH, David T. Early lessons from the Russia-Ukraine war as a space conflict. In: Atlanticcouncil.org. [online]. August 30, 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: Early lessons from the Russia-Ukraine war as a space conflict - Atlantic Council

⁷⁹ SCHMITT, Benjamin. The Sky’s Not the Limit: Space Aid to Ukraine. In: cepa.org. [online]. May 19, 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://cepa.org/article/the-skys-not-the-limit-space-aid-to-ukraine/>

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ According to the Ukrainian minister Fedorov about 150,000 people used Starlink daily at the spring of 2022; AYAN, Arda, LADD, Brian. The Impact of Commercial Space in Times of Conflict: From a Fortuitous Boost to a Potential Solution. In: The Journal of the JAPCC, edition 35. [online]. 2023. Available at: <https://www.japcc.org/articles/the-impact-of-commercial-space-in-times-of-conflict/>

⁸² KOBZAN, Sergiy Markovych. GIS for the Armed Forces of Ukraine. Two Components of Victory. [online]. 2022. [cit. 24.7. 2023]. Available at: https://www.researchgate.net/publication/362423300_GIS_FOR_THE_ARMED_FORCES_OF_UKRAINE_TWO_COMPONENTS_OF_VICTORY

⁸³ JONES, Seth G., MCCABE, Riley and Alexander PALMER. Ukrainian Innovation in a War of Attrition. CSIS Briefs. 2023. Available at: <https://www.csis.org/analysis/ukrainian-innovation-war-attrition>

and No. 3).⁸⁴ Because of that, Zabrodskiy et al.⁸⁵ consider insufficient battle damage assessment as critical weakness in Russian strike campaign, claiming that Russian Aerospace Forces probably overestimated its own satellites and their low numbers at the orbit. Apparently, Russians began to buy private satellite pictures on world market in April 2022⁸⁶ to improve their situational awareness. From that we can see that this is the issue Moscow started the war with, not something that appeared due to counter-operations of enemy. According to Bremer and Grieco⁸⁷ the insufficient resolution of Russian satellites helped Ukrainian army during two grand counter-offensives last year. Due to air-denial mentioned above, Russians couldn't rely on their air ISR and because their satellites were unable to provide intel in real time, the Ukrainian forces could perform maneuver with the use of deception.

That is surprising, considering fact that attempt to gain information dominance is part of Russian's Armed Forces military doctrine⁸⁸ and that Russian Aerospace Forces showed capability to use imagery and electronic warfare reconnaissance satellite for its sorties in Syria. However, Shoigu stated at the end of 2022 that "over 500 US and NATO space vehicles, including over 70 military and the rest being of dual purpose, are working in the interests of the Ukrainian Armed Forces."⁸⁹ Thus, Russian military probably reflects the balance of power in space domain and considers western support as a threat to their military efforts. Future dynamics in this regard can set critical precedent for the security of space domain not only for state actors not directly participating in armed conflict, but also for private ones. Russian foreign ministry warned in October 2022 that commercial satellites "may become a legitimate target for retaliation."⁹⁰ Although attacks against space infrastructure already happened till date it wasn't done by kinetic means which Russians claims to possess.

⁸⁴ LUZIN, Pavel. Russia's Space Satellite Problems and the War in Ukraine. In: Jamestown.org. [online]. May 24, 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://jamestown.org/program/russias-space-satellite-problems-and-the-war-in-ukraine/>

⁸⁵ ZABRODSKIY, Mykhaylo et al. Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February–July 2022. RUSI Special Report. [online]. November 30, 2022. p. 25. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://static.rusi.org/359-SR-Ukraine-Preliminary-Lessons-Feb-July-2022-web-final.pdf>

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ BREMER, Maximilian and GRIECO, Kelly. Success denied: Finding ground truth in the air war over Ukraine. In: Defensenews.com. [online]. September 21, 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: Success denied: Finding ground truth in the air war over Ukraine (defensenews.com)

⁸⁸ SUESS, Juliana. Space and the Future of War According to Russia. In: rusi.org. [online]. November 21, 2021. [cit. 24.7. 2023] <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/space-and-future-war-according-russia>

⁸⁹ PRESIDENT OF RUSSIA. Meeting of Defence Ministry Board. In: kremlin.ru. [online]. December 21, 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: <http://www.en.kremlin.ru/events/president/transcripts/70159>

⁹⁰ BINGEN, Kari A., JOHNSON, Kaitlyn and Zhanna Malekos SMITH. Russia Threatens to Target Commercial Satellites. In: csis.org. [online]. November 10, 2022. [cit. 24.7. 2023] <https://www.csis.org/analysis/russia-threatens-target-commercial-satellites>

4 IMPLICATIONS FOR THE CZECH REPUBLIC DEFENSE PROVISION

Identifying lessons at the contemporary stage of research of the war in Ukraine is a risky but necessary endeavor, because current dynamics calls for swift adaptation of our security and defense strategy, reinforcement of security and defense system, rapid enhancement of our armed forces capabilities and capacities. This effort is undoubtedly work in progress since the annexation of Crimea in 2014, but it took on urgency after Russia's invasion of Ukraine in February 2022.

The outlined observations and recommendations in this article are comprehensive and identified across political and military lines. Nevertheless, they are preliminary and should not be understood as exhaustive.

The point of departure for the identification of future policy recommendations is that after more than three decades of convenient security environment the Czech Republic must invest significant amount of resources to prepare the entire state for potential high intensity and prolonged conflict with technologically advanced enemy.⁹¹ Credible deterrence and defense of the Czech Republic in evolving strategic context requires also meaningful political investment since the societal mindset has been heavily influenced by the enormous peace dividends being taken after the end of the Cold War.⁹²

4.1 Political considerations

- The complexity and intensity of war in Ukraine has demonstrated the scope of challenges for strategic defense management. The instrument must ensure strong political and military leadership, resolve, resilience, preparedness, and effective coordination reflecting the higher level of defense complexity embracing both military and non-military elements of national power. It is of the utmost importance to expand defense concept based on its traditional military element to the whole of government and whole of society approach to defense. Outsourcing of national defense via relatively small professional armed forces is not an option in contemporary strategic landscape. On contrary, every inhabitant and private businesses should also contribute to country's defense and must be adequately prepared for this demanding role. This is reality in Ukrainian context where resilience of industry and support and active participation of population on war effort remain key elements which help to mitigate Russian offensive.
- One important line of effort rests with the necessity to speed up the critical process of legal framework adaptation to allow timely decision making and effective

⁹¹ MZVČR. April 19, 2022. Security Strategy of the Czech Republic 2023. In: mzv.cz. [online]. Nedat. [cit. 4.9. 2023] Available at: Security Policy | Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic (mzv.cz)

⁹² COHEN, Patricia, ALDERMAN, Liz. The 'Peace Dividend' Is Over in Europe. Now Come the Hard Tradeoffs. In: Nytimes.com. [online]. May 3, 2023. [cit. 4.9. 2023] Available at:

reaction in case of conflict eruption. Rational cooperation with the private industry and research institutions including academia is of the utmost importance to ensure security of supply, life-cycle support and faster innovation. The most significant criteria for decision making when it comes to legal framework adaptation become effectiveness, security, preparedness, resilience, decision making autonomy. Criteria as efficiency and affordability should play secondary role for future defense policy formulation and its implementation. However, wasting of scarce resources must be avoided.

- The war in Ukraine might be labeled as a local conflict with global implications. It provides numerous evidence how fragile our globalized economy and long supply chains are and how any sort of dependencies on troubling and unreliable partners limits our decision-making autonomy. Comprehensive strategy embracing orchestration of all elements of national power and clearly defined strategic interests and priorities of state might be the correct response to this challenge.
- Conflict also brought a paradigmatic shift in defense provision of the Czech Republic and its Allies. Defense has become priority on political agenda. War in Europe has influenced discourse of public debate and stands of our inhabitants. The opinion surveys in the Czech Republic prove that majority of population supports the NATO membership.⁹³ The armed forces belong among the most trusted public institutions in the Czech Republic. Moreover, about half of the population supports increases in defense spending and investments in defense modernization. While the trend is improving, the relatively low willingness of young population to actively contribute to country defense is worrying. Effective defense policy response may require the enhancement of capabilities and proper orchestration of strategic communication instrument to successfully mitigate both state and non-state actors' propaganda and impact of adversaries' influence operations and disinformation campaign.⁹⁴
- The war has also underlined necessity for strong and cohesive collective response. Russia's direct military invasion of Ukraine caused strategic shock for many political leaders in Europe and put the Euro-Atlantic security and prosperity at stake. Further erosion of defense capabilities and capacities of the European pillar within NATO would constitute unacceptable level of risks. In this regard, the Czech Republic must pool its fair burden on collective defense and fulfil its international commitments towards its allies and partners.⁹⁵

⁹³ ČTK. S členstvím v NATO souhlasí nejvíc Čechů od roku 1994. In: novinky.cz. [online]. April 19, 2022. [cit. 4.9. 2023] Available at: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-s-clenstvim-v-nato-souhlas-i-nejvic-cechu-od-roku-1994-40394259>

⁹⁴ PROCHÁZKA, Josef. Válka na Ukrajině a kolektivní obrana ČR. [příspěvek]. Česká sociologická společnost, 2023, 11 s. ISSN 2788-1679.

⁹⁵ PROCHÁZKA, Josef, GALBA, Jaroslav, SPIŠÁK, Ján, POTOČNÝ, Adam. Panelová diskuze „Reflexe války na Ukrajině a její další vývoj“. Brno, Česká republika. 22.2.2023. Workshop.

4.2 Military considerations

- Escalation of war at the eastern flank of NATO would require use of forces beyond the capabilities of professional Armed forces in peace time establishment structure. It is recognized that there is no warning time as well as no time for preparation. It means that Czech Republic must be prepared to mobilize resources like people and material and prepare reserves well before such crisis may arise. The character of Russo-Ukrainian War demonstrates enormous demand on ammunition and industrial capacities to deliver it in time of relevance. However, the supplies of military material in the West are very limited and the demands of high-intensity conflict thus exceed the productive capacity of today's industry. According to third-party sources, in autumn of 2022 the Russians fired about 20,000 artillery rounds per day while Ukraine managed about 7,000.⁹⁶ Also, the United States had delivered over 8,000 javelin anti-tank systems to the Ukraine till the September 2022 which is more than their industry managed to produce in seven years.⁹⁷ Therefore in the case of large-scale armed conflict, the industry must be able to switch to war production and provide sufficient support towards Armed Forces effort while existing stocks are being drawn down. This requires building new industrial capabilities that have been lost in the past.
- Together with that, it's necessary to rebuild capabilities designed to territorial defense of the Czech Republic. These include strengthening of civil and anti-air defense, resilience of critical infrastructure and ensuring the capacities of the health system. Russian bombardment campaign against Ukrainian rear demonstrated how critical flexible and affordable air defense is for resilience of whole system. Essential is also readiness and availability of reserves which are developed exclusively on voluntary basis.
- Czech Republic must be able to provide Host Nation Support and secure facilities for allied operating troops. Moreover, in the case of conflict according to article 5 of North Atlantic Treaty, part of army will be deployed abroad in international environment because joint effort would be necessary for modern large-scale war on eastern flank of the Alliance. Interoperability thus remains as key desired goal in Armed Forces development.
- As mentioned above, the future conflict may be the one where Armed forces must use weapon assets from different generations or from different providers and therefore its necessary to build integration system tying all those capabilities under joint effort. This implies a requirement for the rapid completion of the ongoing

⁹⁶ KUBE, Courtney. Russia and Ukraine are firing 24,000 or more artillery rounds a day. In: nbcnews.com. [online]. November 11, 2022. [cit. 24.7. 2023] Available at: <https://www.nbcnews.com/politics/national-security/russia-ukraine-war-ammo-rcna56210>

⁹⁷ CANCIAN, Mark. Is the United States Running out of Weapons to Send to Ukraine? In: csis.org. [online]. September 11, 2022. [cit. 4. 9. 2023] Available at: <https://www.csis.org/analysis/united-states-running-out-weapons-send-ukraine>

modernization of Czech Armed forces and acceleration of the research cycle in Czech Republic.

- The war in Ukraine confirmed increasing importance of space, cyber and cognitive domain as well as crucial competition on electromagnetic spectrum. Access to information and data processing from all domains are key to improving command and control chain in operations and thus should be priority for farther development of Armed Forces.⁹⁸ AI is vital in this field. To mitigate same capability on enemy's side, the army needs to put emphasize on means of deception in various domains, dispersion of unit components, high mobility and protection of forces. This is of ultimate importance mainly in contested environment, where "tail" may be as vulnerable as "tooth"
- Finally, the vast number of UAS has been deployed and engaged in Ukraine⁹⁹ which indicates the limits of Czech Armed Forces in this field. To maintain capability to operate in air domain with assets smaller than manned aircraft for longer time, the army needs multiples more drones than it currently possesses. Moreover, this UAS should be distributed to the lowest possible echelons.

CONCLUSION

Based on research results, the main finding is the presence of various aspects of all recognized war generations and their characteristics in this particular conflict. In addition, the research confirms with some level of certainty that there are several new elements demonstrating an evolving character of warfare.

Authors could conclude that the War in Ukraine is a large-scale, multidomain and conventional conflict with both symmetric and asymmetric elements and with wide diversity of means and evolving tactics from both sides. It embraces decades-old weapons and troops fighting in trenches as well as space satellites and cyber assets. Sophisticated and expensive weapon systems of 21st century are employed alongside with commercial or dual use assets. Real time and accurate information have become absolutely crucial determinant for gaining the advantage over the adversary. While at the same time, the Russian invasion is without doubt attrition war and thus requires societal resilience, high morale, sustainable manufacturing capacities and expenditure of an extreme amount of national resources.

Finally, various lessons were identified for both the Czech Republic and its Armed Forces. The authors mainly emphasized need to accept crucial political and military commitment taking into account the possibility that Czech Republic may become involved in such large-scale conflict. Therefore, it requires investment into sufficient legislative,

⁹⁸ CRHONEK, Pavel et al. Operating Environment. [online]. 2022. Brno: UN. Available at: https://lib.unob.cz/UNOB_EN/CSMSS/Publications/Operating%20Environment_2021-2022.pdf

⁹⁹ And their limited survivability

organizational, and resilient environment to build up all the main areas of military capabilities with the aim to prevail in intense modern war as a competent ally.

Authors: *Jaroslav Galba, born 1997. Graduate of the Bachelor's degree in double-subjects program Media Studies and Journalism – Security and Strategic Studies at the Faculty of Social Studies of Masaryk University (2020). Then he received a Master's degree in Security and Strategic Studies at the same institution (2022). Since November 2022, he works as an academic fellow at the Centre for Security and Military Strategic Studies of the University of Defence. He deals with the conflict analysis, operational art and analysis of operational environment.*

Assos. prof. Josef Procházka, PhD, born 1966. In 1990 he graduated from the Military Academy of Antonin Zápotocký in Brno. He occupied a junior officer and staff officer assignments within logistic support structures including MoD. He conducted two operational deployments in 1999 and 2004 in Bosnia and Herzegovina (SFOR, EUFOR). In years 2000 – 2007 he was appointed as an analyst at the Institute for Strategic Studies of the University of Defence in Brno. After his retirement in 2007 he acted as a senior staff officer at the Defence Policy and Strategy Division, MoD. From 2011 to 2014, he became a defence advisor to the Czech Permanent Delegation to NATO. Currently, he is director of the Centre for Security and Military Strategic Studies of the University of Defence. His scientific focus embraces defence policy, defence managements and planning, logistics and armaments.

How to cite: GALBA, Jaroslav, and Josef PROCHÁZKA. Character of the War in Ukraine and its implications for the Czech Republic. *Vojenské rozhledy*. 2023, 32 (4), 045-065. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). Available at: www.vojenskerozhledy.cz

Peer-reviewed

Conceptual Approach to Multi-Domain Operations

Koncepční přístup k multidoménovým operacím

Zdeněk Petráš

Abstract: This article delves into multi-domain operations in the context of future warfighting. A multi-domain approach to operations is being progressively implemented in allied nations and within NATO, as well. It should also become a core interest for the Czech Republic, even if the sea and space domains do not represent the crucial area of potential operational engagement of the Army of the Czech Republic. The complexity of operations in a complex operating environment requires mutual interaction across all operational domains. The integration of the physical and virtual spheres of operations suggests that operations planning cannot be strictly oriented to individual operational domains. The interaction between operational domains must be perceived as a sine qua non for effective planning and conducting military operations. This is also a fundamental prerequisite for the successful activity of forces in a complex operating environment.

Abstrakt: Cílem článku je představit koncepci vícedoménových operací v kontextu moderního strategického myšlení a moderního válečnictví. Multidoménový přístup k vedení operací je předmětem implementace v aliančních zemích i v rámci NATO. Měl by se tedy stát i předmětem výrazného zájmu v České republice, a to i za situace, kdy především námořní a vesmírná doména nepředstavují hlavní sféru operační činnosti AČR. Složitost soudobých operací vyžaduje zajištění vzájemné interakce napříč všemi operačními doménami. Integrace fyzické a virtuální sféry operací naznačuje, že pohled na plánování operací již nelze striktně omezovat na jednotlivé operační oblasti. Interakce mezi operačními oblastmi musí být vnímána jako stěžejní podmínka pro efektivní obranné plánování, rozvoj schopností, a nakonec i pro plánování a vedení vojenských operací. I to je základním předpokladem pro úspěšnou činnost ozbrojených sil ve složitém operačním prostředí.

Key Words: Strategy; Multi-Domain; Operating Environment; Multi-Dimensional.

Klíčová slova: Strategie; multidoménové operace; operační prostředí; multidimenzionální,

INTRODUCTION

This article is conceived as a compilation of key findings stemming from conceptual documents of those countries that are systematically involved in this issue. Besides the United States, which has already fully implemented the concept in the US Army, the main focus is concentrated on the conceptual approach of the UK, France and Italy. In addition to these countries, the detailed approach of NATO and the EU was scrutinised as well because both Alliance collective defence and the EU Common Security and Defence Policy are facing a need for internal adaptation to operations potentially taking place in a multi-domain environment.

Multi-domain is the term which has been largely used in recent years, especially to integrate the new domain - cyberspace¹ - within the traditional operation domains, i.e. land, sea, air and space. However, this fact even more accentuates the complexity of the multidomain. In past conflicts, retrospectively, everything used to be so simple. There was only the Navy and the Army fighting enemies on land or sea, and then the new flying machines now zooming higher into space. In the past conflicts, it used to be all so simple. There was just the navy and army fighting enemies on land or sea, and then new flying machines, now zooming higher into space. However, these traditional armed services and their traditional fighting domains reflect only a mono-dimensional view of influence projection in a physical dimension. Today's information-age cyber and social operations take place in the information dimension and these are specifically designed to deliver expected achievements in the cognitive dimension. The expired mono-dimensional approach and strategic thinking are constraining and limit modern manoeuvring capabilities to fight the forthcoming multi-domain conflict. This conflict will also require multi-dimensional, not just multi-domain strategic thinking.

Defining multi-domain operations and understanding their scope in terms of transformational needs primarily requires an understanding of the paradigmatic shift that differentiates them from traditional joint operations. These are based on the need to achieve superiority in the area of competence through the ability of individual components to function in a coordinated manner. Therefore, while aiming for some degree of interoperability, it mandates individual components to perform activities in their reference environment, while ensuring a clear demarcation between domains that are generally considered to be adjacent to each other.

On the other hand, multi-domain operations base their essence on the knowledge that it is not possible to maintain superiority in all domains against an equal competitor. Therefore, they aim to maintain freedom of action in all domains to seize any opportunity through the convergence of effects to be achieved by synchronizing actions across domains. In particular, if necessary, the development of autonomous actions by a single component, limited in time and space, can be assumed to create a window of

¹ Cyberspace was identified by NATO as a domain at the NATO Warsaw Summit in 2016. The Alliance recognized that a cyber-attack can cause damage comparable to an armed attack and therefore can become a case of collective defence within the meaning of Article 5 of the Washington Treaty.

opportunity for the benefit of other components. The multi-domain approach therefore innovatively redesigns multi-domain operations to produce effects through the simultaneous combination of different capabilities, assuming that the context of the reference is to be understood as unique. This is because each domain has unique characteristics that affect the forces, abilities, personnel, and weapon systems that operate within it.

In particular, the three classic domains (land, sea, and air) are widely interconnected, which might not facilitate the conduct of a multi-domain operation.

1 METHODOLOGY

A comprehensive analysis of the operational domains and multi-domain operations in the context of modern strategic thinking and modern warfare is part of broader research conducted by the Centre for Security and Military-Strategic Studies. It is of note that a detailed description of the scientific methodology used for mapping, summarizing and assessing national and multinational approaches is the subject of this article. However, the summary of complex outcomes cannot be incorporated into this article due to their extent and complexity. All outcomes of the analytical research are available at the Centre for Security and Military-Strategic Studies if need be.

To extract substantial findings, the databases managed by respective national, NATO and EU institutions were used for identifying relevant documents (see Table 1 - the survey of databases exploited for literature research). Based on the identified subject matter publications (see Table 2), the literature review and content analysis were conducted with a view to identifying those findings which closely deal with the operating environment, operational domains and approaches to multi-domain operations. Appropriate findings, basically in the form of integral text in sentences or paragraphs, were then gathered in clusters reflecting affiliation to one or more operational domains. The next step lay in applying the qualitative content analysis, aimed at identifying military capabilities being prospectively required in individual operational domains

Once the phase of findings identification from relevant publications is complete, respective data and information were aggregated in accordance with patterns characterising position in the operational domain framework.

As a final stage, the resulting synthesis of individual findings from national analyses and from the analysis of development trends in NATO and the EU was confronted with the conclusions that emerged from the analysis of the Defence Strategy of the Czech Republic. This phase of the study, in the end, should furthermore enable to identification of crucial implications for the Armed Forces of the Czech Republic in terms of upcoming military capabilities required for successful engagement in joint operations in respective operational domains.

Table 1: Databases exploited for literature research

US Defense Technical Information Center	https://discover.dtic.mil/
UK Defence and Armed Forces	https://www.gov.uk/defence-and-armed-forces
Institut de Recherche Stratégique de l'École Militaire – IRSEM	https://www.irsem.fr/
Istituto di Ricerca e Analisi della Difesa -IRAD	https://www.difesa.it/SMD_/CASD/IM/CeMiSS/Pagine/default.aspx
Joint Air Power Competence Centre – JAPCC	https://www.japcc.org/
NATO Science and Technology Organization - NATO STO	https://www.sto.nato.int/Pages/default.aspx
European Union Institute for Security Studies – EU ISS	https://www.iss.europa.eu/
European Commission JRC Publications Repository	https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/

Table 2: Outcomes of Literature Research

NATO	JAPCC (ed.). <i>Shaping NATO for Multi-Domain Operations of the Future</i> . Conference Proceedings. Kalkar: Germany. 2019.
NATO	HEREN, Henry. <i>Multi-Domain Operations: Inconceivable!</i> The Journal of the JAPCC, Edition 29, Winter 2019 /2020. Kalkar: Germany.
NATO	JAPCC (ed.). <i>All-Domain Operations in a Combined Environment</i> . Multi-Domain Operations. The Journal of the JAPCC. 2021. Kalkar: Germany.
NATO	JAPCC (ed.). <i>Multi-Domain Operations: Inconceivable!</i> Multi-Domain Operations. The Journal of the JAPCC. 2020. Kalkar: Germany.
NATO	NATO STO (ed.). <i>Capability Planning</i> . Paris, France: NATO Science and Technology Organization, 2018, 58 p. ISBN 978-92-837-2153-6.
NATO	GLARUM, Sigurd, Alf-Christian HENNUM. <i>RTO-MP-SAS-081 - Analytical Support to Defence Transformation: J-DARTS - An End-to-End Defence Planning Tool Set</i> . Paris, France: NATO Science and Technology Organization, 2010, 404 s. ISBN 978-92-837-0116-3.
NATO	NATO STO (ed.). <i>Joint operations 2030</i> . Neuilly-sur-Seine Cedex: NATO, Research and Technology Organization, 2011. ISBN 9789283701286.
EU	COUNCIL OF THE EU (ed.). <i>A Strategic Compass for Security and Defence - For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security</i> . General Secretariat of the Council, 7371/22. Belgium, Brussels, 2022
EU	MEYER Christoph, Ton VAN OSCH, Yf REYKERS. <i>The EU Rapid Deployment Capacity: This time, it's for real?</i> Policy Department for External Relations Directorate, General for External Policies of the Union. PE 702.568 - October 2022. Belgium: Brussels
EU	CULLEN, P., Juola, C., KARAGIANNIS, G., KIVISOO, K., NORMARK, M., RÁCZ, A., SCHMID, J., SCHROEFL, J. <i>The Landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model</i> . UE Hybrid Centre of Excellence (CoE). EUR 30585 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2021, ISBN 978-92-76-56943-5, doi:10.2760/419776, JRC123305.
EU	COUNCIL OF THE EU (ed.). <i>EU Guidance on countering Hybrid threats during the planning phase of EU-led CSDP military operations and missions</i> . EEAS. 8448/21. Brussels: Belgium. 2021.
USA	<i>Field Manual 3-0, Operations</i> . Headquarters, Department of the Army, Washington, D.C, Army Publishing Directorate. October 2022
USA	REILLY, Jeffrey M. <i>Operational design: distilling clarity from complexity for decisive action</i> Air Force Research Institute, Maxwell Air Force Base, Alabama, USA. 2012. ISBN 978-1-58566-221-0

USA	<i>FY19-21 Accomplishments and Investment Plan</i> . Army News Service. March 6, 2020.
USA	LUNDY, Michael D. <i>The U.S. Army Concept for Multi-Domain Combined Arms Operations at Echelons Above Brigade 2025-2045 Versatile, Agile, and Lethal</i> . 2018-09-01. U.S. Army Combined Arms Center (USACAC). 2018.
USA	<i>The U.S. Army in Multi-Domain Operations 2028</i> . US TRADOC Pamphlet 525-3-1. 2018.
USA	PERKINS, David G. <i>Multi-Domain Battle - Driving Change to Win in the Future</i> . Military Review. US TRADOC. 2017.
UK	<i>Joint Concept Note 1/20 of Multi-Domain Integration</i> . Development, Concepts and Doctrine Centre. UK Ministry of Defence: London, UK. 2020
France	GROS, Philippe. (ed.) <i>Intégration multimilieux / multichamps : enjeux, opportunités et risques à horizon 2035</i> . Rapport n° 35/FRS/M2MC. Fondation pour la Recherche Stratégique. France: Paris. 2022.
France	CESA (ed.). <i>Opérations multi-milieux / multi-champs</i> . Centre d'études stratégiques aérospatiales. Paris: France. 2021.
Italy	MINISTERO DELLA DIFESA (ed.). <i>Multi-Domain Operations - Approccio Concettuale Stato Maggiore della Difesa</i> . Rome: Italy. 2020.
Italy	ZACCHEI, Alessandro. <i>Prospettive del ruolo del Potere Aereo e Spaziale sulle sfide poste dalle future operazioni multidominio</i> . AP-SMA-03. Centro Militare di Studi Strategici. 2021. ISBN 978-88-31203-57-9

2 DEFINING THE OPERATIONAL DOMAIN AND MULTI-DOMAIN

Referring to the above-mentioned facts, modern multi-domain operations will consist of integrating and combining the effects of all domains, as illustrated in Figure 1, in joint operations at the strategic, operational and tactical levels with an accelerated decision-making process, in order to surprise, eliminate or destroy the adversary. This rather draft definition refers to the principles of military strategy where to defeat a powerful or well-defended adversary without losing one's own forces, it is essential to use the most effective effects of each weapon or force component (land, air, navy, special operation forces) and to know how to combine them between them, at the lowest possible human and material cost, and by concealing its intentions for as long as possible. Whoever has the fastest dynamics of decisions and actions on the maximum combined effects then has a military advantage: surprise.

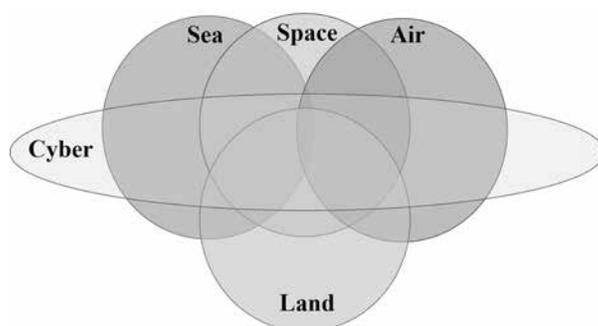

Figure 1: Elements of the Multi-Domain Operations Concept

2.1. Dissection of Operational Domains

Although all domains of operations present different characteristics, they are strongly linked to each other. The three classic domains (land, sea and air), traditionally linked to the individual components, have more or less precise demarcation and areas of overlapping conjunction (e.g. littoral and coastal areas between land and sea domains, aerial platforms of the land and sea components which operate in the aerial domain, aerial platforms that generate effects on the surface, etc.). The space domain is global and autonomous but at the same time, it enables the classical domains to enhance critical functions such as satellite communications and geo-positioning, navigation and timing systems. Finally, the cyber domain is characterized by its virtual and ubiquitous connotation and is transversal to all other domains.

While dissecting all domains, there is the apparent intersection between cyber, space and other domains/environments, as:

- space represents a domain in which discrete activities are developed that have a constant relationship with the other physical domains. Among these, those of space control have a strategic value and involve a high stake in terms of deterrence;
- activities in/through the cyber domain and the electromagnetic environment, aimed at securing an operational advantage by inhibiting and/or degrading the adversary's use of the electromagnetic spectrum and cyberspace, are enabling and cross-cutting to other domains due to the spread of digital technology and the difficulty of detecting threats;
- the information environment, understood as the place where information is received, transformed, processed and transmitted, is characterized by great complexity and dynamism, as it extends beyond the physical boundaries of the crisis/conflict area and involves all the elements of national and transnational systems capable of producing effects in the general spectrum;
- increasing determination also in increasingly complicated operational areas, such as highly urbanized zones and megacities, in which military actions at various levels must be able to influence the operational environment to modify opponent behaviour in the desired way, at the tactical, operational and strategic level. In such contexts, all the factors that contribute to increasing the complexity of the operational environment are compressed into a limited geographical area characterized by a very high civilian presence. Thus, effects in the physical dimension (such as the destruction caused by classic combat) can have exponential effects on the cognitive dimension.

Once the essential elements of the multi-domain operations have been traced, it is deemed necessary to frame them, at a conceptual level, and to define their main characteristics and new elements.

2.2 Operational Dimensions

Starting from the relationships between the domains, the actions are planned and carried out having clear dimensions to influence or in which to bring about the desired effects for the achievement of operation objectives. This can be accomplished in the following types of dimensions:²

- - Physical dimension, where physical activities and physical effects occur through the interaction between geography, infrastructure, flora and fauna, individuals, states, cultures and societies; this dimension has been shaped by man over time and can only be further manipulated with considerable effort that requires time and energy;
- - Information dimension, where intangible activities are carried out by intangible entities that can be virtual (as in the case of social media) or concrete software; this dimension can be manipulated because it is artificially created;
- - Human (Cognitive) dimension, related to the sphere of perception and decision-making, in which social and psychological effects can be achieved, which influence the behaviour of the individual and thus achieve a lasting result.

A generic scheme that allows the evaluation of the effects to be achieved by military operations on the battlefield in three dimensions - physical, information and human - is depicted in Figure 2. Some critics nonetheless suggest that the traditional approach to military operations requires keeping the traditional physical dimension and that the military engagement in these information and cognitive dimensions is not the armed forces' business. Analytical studies of contemporary strategic thinking seem to suggest that there are still good reasons to keep the classic construct of four physical operational domains. However, in contemporary conflicts, there is a constantly increasing need to control the interaction among these dimensions. Thus, close interaction among *"the physical, information, and human dimensions reinforces the Clausewitzian idea that war is an act of force to compel the enemy's will. In other words, physical action can influence human perceptions, behaviour, and decision-making. Although there are new capabilities in space and cyberspace, Armed forces use them just as they employ any other capability...."*³

² *Field Manual 3-0, Operations*. Headquarters, Department of the Army, Washington, D.C, Army Publishing Directorate. October 2022. Available on the website at https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/ARN36290-FM_3-0-000-WEB-2.pdf

³ *Ibid.* p .ix.

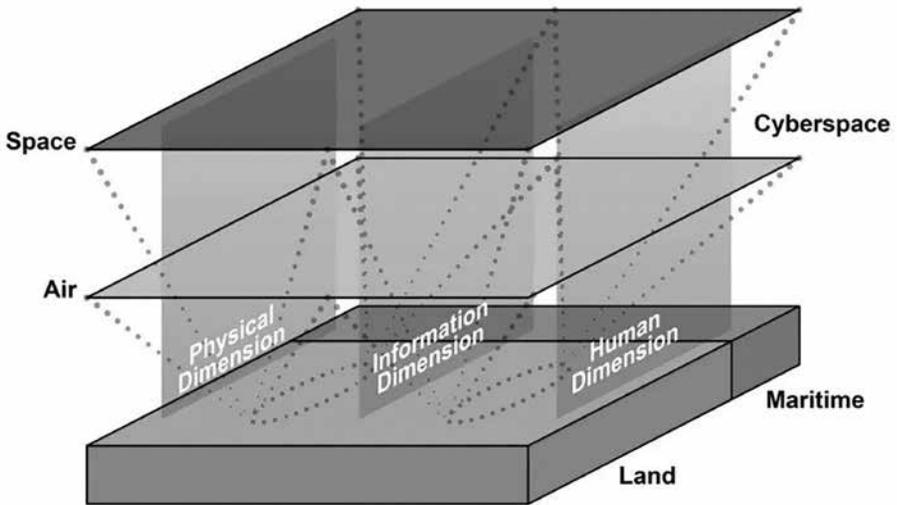

Figure 2: Schematic diagram of operational domains and dimensions ⁴

2.3 Multi-Domain Operations and Applicability of Principles of War

A comparative reading of the definition and the principle of military strategy clearly shows that multi-domain combat or operation is not a completely new principle. This approach has been noted several times throughout the ages by some of the eminent military strategists. Nevertheless, the novelty comes, on the one hand, from the appearance of the new fields of confrontation that are information, cybernetics and space and, on the other hand, from the way of integrating their effects in a dynamic way in operations conducted on land, sea or in the air.

*For centuries, many military organisations subscribed to the idea that there exists a set of guiding principles or ideas that guide the conduct and study of war. These guiding principles are known as the Principles of War. There has never been universal agreement on one common list of principles.*⁵ As the traditional principles of war are reviewed, some will be reaffirmed, others updated and a few may be discarded or replaced. In the process, there will be new thinking about the principles that will influence doctrine and guide the transformation of 21st century forces. The objective should be clear

⁴ According to Field Manual 3-0, Operations

⁵ MALLICK, P. K. *Principles of War: Time for Rethink*. Centre for Land Warfare Studies (CLAWS), New Delhi. 2009. p. 5. Available at: https://www.researchgate.net/publication/344737409_PRINCIPLES_OF_WAR_TIME_FOR_RE-LOOK

-- it is not to replace one set of principles, hostage to time and place, with another set equally constrained. There will be certainly no perfect or simple answers to the question of what depends on success in multi-domain operations. In general terms, success in multi-domain operations depends on the integration of all the factors involved, such as continuous technological development, available capabilities etc. and the ability to pick up indicators of threats to national or collective security. However, this does not mean that there should be a need for a fundamental transformation, or even a denial of the generally accepted principles of war. It is more than obvious that even in the case of multi-domain operations, Clausewitz's theory is to be applied, according to which one of the main strategic objectives is *"to conquer and destroy the main armed power of the enemy and take possession of enemy material and other sources of strength, and direct subsequent operations against places where most of these sources are concentrated."*⁶

The concept associated with multi-domain operations, therefore, overcomes and develops the current military doctrine of joint operations, relying instead on the synergistic effect derived from the coordinated development of operations conducted in the conventional, cyber and space domains, which also extend to information and electromagnetic, and the ability to produce effects in all three dimensions (physical, virtual and cognitive). A perfect integration of all elements in the field is almost impossible to achieve, to avoid premature exhaustion of all available resources. Rather than total integration, multi-domain synchronization is used to maintain strategic advantage and initiative over an adversary. Therefore, there is a need to evolve the current concept of joint and combined operations towards a new cross-domain paradigm, even in light of the extraordinary evolution of technologies used in decision-making processes, sensors and weapon systems.

Undoubtedly, there will be a need to modify conceptual foundations for planning, and conduct of multi-domain operations due to various factors including changes in technology, geopolitical considerations, evolving threat landscapes, and shifts in military doctrine. As these factors evolve, it becomes important to adapt and update the conceptual foundations to effectively address the challenges posed by multi-domain operations. Nevertheless, the key question is, as well, to what extent there will be a need to modify the toolset, currently used for conducting comprehensive operations planning, with all respective phases and steps during which the appropriate centre of gravity is identified, design of operation is conceived, including, objectives, decisive conditions, desired effects and actions to be taken so as to achieve expected end-states. Therefore, the conceptual framework for conceiving the operational design and the subsequent executive plan will not have a significantly different form than the current one. As mentioned in the analytical study on Operational Design by Jeffrey REILLY: *"...different operational contexts require distinctive methodological approaches that distil clarity for commanders and staffs. Regardless of the operational context, operational design's effectiveness*

⁶ CLAUSEWITZ, Carl von. *On War*. Edited and translated by Michael Howard and Peter Paret. Princeton, NJ: Princeton University, USA. Press, 1989.

revolves around linking design to decision-making and risk analysis. In the future, planning, decision, and execution cycles will be significantly compressed.”⁷

In this sense, a new methodological framework will have to be developed that can give greater incentive to the activities described by implementing integration at the joint level, more than it already is, to allow the military instrument to operate synchronously in physical and virtual contexts different and with short notice times. The need to prevent and manage the escalation of competition and influence the environment and the actors who operate in it requires an approach that allows for integrated and, where necessary, preventive use of all those capacities that can help generate lasting effects in the cognitive dimension. In this context, multi-domain operations follow a sinusoidal trend (increase-decrease proportion) which differs substantially from the linear escalation model. Therefore, the defence will have to develop an approach that makes it possible to use, in integrated matters, all its capabilities (kinetic and non-kinetic) to ensure its contribution to the national strategy, including through an enhancement of its non-kinetic capabilities to contribute to generating effects, also through the information environment, in the cognitive dimension.

However, the specificity of the new domains, and the extent of the resources, including financial ones, necessary to develop new capabilities require a top-down approach that allows a rationalization of the ability to define the objectives and, consequently, distribute the necessary means. This will not involve, at least in the short term, the establishment of new dedicated forces, but rather the exploitation of existing excellence to overcome the single service logic and develop strategic capabilities to be integrated from the beginning at a joint level.

3 THE MODERN CONCEPTUALISATION OF MULTI-DOMAIN OPERATIONS

As far as the respective domains are concerned, it is of note that the physical domains, i.e. land, air, sea, and space, are generally well perceivable, from a military perspective. But the non-physical areas - cyberspace, and the information environment, these ones are much more difficult to be appropriately framed within a constructive definition. In fact, since its first conceptualization, a wide debate was initiated with a view to conceptualising different approaches to this topic.

⁷ REILLY, Jeffrey M. *Operational design: distilling clarity from complexity for decisive action* Air Force Research Institute, Maxwell Air Force Base, Alabama, USA. 2012. ISBN 978-1-58566-221-0. Available at: <https://www.airuniversity.af.edu/AUPress/Display/Article/1533161/operational-design/>

3.1 The Convergence of National and NATO Concepts

The initial conceptualization of the multi-domain approach, as a new concept of military operations, originates from the US military-focused model which brings a complex perspective of joint operations in all domains. Recently published Field Manual FM 3-0 Operations⁸ specifies the US Army's overarching viewpoint of multidomain operations. The manual specifically emphasizes large-scale combat operations and explores their interconnection with the complete spectrum of military operations that facilitate joint campaigning, as Figure 3 schematically illustrates.

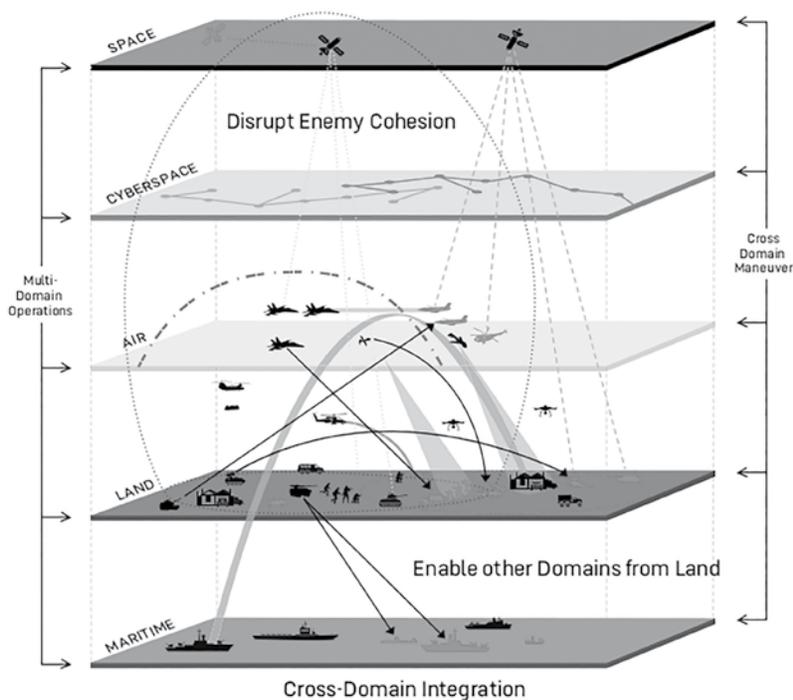

Figure 3: Multidomain operation and cross-domain integration⁹

⁸ *Field Manual 3-0, Operations*. Headquarters, Department of the Army, Washington, D.C, Army Publishing Directorate. October 2022. Available on the website at https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/ARN36290-FM_3-0-000-WEB-2.pdf

⁹ *FY19-21 Accomplishments and Investment Plan*. Army News Service. March 6, 2020. p. 6. Available at: https://www.army.mil/article/233557/army_budgets_target_transformational_change

The manual offers comprehensive guidance on the planning, preparation, execution, and assessment of operations conducted by Army forces. It lays the foundation for integrating military power with the capabilities of other military services and joint partners, promoting effective synchronization and coordination. This vision was then joined by those who sought to integrate military instruments of power with other instruments of power. An example is the British approach with the Joint Concept of Multi-Domain Integration¹⁰, which focuses on how to integrate all domains and levels of warfare and provides a vision for the development of an integrated force out to 2030 and beyond. Being integrated across all five domains – maritime, land, air, space, and cyber and electromagnetic – and at every level of warfare will significantly change the way of conducting military operations and the way of capability development. The configuration of multi-domain integration resulting in readiness for cross-domain synergy within operating environments through integrating and synchronising joint functions is illustrated in Figure 4.

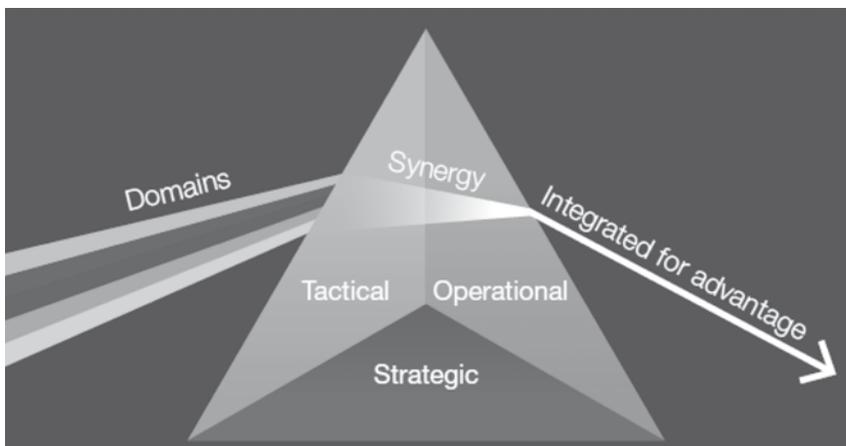

Figure 4: Representation of multi-domain integration ¹¹

At the NATO level to date, there is no commonly agreed definition of multi-domain operations even if the Allied Command for Transformation (ACT) has received the task of developing the theme within the Warfare Development Imperatives descendants from the NATO Warfighting Capstone Concept, providing for the development of an initial

¹⁰*Joint Concept Note 1/20of Multi-Domain Integration*. Development, Concepts and Doctrine Centre. UK Ministry of Defence: London, UK. 2020. 90 p. Available at: <https://www.gov.uk/government/publications/multi-domain-integration-jcn-120>

¹¹*Joint Concept Note 1/20of Multi-Domain Integration*. Development, Concepts and Doctrine Centre. UK Ministry of Defence: London, UK. 2020. p. 11. Available at: <https://www.gov.uk/government/publications/multi-domain-integration-jcn-120>

Multi-Domain Operations Concept by 2022. The current draft definition¹² summarizes multi-domain operations as:

Orchestrate and synchronize military and non-military activities across all domains and environment that enable Commanders to deliver converging effects.

There is also a rather large discussion as far as the term operational domain to be used as a reference for activities related to the defence and operations planning with the Alliance. According to the Joint Air Power Competence Centre (JAPCC)¹³, the proposal is to apply the working definition recognised for cyberspace at the Warsaw Summit in 2016¹⁴: *Operational Domain is a unique area of territory or interest in which a military force can execute joint functions (intelligence, information, command and control, fires, movement and manoeuvre, protection, and sustainment)6 in pursuit of mission accomplishment. Operational domains can be further divided into operational environments, which are subsets which require special (although not wholly unique) considerations (e.g., land is an operational domain, with forest and desert operational environments).* It should also be noted that the Allied Command for Transformation (ACT) supports various conceptual development initiatives on the subject within the Multinational Capability Development Campaign with the support of the Joint Air Power Competence Centre (JAPCC) for the development of a project on the Joint All Domains Operation - JADO.¹⁵

Nevertheless, while NATO has not yet published a comprehensive definition for the term domain¹⁶ within the AAP-06 NATO Glossary of Terms and Definitions¹⁷, it does have a definition for the operating environment which seems to be used interchangeably with the domain in numerous NATO publications. The approach and respective doctrines of multi-domain operations, as previously developed for the US Army, have been also implemented by NATO and a similar concept is being studied as well in some Alliance nations, such as the United Kingdom, France, Italy or Germany. As is the case of the US approach, NATO's multi-domain approach is intended to combine all feasible actions to produce expected effects in all five domains of operations. It should also be noted that the Allied Command Transformation (ACT) is supporting a different conceptual development on this topic. ACT in collaboration with Joint Air Power Competence Centre (JAPCC)

¹²Based on outcomes of the Alliance Warfare Development Conference held from 7 to 9 December 2021. The 2021 conference was aimed at directing the process of building consensus around Multi-Domain Operations.

¹³HEREN, Henry. *Multi-Domain Operations: Inconceivable!* The Journal of the JAPCC, Edition 29, Winter 2019 /2020. Kalkar, Germany. p. 50. Available at: <https://www.japcc.org/articles/multi-domain-operations-inconceivable/>

¹⁴NATO Warsaw Summit Communique, 9 Jul. 2016, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm, '... recognise cyberspace as a domain of operations in which NATO must defend itself as effectively as it does in the air, on land, and at sea.'

¹⁵*All-Domain Operations in a Combined Environment*. Multi-Domain Operations. The Journal of the JAPCC. 2021. Kalkar, Germany. Available at: <https://www.japcc.org/flyers/all-domain-operations-in-a-combined-environment/>

¹⁶ It is expected that a forthcoming AAP-06 edition might bring a definition of the operational domain.

¹⁷NATO STANDARDIZATION OFFICE (ed.). *AAP - 06 NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French)*. NATO Standardization Office: Brussel, Belgium, 2021

in Kalkar, Germany, and NATO Joint Warfare Centre in Stavanger, Norway, recently initiated some projects to study relevant aspects of the multi-domain approach to operations.

3.2 The EU Approach to Multi-Domain Operations

When it comes to the Common Security and Defence Policy and the EU's approach to the issue of multi-domain operations, there is a noticeable difference from NATO's approach. Although the EU approach to CSDP operations is not strictly linked to the multi-domain concept, the EU is also concerned with the use of military and non-military instruments in dealing with security issues in respective operational domains. In accordance with the Strategic Compass¹⁸, the EU should develop those military capabilities which are necessary for providing secured access and freedom of act in all operational domains. Besides that, the EU should develop a specific rapid deployment capacity as a multinational toolbox consisting of high-readiness military land, air, sea and special operation force modules for specific missions in respective operational domains.¹⁹

However, a potential engagement of this capacity in multi-domain operations is not yet conceptualized. In this context, the ambition of the EU is not to comprehensively cover military engagements in all operational domains, as is the case of the Alliance. Nevertheless, the conceptual model is expected to constitute an important element both for operational as well as for strategic thinking at the EU and NATO level which is highly needed. It will complement ongoing efforts and existing policy initiatives as well as provide an ex-post *raison d'être* based on scientific evidence. In addition, it will facilitate a common understanding and raise the awareness of the relevant authorities on the issue of hybrid threats.²⁰

4 MILITARY PERSPECTIVES OF MULTI-DOMAIN OPERATIONS

Operating in a highly complex operating environment requires the armed forces to apply modern approaches. The hybrid threat, disinformation campaigns, conflicts of varying intensity and dealing with the consequences of crises (natural disasters, industrial accidents, terrorist attacks, pandemics, etc.) that characterize the development

¹⁸COUNCIL OF THE EU (ed.). *A Strategic Compass for Security and Defence - For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security*. General Secretariat of the Council, 7371/22. Belgium, Brussels, 21 March 2022

¹⁹MEYER Christoph, Ton VAN OSCH, Yf REYKERS. *The EU Rapid Deployment Capacity: This time, it's for real?* Policy Department for External Relations Directorate, General for External Policies of the Union. PE 702.568 - October 2022. Belgium: Brussels. p. 13.

²⁰CULLEN, P. and Coll. *The landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model (Public Version)*, EUR 30585 EN, Publications Office of the EU, Luxembourg, 2021, ISBN 978-92-76-29819-9, doi:10.2760/44985, JRC123305. Available at: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123305>

trajectories of the future will require integrated, timely and synergistic responses, especially in the highly globalized world. *Recently, as a result of Russian aggression against Ukraine, there has been a further deteriorating of the security environment, which confirms the long-term trend in dynamic transformation of this environment, characterized by its intricacy including a whole range of aspects leading to increasing instability and uncertainty. The existence of a significant number of nuclear weapons represents a serious global threat consisting mainly of the permanent risk of their accidental or unauthorized use.*²¹ In order to understand environmental threats while managing effective and timely responses capable of generating stable real-time effects in both physical and virtual operational domains, the armed forces must have the capabilities to ensure harmonization and synchronization of actions and effects. However, it is not possible to generate concrete multi-domain defence capabilities without a decisive and coordinated acceleration of the already ongoing process of integration of capabilities that are inevitably destined to be overcome and included in the very concept of multi-domain operations.

Modern forms of threats take on a very complex character, especially if they are conducted within the framework of a combined, controlled and centralized system by a single management capable of grasping and controlling the overall effectiveness of actions. Under these circumstances, an attack on a country's vital interests can be carried out by a variety of means (not necessarily weapons systems) and actors (combatants and non-combatants) while keeping the confrontation below the threshold of aggression. The conflict in Ukraine only proves the specificity of current security threats and the significant differentiation of perspectives concerning the concept of war by various subjects of international relations. For defence matter experts, Russia's aggression in Ukraine should be an opportunity to study and reflect on the nature and character of war. *"Whether the term "special military operation" or war is chosen, it's important to monitor its development, intensity, course, engaged assets, and the objectives of the parties in conflict and other actors directly or indirectly involved in the conflict. For some, the events in Ukraine might appear as combat operations of variable intensity, while for others, they might be seen as a regular war."*²²

The ambiguity and ubiquity of this form of aggression, together with the difficulty of identifying the aggressor himself, prevents a clear and timely recognition of an attack,

²¹TICHÝ, Aleš a Richard SAIBERT. *Possibilities of Developing Medical Support Capabilities in the Area of Chemical, Biological Radiological and Nuclear Defence*. Czech Military Review. 2023, 32 (1), 098-117. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). p. 99. Available at: www.vojenskerozhledy.cz. The original text in Czech is: *V nedávné době došlo v důsledku ruské agrese na Ukrajině k další akceleraci proměny bezpečnostního prostředí, která potvrzuje dlouhodobý trend dynamické transformace tohoto prostředí, charakterizovaného jeho komplexností zahrnující celou řadu aspektů vedoucích ke zvyšující se nestabilitě a nejistotě. Existence značného množství jaderných zbraní představuje vážnou globální hrozbu spočívající zejména v trvalém riziku jejich náhodného nebo neoprávněného použití.*

²²GALBA, Jaroslav a Ján SPIŠÁK. *A Special Military Operation in the Context of Russia's Interpretation*. Czech Military Review. 2023, 32 (1), 050-068. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line).p. 67. Available at: www.vojenskerozhledy.cz. The original text in Czech is: *Ať již je zvolen pojem „speciální vojenská operace“ nebo válka, důležité je sledovat její vývoj, intenzitu, průběh, použité prostředky a cíle bojujících stran a dalších aktérů přímo či nepřímo zapojených do konfliktu. Pro někoho se události na Ukrajině mohou jevit jako bojové operace různé intenzity, pro druhého jako skutečná válka.*

especially if it is directed at seemingly unrelated targets, thereby exposing it to the risk of being delayed or ineffective.

Thus, there is a need to analyse how a national military instrument can guarantee the defence of the country and national interests, as well as contribute to international security. Continuity of competition requires variable synergy between the above tools in a shared and balanced effort to reduce the risk of kinetic-type collision. A military tool must always act with a different specific weight depending on the moment, even below the threshold, as it happens for example in the framework of NATO's military presence in the east of the Alliance²³, where it contributes to the generation of effects not only in the physical dimension but also in the cognitive and virtual.

4.1 Cross-Domain Cohesion and Capability Development

The distinction between operational domains should be seen as a pivotal tool for capability development, defence planning, and last but not least, for planning and conducting military operations. However, this classification does not take into consideration the entire spectrum of capabilities which shall be available to every single component of forces and the possibility of generating effects in respective domains within actions undertaken by joint task forces. Capability development in this regard should further promote interaction between relevant forces and services in all areas and optimize their organization and equipment. In principle, capability development should seek to leverage the effectiveness of individual forces operating in their respective domains and the potential for cross-domain effects.

Cross-domain actions represent the integrated combination of capabilities (military and otherwise) in the different domains aimed at exploiting a limited window of superiority and engaging the adversary in the physical, cognitive and/or virtual dimensions. To ensure the achievement of strategic objectives, cross-domain actions necessarily presuppose the synchronization of effects at different levels (strategic, operational and tactical) and the synergistic use of capabilities (kinetic and non-kinetic) across the various domains and electromagnetic environments and informative. Therefore, the purpose of cross-domain actions is to create integrated effects in the physical, virtual and cognitive dimensions, saturating the opponent. The synchronization of the effects, on the other hand, concerns the integration of activities/events over time to reach a favourable operational tempo compared to what is developed by a potential adversary, in other words, the speed and intensity of one party's actions compared to the speed and intensity of other events taking place in the operating environment. Therefore, synchronization pertains not only to the coordination of military activities at a tactical, operational and

²³ An important component of NATO's deterrence strategy in the eastern part of Alliance territory. In recent years, Alliance has enhanced NATO's forward presence by deploying multinational battlegroups over NATO's eastern flank, from the Baltic Sea in the north to the Black Sea in the south. These actions are to demonstrate NATO's resolve and readiness to defend Alliance territory and populations.

strategic level but also to the necessary integration with the activities underlying the other instruments of national power in a given time interval.

Special attention should be paid to capabilities related to the cyber and space domains, which, due to their transversal nature and in line with the specific skills of the armed forces, must be carefully shaped for:

- decentralization of capability packages to individual forces to guarantee them operational autonomy and freedom of movement in their own cross-domain action;
- centralize the strategic capabilities that will have them and use them in compliance with the strategic plan and the need to synchronize effects.

In this sense, it is first necessary to define the chain of command and control for multi-domain operations in which it is necessary to identify the functional command and control structure for the decentralized conducting of cross-domain actions.

4.2 Actions and required effects in respective operational dimensions

A multi-domain environment is not a simple sum of individual domains and therefore individual capabilities. In this new perspective, the boundaries between domains blur and acquire a unity within which it is necessary to harmonize the instruments of military power and organize the actions of different capabilities to achieve multi-dimensional effects. Specifically, domains of operations are seen as one interconnected context in which the synchronized execution of actions and modulation of effort enables the achievement of a larger-scale outcome than the vision of a single domain. Based on the objectives to be achieved, the effects to be achieved are determined by influencing the actors of the reference operational environment in several dimensions, the effects being the result of actions/activities carried out by the capabilities available in different domains (including the electromagnetic and information environment). These actions, thanks to the permeability of domains and the characteristics of the information environment, can be further amplified.

In this perspective, it is necessary to note how the perception and behaviour of the actors change in order to influence them at the right time with a series of kinetic or non-kinetic actions that produce effects in physical, information and human dimensions that are related to each other. Given these assumptions, a multi-domain operations approach must allow overcoming the vertical and physical separation of individual components by exploring and improving the understanding and use of different capabilities/resources (military and civilian) to develop simultaneously multiple converging actions and produce multiple effects in multiple dimensions. Repetition of this posture over time, combined with surprise and deceptive activities, will enable control and retention of the initiative, forcing the adversary to adopt a cautious and defensive posture in all areas and dimensions.

A multi-domain environment is not a simple sum of individual domains and therefore individual capacities. In this new perspective, the boundaries between domains blur and acquire a unity within which it is necessary to harmonize the instruments of national power and organize the actions of different capacities to achieve multi-dimensional

effects. Specifically, domains of operations are seen as one interconnected context in which the synchronized execution and modulation of effort enables the achievement of a larger-scale outcome than the vision of a single domain. Based on the objectives to be achieved, the effects to be achieved are determined by influencing the actors of the reference operational environment in several dimensions, the effects being the result of actions/activities carried out by the capabilities available in different domains (including the electromagnetic and information environment). These actions, thanks to the permeability of domains and the characteristics of the information environment, can be further amplified. Planning, preparing and conducting a joint military operation, therefore, requires consideration of the relationship between joint functions and capabilities related to objectives to be achieved in respective domains.²⁴

Joint functions provide a framework that enables headquarters and units to focus military capabilities at the most appropriate place and time and effectively conduct operations in the continuum of competition (at any level of intensity), ensuring force protection and sustainment. Achieving effects in the physical, cognitive and virtual dimensions is done through the synchronization and harmonization of four common actions that generate effects (manoeuvre, fires, information, CIMIC) under the directing action of the command and control structures.

CONCLUSIONS

In future operations, military superiority might be achieved by joint forces capable of carrying out missions aimed at affecting the will of the adversary through a combination of so-called multi-domain effects. These multi-domain operations are not simply a set of manoeuvres conducted in respective domains with the support of capabilities dedicated to action in another domain, e.g. an air campaign supported by assets on land, at sea, or in space and cyberspace. They must thus create offensive and defensive actions in all domains and at a pace to which the opponent cannot adequately react. Experimentation to analyse and assess whether future multi-domain operations will work is indeed essential. This effort should begin with a reasoned set of required capabilities emerging from the defence planning process. The new paradigm of multi-domain operations must be based on the development of a unified and shared national strategic vision that clearly defines the political, economic and legal framework within which such operations can be conducted and clearly identifies the areas of national interest that must be protected. There is also a strong need for a government institution that defines the national security strategy with a view to coordinate, integrate and synchronise the tools of national power (diplomatic, informational, military and economic) for crisis management and

²⁴NATO and U.S. joint doctrine were jointly worked on and coordinated with the revision of NATO AJP-3, Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations. According to the latest version of NATO AJP-3, 8 joint functions are command and control, manoeuvre, intelligence, fires, sustainment, information, protection, and CIMIC.

international competition in a multi-domain context. On the other hand, at the operational level, it undoubtedly seems necessary to define the optimal configuration of a command and control model that goes beyond the logic of sectoral competencies and can provide coherence to the various information supplied by peripheral sensors, allowing for the integration of different situations into a single, coherent and updated general situation - of a multi-disciplinary common picture - on the basis of which decisions will be made.

A further key element of multi-domain operations will be the continuous search for integration and interoperability between systems, processes and actors involved in the various domains, both at national and international/supranational level. Finally, it will be crucial to define the new role of the human dimension in the evolution of its relationship with emerging technologies, with particular reference to artificial intelligence. In this sense, the renewal of the process of selection, training and growth of human capital will be strategic and must be oriented both to the development of skills with a technical-specialist connotation and to the education of leaders to deal with different realities and to use new tools available. In this reference framework, therefore, the defence intends to promote a collective debate on what could be the general guidelines to allow the development of a national approach to multi-domain operations and, specifically, the guidelines for the defence capable of outlining the main transformation and innovation needs of the military instrument. It should be noted that a comprehensive approach to multi-domain operations requires more detailed analyses. However, current knowledge and experience show important advances in predicting the modern warfighting concept. This concept is also ground-breaking in that it tries to establish synergy and convergence between so far individual and isolated domains. However, more work remains to be done to answer the question of to what extent an approach to multi-domain operations is necessary to be implemented and how future joint forces will cooperate in such an operating environment in order to achieve the expected military end-state. This is a key question that needs to be answered to transform the concept into doctrine and theory into practice.

Author: *Zdeněk Petráš, PhD. (Colonel ret.) born in 1964, in 1989 graduated from the Military College of Land Forces in Vyskov (CZE). In 2008, he completed master's degree at the Université Panthéon-Assas Paris, in defence industry dynamics. In 2016, he obtained PhD. degree in economics and management program at the University of Defence Brno (CZE), specialising in military capability assessment. After several years spent as a staff officer at the General Staff of the Czech Forces and in NATO and EU military structures, he currently works as a researcher-fellow at the Centre for Security and Military Strategic Studies. He is systematically engaged in issues related to defence planning and he is an author of a few articles and publications dealing with this topic.*

How to cite: PETRÁŠ, Zdeněk. Conceptual Approach to Multi-Domain Operations. *Vojenské rozhledy*. 2023, 32 (4), 066-085. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

Peer-reviewed

Deficits in Strategic Communication for Armaments

Deficity ve strategické komunikaci pro vyzbrojování

Vladimír Vyklický, Ivo Pikner

Abstract: The aim of this paper is to contribute to scientific research in the field of examining the shortcomings in the use of strategic communication for armaments. A comprehensive approach that rationalises the political, military, economic and technical decision-making process, as well as appropriate strategic communication with stakeholders, is required for the procurement of military equipment for the armed forces. The paper first analyses the existing shortcomings in the use of strategic communication in support of armaments, and then recommends a model for the adequate use of it. The results of a questionnaire survey and structured interviews with specialists in strategic communication and armaments show a high level of support for the use of strategic communication. However, the selected case studies on the Pandur and BVP modernization projects did not confirm the assumption of an improvement in the ability of the Czech Ministry of Defence to acquire new military equipment.

Abstrakt: Cílem článku je přispět k výzkumu možného využití strategické komunikace pro oblast vyzbrojování. Pořizování vojenského materiálu vyžaduje komplexní přístup, racionalizující politické, vojenské, ekonomické a technické rozhodování, vyžadující vhodnou strategickou komunikaci se zainteresovanými stranami. Článek nejdříve analyzuje stávající slabé stránky v užívání strategické komunikace při podpoře vyzbrojování a následně doporučuje model jejího optimálního využití. Výsledky dotazníkového šetření a strukturovaných rozhovorů se specialisty na strategickou komunikaci a vyzbrojování ukazují vysokou podporu pro využití strategické komunikace. Vybrané případové studie k projektům modernizace Pandur a bojového vozidla pěchoty však nepotvrdily předpoklad zlepšení schopnosti Ministerstva obrany ČR pořizovat novou vojenskou techniku.

Key words: Acquisition; Armament; Communication; Modernisation; Planning.

Klíčová slova: Komunikace; modernizace; nákup; plánování; vyzbrojování.

INTRODUCTION

Approaches to the provision of national defence and defence policy as such are always determined by the specific conditions of a given historical epoch. The contextual framework is defined primarily by the evolution of the security and operational environment and technological developments. The current security framework can be characterised as a highly dynamic, fluid, uncertain and indeterminate environment, the so-called VUCA environment.¹

The dynamic evolution of the security environment results in increasing requirements for the development of armies. According to SIPRI² military spending in Europe increased by 13 per cent in 2022. This increase is the largest since the end of the Cold War. The trend towards increasing the military budget is also confirmed in the Czech Republic by the adoption of the law on ensuring defence spending at a level of at least 2 per cent.³ It also confirms the planned development of the armed forces to fight a protracted, high-intensity defensive war against a technologically advanced adversary equipped with nuclear weapons, as published in the new defence strategy of the Czech Republic.⁴ The ongoing projects to acquire a new Infantry Fighting Vehicle and SHORAD⁵, as well as the planned acquisition of new fighter aircraft, are examples of the acceptance of the conclusions of the new Defence Strategy.

Achieving greater flexibility and adaptability of the armed forces increases the demands on the armed forces associated with the modernisation of weapon systems capable not only of replacing obsolete weapon systems, but also of meeting the new challenges that are also emerging thanks to the rapid development of technology. To achieve this, it is necessary to gain not only support of the political representation, which is now mostly in favour of modernisation because of the current international situation, but also of the public.

Information generally influences, positively or negatively, the decisions, opinions, and actions of stakeholders. The way they communicate and the speed with which they communicate has a fundamental impact on their performance, which can be a weakness of state institutions, where most changes in communication must go through a relatively lengthy approval process.⁶

1 Volatility, uncertainty, complexity, and ambiguity.

2 Stockholm International Peace Research Institute. 2023. "SIPRI Fact Sheet: Trends in World Military Expenditure, 2022." https://www.sipri.org/sites/default/files/2023-04/2304_fs_milex_2022.pdf.

3 Ministerstvo obrany. 2023. "Poslanci schválili 2 % HDP na obranu i balík změn branných zákonů." <https://mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/poslanci-podporili-2--hdp-na-obranu-i-balik-zmen-brannych-zakonu-243337/>.

4 Ministerstvo obrany. 2023. "Obranná strategie České republiky." https://mocr.army.cz/assets/informacni-servis/zpravodajstvi/obranna__strategie_c_r_2023_final.pdf.

5 SHORAD – Short Range Air Defence.

6 MO. 2018. *Záměr rozvoje strategické komunikace rezortu*. Praha: MO.

This paper aims to contribute to academic research on the weaknesses in the use of strategic communication by the Czech Ministry of Defence (also MoD) for military acquisitions and to propose a model for its adequate use. Strategic communication seems to be one of the possible tools to achieve the desired rationalisation of armaments. However, using it for armaments is not much discussed in the existing literature. It presents findings based on an analysis of the use of strategic communication in the armaments process within the Czech Ministry of Defence and the NATO member countries.

The paper is structured as follows: first, the theoretical background is outlined, and the main points from the literature are summarised, both in terms of armaments and strategic communication. This is followed by a section in which the design and methodology of this research are presented. The next section describes the findings of the research and presents the proposed model of strategic communication to support armaments.

1 THEORETICAL BACKGROUND

This part of the paper deals with the theoretical background of armaments in the Czech Republic and the theory of strategic communication.

1.1 Armaments⁷

In general, armaments can be considered as a complex of principles, processes, and activities by which the required level of equipment of the armed forces is achieved. Armaments involve the exchange of military equipment and capabilities at all levels, i.e., strategic, operational, and tactical.

However, some sources mention the term acquisition, for example, acquisition according to Brown *“includes design, engineering, test and evaluation, production and operations and support of defence systems”*.⁸ In contrast, the word *“procurement”*, according to Brown, is mistakenly thought to be synonymous with acquisition; *“instead, it is just one of many functions that are performed as part of the acquisition process”*.⁹

According to the Czech MoD, armaments is defined as *“a complex of principles, processes, activities, and preparation of professional personnel by which the required level*

⁷ The term is used in NATO, e.g. Conference of National Armaments Directors.

⁸ Brown, Bradford. 2010. *Introduction To Defense Acquisition Management*. Virginia: Defence Acquisition University.

⁹ Ibid, Ref. 4.

of capabilities of the Czech Armed Forces is achieved through the provision of material resources (military material and services)".¹⁰

The main objective of armaments is to produce the necessary operational capabilities of the armed forces for the future, based on the ambitions of the respective state and its resource capabilities. The achievement of this objective is influenced by the development of the security environment, the political and economic situation, and finally the attitude of the population towards the armed forces and their support.

For the purposes of this paper, armaments are viewed from a systemic and process approach, which leads to an understanding of the broader context and uncovering the dependencies associated with military acquisition process.¹¹ The systemic approach makes it possible to identify the required inputs, which include strategic decisions, intentions, underlying capability requirements, and resources. The process approach translates it into required outputs, i.e. military materiel, through the armaments process (see Figure 1).

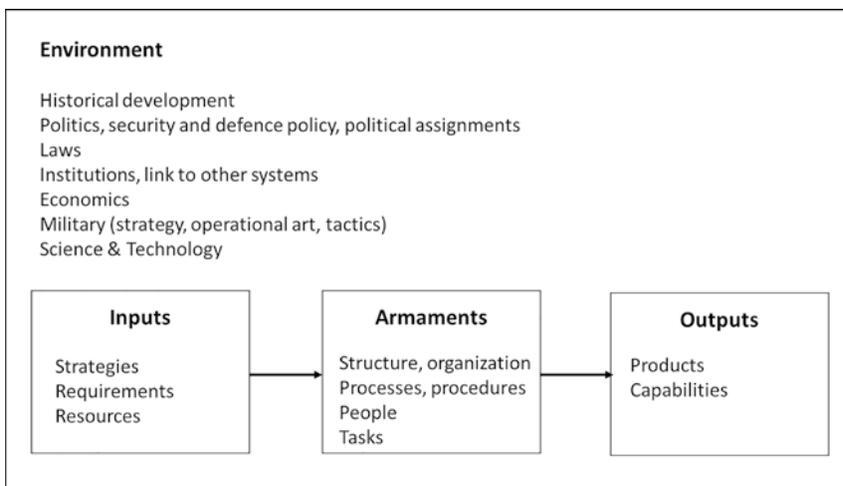

Figure 1: Systemic and procedural approach to arming the armed forces (Source: PROCHÁZKA, Josef. Strategic approaches to arming the armed forces and their systemic use: Dissertation).

¹⁰ MO ČR. 2016. "Strategie vyzbrojování a podpory rozvoje obranného průmyslu České republiky do roku 2025." https://mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/strategie-vyzbrojovani-do-2025.pdf.

¹¹ Procházka, Josef. 2005. *Strategické přístupy k vyzbrojování ozbrojených sil a jejich systémové využití: Disertační práce*. Brno: MO.

Figure 2 shows the Life Cycle Model of capability defined by NATO¹² comprising the following stages: Pre-Concept stage, Concept stage, Development stage, Utilisation/Support stage, and Retirement stage.¹³ The main purpose of the first stage called Pre-Concept is to document a new capability requirement.¹⁴ One of the main objectives of the Concept stage is to provide confidence that the proposed solution is achievable.¹⁵ Verification of the technical solution is the objective of the Development stage¹⁶, the Utilisation/Support stage is performed to operate the product according to the intended purpose of the operational site, including modifications and upgrades.¹⁷ The purpose of the final stage Retirement is to demilitarise and liquidate the capability at the end of its useful life and to remove the associated operational and support services.¹⁸

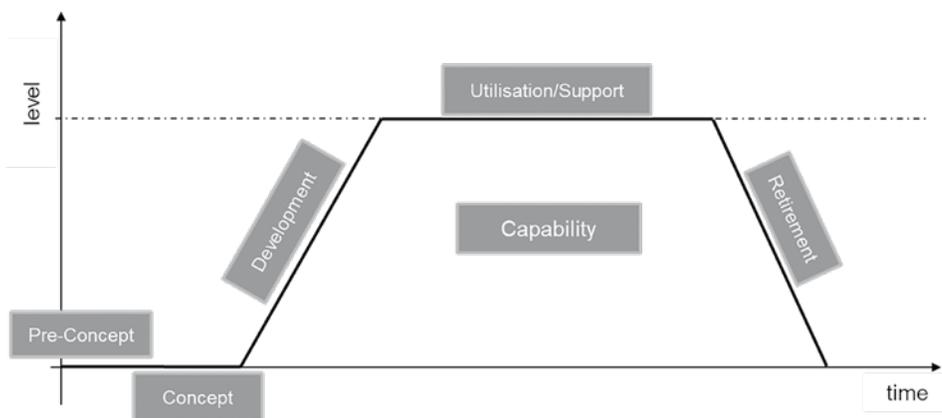

Figure 2: Schematic Life Cycle Model of capability (Source: Český obranný standard: Systém managementu programu NATO)

¹² NATO (2013). *NATO System Life Cycle Processes: Edition B Version 1*.

¹³ Ibid, Ref. 12.

¹⁴ "Český obranný standard: Systém managementu programu NATO." <https://oos-data.army.cz/cos/cos/051662.pdf>.

¹⁵ Ibid, Ref 14.

¹⁶ Ibid, Ref 14.

¹⁷ Ibid, Ref. 14.

¹⁸ Ibid, Ref. 14.

1.2 Strategic communication

The term strategic communication was first used in 2001 by Vince Vitto.^{19,20} According to Galvin, “*Strategic communication originated in the defence community as an integrated process of creating and disseminating desired messages, ostensibly to persuade adversaries of friendly intentions*”.²¹ The basic essence of strategic communication is its use to support the organisation’s mission.²² Ingram considers “*strategic communication to be an umbrella term for any communication that is deployed with the intent to inform or persuade a target audience in support of strategic political and/or political-military objectives*”.²³

As in the entire field of information, communication, and audience influencing, there are different definitions for strategic communication. For the purposes of this article, it was necessary first to establish a definition of communication. According to Luhmann, communication is a “*complex process of mutually sharing interpretations of actions, assigning thoughts, motivations, and intentions*”.²⁴ It was also necessary to define the term strategic, which is used in strategic communication. In a military setting, strategy is considered a more important aspect of the war or conflict. Military strategy can be defined as “*the art and science of using the armed forces to secure the political objectives of a given state*”.²⁵ Simply put, the term strategic can be associated with power and decision-making.

As in the entire field of information, communication, and audience influencing, there are different definitions for strategic communication. The following definition was chosen for the paper “*the promotion of national interests by using the Department of Defence as a communication vehicle to influence the attitudes, beliefs, and behaviour of audiences*”.²⁶

¹⁹ Tatham, Steve, and Rita Le Page. 2014. *NATO Strategic Communication: More to be Done?* National Defence Academy of Latvia: Center for Security and Strategic Research.

²⁰ In 2001 as chairman of The Defence Science Board Task Force on Managed Information Dissemination.

²¹ Galvin, Thomas P. 2019. *Two case studies of successful strategic communication campaigns*. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press. <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/AD1070626.pdf>.

²² Hallahan, Kirk, Derina Holtzhausen, Betteke van Ruler, Dejan Verčič, and Krishnamurthy Sriramesh. 2007. “Defining Strategic Communication.” *International Journal of Strategic Communication* 1 (1): 3-35. <https://doi.org/10.1080/15531180701285244>.

²³ Ingram, Haroro. 2016. “A Brief History of Propaganda During Conflict: A Lesson for Counter-Terrorism Strategic Communications.” *Terrorism and Counter-Terrorism Studies*. <https://doi.org/10.19165/2016.1.06>.

²⁴ Corman, Steven R., Angela Threthewey, and Bud Goodall. 2007. *A 21st Century Model for Communication in the Global War of Ideas: From Simplistic Influence to Pragmatic Complexity*. 13 ed. USA: Arizona State Univ.

²⁵ Yarger, Harry R. 2017. “Toward an Understanding of Military Strategy: Art Lykke and the Army War College Strategy Model.” file:///C:/Users/Vladimir/Documents/Pr%C3%A1ce/Doktorsk%C3%A9%20studium/Podklad/p16378coll5_417.pdf.

²⁶ “Joint Doctrine Note 2/19: Defence Strategic Communication: an Approach to Formulating and Executing Strategy.” 2019. GOV.UK. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5ce7fc2fe5274a4873de09e5/20190523-dcdc_doctrine_uk_Defence_Stratategic_Communication_jdn_2_19.pdf.

According to the U.S. Government Accountability Office (GAO), officials in the Department of Defence (also known as DOD) should view strategic communication as a process by which leaders and planners creating policies, plans, and operations at all levels implement, monitor, and evaluate how audiences respond.²⁷ Therefore, success in strategic communication can be achieved by understanding the following three aspects: the role of strategic communication in a campaign, the actual cognitive communication process, and the empirical analysis of the target audience.²⁸

1.3 Status of strategic communication in the Czech Republic

The deterioration of the security situation after 2014 triggered the discussion of strategic communication in the Czech Republic. Based on the 2016 Czech Republic National Security Audit, strategic communication was identified as an important tool for the defence of the state against new security threats.²⁹ Although the effort for proactive communication has already appeared in the Czech Republic in the past, for example, the campaign about the possible placement of elements of American antimissile defence on Czech territory, the campaigns did not represent integrated and coordinated state communication, but only time-limited communication activities that were the responsibility of individual departments.³⁰

The use of strategic communication was mainly attributed to the institutions of power, which began to communicate more intensively with the public and thus laid the foundation for the beginning of the use of strategic communication. Nevertheless, the main shortcoming of the use of strategic communication in the Czech Republic is the absence of a supradepartmental coordinating body at the Office of the Government, whose mission would be to design a long-term communication strategy in accordance with the strategic goals of the state.³¹

²⁷ United States Government Accountability Office. 2012. "DOD Strategic Communication: Integrating Foreign Audience Perceptions into Policy Making, Plans, and Operations." <https://www.gao.gov/assets/gao-12-612r.pdf>.

²⁸ Tatham, Steve A. 2008. *Strategic Communication: A Primer*. 08/28. Shrivenham: Defence Academy of the United Kingdom.

²⁹ Srovátka, Jonáš, Lenka Dušková, and Šimon Pinkas. 2019. "Strategická komunikace v České republice: reflexe současného stavu a návrhy na jeho zlepšení." https://www.pssi.cz/download/docs/8091_731-studie-strategicka-komunikace-v-cr.pdf.

³⁰ Ibid, Ref. 29.

³¹ Ibid, Ref. 29.

1.4 Literature review on strategic communication in support of armaments

A review of the literature indicated that strategic communication is only marginally examined in terms of its potential use for the benefit of armaments. Research on strategic communication is more focused on its use to counteract disinformation, e.g. research by Tatham³², Feyyaz³³, and Corman³⁴.

Campbell, in his paper *Strategic Communication and its Effect on Acquisition Programs*³⁵, has examined the use of strategic communication for the needs of armaments. He concentrated on exploring how strategic communication can be used to influence stakeholders. Campbell examined three specific components: the communication of senior political leaders, the integration of the vision of the new weapon system with senior military leaders, and the level of strategic communication with stakeholders at critical points in the program. To improve the effectiveness of armaments, he recommended the development of a strategic communication plan for acquisition programs at the land force level³⁶; according to the author, only projects that fit the vision of senior US Army officials should be included in the plan. Furthermore, proactive media engagement should be tied to key acquisition milestones to ensure that Congress, the public, and the troops receive the most up-to-date information while staying abreast of relevant developments from the modernization project. The final recommendation concerns project managers who must develop proactive operational plans to support the Army's strategic communication plan.^{37 38}

Rather than in the context of strategic communication, academics prefer to study armaments in other fields. For example, Correia's paper³⁹ explores the link between military capabilities and strategic planning. Another example is the revision of the optimization

³² Mackay, Andrew, and Steve Tatham. 2009. *Behavioural conflict: from general to strategic corporal : complexity, adaptation and influence*. Shrivenham, England: Defence Academy of the United Kingdom.

³³ Feyyaz, Muhammad. 2015. "Why Pakistan Does Not Have a Counterterrorism Narrative." *Journal of Strategic Security* 8 (1-2): 63-78. <https://doi.org/10.5038/1944-0472.8.1.1409>.

³⁴ Corman. 2012. "NATO Strategic Comm and Narrative in Afghanistan." *COMOPS Journal* 2012 (1). <https://csc.asu.edu/2012/06/21/nato-strategic-comm-and-narrative-in-afghanistan/>.

³⁵ Campbell, Scott A. 2007. "Strategic communication and its effect on acquisition programs." <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA471573.pdf>.

³⁶ Ibid, Ref. 35.

³⁷ Ibid, Ref. 35.

³⁸ In the United States, acquisition is carried out at the level of the individual services. The establishment of a strategic communications programme at DoD level is an alternative for smaller countries.

³⁹ Correia, João. 2019. "Military capabilities and the strategic planning conundrum." *Security and Defence Quarterly* 24 (2): 21-50. <https://doi.org/10.35467/sdq/108667>.

of the armament models described in Fauske's article⁴⁰, although these papers do not deal with the use of strategic communication, their research is important in providing the necessary information to justify the need for a particular capability, which should be used to the full when developing a strategic communication framework.

The ethics of using narratives in armaments is explored in Newal's paper⁴¹, a novel application of Bourdieu's theory of practice in the context of public-private integration, which shows that narratives are used *"as a means of delegitimising options that threaten people's field positions"*.⁴²

An evaluation of available sources leads to the conclusion that the possibility of using strategic communication for armaments has been explored in a very limited way. However, the analysis suggests that the integration of strategic communication into military procurement will raise awareness of force development, which may lead to the guarantee of desired purchases. The possibilities of its use are the subject of research presented in this paper.

2 METHODOLOGY AND APPROACHES TO PROBLEM SOLVING

The literature review revealed that there is a gap in the concept of strategic communication in terms of its use in the support of armaments. This may be because the use of strategic communication has so far been more in line with the needs of foreign military operations and has therefore been the subject of more research. Another possibility is that the use of strategic communication for armaments is a topic too sensitive for which researchers do not have enough material or that because strategic communication is a new capability, its use is limited to, e.g., planning and execution of military foreign operations.

The focus of the work is guided by the qualitative logic of research, which concentrates on the description of many variables in a small number of cases, allowing for generalisation to other cases or the subsequent formulation of hypotheses or the proposal of a theory. This is a case study, the aim of which is to describe in detail the experience of the Czech MoD with selected armament projects from the point of view of strategic communication, to identify the main reasons for inadequate implementation, and to

⁴⁰ Fleischer Fauske, Maria, Magnar Vestli, and Sigurd Glærum. 2013. "Optimization Model for Robust Acquisition Decisions in the Norwegian Armed Forces." *Interfaces* 43 (4): 352-359. <https://doi.org/10.1287/inte.2013.0690>.

⁴¹ Newal, P. J. 2017. "Ethics, Narratives and Legitimacy In Defence Acquisition Centre." <https://dspace.lib.cranfield.ac.uk/bitstream/handle/1826/12016/Newal%20P%20PhD%20Thesis.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

⁴² *Ibid*, Ref. 41.

identify examples of good practice in the Czech Republic and abroad in the use of this tool precisely to support armament, which will allow us to propose an optimal strategy for its future use. The case is limited to the Ministry of Defence and the period from 2003, when it is possible to gradually follow the creation and implementation of the concept of strategic communication in the Czech Republic. Specific data collection and analysis techniques to answer the stated research questions are detailed below.

The following research questions were established:

- What were the shortcomings in the use of strategic communication to support major military acquisition projects managed by the Czech MoD?
- What is the appropriate model for using strategic communication in support of armaments?

The paper is based primarily on qualitative research. The methods used are a questionnaire survey, semi-structured interviews, and case studies to collect the required collection of primary data.

The questionnaire survey was designed to obtain data from experts from NATO member countries. It was conducted by approaching armaments experts at the Conference of National Armaments Directors. A total of 30 experts were contacted and four representatives responded. A semi-structured interview was used to collect data from experts from the Czech Republic who work in the Czech MoD, either in the field of strategic communication or in the field of armaments. All participants in the questionnaire survey and the semi-structured questionnaire were guaranteed anonymity.

An exploratory case study was conducted to answer the first question and propose an optimal model for the use of strategic communication for armaments. It was designed to investigate an issue characterised by the lack of previous research⁴³, and the case study examined two significant acquisition projects of the Czech MoD. The first acquisition project was a wheeled armoured personnel carrier, and the second was an infantry fighting vehicle. Both projects were selected for the following reasons:

- They are strategic projects.
- The first project took place at a time when strategic communication was not working in the Czech Republic; the second project has the framework of strategic communication.

⁴³ Mills, Albert J., Gabrielle Durepos, and Elden Wiebe. c2010. *Encyclopedia of case study research*. Los Angeles: SAGE Publications.

3 RESULTS

3.1 Results of a Questionnaire survey of NATO armaments experts

NATO armaments experts were consulted during the questionnaire survey. Of the 30 professionals contacted, four representatives responded to the questionnaire, only about 13% of the respondents. The reasons for such a low return rate can be various; besides the common ones such as generally low return rate of questionnaires because the contacted experts did not want to answer the questions or forgot the request, other reasons can be e.g., sensitivity of the topic or lack of knowledge of the issue among the contacted experts. The results of the questionnaire survey are presented in Tables 1 and 2 (see Annex 1).

The questionnaire survey was divided into two parts. In the first part, a Likert scale was used to examine whether the respondents had encountered strategic communication and whether they had experience with the practical use of strategic communication in armaments. The responses show that all the respondents were familiar with the concept of strategic communication. One of the respondents was directly responsible for strategic communication planning. In addition, all four responses suggest that strategic communication was used in the defence departments. Two respondents confirmed that they had a concept of strategic communication at the national level. Two respondents participated in the development of the strategic communication framework for armaments. All respondents assumed that the institutions they represented did not have a methodology for strategic communication. Instead, they said, the development of a strategic communication framework was not part of the planning of the new armament projects. Two respondents were unfamiliar with measuring the effectiveness of strategic communication, and two respondents believed that it was not analysed or explored much. Additionally, one respondent added the comment that effectiveness was measured through Google monitoring and analysis.

The second part of the survey asked the respondents to express their experiences of good and bad practice in using strategic communication and to identify the organisational element responsible for strategic communication in their departments of defence. For three respondents, Public Affairs is responsible for strategic communication planning. In one case, the responsibility was more complex and not entirely clear from the answer. Citing an example of the best practice, one respondent considered the acquisition of a communications satellite, which was presented as a *“Pillar of our sovereignty”*, confirming the national ambitions of the state, which are a strategic presence on different continents and in space. The second respondent considers as an example of best practice those issues that were proactively communicated and where the media took over the narrative. As an example, he cited problems with the chassis of LYNX command and

signal vehicles or a malfunctioning fire suppression system in ground forces vehicles. The third respondent considered coordination of efforts at the level of the Department of Defence, the Ministry of Finance, and the Ministry of Foreign Affairs to be best practice. A fourth respondent believed that strategic communication was a useful tool for raising public awareness if it was thoughtful and timely.

When describing bad practices in the use of strategic communication in armaments, one respondent did not offer an example, the second respondent, without elaborating, criticised the poor presentation at press conferences, and the third considered strategic communication useless if it was not in line with the topic, meaningless, and used late.

The fourth respondent believed that, at the component command level, they had never considered the impact that communications can have on armaments. He believed that the command structure must react very quickly and in a timely manner. He took an example from his own experience during the initial phase of an armaments programme, when inaccurate information was leaked to the media, leading to the programme being described as a fiasco and money being spent unnecessarily. However, no funds had been spent on the project at that time and the problems were known and addressed. The respondent, as the person responsible for strategic communication, was not allowed to speak to the press in time, although he was prepared. The press published their story, which was negative. Only the following day was the respondent granted permission to hold a press conference to mitigate the damage done. Additionally, the fourth respondent considered the lack of leadership of those responsible for strategic communication to be an inappropriate practice. In his experience, strategic communication is ultimately the responsibility of the head of communication at the component command level or directly of the person responsible for armaments; so strategic communication is created from the bottom up.

The results of the questionnaire survey show that strategic communication frameworks must be developed for projects with a political dimension; the strategic communication expert must lead the development of the strategic communication framework; and strategic communication should be timely.

3.2 Results of national semi-structured interviews among strategic communication or armament experts

In addition to the international environment, the author also examined the attitudes of experts on strategic communication and armaments within the Czech MoD. To do this, he elaborated on the survey already carried out by Stolička⁴⁴ to analyse progress in the implementation of strategic communication in the field of armaments.

⁴⁴ Stolička, Libor. 2021. *Možnosti využití strategické komunikace v oblasti rozvoje schopností AČR*. Brno: Univerzita obrany.

The results of the semi-structured interviews are divided into two parts. The first part describes the responses of strategic communication experts, and the second part describes the responses of armament experts. A set of prepared questions is attached as Appendix 2 to this paper.

The author conducted semi-structured interviews with two strategic communication experts at the General Staff level. A respondent was involved in the development of the strategic communication framework for armaments projects. This strategic communication framework is the approved *“Strategic Communication Plan of the Czech Armed Forces for 2022”*. On the contrary, the second respondent was not involved in the development of the strategic communication framework for armaments projects. Both respondents confirmed that no strategic communication framework had been developed for an individual modernisation project. However, one respondent added that a press information service campaign, called a *“Communications Strategy Campaign”*, had been developed. Both respondents confirmed that there was no codification of strategic communication in the Czech MoD. An interviewee confirmed that the capability managers responsible for developing specifications for modernization projects should incorporate a strategic communication utilization plan into new modernization projects. Both respondents agreed that a strategic communication framework should be developed for projects that have an impact on national policy. In strategic communication, the use of terms that are difficult to understand, such as ‘unsurpassable condition’⁴⁵, is considered inappropriate by one of the experts. One respondent refined this to strategic and major modernisation projects.

Five semi-structured interviews with armament specialists were conducted with armament specialists from the Czech MoD Armaments and Acquisition Division. Of these five interviewees, one was involved, and one was likely to have been included in the development of strategic armament communication frameworks. No one had used any manual to develop a strategic communication framework. According to the respondents, the development of a strategic communication framework was not part of the planning and acquisition of armament projects. Two respondents believed that the strategic communication framework was coordinated within the Czech MoD, two did not know, and one believed that it was not coordinated. Three respondents did not know which organisational unit was responsible for developing the strategic communication framework, one thought the project manager was responsible, and one thought the Communications Department of the General Staff was responsible. According to one of the respondents, feedback on the project was obtained through the successful implementation of the project. Others were unaware of any measurement of the success of strategic communications on a project-by-project basis. Three respondents believed that a strategic communication framework should be developed for all strategic and major projects, one believed that it should be developed for those who need interaction with the manufacturer, and one believed that it should be developed for all modernisation

⁴⁵ „Nepodkročitelná podmínka“.

projects. One respondent considered the NATO Cannon and SHORAD⁴⁶ projects as an example of best practice, one considered the Global Data and Transport Networks project as an example of best practice, one considered only SHORAD, and two did not provide any examples. Four respondents were unable to give an example of bad practice and one gave a Deployable Passive ESM Tracker. Three respondents had no additional knowledge; one thought that a strategic communication expert should be part of the project team, and another expressed the idea that no one really knows what strategic communication is and how it should work.

When comparing the results of the two groups of respondents, strategic communication experts have a greater awareness of what strategic communication should look like. On the contrary, armaments experts are in most cases not well informed about strategic communication. Both groups agree that the strategic communication framework should be developed primarily for strategic projects, i.e., projects that have political significance.

3.3 Case 1 - Acquisition of a Wheeled Armoured Personnel Carrier

In 2003, the Czech government approved the purchase of 240 new Wheeled Armoured Personnel Carriers (also WAPCs), and subsequently in 2005 a tender was announced for this contract. In 2006, the Czech government approved the acquisition of 199 WAPCs for CZK 23.6 billion from General Dynamics European Land Systems - Steyr (GDELS-Steyr). In 2007, Pandur WAPCs were tested, after which the Czech MoD announced that they did not meet the requirements of the Czech Armed Forces. As a result, the Czech government decided to terminate the contract with GDELS-Steyr.

After further negotiations between the Czech MoD and GDELS-Steyr in 2008, the Czech MoD announced its decision to acquire 107 Pandur WAPCs after successful military trials. The value of the entire contract was CZK 14.4 billion.⁴⁷ In 2009, the Czech government approved the purchase, which was later criticised in the media for being overpriced. The price of one vehicle was about CZK 134 million. This price was compared to the price of Portuguese Pandur vehicles, which was approximately CZK 35 million each.

The Czech MoD responded to media criticism in its press release of 18 February 2010⁴⁸, in which it tried to set the record straight. The aim of the report was to explain the differences in the equipment of the vehicles, in the capabilities of these vehicles, and

⁴⁶ SHORAD - Short Range Air Defence.

⁴⁷ Sviták, Ctírad. "Pandur: historie jednoho tendru." In *Armádní noviny*. <https://www.armadninoviny.cz/pandur-historie-jednoho-tendru.html>.

⁴⁸ MO ČR. "Tisková zpráva: Nákup obrněných transportérů Pandur." https://mocr.army.cz/images/id_15001_16000/15609/024.doc.

the price structure was explained (e.g., the price of Pandurs for the Czech Armed Forces included value-added tax, unlike the vehicles for the Portuguese army).

Although this information report was very well prepared, it was a simple reaction to the unfavourable information issued by the media. The Czech MoD missed an opportunity to explain the price of vehicles in the face of media criticism. The deterioration of public image also occurred due to the opening of a police investigation on suspicion of committing the crime of fraud in a public tender and public auction in July 2010. Although the fault was at the political level, public confidence in military procurement has decreased significantly.⁴⁹

The framework document containing the communication plan for the procurement of WAPCs was not obtained during the analysis. In a search of media coverage of the case, it was found that most of the articles from the Czech MoD merely reacted retrospectively to mostly critical information published in the media.⁵⁰ This practice has been identified in most articles, suspecting the military of not clearly explaining why it is the Pandur vehicles that have cruise capability, why their price is so high, what has been gained for capabilities that other vehicles do not have, why the supplier is an Austrian company that may not have access to the latest generation weapons systems because it is not a NATO member, and many others.

An evaluation of the process of this purchase shows that strategic communication must be a part of major military projects from the outset. The MoD cannot rely on the fact that information will not be leaked, and therefore the MoD must proactively, not reactively, address the situation before the problem is revealed in the media. Compared to the media, the MoD has the advantage of having the most information and can therefore determine appropriate strategic communication.

It is clear from the evaluation that there was insufficient use or preparation of a communication strategy if one existed.

3.4 Case 2 – Acquisition of an Infantry Fighting Vehicle

According to Syrovátka, the 2011 Defence White Paper⁵¹ already contained a requirement for the necessary replacement of Infantry Fighting Vehicles (also IFV). Subsequently, in 2015, an integrated working team of the Czech National Defence Forces was established to prepare a specification for the acquisition of a new IFV. This team was made up of experts with experience in real combat situations. A Feasibility Study was prepared

⁴⁹ Ibid, Ref. 29.

⁵⁰ Ibid, Ref. 44.

⁵¹ Ibid, Ref. 29.

to provide information on the current market situation and summarise global trends in the development of IFV. During the initial phase of the integrated teamwork, the basic user requirements were also compared with the actual capabilities and capacities of potential suppliers.⁵²

The next step in this armament project was Industry Days 2017 to collect data on existing platforms. Although a larger number of companies were approached, in the end four companies participated in the days and then submitted their proposals to the competition.

Finally, in 2018, a specification was completed and approved detailing parameters that would meet the requirements of the Czech Armed Forces.

In the same year, the Czech MoD issued a strategic communication framework for IFV.⁵³ The document was prepared by the Communication Department of the Czech MoD and contains the initial narrative, the objective of communication, formulations for conducting communication, for its management, and coordination for all levels of command and control of the Czech Armed Forces.

Despite using strategic communication, the Czech MoD did not sign the contract for the new IFV until May 2023, that is, 12 years after the procurement requirement was included in the concept. The reasons for the delay in signing are mainly political. The previous government did not sign the contract based on the recommendations of the expert bidding commission, which concluded that the bids of the three interested companies did not meet all the requirements and could not be further evaluated.⁵⁴ The new government needed to obtain more detailed information on the progress of this project.⁵⁵

This second case shows that strategic communication cannot solve all the pitfalls facing modernisation projects. On the other hand, the result obtained in the first case was confirmed, namely the need for strategic communication experts to be part of the project team from the beginning of the armaments project.

⁵² Světnička, Lubomír. "Nové pásové obrněnce musí obstát v první linii, hájí zadání zkušený velitel." <https://acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/nove-pasove-obrnence-musi-obstat-v-prvni-linii-haji-zadani-zkuseny-velitel-212059/>.

⁵³ MO ČR. 2018. *Communication Strategy for the Acquisition of Modern Tracked Infantry Fighting Vehicles for the Ground Forces of the Army of the Czech Republic*. Praha: MO ČR.

⁵⁴ "V tendru na bojová vozidla nevyhovuje ani jeden ze tří dodavatelů Zdroj: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/tendr-bojova-vozidla-nesplnujici-pozadavky.A211105_145849_domaci_livv" https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/tendr-bojova-vozidla-nesplnujici-pozadavky.A211105_145849_domaci_livv.

⁵⁵ Danda, Oldřich. "Černochová: Armádu modernizovat musíme. Závazek k NATO splníme." <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-fernochova-armadu-modernizovat-musime-zavazek-k-nato-splnime-40383538>.

FINDINGS

From the questionnaire survey, the semi-structured interviews, as well as the selected cases, a general conclusion emerges that communication that arises secondarily as a reaction to a negative media coverage can hardly be perceived as consistent and trustworthy. However, the second case indicates that the Czech MoD was able to play a more active role in advocating the need for new combat vehicles in the media. Additionally, greater consistency is evident in the MoD's statements on the project.

The development of the strategic communication framework for the purchase of IFVs itself shows that it is essential that the Armed Forces have a well-developed specification and that no significant changes are made during the bidding process, which was the case for the turret requirement that was missing from the original specification. The semi structured interview with the strategic communication expert also revealed that it is not appropriate to use terms that are difficult to understand in strategic communication.

To prepare a strategic communication framework, it is necessary to consider all stakeholders and their attitudes, anticipate them based on previous analysis, and shape their perceptions in the desired direction when planning a particular modernisation project. This need to have strategic communication ready at the initial stage of the project is also confirmed in the described example of the acquisition of a new infantry combat vehicle, where the acquisition specification was prepared in 2015, but the strategic communication framework was approved by the Czech Minister of Defence only in 2018.⁵⁶ Most of the time, this loses some of the potential to gain support and become credible.

Furthermore, results of the questionnaire and semi-structured interview show that strategic communication should be used primarily for projects that have a political importance, that is, projects that are defined as strategic or significant for the Czech MoD. Examples are projects for the acquisition of new combat vehicles, helicopters, the SHORAD system, etc. Based on this conclusion, for the final success of the whole project, it is necessary to develop a communication strategy, coordinated with other important institutions, i.e., in this case the Government of the Czech Republic and the Ministry of Finance.

Research has shown that the main reasons for the lack of use of strategic communication in support of armaments are the following:

- Lack of codification of strategic communication in the Czech MoD.
- A missing definition of the projects for which strategic communication frameworks must be developed.
- Lack of awareness of strategic communication among armament experts.
- Lack of strategic communication experts.

⁵⁶ Ibid, Ref. 53.

Based on the results obtained from the questionnaire survey, semi-structured interviews, as well as the selected cases, a model of adequate use of strategic communication in the support of armaments was developed, based on the simplified relationship between the life cycle of a capability and strategic communication (see Figure 3).

Figure 3 schematically describes the relationship between the life cycle of a capability and strategic communication. The figure shows that, with the identification of the need to upgrade a capability or define a new capability that has policy implications, it is necessary to integrate strategic communication as much as possible in the pre-conceptual phase by involving a strategic communication expert from the very beginning of a strategic or important project. In the absence of strategic communication experts, this capability should be provided by armaments experts. Strategic communication should be used, especially in the period before the contract is signed. Once the contract is signed, its importance diminishes, and it is only necessary to monitor the situation so that, in the event of an unexpected situation, relevant strategic communication experts can be activated on an ad hoc basis at the request of the leadership of the Czech Ministry of Defence.

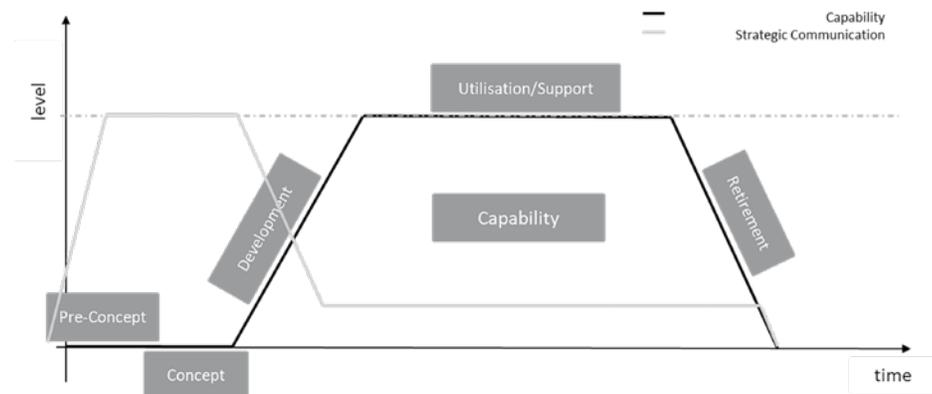

Figure 3: Simplified model of the adequate use of strategic communication in the support of armaments

Figure 3 is a simplified model that does not consider the upgrades required during the life cycle of a capability or the replacement of the ageing capabilities. For a more comprehensive description of the relationship, considering the upgrade of the relevant capability technology, see Figure 4. Figure 4 shows that in addition to the ad hoc requirements for strategic communication throughout the life cycle, an increase in the need for strategic communication can be expected during the modernisation phase. But this need depends on the significance of the modernization, that is, whether the modernization is politically significant, such as the modernization of tanks.

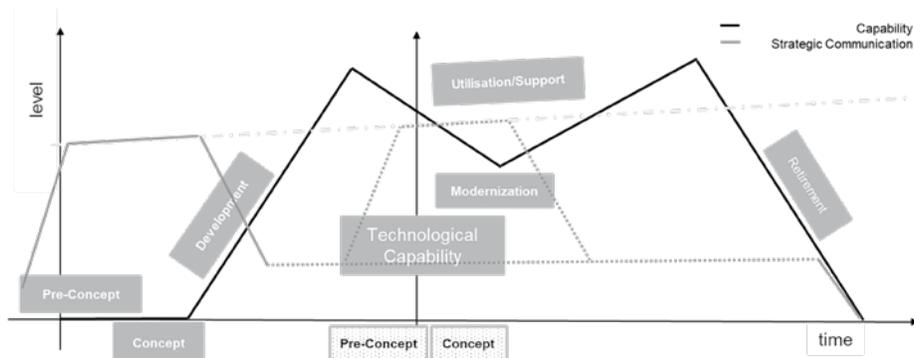

Figure 4: Model of the adequate use of strategic communication in the support of armaments.

The following recommendations emerged from the research conducted:

- Strategic communication must be seen as an important part of acquisition projects. This communication must be proactive, open, honest, and continuous, using different communication channels.
- Strategic communication must be coordinated. A prioritised initial plan should come from the government level. The government should set the goal and method of communication to promote political or government programs, including military strategic projects. Only the government can achieve unity, internal consistency of communication content. Therefore, there should be an organisation at the government level that is responsible for strategic communication. Individual government institutions cannot communicate independently of each other.
- Strategic communication should be described in both policy and concept documents.
- It is necessary to identify lessons learnt from previous acquisition projects. Strategic communication must be prepared for the relevant target groups.
- Strategic communication must also be prepared for unexpected obstacles or deliberate spread of misinformation. Such obstacles include, for example, various conspiracy theories or the printing of unsubstantiated assumptions in search of increasing the attractiveness of the article or the media.

5 CONCLUSIONS

The aim of the paper was to examine the reasons for the shortcomings in the use of strategic communication in armaments and to develop a model to make it more effective. The research revealed four main reasons for the lower use of strategic communication, which are the lack of codification of strategic communication; the lack of a set of rules for the use of strategic communication for armaments; the lack of awareness of strategic communication among armament experts; and lack of strategic communication experts.

One of the important conclusions is that the codification of strategic communication is a necessary step on the way to its full implementation. Without codification, awareness of its existence is very low and only at the level of strategic communication practitioners.

From the selected armament projects, it can be concluded that to achieve optimal use of strategic communication, its management is necessary at the top level.

Based on the results of the analysis, a model of the adequate use of strategic communication was elaborated.

APPENDIX 1 QUESTIONNAIRE

1. Do you encounter the term strategic communication in your work?

Please tick one answer.

- YES
 NO

2. Does your institution (MoD, GS) organization use strategic communication in support of armaments?

- YES, fill in the set of questions below, please.
 NO, let me thank you for your time and ask you to send me the questionnaire back to: vladimir.vyklicky@unob.cz.

3. Do you have any (national) strategic communication policy (concept, doctrine, ...) that can be used to support armaments?

- YES
 NO

4. Have you participated in the development of a strategic communication for any acquisition project?

Please tick one answer.

- YES
 NO

5. Have you used any methodology (or any other document providing instructions/guidance/directives/orders) when creating a strategic communication?

Please tick one answer.

YES	NO
☐	☐

6. Was the development of a strategic communication an integral part of the planning process of acquisition projects?

Please tick one answer.

DEFINITELY YES	RATHER YES	RATHER NO	DEFINITELY NO
☐	☐	☐	☐

7. Which organisational unit was responsible for creating the strategic communication?

Write down a unit (e.g., Public Affairs Department, Acquisition Department, ...), please:

8. Have you measured the effectiveness of the strategic communication used in armament projects?

Please tick one answer.

DEFINITELY YES	RATHER YES	RATHER NO	DEFINITELY NO	I DO NOT KNOW
☐				

9. If yes, could you describe how you have measured the effectiveness of strategic communication?

Please describe here:

10. Could you give an example of good practice in using strategic communication for armament projects?

11. Could you give an example of the poor practice in using strategic communication for armaments projects?

12. Would you like to add something on the subject of using strategic communication for armaments?

YES, write it down, please:

NO

APPENDIX 2 SEMI-STRUCTURED INTERVIEW QUESTIONS

- 1) Do you create or participate in the creation of strategic communication frameworks for armament projects?
- 2) Did you use a manual/guide when developing the strategic communication framework?
- 3) Has the development of a strategic communication framework been part of the planning and acquisition process for armament projects?
- 4) Has the strategic communication framework for major armaments projects been coordinated within the Ministry of Defence?
- 5) Which organisational unit was responsible for creating the strategic communication framework?
- 6) Do you have feedback on the success of the strategic communication frameworks used for armament projects?
- 7) Which projects do you think need a strategic communication framework?
- 8) Could you give some examples of best practices in the use of the Strategic Armaments Communication Framework?
- 9) Could you give an example of bad practice in the use of a strategic communications framework in the field of armaments?
- 10) Do you have any insights that I have not asked about?

Authors: *Colonel Vladimír Vyklický, born in 1965, is a senior research fellow in the Centre for Security and Military Strategic Studies of the University of Defence. His research generally focuses on defence planning, especially capability planning and development. He served in the staff positions of the General Staff and the Czech Armed Forces and NATO structures.*

Assoc. prof. Ivo Píkner, PhD, ret COL, born in 1963, is a research assistant at the Department of Military Theory, Faculty of Military Leadership of the University of Defence in Brno. Over the course of his professional career, he served in the army at various command and staff positions and later on, also in a position of dean at the Faculty of Military Leadership. He has been dealing with character and tendencies of development in military affairs and trends and development of military art.

How to cite: VYKLIČKÝ, Vladimír, and Ivo PIKNER. The Deficits in Strategic Communication for Armaments. *Vojenské rozhledy*. 2023, 32 (4), 086-109. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). Available at: www.vojenskerozhledy.cz

Peer-reviewed

Modern Battlefield and Necessary Reflection in Military Leader's Education and Training

Moderní bojiště a nezbytná reflexe při vzdělání a výcviku budoucích leaderů

Pavel Zahradníček, Martin Botík, Luděk Rak, Jan Hrdinka

Abstract: The article describes attributes will influence character of modern warfighting and presents the basic approach to prepare commanders and leaders of “new generation”. The operational environment describes determinants and characteristic of today's and future warfighting. Technological development as booster, change the tools and the procedures but not the nature of war. Level of training and leadership quality multiplies combat power. The key findings and recommendations support fundamental idea of ability to lead and manage hybrid systems in volatile multi-dimensional environment, using various tools and sources, appropriate to specific environment¹ and specific tactical level mission², stressed in last chapter as result of this study. The article's aim is support discussion, which directions we will adapt currently ongoing or newly creating study programs, preparing new generation of warriors – leaders.

Abstrakt: Článek popisuje atributy, které budou ovlivňovat character moderního boje a prezentuje možné přístupy k přípravě velitelů a leaderů nové generace tak, aby byli schopni zvládnout budoucí výzvy. Operační prostředí popisuje hlavní charakteristiky současného a především budoucího válčení. Technologický rozvoj je vnímán jako “urychlovač”, jež změní nástroje a procesy, nikoliv však principy válčení. Úroveň vycvičenosti a kvalita leadershipu znásobuje bojovou sílu.

Key words: Education and Training; Modern Battlefield; Multi Domain Warfare; Operational Environment; Technology.

Klíčová slova: Vzdělání a výcvik; modern bojiště; multidoménový boj; operační prostředí; technologie.

1 Political, Military, Economic, Social, Information, Infrastructure, Physical Environment and Time

2 Mission, Enemy, Terrain, Troops available, Time, Civilian considerations

INTRODUCTION

Security is one of basic national interest of the state. The security environment is changing, let's say, world is VUCA (Volatile, Uncertain, Complex, Ambiguous)³. After quite calm decades, from perspective of European states, suddenly erupted territorially limited conflict of high intensity at Ukraine. Furthermore, we can mention also another instable locality as Balkan, Caucasus, African Sahel, Arctic competition, or still ongoing conflict in middle East, and last but not least Indo-Pacific area tensions. All areas mentioned above are important for European security from multiple reasons.

The operational environment, which is important from military standpoint appears to be diverse and unstable.

The very important factor is a technology, which can decisively support military effort to fulfill task on all levels – strategic, operational and tactical. The understanding operational variabilities (as explains for ex. Hrnčiar^{4, 5}), ability to adapt in environment and task and capability to fully use technologies is challenge for leaders of future.

The aim of article is to recommend approach to prepare new leaders, which will operate and lead teams in various environment, using different tools, adequate to 21st century.

1 METHODOLOGY

The usual and basic research methods were used as well as phenomenon analysis, analytical induction⁶, empirical experience and triangulation⁷. The synthetize view on future conflicts was used to look for future leader's abilities. The comparison of relevant literature and add their own statements, using expertise and holistic view led into the general approach to education of new leaders. Structure and chapters of the article reflects methodologic sequence of thinking about topic. Statements are based on mix of deep analysis of literature and logical way outs from the problem. Using deductive and inductive methods of research, the outputs of article boost academic and expert discussion.

³ Bennett, N., Lemoine, J.: What a difference a word makes: understanding threats to performance in a VUCA world. *Bus. Horiz.* 57(3), 311–317 (2014)

⁴ Hrnčiar, Michal. 2018. "The Counter Insurgency Operating Environment." *International conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION* 24 (1): 87-92. <https://doi.org/10.1515/kbo-2018-0013>.

⁵ Hrnčiar, Michal. 2017. "Keystones of irregular warfare". *International conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION* 23(1): 150-154. DOI:10.1515/kbo-2017-0023

⁶ Hendl, Jan. 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, p. 130 and 284.

⁷ Ref. 2, p. 151.

The article is not focused on leadership as a discipline, like for ex. Machado and Brandao⁸ or on selectively described issues from small units level perspective, like for ex. Nohel et al.^{9,10}, Stodola et al.^{11,12} or Ivan et al.¹³ The article is focused for statements, which determinates “Training”, as a part of DOTMLPFI acronym, which is perceived from “DOTMLPFI matrix perspective”, using explanation of Baxa¹⁴.

On the other hand, leadership perspective and “bottom up” perspective is necessary, reflected and incorporated. Therefore, this topic is viewed from tactical leader’s perspective, what is also limitation. Article also reflects realistic power and capacities¹⁵ of Czech Republic and Army of the Czech Republic, as a part of society.

2 OPERATIONAL ENVIRONMENT AND TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT CHARACTERISTICS

This chapter describes and analyses operational environment and future development characteristics, what will open new possibilities for future warfighting.

The principal allied publications highlight the following situations of instability that are likely to characterize the future: competition for access to the global commons, the

- 8 Machado, A.M., Brandão, C. (2019). Leadership and Technology: Concepts and Questions. In: Rocha, Á., Adeli, H., Reis, L., Costanzo, S. (eds) *New Knowledge in Information Systems and Technologies. WorldCIST'19 2019. Advances in Intelligent Systems and Computing*, vol 931. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-16184-2_73
- 9 Nohel, J., Flasar, Z. (2020). Maneuver Control System CZ. In: Mazal, J., Fagiolini, A., Vasik, P. (eds) *Modelling and Simulation for Autonomous Systems. MESAS 2019. Lecture Notes in Computer Science()*, vol 11995. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-43890-6_31
- 10 Nohel, J., Stodola, P., Flasar, Z. (2021). Combat UGV Support of Company Task Force Operations. In: Mazal, J., Fagiolini, A., Vasik, P., Turi, M. (eds) *Modelling and Simulation for Autonomous Systems. MESAS 2020. Lecture Notes in Computer Science()*, vol 12619. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-70740-8_3
- 11 Stodola, P., Drozd, J., Nohel, J., Michenka, K. (2020). Model of Observation Posts Deployment in Tactical Decision Support System. In: Mazal, J., Fagiolini, A., Vasik, P. (eds) *Modelling and Simulation for Autonomous Systems. MESAS 2019. Lecture Notes in Computer Science()*, vol 11995. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-43890-6_18
- 12 Stodola, P., Drozd, J., Nohel, J. (2021). Model of Surveillance in Complex Environment Using a Swarm of Unmanned Aerial Vehicles. In: Mazal, J., Fagiolini, A., Vasik, P., Turi, M. (eds) *Modelling and Simulation for Autonomous Systems. MESAS 2020. Lecture Notes in Computer Science()*, vol 12619. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-70740-8_15
- 13 IVAN, Jan, Michal SUSTR, Ondřej PEKAR a Jiří POTUZAK. Prospects for the Use of Unmanned Ground Vehicles in Artillery Survey. In: *Proceedings of the 19th International Conference on Informatics in Control, Automation and Robotics [online]. SCITEPRESS - Science and Technology Publications, 2022, 2022, s. 467-475 [cit. 2023-07-25]. ISBN 978-989-758-585-2. Dostupné z: doi:10.5220/0011300100003271*
- 14 BAXA, Fabian. Jak rozumět zkratce DOTMLPFI v podmínkách Armády ČR: Trendy výstavby ozbrojených sil České republiky ve vazbě na vývoj bezpečnostního prostředí. Brno: CBVSS, 2015, 30 s.
- 15 BRIGZALOVÁ, Lenka, Vojtěch MÜLLNER, Jakub ODEHNAL a Jiří NEUBAUER. Do Economic Determinants Affect the Size of Military Spending?. *Vojenské rozhledy [online]. 2022, 31(3), 63-83 [cit. 2023-07-25]. ISSN 12103292. Dostupné z: doi:10.3849/2336-2995.31.2022.03.063-083*

possibility of the opening of an eastern flank, the impact of disruptive technology, increased cyber threat, widespread natural disasters, a demographic explosion in megacities, the emergence of conflict between non state actors, the ability to dominate space, the threat of interstate conflict, the use of weapons of mass destruction.

From this complexity NATO has derived the 5 prospective military strategies that underline the characteristics, that will define a modern military force, such a force will have to be: credible, agile, aware, networked, and resilient. These characteristics are not only important within NATO but are equally essential at a national level.¹⁶

Characteristics of future conflict will be:^{17,18,19,20, 21}

- Prevalence of asymmetric / non-traditional and hybrid conflicts as opposed to what was previously termed symmetric or traditional conflict;
- Possibility of high intensity symmetric conflict can't be screened out, including nuclear weapons utilization;
- Persistence of conflicts, requiring long term intervention to produce long term effects;
- Congestion of parts of the battle space, ranging from congested entry points to the fact that many engagements will take place in littoral or urban areas with the presence of a large number of actors (multinational, joint and governmental, non-governmental, international, population, etc.) in the area of operations;
- Difficulty to identify key targets. Given the large range of actors present in a congested battle space it will be very difficult to discriminate between benign and malign actors;
- Vulnerability of forces, in particular lines of communication, military infrastructure and aerial port of debarkation (APOD) / seaport of debarkations (SPOD);
- Increasing restrictions imposed by national and international laws and public support.

It is necessary to highlight facts and statements, which are more descriptive to future deployment of Czech army, but respecting the overall trends.

¹⁶ *Future operating environment post 2035: Implication for Land forces*. 2019. Italian Army Headquarters.

¹⁷ "THE FUTURE OPERATIONAL ENVIRONMENT, ITS IMPACT ON THE DIFFERENT COMPONENTS, THE ROLE OF LAND FORCES AND THE PRIORITIES TO BE GIVEN AS FAR AS FORCE ENGAGEMENT IS CONCERNED." 2018. , no. 12: 28. <https://finabel.org/wp-content/uploads/2018/12/THE-FUTURE-OPERATIONAL-ENVIRONMENT-ITS-IMPACT-ON-THE-DIFFERENT-COMPONENTS-THE-ROLE-OF-LAND-FORCES-AND-THE-PRIORITIES-TO-BE-GIVEN-AS-FAR-AS-FORCE-ENGAGEMENT-IS-CONCERNED-.pdf>.

¹⁸ *Security 2040: Perils and Promise Over the Near Horizon*. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2018. https://www.rand.org/pubs/corporate_pubs/CP897.html.

¹⁹ "Global trends 2040" A more contested world." : 12. <https://www.dni.gov/index.php/gt2040-home/gt2040-deeper-looks/future-of-the-battlefield>.

²⁰ The Free Library. S.v. Joint Operating Environment 2040.." Retrieved Sep 26 2023 from <https://www.thefreelibrary.com/Joint+Operating+Environment+2040.-a0668195954>

²¹ AFC Pam 525-2: FUTURE OPERATIONAL ENVIRONMENT: FORGING THE FUTURE IN AN UNCERTAIN WORLD 2035-2050. 2020. U.S. ARMY FUTURES COMMAND.

Technology will strongly multiply the force potential, in case of correct utilization. This statement is interesting for armies, which do not respond with amount of sources and has to dispense with quality, instead of quantity. The multi-domain or cross-domain battles will be focused on impacting the people, living in urban areas. Territory of Europe is more urban or rural, than natural. Climatic change and technological development can open new challenges for competing, as natural sources, energetic sources and components, migration and this challenge can be overtaken from diplomatic battle field to military operations. In fact, all instruments of national power - DIME (Diplomatic, Information, Military, Economic) can be used and combined. We can face internal or external instability. This evokes the idea, that the forces will operate in environment, where will solve wide spread portfolio of missions, in instable conditions, speeded by technological development, operating in more domains. Rapid adaptability not only of armies, but also of society as itself could be crucial.

Technological development was and is accelerator for reaching new capabilities. Machines and teams are getting more lethal, more quick, more effective. Human crews and operators has to be adapted for new devices, as soon as DOTLMPFI system.

Based on analysis of relevant documents,^{22,23,24} are presented technological trends, which will directly influence ways of warfighting and related to this, also requirements for leaders.

From new technologies, we can mention as biggest game changers as following: Unmanned systems, additive manufacturing capabilities (as a 3D printing), biotechnologies improving soldiers, new energy technologies (battery storages), directed energy weapons, Big data and advanced analytics, artificial intelligence, autonomy, space technologies, hypersonic.

The technological development will be characteristic by: connectivity, lethality, autonomy, sustainability. Technologies will enable from viewpoint of operations: fast offense, zone defense, distributed warfare, hybrid and non-kinetic warfare, multi-domain warfare.

By new solutions will be equipped following actors: great and regional powers, non-state actors (as private companies), insurgent and terrorist groups.

The mixture of new technologies will cause most of abilities more available, current sanctuaries less safe, heightened risk of miscalculation and escalation, more deadly-though not necessary decisive.

22 STO. 2020. "Science & Technology Trends 2020-2040: Exploring the S&T Edge." [www.nato.int. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/190422-ST_Tech_Trends_Report_2020-2040.pdf](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/190422-ST_Tech_Trends_Report_2020-2040.pdf).

23 Fučík, Jakub. 2021. *Technologický vývoj: implikace pro schopnosti ozbrojených sil ČR 2020*. Brno: Univerzita obrany.

24 "The Future of the Battlefield." 2021. Global trends 2040: 12. <https://www.dni.gov/files/images/globalTrends/GT2040/NIC-2021-02493--Future-of-the-Battlefield--Unsourced--14May21.pdf>.

Despite technological development, principals and paradigms of military tactics²⁵ will not change.

Conflict in Ukraine as important reference point

The conflict between Ukraine and Russia shows us lessons about this type of conflict. This single lesson can highlight generally known statements, or approaches, which can be applicable for future warfighting.

If we are to be prepared for future conflict, it is vital that we learn from experience and adjust our thinking about war²⁶. It is important to mention, that this conflict is one of varieties of conflicts and does not mean, that next war will be the same or similar. There still exists typical trap of preparation for past conflict. Still, there are some points or lessons and statements, which can be crucial for preparation for future conflict and implying education and training²⁷.

Ability to cover all warfighting functions using unusual and non-traditional tools, techniques and actors. Visible was support of STARLINK, which enabled intelligence and communication on all levels. Using commercial tools and applications can significantly help. There increased amount of "home made" applications, installed into tablets and smart phones. Operators and tactical level commanders use them. The other topic is operational security, which can be weak part of these systems. We can mention much more examples, like using commercial drones, hunting equipment etc.

From beginning of conflict, Ukraine forces demonstrated high level of adaptability and flexibility, using opportunities. They used terrain, weaknesses and mistakes of enemy for their own success, despite fact, the combat ratio did not favored them. They used appropriate tools and techniques, tactics and procedures (TTP's). Typical examples were ambushing convoys in first months of war in North-East Ukraine, destroying cumulating forces by bridging Siverskyi Donets in May 2022 or defending Hostomel airport.

Leadership, as a core warfighting function is, based on authorities, appropriate tools and positive examples. General Syrskyj, general Zalushnyi or general Budanov are presented as examples of "new generation leaders" defending their homeland. They have visible results of their duty and they are used as part of STRATCOM. We can mention, that the morale of forces is partly and in / directly influenced by specific personalities. At tactical level is valid the same principle. Much more is visible mission command approach, than centralistic approach of command and control. Coherence of leadership from strategical to tactical level can positively influence collective spirit, what is glue of unity of forces facing pressure. This fact can underline for opposite side, esp. the part of opposites - The Wagner Group. The professional part has own values and specifics, which can

²⁵ Zůna, Pavel. 2021. *Paradigmata vojenské taktiky*. Litomyšl: H.R.G. spol. s r.o.

²⁶ McMaster, H.R. 2017. "Learning from Contemporary Conflicts to Prepare for Future War," *Orbis* 2017 (3): 303-321. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0030438717300467>.

²⁷ Spišák, Ján. 2022. "Military Aspects of the War in Ukraine." *Vojenské rozhledy* 31 (4): 103-118. <https://doi.org/10.3849/2336-2995.31.2022.04.103-118>.

be glue for the “core” of mercenaries²⁸ and we can mention, that this is one of reasons, why is this group most effective tool on Russian side.

Ukrainian conflict shown us necessity of synchronized and simultaneous application of arms and branches.²⁹ Combined arms have to reflect appropriate task organization structure, fitting with scale of operation and other variabilities.³⁰

Tactical level units on both sides of conflict are equipped by drones³¹. They are able to conduct they own reconnaissance, call effective artillery fire, bring overview to commanders or deliver lethal effect on specific target. Using drones, their incorporating into small units or creating “drone units” is crucial for nowadays success in battle against well-equipped and trained opposite.

There exists much more topics, examples and lessons from Ukrainian conflict, but above mentioned, have direct impact on approach, how to prepare new generation of leaders.

The conflict, which nature was not predicted couple years ago, has happened. Territorially limited high intensity conflict, consuming amount of sources, destroying not only military targets. The techniques, tactics and procedures of 90’s, mixing new capabilities of 21st century. Which type of conflict and which nature will be next?

3 SYNTHETIZED VIEW ON THE FUTURE WARFIGHTING ON TACTICAL LEVEL

This chapter synthetize view on future conflicts, using statements from previous chapters. Their synthesis consists logical way-outs, what creates framework for explain approach to education and training of new generation leaders.

Future battlefield will take place on various territories and regions. From Central-Europe type of terrain, through forests or deserts to cities or mega-cities. Actors on battlefield at tactical level will be consist from formations of unmanned devices or manned-unmanned teams (MUM-T), through combined arms formations, modern equipped troops (for ex. exoskeletons), troops equipped by technology of 20th century, including the audience of population (not only in case of stabilization or humanitarian operations).

²⁸ Katz, Brian, Seth G. Jones, Catrina Doxsee, and Nicholas Harrington. “Moscow’s mercenary wars: The Expansion of Russian Private Military Companies.” Center for strategic and international studies. <https://russianpmcs.csis.org/>.

²⁹ Jager, Jeff. 2018. “Challenges of mechanized and combined arms warfare: Lessons for Ukraine from Syria and Iraq.” Middle East Institute. <https://www.mei.edu/publications/challenges-mechanized-and-combined-arms-warfare-lessons-ukraine-syria-and-iraq>.

³⁰ Fox, Amos. C. “REFLECTIONS ON RUSSIA’S 2022 INVASION OF UKRAINE: COMBINED ARMS WARFARE, THE BATTALION TACTICAL GROUP AND WARS IN A FISHBOWL.” ASSOCIATION OF THE UNITED STATES ARMY. <https://www.usa.org/publications/reflections-russias-2022-invasion-ukraine-combined-arms-warfare-battalion-tactical>.

³¹ Franke, Ulrike. “Drones in Ukraine and beyond: Everything you need to know.” European council for foreign relations. <https://ecfr.eu/article/drones-in-ukraine-and-beyond-everything-you-need-to-know/>.

There exist various combinations of conflict characteristic, related to PMESII - let's say METT-TC / PMESII matrix³², existing in multidimensional environment and evolving, influencing by additional actors.

The power of NATO and also Czech army is in common effort. Interoperability in all fields is general requirement to face not only strong, modern equipped and prepared enemy, also hybrid threats and other crises needed military participation.

Using explanations from Žůna (Ref. 12) from perspective of areas, characteristic will be synergy across domains, using polarity of utilization of forces, ability to use continual, distributed or mixed maneuvering areas and focusing on urban areas.

From perspective of time, there will be effort to change operational tempo, sequence and frequency of activities, in order to misbalance enemy in his managing "time" entity. This trends and approach is nothing new, only is more effective and visible because of technologies. Mentioned aspect will be displayed at all levels of command and control. Specific realization at tactical level will be visible and characterized by constant movement and dispersion of formations, as a part of force protection³³.

Capacities of Czech Republic enable us create formations up to brigade level, which will be part of multinational divisions. From NATO perspective, it seems, that basic formation will be minimal brigade, maybe division level (Ref. 15), it means command structure has to be extremely mobile and connected. Mission command concept³⁴ will support this architecture and influence requirements to leaders. "Digital leading" will be usual.³⁵

Integrating idea, which can describe one crucial point, is adaptability. Meaning from long perspective, as a wider transformation of forces and also from short term perspective, meaning changing of behavior and actions at tactical level.

All this statements create requirements on leaders. For purpose of this study, it is dealt with tactical level leaders only.

³² Leedom, Dennis & Mcelroy, William & Shadrick, Scott & Lickteig, Carl & Pokorny, Robert & Haynes, Jacqueline. (2023). Cognitive Task Analysis of the Battalion Level Visualization Process. P. 47. Available at: https://www.researchgate.net/publication/267375938_Cognitive_Task_Analysis_of_the_Battalion_Level_Visualization_Process

³³ KIMBALL, Michael J. Defining the Future Army. *Futures seminar: The United States Army in 2035 and Beyond*. Pennsylvania, USA: Centre of Strategic leadership: US Army war college, 2017, (4), 13-17. Dostupné také z: <https://publications.armywarcollege.edu/wp-content/uploads/2022/11/3700.pdf>Začátek formuláře

³⁴ U.S. Department of the Army, Mission Command, Army Doctrine Reference Publication 6-0 (Washington, DC: U.S. Department of the Army, May 12, 2012), 1-2, https://fas.org/irp/doddir/army/adrp6_0.pdf (accessed May 21, 2017).

³⁵ SINGER, Peter W. Tactical Generals: Leaders, Technology, and the Perils. In: Brookings [online]. Washington: The Brookings Institution, 2009, 27 July 2009 [cit. 2023-07-28]. Dostupné z: <https://www.brookings.edu/articles/tactical-generals-leaders-technology-and-the-perils/>

4 REQUIREMENTS ON TACTICAL LEVEL LEADERS

This chapter synthetize statements from previous chapters. Its aim is to present significant abilities for leaders. Based on these abilities can be in last chapter offered arrangements to reach them.

In 2040, nowadays students will be battalion commanders³⁶ and tactical level leaders in lieutenant-colonel ranks, some of them in higher positions, directly leading tactical level operations. New study program students, starting their study from 2025, will be on company level or staff officers on battalion or brigade level. Based on this fact, has been set milestone, as reference point year 2040. There will meet the appropriate status of modernization, foresight of future environment and results of education and training programs, which we have power to influence.

Tactical level leaders will use and face: various kinds of weapons and tools in multiple domains, different terrain conditions, network-centric warfighting, various social and cultural environments, variety missions and task, speeding and misbalanced time frame, various human sources and interlocutors. The authors agree with Štěpánek and Saibert³⁷, and their proposal of commanders competencies. But still, the most exposed and necessary abilities will be:

- Wide general overview;
- Wide scope;
- Flexibility;³⁸
- Adaptability for new tools, environment and procedures”;
- Ability to select necessary tools and procedures, fitting to specific task;
- Ability to take a risk in order to gain quick-action advantage.

This all has to be used in multi-domain environment, with lack of time, made by tactical level unit with possible operational or strategic level impact.

As indispensable part of requirements will be excellent English and minimal moderate level of physical shape.

³⁶ BOYER, Al a Cole LIVIERATOS. The changing character of followers: Generational dynamics, technology and the future of army leadership. In: Modern war institute at West Point [online]. USA: West Point, 16 Jun 2022 [cit. 2023-07-28]. Dostupné z: <https://mwi.westpoint.edu/the-changing-character-of-followers-generational-dynamics-technology-and-the-future-of-army-leadership/>

³⁷ ŠTĚPÁNEK, Přemysl and Richard SAIBERT. Officer's Competencies. *Vojenské rozhledy*. 2020, 29 (1), 051-070. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). Available at: www.vojenskerozhledy.cz

³⁸ STŘÍBRNÝ, Jakub, František MILICHOVSKÝ, Veronika KOLEŇÁKOVÁ and Lenka ČADOVÁ. Relevance of Transactional Leadership in Czech Armed Forces: Case of Military Students. *Vojenské rozhledy*. 2022, 31 (3), 101-120. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). Available at: www.vojenskerozhledy.cz

This statement does not mean, that set of commander's competencies will be basically changed^{39, 40}.

5 IMPLICATIONS AND RECOMMENDATIONS FOR EDUCATION AND TRAINING OF TACTICAL LEVEL LEADERS

The very last chapter offers arrangements to education and training of leaders of new generation, to "don't asleep disruptive changes" and be successful leader reflecting modern warfighting with modern tools in various operational environment.

The leader must be firmly grounded in the fundamentals of tactics, technology, and leadership. This will require a greater fusion between education and training.⁴¹

General idea of educational and training (E&T) program should be based on overall ability to control hybrid systems in turbulent conditions, respecting European Sectoral Qualifications Framework for Military Officer⁴². Definitely, the idea of E&T curricular content should not be based on economy and management in typical conception, as some previous study programs. Very important seems to be elements of systems, their abilities, relations to other elements and new abilities, modified by modifiers. Crucial elements or groups of elements should be operated by human, therefore understanding technical issues should be necessary. Especially higher officers should be able to reduce and canalize chaotic and hazardous situations. This means, theory of control of hybrid systems as a core, complemented by disciplines according to "warfighting functions". These subjects have to add foreign languages, physical training and discipline shaping cadets with culturally-historical value, delivered also via hidden curriculum.⁴³

In praxis of E&T it means, that wide overview and scope of topics require amount of time allocation, which is necessary to find. The opportunity is to include e-learning, and other online methods including online collaboration, as a part of education. This can save time and the rest of time dotation use for active methods adapted to students

³⁹ CENTER FOR ARMY LEADERSHIP. 2013. *Commander's handbook for unit leader development*.

⁴⁰ BANKS, Stephen, David ECKLEY, Silas G. MARTINEZ, Mark STACKLE a Louis G. YUENGERT. *Strategic Leader Meta-Competencies*. Department of Command, Leadership, and Management School of Strategic Landpower: U.S. Army War College, Carlisle, 2020. ISBN 1-58487-826-6. Dostupné také z: <https://publications.armywarcollege.edu/wp-content/uploads/2022/11/3740.pdf>

⁴¹ SHIVANE, Lt Gen A B. Military Leadership Challenges in the Future Technology Embedded Battlespace. In: *Rakshgsha Anirveda* [online]. India, Delhi: PBG Media Ventures, 12 Jun 2022 [cit. 2023-07-28]. Dostupné z: <https://raksha-anirveda.com/military-leadership-challenges-in-the-future-technology-embedded-battlespace/>

⁴² SAIBERT Richard. European Sectoral Qualifications Framework for Military Officer Profession from the Perspective of the Czech Republic. *Vojenské rozhledy*. 2021, 30 (3), 059-074. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). Available at: www.vojenskerozhledy.cz

⁴³ LICKOVÁ, Markéta. Skryté obsahy v procesu vojenského profesního vzdělávání. *Vojenské rozhledy (Czech Military Review)*, 2021, 30(62)(4), 141-153. ISSN 1210-3292. doi:10.3849/2336-2995.30.2021.04.141-153

of “Z” generation⁴⁴. But still, the content should be focused on theory of control hybrid systems supporting “modern military art”. Nevertheless, absolvents have to be able to use “methods and tools of 20th century” for warfighting. The reason is, that dynamics of conflict can after spending modern devices lead the actors to wearing out and using reserves, mainly older tools and different procedures. This ability requires not only applying modern technologies, working automatically, but also deep understanding of issues and their natures.

Multi domain and cross domain battlefield, also at tactical level, leads to tight cooperation and leading wide range of processes, therefore “multidisciplinarity” is the key. It seems, that in conditions of Czech army training and educational system should cooperate branches and departments to share and educate their unique experiences. The interaction needs also developed leading and managing, based on cooperation and focused on goal, using horizontal collaboration,⁴⁵ also undertaken an appropriate risk, what is high quality skill-sated absolvent⁴⁶. Future operational environment, characteristic by complexity, leads to using cross-subject exams.

Differences between actors on battlefield, also varied composition of units and formations leads to necessary ability to understand differences of behavior, in order to effective leadership. Units can be composed from professional soldiers, from 18 years of age to approx. 50 years of age (but also more), added by active-reservists and additionally hired specialists, both gender, consisting generation gaps⁴⁷. General resilience of population is decreasing, therefore keeping and boosting resilience and agility would be part of E&T programs. Not only physical, mental as well.

CONCLUSION

The authors agree with statement that, combat power is created from morale, technical tools, fire power, maneuverability, amount of entities, organization culture, level of training, leadership quality, structure of command and control and level of military

⁴⁴ NICOARA, Gabriela-Florina. Leadership Of The New Military Generations - Premises And Predictions. The defence horizon journal [online]. Austria, Vienna: TMW Horizont Gesellschaft mbH, 2022, 17 November 2022 [cit. 2023-07-28]. ISSN 2710-3722. Dostupné z: <https://www.thedefencehorizon.org/post/leadership-new-military-generations-premises-predictions>

⁴⁵ ROSENBERG, Barry. Technology and leadership. In: Armed Forces Journal [online]. California, USA: A Sightline Media Group, July 2007 [cit. 2023-07-28]. Dostupné z: <http://armedforcesjournal.com/technology-and-leadership/>

⁴⁶ Kompan, Jaroslav, Hrnčiar, Michal. (2022). Harmonisation via education of engineering officers' competences with demands of contemporary operating environment. In: INTED2022: 16th International Technology, Education and Development Conference (ed. Luis Gómez Chova, Agustín López Martínez, Ignacio Candel Torres). Valencia: IATED, 2022, pp. 1886-1892. ISBN 78-84-09-37758-9.

⁴⁷ Ref. 24

science.⁴⁸ Although, this statement is approx. 40 years old, is very precisely defined and still valid. The article touch almost all mentioned aspects of this statement. The tools and procedures of modern war are changing, the nature and principles of war not. Success in battle and war, can be reached by synergy of mentioned essentials, where the educated officer-leader is in the middle.

The article described the attributes, which will influence character of modern war-fighting and introduced basic approach to prepare commanders and leaders of “new generation”, being able to go through the challenges.

The goal of article was to introduce and discuss actual statements to educate new leaders, who will be able to face future challenges. The statements support “warrior-scholar culture that expects and cultivates both physical and intellectual capacity”. No technology can replace human decision-making and risk analysis. In the battlefield of the future, technology will increase available information, but only sharp minds and skilled hands can bring that information to bear.⁴⁹ The most important results and recommendations of authors support core idea of ability to lead and manage hybrid systems in volatile multi-dimensional environment, using various tools and sources, appropriate to specific PMESII and METT-TC. In this spirit has to be reflected in study programs and curriculums in career courses.

LIST OF ABBREVIATIONS

APOD	Aerial port of debarkation
DIME	Diplomatic, Information, Military, Economic (Instruments of national power)
DOTMLPFI	Doctrines, Organization, Training, Materiel, Leadership, Personnel, Facilities, Interoperability (Acronym helping to direct and consider development, used not only in military environment)
E&T	Education and training
METT-TC	Mission, Enemy, Terrain, Time, Troops, Civilians (Consideration of any operation, most like tactical level)
MUM-T	Manned-Unmanned Teams
PMESII	Political, Military, Economic, Social, Information, Infrastructure, Physical environment, Time (Operational variables or also Dimensions of battlespace)
SPOD	Seaport of debarkation
VUCA	Volatility, Uncertainty, Complexity, Ambiguity (character of current and close future world)

⁴⁸ Vševojsková operační a taktická terminologie: 1. díl: Vojenská věda, operační umění a všeobecná taktika. 1983. Praha: Ministerstvo národní obrany.

⁴⁹ DILLENBACK, Maj Dan. The Army Must Reward Smart Leaders, Not Just Strong Ones, if We Want to Win the Next War. In: Military.com Network [online]. 2023, 14 April 2023 [cit. 2023-07-28]. Dostupné z: <https://www.military.com/daily-news/opinions/2023/04/14/army-must-reward-smart-leaders-not-just-strong-ones-if-we-want-win-next-war.html>

Authors: ***LtCol. GS Pavel Zahradníček, PhD, MBA**, born in 1982. Absolved study programs at Military college in Vyškov (2004), University of Defence (Ph.D. 2017), General staff course (2022) and MBA program (2023). During his praxis from 2004 to 2018 he absolved basic commanding positions at tactical level and staff position on operational level. Was deployed in 5 operations. The author is member of Department of tactics, University of Defence. His research is focused on technological development and relation to tactics of maneuver units, including military training.*

***Col. GS Martin Botík, MSS**, born in 1968, graduated military pedagogical college in Bratislava (1990) and War college in Carlise (1915). During his praxis he served in various commanding and staff positions in Army of the Czech republic at all commanding levels, including 8 deployments abroad. Nowadays, he is member of Centre for Security and Military Strategic Studies, University of Defence. His research is focused on operational planning and military operations abroad.*

***LtCol. Luděk Rak, PhD**, born in 1980, absolved study programs at Military college in Vyškov (2003) and University of Defence (Ph.D. 2008). Since 2008 to 2015 he served in basic command and staff positions up to brigade level. The author is member of Department of tactics, University of Defence. His pedagogical and research is focused on methodology of education and training.*

***Maj. Jan Hrdinka**, born in 1982, absolved study program at University of Defence (Ing. 2005). During his praxis from 2005 to 2019 he absolved basic commanding and staff positions at tactical level, including 3 deployments abroad. The author is member of Department of tactics, University of Defence, also student of doctoral study program. His research is focused on technological development and relation to tactics of maneuver units, also on deployment of units.*

How to cite: ZAHRADNÍČEK, Pavel, Martin BOTÍK, Luděk RAK and Jan HRDINKA. Modern Battlefield and Necessary Reflection in Military Leader's Education and Training. *Vojenské rozhledy*. 2023, 32 (4), 110-122. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

Recenzovaný článek

Zhodnocení vývoje evropských vzdušných sil v kontextu soupeření Spojených států a Číny

Assesment of the development of European Air Forces in the context of US-China competition

Jan Feryna, Libor Kutěj

Abstrakt: Vzdušné síly hrají v ozbrojených konfliktech významnou roli. Bylo tomu tak i v operacích Odyssey Dawn a Unified Protector v Libyi v roce 2011. Právě při těchto operacích se naplno ukázala závislost evropských států na amerických vzdušných kapacitách. Po roce 2011 dochází k přesunu americké pozornosti do Asie. Článek se zabývá zhodnocením vývoje evropských vzdušných sil od roku 2011 do roku 2021 v kontextu přesunu americké pozornosti do Asie. V článku je využit dataset pro porovnání počtů letounů v letech 2011 a 2021. Z výzkumu vyplývá, že evropské státy udržují flotilu bojových letounů okolo 2000 kusů, zatímco v porovnání s rokem 2011 klesly počty v kategoriích letounů ISR ze 183 na 122 kusů a počet vzdušných tankerů ze 70 na 67 kusů. Naopak počty bezpilotních prostředků kategorie MALE se zdvojnásobily ze 45 na 91 kusů. V kontextu amerického přesunu do Asie je však tento vývoj nedostačující a evropské státy jsou stále závislé na americké podpoře.

Abstract: The air force plays an important role in armed conflicts. It was no different in the Odyssey Dawn and Unified Protector operations in Libya in 2011. The European dependence on the US became fully apparent during those operations. After 2011, US attention has been shifted to Asia. This article focuses on the evaluation of the development of European air forces from 2011 to 2021 in the context of the shift of US attention to Asia. The article uses a dataset to compare the number of aircraft in specific categories in 2011 and 2021. The research shows that European states maintain a fleet of around 2,000 fighter jets, while compared to 2011, the number of ISR aircraft decreased from 183 to 122 and the number of air-to-air refuelling aircraft from 70 to 67. In contrast, the number of MALE unmanned vehicles has doubled from 45 to 91. However, in the context of the US shift to Asia, those numbers are insufficient, and European states are still dependent on US support.

Klíčová slova: Vzdušné síly; Libye; Spojené státy; Čína; NATO.

Key words: Air Force; Libya; US; China; NATO.

ÚVOD

Vzhledem ke snižující se stabilitě mezinárodního bezpečnostního prostředí v rámci Evropy probíhá debata o tom, jak modernizovat ozbrojené síly a posílit tak obranyschopnost NATO. Zmíněnou debatu ovlivňuje nejen akutní hrozba ze strany Ruské federace a probíhající válka na Ukrajině, ale také narůstající význam regionu Západního Pacifiku a soupeření Spojených států a Číny v tomto regionu, v němž dominantně působí vzhledem ke geografickým podmínkám vzdušné a námořní síly. Ačkoliv v Evropě jsou dominantní pozemní síly, vzdušné síly hrají v rámci alianční strategie neméně významnou, ba přímo klíčovou roli.

Typickým příkladem klíčové role vzdušných sil jsou operace Odyssey Dawn a Unified Protector v Libyi v roce 2011. Při vyhodnocení těchto operací došlo ke kritice evropských států, které hrály v průběhu operací Odyssey Dawn a Unified Protector spíše vedlejší roli a hlavní tíhu nesly stejně jako v předchozích operacích Spojené státy. V následujícím desetiletí po ukončení operací v Libyi však ve Spojených státech došlo k proklamaci razantní změny zahraniční a bezpečnostní politiky, která se vyznačovala zvýšenou pozorností Spojených států vůči regionu Západního Pacifiku.

Právě přesun americké pozornosti do Západního Pacifiku je nosnou rovinou článku, který se zabývá zhodnocením rozvoje evropských vzdušných sil mezi lety 2011 a 2021. Výzkumná otázka článku zní: „*Jak vyvíjely evropské vzdušné síly na základě operací Odyssey Dawn a Unified Protector v kontextu potenciálního přesunu amerických sil do Západního Pacifiku?*“. Cílem článku je porovnat počty letounů v jednotlivých kategoriích v letech 2011 a 2021

Struktura článku je následující. V první části je uveden stručný přehled literatury zabývající se rozvojem evropských vzdušných sil. Dále je popsán přesun americké pozornosti a schopností do oblasti Západního Pacifiku. Následující část je věnována metodám, datům a omezením, se kterými článek pracuje. V druhé části je představeno pozadí operací v Libyi a mezinárodní iniciativy vzniklé těsně před nebo v letech následujících po libyjské kampani. Dále jsou představeny operace Odyssey Dawn a Unified Protector z hlediska počtu nasazených letounů v jednotlivých kategoriích a počet letounů v jednotlivých kategoriích ve výzbroji evropských států v letech 2011 a 2021. Závěrečná část je věnována diskuzi výsledků a jejich zasazení do kontextu přesunu americké pozornosti do oblasti Západního Pacifiku.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Vývoj evropských vzdušných sil v literatuře

Barrie et al.¹ se zabývá rozvojem evropských vzdušných sil a zejména vývojem konkrétních letounů a jejich nákupy v kontextu zhoršující se bezpečností situace a hodnotí akvizice jednotlivých letounů. Naproti tomu Franklin² se rozvojem evropských vzdušných sil zabývá v kontextu závislosti na amerických prostředcích. Konkrétně poskytuje přehled evropských vzdušných schopností a hodnotí je v oblastech velení a řízení, obsluh, letounů, munice, základen, protivzdušné a protiraketové obrany a celkové připravenosti. Posléze identifikuje deset výzev a představuje doporučení, jak tyto výzvy překonat. Binnendijk et al.³ poté hodnotí rozvoj schopností a připravenost evropských vzdušných sil v kontextu možného konfliktu vysoké intenzity s Ruskem. Studie se zabývá dvěma oblastmi podle autorů klíčovými pro vzdušné síly – vybojování vzdušné nadvlády a údery proti pozemním cílům. Autoři na základě provedená studia tvrdí, že v současné době (2020) evropské vzdušné síly disponují omezenou schopností působit v konfliktu vysoké intenzity⁴. Nakonec se Wall a Christianson⁵ zabývají nedostatky v rámci evropských podpůrných schopností v kontextu závazků z pražského summitu NATO v roce 2002 a proběhlých operací v Libyi. Konkrétně autoři zkoumají vzdušné prostředky velení a řízení, transportní prostředky a vzdušné tankery⁶. Ačkoliv se podle Walla a Christiansona evropské státy snaží situaci řešit, stále existuje výrazná disparita mezi evropskými členy NATO a Spojenými státy⁷.

1 BARRIE, Douglas, Bastian GIEGERICH, Fabian HOFFMAN, Amanda LAPO, Charlotte LE BRETON a Ben SCHEER. European Combat Air Power: A Snapshot. *International Institute for Strategic Studies* [online]. 2022 [cit. 2023-11-10]. Dostupné z: <https://www.iiss.org/globalassets/media-library---content--migration/files/research-papers/2022/03/european-combat-air-power-a-snapshot.pdf>

2 FRANKLIN, Craig. NATO Air Power: A Self-reliant Europe? *American Enterprise Institute* [online]. 2014 [cit. 2023-11-10]. Dostupné z: <https://www.aei.org/research-products/report/nato-air-power-self-reliant-europe/>, s.2

3 BINNENDIJK, Anika, Gene GERMANOVICH, Bruce MCCLINTOCK a Sarah HEINZ. At the Vanguard: European Contributions to NATO's Future Combat Airpower. *RAND Corporation* [online]. 2020 [cit. 2023-11-10]. Dostupné z: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA311-1.html, s. 3

4 Ibid., s. xiv

5 WALL, Colin a John CHRISTIANSON. Europe's Missing Piece: The Case for Air Domain Enablers. *Center for Strategic and International Studies* [online]. 2023 [cit. 2023-11-10]. Dostupné z: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/2023-04/230417_Wall_European_Enablers.pdf?VersionId=iUbPOX8mfPa.UiJqPIb.PWItCb08sjur, s. 1

6 Ibid., s.4

7 Ibid., s. 9

1.2 Přesun americké pozornosti do Západního Pacifiku

Vzhledem k vzrůstající národní síle Číny se však v minulém desetiletí Spojené státy začaly více soustředit právě na soupeření s touto asijskou velmocí.

Již v roce 2012 uvedla tehdejší ministryně zahraničních věcí Hillary Clinton k roli Spojených států v Pacifiku a vývoji v oblasti následující: „*Je stále jasnější, že v 21. století bude strategickým a ekonomickým těžištěm světa Asie a Tichomoří, od indického subkontinentu po západní břehy Ameriky. A jedním z nejdůležitějších úkolů amerického státnictví v příštích desetiletích bude zaměřit podstatně zvýšené investice – diplomatické, ekonomické, strategické i jiné – v tomto regionu.*“⁸

Dále Hillary Clinton uvádí: „*Dnes však existuje potřeba dynamičtějšího a trvanlivějšího transpacifického systému, vyspělejší bezpečnostní a ekonomické architektury, která bude podporovat bezpečnost, prosperitu a univerzální hodnoty, vyřeší rozdíly mezi národy, posílí důvěru a odpovědnost a podpoří účinnou spolupráci v rozsahu, který dnešní výzvy vyžadují. A stejně jako Spojené státy hrály ústřední roli při utváření této architektury přes Atlantik – aby zajistily, že bude fungovat pro nás i pro všechny ostatní – nyní děláme totéž napříč Pacifikem. 21. století bude tichomořským stoletím Ameriky, obdobím bezpečnostního dosahu a partnerství v tomto dynamickém, složitém a důležitém regionu.*“⁹

O dva roky později uvedl tehdejší náměstek amerického ministra obrany Robert Work, že v roce 2020 se bude 60 % kapacit amerického letectva a námořnictva nacházet v asijskopacifickém regionu a bude mít k dispozici nejmodernější zbraňové systémy. Dále americké letectvo obdrží nové stěly dlouhého doletu, bude mít k dispozici zodolněné kryty a jednotky amerického letectva budou geograficky rozprostřeny po celém regionu. Podle Roberta Worka je přesun americké pozornosti reálný a probíhá, byť ne takovou rychlostí a v takovém množství, jaké by bylo potřeba¹⁰.

Přesun americké pozornosti a kapacit pokračoval i za prezidenta Donalda Trumpa. Národní bezpečnostní strategie z roku 2017 tvrdí, že ČLR je jedním ze států usilujících o proměnu světového řádu a „*vytlačení Spojených států z Indo-Pacifiku.*“ ČLR se vyvinula v mocnost využívající autoritářské prvky. Pokračuje modernizace čínských ozbrojených sil, které jsou druhé nejrozvinutější po amerických ozbrojených silách¹¹. Jak dokládá níže uvedená Tabulka 1, kromě proměny rétoriky Spojené státy také prudce navyšují rozpočet v indopacifickém regionu, konkrétně v rámci projektu Pacific Deterrence Initiative.

Podle studií simulujících možný konflikt mezi Spojenými státy a ČLR mohou Spojené státy ztratit během 19 dnů konfliktu v nejhrošším scénáři až zhruba 700 bojových

⁸ CLINTON, Hillary. America's Pacific Century. *Department of State* [online]. Washington D.C.: Department of State, 2011, November 10, 2011 [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2011/11/176999.htm>

⁹ Ibid.

¹⁰ WORK, Robert. On the Asia-Pacific Rebalance. *Council for Foreign Relations* [online]. Washington D.C.: CFR, September 30, 2014 [cit. 2023-07-04]. Dostupné z: <https://www.cfr.org/event/deputy-secretary-defense-robert-work-asia-pacific-rebalance-0>

¹¹ THE WHITE HOUSE. National Security Strategy of the United States of America. *The White House* [online]. Washington D.C.: The White House, 2017, 2017 [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>. s. 25

letounů z původně osmi set nasazených v regionu¹². Simulace možných scénářů války o Tchaj-wan think-tanku Center for Strategic and International Studies odhaduje nejvyšší možné ztráty amerických letounů na 774 v nejhorším možném scénáři. V jednotlivých scénářích se poté americké ztráty pohybují v nižších stovkách letounů. Ve všech scénářích také japonské letectvo ztratilo více než stovku letounů¹³. Rozsah nasazených prostředků a možné ztráty mohou potenciálně znamenat nutnost přesunu amerických prostředků nejen z Evropy, ale i dalších světových regionů a z něj vyplývající nedostatek těchto prostředků v Evropě.

Tabulka č. 1: Porovnání navrhovaných a skutečných rozpočtů Pacific Deterrence Initiative (PDI)

Fiskální roky	Rozpočet	
	Navrhovaný	Skutečný
2021	Vznik ve fiskálním roce 2021 ¹⁴	2,2 miliardy dolarů ¹⁵
2022	5,1 miliardy dolarů ¹⁶	7,1 miliardy dolarů ¹⁷
2023	6,1 miliardy dolarů ¹⁸	11 miliard dolarů ¹⁹
2024	9,1 miliardy dolarů ²⁰	

¹² GUNZINGER, Mark a Lukas AUTENRIED. Building a Force That Wins: Recommendations for the 2022 National Defense Strategy. *Mitchell Institute for Aerospace Studies* [online]. Arlington: Air Force Association, 2021, June 2021 [cit. 2023-07-13]. Dostupné z: <https://mitchellaerospacepower.org/wp-content/uploads/2021/06/Building-a-Force-that-Wins-FINAL.pdf>. s. 19

¹³ CANCIAN, Mark F., Matthew CANCIAN a Eric HEGINBOTHAM. The First Battle of the Next War: Wargaming a Chinese Invasion of Taiwan. *Center for Strategic and International Studies* [online]. Washington D.C.: Center for Strategic and International Studies, 2023, January 9, 2023 [cit. 2023-07-13]. Dostupné z: <https://www.csis.org/analysis/first-battle-next-war-wargaming-chinese-invasion-taiwan>. s. 102

¹⁴ SINGLETON, Craig. Taking on China – Breaking Down the FY21 NDAA. *Foundation for Defense of Democracies* [online]. Washington, DC: FDD, 2020, December 11, 2020 [cit. 2023-02-06]. Dostupné z: <https://www.fdd.org/analysis/2020/12/11/taking-on-china-breaking-down-the-fy21-ndaa/>

¹⁵ Ibid.

¹⁶ DEPARTMENT OF DEFENSE. Pacific Deterrence Initiative: Department of Defense Budget Fiscal Year (FY) 2022. *Department of Defense* [online]. Washington D.C.: Department of Defense, 2021, May 2021 [cit. 2023-06-26]. Dostupné z: https://comptroller.defense.gov/Portals/45/Documents/defbudget/FY2022/fy2022_Pacific_Deterrence_Initiative.pdf. s. 1

¹⁷ EVERSDEN, Andrew. Pacific Deterrence Initiative gets \$2.1 billion boost in final NDAA. *Breaking Defense* [online]. New York: Breaking Media, 2021, December 07, 2021 [cit. 2023-06-26]. Dostupné z: <https://breakingdefense.com/2021/12/pacific-deterrence-initiative-gets-2-1-billion-boost-in-final-ndaa/>.

¹⁸ DEPARTMENT OF DEFENSE. European Deterrence Initiative: Department of Defense Budget Fiscal Year (FY) 2023. *Department of Defense* [online]. Washington D.C.: Department of Defense, 2022, April 2022 [cit. 2023-06-26]. Dostupné z: https://comptroller.defense.gov/Portals/45/Documents/defbudget/FY2023/FY2023_EDI_JBook.pdf. s. 5

¹⁹ HOUSE ARMED SERVICES COMMITTEE. Final Text Summary of the National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2023. *House of Representatives Armed Services Committee* [online]. Washington D.C.: House of Representatives, 2022 [cit. 2023-02-04]. Dostupné z: https://houlahan.house.gov/uploadedfiles/20221207_fy23ndaa_bill-summary_vfinal.pdf

²⁰ DEPARTMENT OF DEFENSE. Pacific Deterrence Initiative: Department of Defense Budget Fiscal Year (FY) 2024. *Department of Defense* [online]. Washington D.C.: Department of Defense, 2023, March 2023 [cit. 2023-07-07]. Dostupné z: https://comptroller.defense.gov/Portals/45/Documents/defbudget/FY2024/FY2024_Pacific_Deterrence_Initiative.pdf

1.3 Pozadí operací v Libyi

Obamova administrativa v první polovině března roku 2011 představila návrh rezoluce volající po tvrdém zbrojním embargu, schválila bezletovou zónu a další prostředky nutné k ochraně libyjských civilistů. 17. března 2011 byla tato rezoluce schválena jako rezoluce Rady bezpečnosti OSN číslo 1973²¹.

Samotná Operace Odyssey Dawn poté začala 19. března. Po následujících 72 hodin pokračovaly vzdušné údery proti cílům na libyjském území. Posléze došlo k ustanovení bezletové zóny. Ačkoliv se této počáteční operace se účastnilo 12 států, největší podíl nesly Spojené státy²². 31. března 2011 poté předaly Spojené státy velení NATO²³.

Od začátku navazující operace Unified Protector se koalice potýkala s nedostatky v oblasti počtu vzdušných tankerů a prostředků ISR²⁴. Ačkoliv mělo dojít k upozadění americké role, stále Spojené státy zajišťovaly přes 80 % misí vzdušných tankerů a letounů kategorie ISR. Zbývající mise letounů kategorie ISR zajišťovaly Francie a Velká Británie. Spojené státy dále zajišťovaly téměř všechny mise k potlačení protivzdušné obrany. Na začátku července 2011 také vyšlo najevo, že některým účastnickým státům dochází přesně naváděná munice, na což opět reagovaly Spojené státy a jejich zásoby doplnily²⁵. Ačkoliv byla operace Unified Protector plánovaná na 300 vzletů denně, nepodařilo se překročit hranici 150 vzletů denně. Operace Unified Protector skončila poté k 31. říjnu roku 2011²⁶.

1.4 Mnohonárodní projekty členských států NATO

Členské státy NATO si již před operacemi v Libyi uvědomovaly potřebu rozšířit své schopnosti a tyto iniciativy nabraly na důležitosti právě v souvislosti s nedostatky, které se projeví během výše zmíněných operací v Libyi. V rámci této snahy posléze vzniklo několik mnohonárodních projektů. Mezi nejvýznamější patří Multinational Multirole Tanker Transport Fleet, pod který spadá sedm letounů A330 MRTT, Strategic Airlift Capability s kapacitou tří letounů C-17 Globemaster III, Strategic Airlift International Solution

²¹ MUELLER, Karl P., ed. *Precision and Purpose: Airpower in the Libyan Civil War* [online]. Santa Monica: RAND Corporation, 2015 [cit. 2023-07-04]. ISBN 978-0-8330-8793-5. Dostupné z: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR676.html, s. 19-20

²² Ibid, s. 21-22

²³ Ibid, s. 25

²⁴ Ibid, s. 29

²⁵ GREENLEAF, Jason R. The Air War over Libya. *Air & Space Power Journal* [online]. 2013, 2013(March-April 2013), 28-54 [cit. 2023-07-13]. Dostupné z: https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/ASPJ/journals/Volume-27_Issue-2/F-Greenleaf.pdf s. 37-38

²⁶ Ref 21, s. 40

s kapacitou pěti letounů An-124-100, a European Air Transport Command, jehož cílem je koordinovat transportní prostředky a vzdušné tankery²⁷.

2 METODY, OMEZENÍ A DATA

Případ bojových operací v Libyi byl vybrán z důvodů posledního extenzivního nasazení prostředků evropských členských států NATO. Dalším důvodem výběru tohoto případu je fakt, že v následujícím desetiletí se v rámci Obamovy administrativy začalo intenzivně diskutovat o možném posilování americké přítomnosti v Západním Pacifiku.

K popisu operací v Libyi je využita metoda explorativní případové studie, jejíž cílem je popsat a prozkoumat konkrétní výzkumný případ operací v Libyi. Dále je v článku využita komparativní metoda, která pracuje s datasetem²⁸ využívajícím údaje ze studie Precision and Purpose²⁹, ročenek Institute of International Security Studies The Military Balance 2011³⁰ a 2021³¹. Komparativní metoda je využita k porovnání počtu letounů v jednotlivých kategoriích nasazených v Libyi a počtu letounů ve výzbroji v letech 2011 a 2021.

Tabulka 2 popisuje, které kategorie letounů jsou v článku diskutovány a které kategorie letounů z ročenek z The Military Balance jsou do článku započítány.

Tabulka č. 2: Porovnání jednotlivých kategorií letounů využitých v článku

Kategorie letounů v článku	Kategorie letounů v ročenkách The Military Balance
Bojové letouny	Fighter/Fighter ground attack (FTR/FGA)
Letouny kategorie ISR (Intelligence, Surveillance, Reconnaissance)	Airborne Early Warning and Control (AEW&C) Electronic Intelligence (ELINT) Intelligence Surveillance, Reconnaissance (ISR) Anti-submarine Warfare (ASW)
Vzdušné tankery	Tankers (TKR)
Bezpilotní prostředky kategorie MALE (Medium Altitude Long Endurance)	Uninhabited Combat Aerial Vehicle (UCAV)

V rámci zkoumání počtů letounů v jednotlivých kategoriích jsou v článku započítány letouny v přímém vlastnictví, pronájmu a také mnohonárodní iniciativy. Naopak nejsou započteny letouny, které jsou v ročenkách uvedeny jako „on order“ nebo „for training“. Článek je dále omezen pouze na výzkum účasti a rozvoje letectev evropských členských

²⁷ Ref 5, s. 6

²⁸ <https://zenodo.org/record/8196858>

²⁹ Ref 21, s. 403-404

³⁰ THE INTERNATIONAL INSTITUTE FOR STRATEGIC STUDIES (IISS). *The Military Balance 2011*. London: Routledge, 2011. ISBN 978-1857436068.

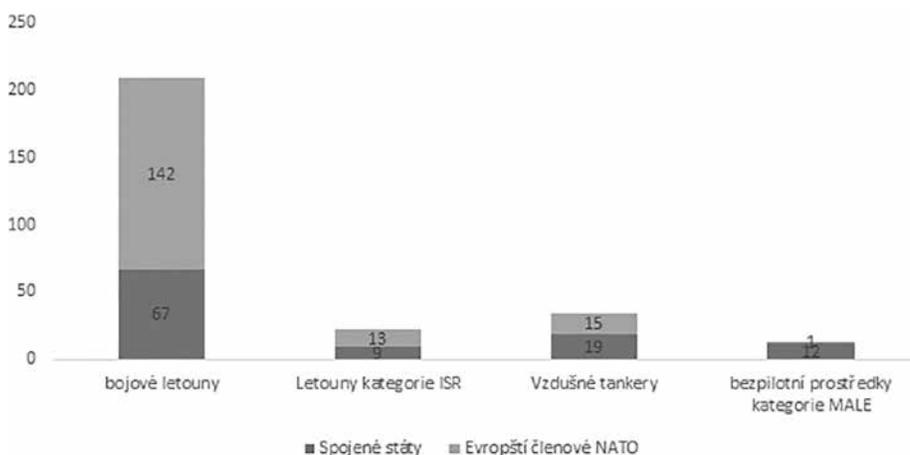
³¹ THE INTERNATIONAL INSTITUTE FOR STRATEGIC STUDIES (IISS). *The Military Balance 2021*. London: Routledge, 2021. ISBN 978-1032012278.

států NATO. Počty letounů států, které v průběhu operací v Libyi nebyly členskými státy NATO článek zkoumá až v souvislosti s rokem 2021.

Článek se soustředí pouze na počet letounů, jelikož se jedná o klíčový faktor, ze kterého může vycházet další strategie států. Pokud stát nevlastní dostatečný počet letounů, nemůže je nasadit nehledě na politickou vůli nebo úroveň výcviku. Pokud dojde k výše zmíněnému přesunu amerických prostředků z Evropy, tyto zde budou fyzicky chybět a celá situace může vyústit v kritický nedostatek letounů pro možný konflikt s Ruskem.

3 ANALYTICKÁ ČÁST

3.1 Porovnání amerického a evropského zapojení do intervence v Libyi

Graf č. 1: Porovnání počtu nasazených letounů v jednotlivých kategoriích Spojenými státy a evropskými členy koalice během operací Odyssey Dawn a Unified Protector

Z evropských členských států Aliance se v roce 2011 operací v Libyi účastnilo pouze 10 států a přímých bojových operací se účastnilo 7 z nich³². V rámci obou operací provedla koalice západních států celkem 26 300 vzletů. Zhruba třetinu z tohoto počtu zajišťovaly Spojené státy³³.

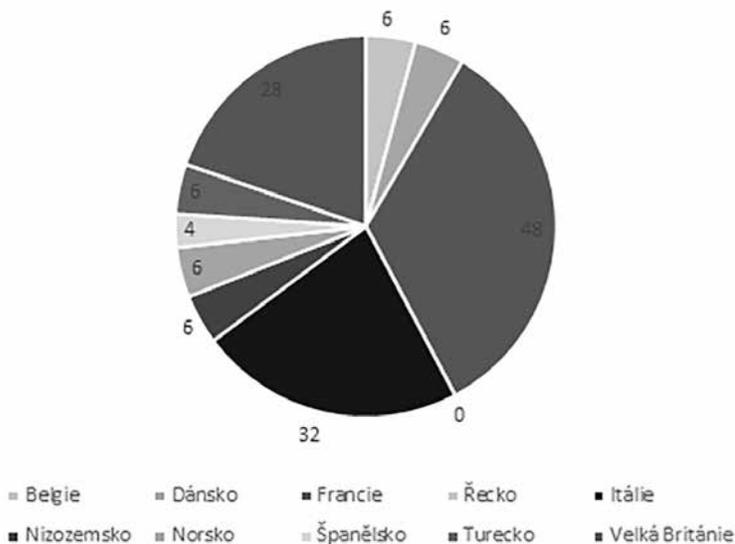
³² Ref 21, s. 403-404

³³ Ibid, s. 4

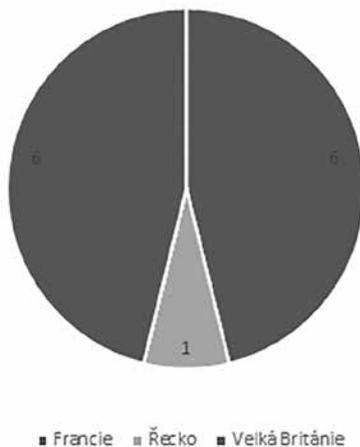
Graf 1 dokládá zmíněný nepoměr v nasazených silách. Ačkoliv početně evropské státy zajišťovaly nadpoloviční většinu bojových letounů, je nutné připomenout, že počet 142 bojových letounů zajišťovalo sedm států, kdežto 67 bojových letounů pocházelo z jediné členské země – Spojených států. Nejvýraznější nerovnováha v nasazených silách je patrná v oblasti bezpilotních prostředků kategorie MALE.

3.2 Porovnání zapojení Francie a Velké Británie vůči ostatním evropským státům

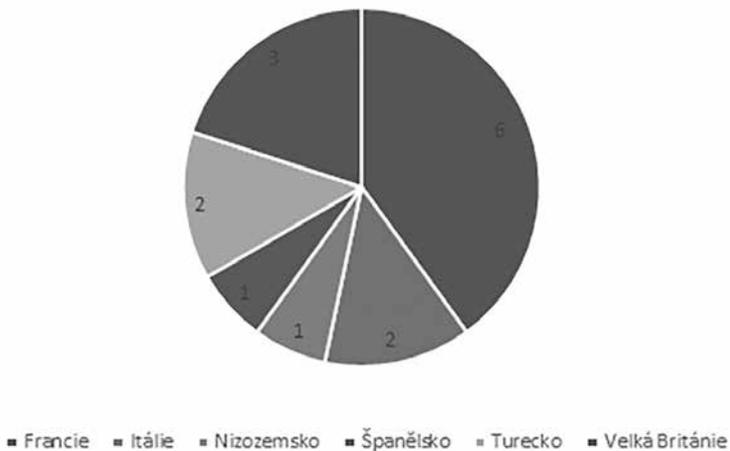
Z hlediska účasti evropských států v operacích v Libyi je dále třeba zdůraznit účast Francie a Velké Británie jako dva největší přispěvatele po Spojených státech. Z níže uvedených Grafů 2, 3 a 4 vyplývá, že francouzské a britské síly tvořily ve všech kategoriích vzdušných prostředků nasazených evropskými státy většinu.

Graf č. 2: Poměr bojových letounů nasazených Francií a Velkou Británií vůči ostatním účastnickým státům. Francie a Velká Británie jsou označeny tmavě modrou barvou.

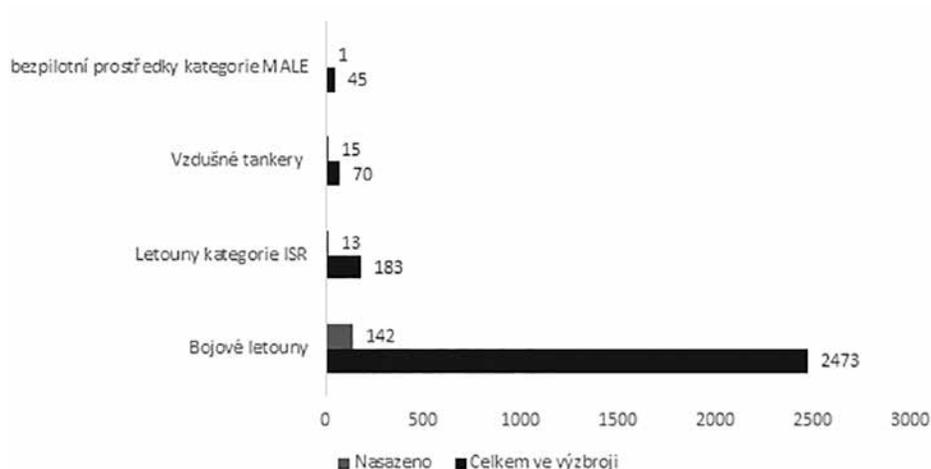

Graf č. 3: Poměr letounů kategorie ISR nasazených Francií a Velkou Británií vůči ostatním účastnickým státům. Francie a Velká Británie jsou označeny tmavě modrou barvou.

Graf č. 4: Poměr vzdušných tankérů nasazených Francií a Velkou Británií vůči ostatním účastnickým státům. Francie a Velká Británie jsou označeny tmavě modrou barvou.

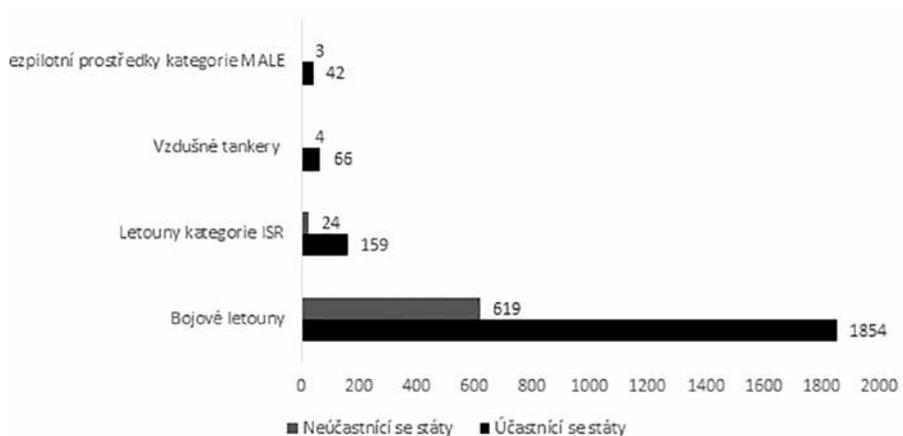
3.3 Porovnání počtu letounů ve výzbroji a počtu nasazených letounů

Graf č. 5: Poměr nasazených prostředků vzdušných sil v operacích Odyssey Dawn a Unified Protector vůči počtu celkem ve výzbroji v roce 2011

Graf 5 poté dokládá, že evropské státy v rámci působení v operacích Odyssey Dawn a Unified Protector nasadily pouze zlomek prostředků v jejich výzbroji. Pouze v kategorii vzdušných tankerů překročil podíl nasazených prostředků 20 %.

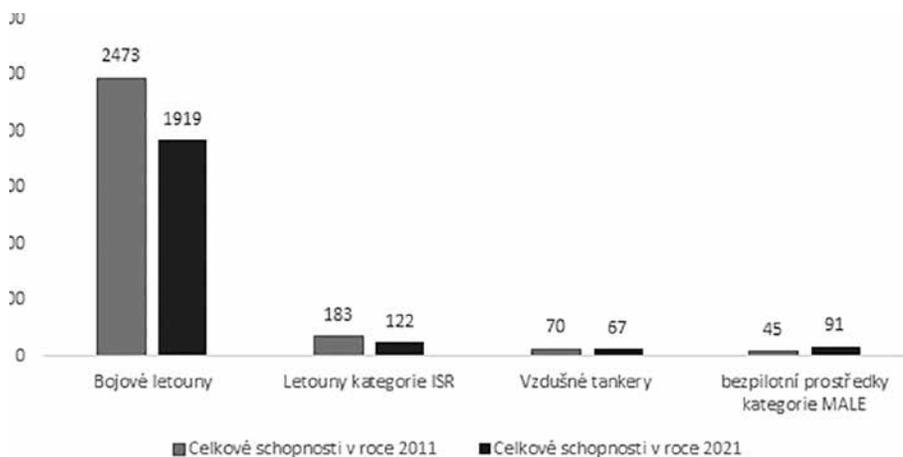
Graf 6 poté porovnává schopnosti evropských států, které se operací v Libyi účastnily a které se neúčastnily. Z uvedeného grafu vyplývá, že kvůli neúčasti většiny evropských států koalice přišla zhruba o čtvrtinu bojových letounů. V ostatních kategoriích nebyla absence zbytku evropských států markantní.

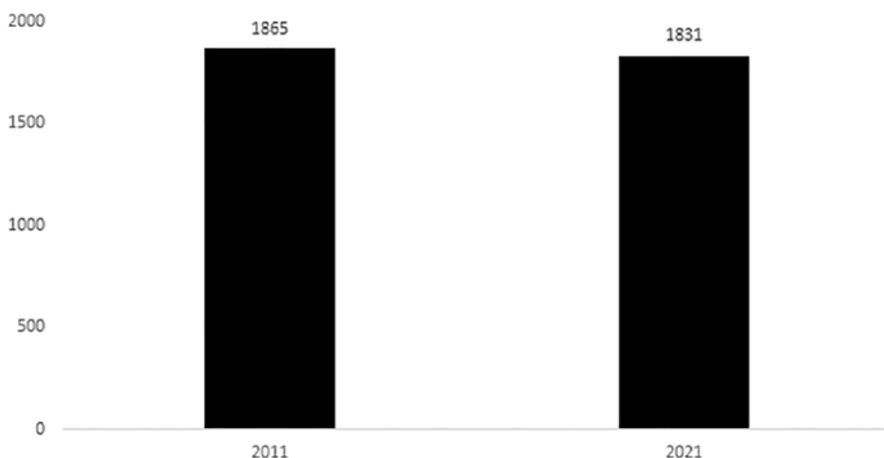
Graf č. 6: Porovnání schopností evropských států v jednotlivých kategoriích z hlediska jejich účasti nebo neúčasti v operacích Odyssey Dawn a Unified Protector

3.4 Porovnání celkových schopností v letech 2011 a 2021

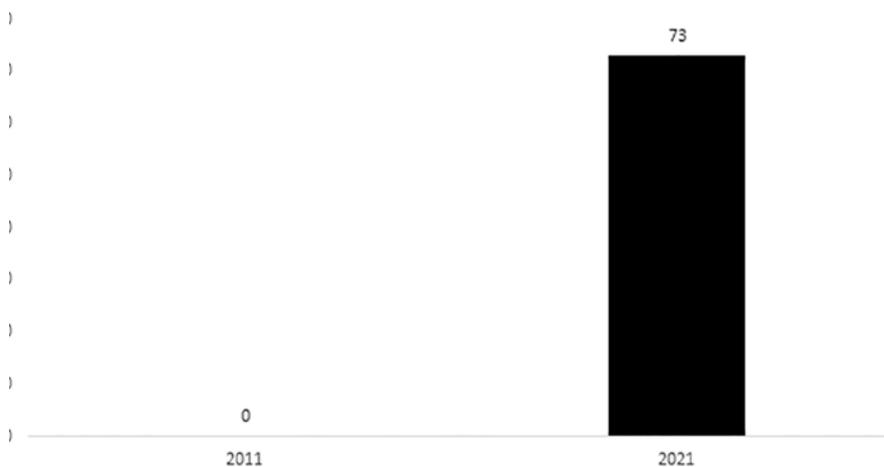
Jak naznačuje Graf 7, mezi lety 2011 a 2021 došlo k navýšení pouze v kategorii bezpilotních prostředků kategorie MALE. V ostatních kategoriích došlo k celkovému počtu snížení letounů. Následující Grafy 8 a 9 dokládají, že ačkoliv se celkový počet bojových letounů snížil, nedošlo k drastickému snížení jejich počtu a došlo spíše k vyřazení zastarávajících letounů a zavádění letounů 5. generace.

Graf č. 7: Porovnání celkových schopností evropských států v jednotlivých kategoriích letounů v letech 2011 a 2021

Graf č. 8: Porovnání počtu letounů 4. generace ve výzbroji evropských států v letech 2011 a 2021

Graf č. 9: Porovnání počtu letounů 5. generace ve výzbroji evropských států v letech 2011 a 2021

4 DISKUZE VÝSLEDKŮ, IMPLIKACE

V kategorii bojových letounů evropské státy za uplynulých deset let výrazně modernizovaly. Z výše uvedených dat vyplývá, že se zbavily zastarávajících letounů zejména 3. generace a soustředily se na zavádění strojů 4. generace. Některé evropské státy také

zavedly stroje 5. generace v počtu nižších desítek kusů. Celkově se počet bojových letounů udržuje těsně pod hranicí 2000 kusů.

V oblasti letounů kategorie ISR, jejichž absence během operací v Libyi ze strany evropských států byla silně kritizována americkými představiteli, se během deseti let počet těchto letounů snížil zhruba o třetinu – ze 183 na 122 kusů. Takto drastické snížení lze přičíst vyřazování některých zastaralých platform z výzbroje.

V oblasti vzdušných tankerů je mezera nejviditelnější. Ačkoliv jednou z implikací z operací v Libyi byl právě nedostatek evropských schopností v této kategorii, za deset let došlo ke snížení celkového počtu těchto strojů o tři kusy ze 70 na 67. Studie Royal United Service Institute z roku 2014 uvádí, že k roku 2025 budou evropské státy disponovat pouze zhruba 100 kusy vzdušných tankerů, což bude tvořit zhruba 40 % potřebné kapacity³⁴. S účastí Spojených států by počet vzdušných tankerů v roce 2025 přesáhl 700 kusů³⁵. V kontextu projektů započatých v minulém desetiletí, jejichž účelem bylo adresovat právě nedostatek počtu vzdušných tankerů je tedy na místě konstatovat, že ani po deseti letech od libyjské kampaně a mnohých projektech ke zlepšení se v oblasti vzdušných tankerů nepodařilo dosáhnout výrazného navýšení počtu strojů.

Poslední oblast tvoří bezpilotní prostředky kategorie MALE. Právě v této oblasti dosáhly evropské státy poměrně robustních schopností a během deseti let počet bezpilotních prostředků zdvojnásobily ze 45 na 91 kusů.

Francie a Velká Británie byly zmíněny zvláště, jelikož se jedná o státy, které mají vlastní zájmy v oblasti Západního Pacifiku. Pro příklad lze uvést nedávné francouzské cvičení Pégase 2023, při kterém došlo k přesunu 19 letounů na vzdálenost zhruba 11 000 km během tří dnů z kontinentální Francie do Malajsie a Singapuru, odkud francouzské síly pokračovaly na ostrov Guam, kde se zapojily do cvičení s americkými silami³⁶. Také Velká Británie se v rámci svého The Integrated Review rozhodla stát se evropskou zemí nejvíce angažovanou v regionu Západního Pacifiku. V minulých letech například nasadila v regionu letadlovou loď a uzavřela partnerství AUKUS³⁷. Vystává proto otázka, do jaké míry spoléhat na jejich schopnosti a kapacity při případné obraně evropského prostoru v případě zvýšeného napětí nebo konfliktu v Západním Pacifiku.

³⁴ QUINTANA, Elizabeth, Henrik HEIDENKAMP a Michael CODNER. Europe's Air Transport and Air-to-Air Refuelling Capability: Examining the Collaborative Imperative. *Royal United Service Institute* [online]. The Royal United Services Institute for Defence and Security Studies, 2014, August 2014 [cit. 2023-07-13]. Dostupné z: https://static.rusi.org/201408_op_europe_atar.pdf. s. 16

³⁵ Ibid., s. 8

³⁶ DANGWAL, Ashish. France Dispatches 19 Warplanes Including 10 Rafales Fighters To Indo-Pacific Under Pégase 2023 Mission. *Eurasian Times* [online]. Toronto: Eurasian Times, 2023, June 26, 2023 [cit. 2023-07-13]. Dostupné z: <https://www.eurasiantimes.com/france-dispatched-19-warplanes-including-10-rafales-fighters-to-indo-pacific-under-pegase-2023-mission/>

³⁷ BARRY, Ben, Bastian GIEGERICH, Euan GRAHAM a Ben SCHREER. The UK Indo-Pacific Tilt: Defence and Military Implications. *International Institute for Strategic Studies* [online]. London: IISS, 2022, 8th June 2022 [cit. 2023-07-13]. Dostupné z: <https://www.iiss.org/research-paper/2022/06/the-uk-indo-pacific-tilt/>

Nový člen NATO – Finsko – přináší 62 kusů bojových letounů, avšak žádný vzdušný tanker, jeden kus letounu kategorie ISR a žádný bezpilotní prostředek kategorie MALE³⁸. Na druhé straně je však na tomto místě nutné zdůraznit, že Finsko v roce 2026 obdrží první kusy z celkově 64 objednaných letounů 5. generace F-35 Lightning II³⁹. Podobná situace panuje i ve Švédsku, které potenciálně přináší 96 bojových letounů, nicméně pouze jeden vzdušný tanker, pět kusů letounů kategorie ISR a žádný bezpilotní prostředek kategorie MALE⁴⁰. Z uvedeného tedy vyplývá, že ani přijetí nových členů NATO nenapomůže k vyřešení nedostatku podpůrných prostředků vzdušných sil.

Z provedeného výzkumu vyplývá, že ačkoliv evropské státy svá letectva modernizují a do budoucna lze predikovat navýšení celkového počtu bojových letounů (vstup Švédska a Finska do NATO nebo navýšení počtu letounů v ČR⁴¹), evropské státy nadále postrádají dostatečný počet vzdušných tankerů, ISR letounů a bezpilotních prostředků kategorie MALE. Právě u těchto schopností je pravděpodobný jejich přesun v případě nadále stoupajícího napětí mezi ČLR a Spojenými státy.

Jsou to právě podpůrné vzdušné prostředky ISR, vzdušné tankery a bezpilotní prostředky kategorie MALE, které budou v případě ozbrojeného konfliktu s Ruskem klíčové. Důležitost vzdušných prostředků ISR se ukazuje například v současném konfliktu na Ukrajině, když ukrajinské ozbrojené síly využívají zpravodajské informace právě ze vzdušných prostředků ISR NATO. Případná absence nebo pouze omezená možnost nasazení vzdušných prostředků ISR může vyústit v neschopnost zaměřit cíle a dále znemožní monitorovat pohyb sil protivníka. Co se týče vzdušných tankerů, v případě konfliktu s Ruskem může v důsledku ruských raketových úderů na alianční letiště nastat potřeba přesunu prostředků evropských letectev na jiné základny, a právě v tomto případě budou vzdušné tankery klíčové. Stejně jako v případě potřeby přesunu sil a prostředků v rámci evropského válčiště. Naopak bezpilotní prostředky MALE mohou sloužit jako podpůrné prostředky ISR, které jsou navíc výrazně levnější a postradatelné v porovnání se zmíněnými vzdušnými prostředky ISR. Tuto kategorii bezpilotních prostředků lze využít také při úderům proti pozemním cílům. Stejně jako v případě ISR role jsou výrazně levnější a postradatelné v porovnání s poměrně nákladnými bojovými letouny.

Co se týče závěrů výzkumu a jejich využitelnosti pro další rozvoj evropských vzdušných sil, lze zdůraznit například fakt, že ani po deseti letech od později kritizovaného nasazení evropských sil v libyjské kampani nedošlo k výraznému navýšení počtu vzdušných tankerů a dalších strojů. Naopak evropské státy pokračovaly v modernizaci kategorie bojových letounů zaváděním strojů 4. a 5. generace, kterých se v současné době ve výzbroji evropských letectev nachází téměř 2000 kusů. Je proto třeba zahájit debatu o udržitelnosti

³⁸ Ref 31, s. 101

³⁹ NILSEN, Thomas. Finland's first F-35s will be based up north. *The Barents Observer* [online]. Kirkenes: The Independent Barents Observer AS, 2022, May 28, 2022 [cit. 2023-07-09]. Dostupné z: <https://thebarentsobserver.com/en/security/2022/05/finlands-first-f-35-will-be-based-north>

⁴⁰ Ref 31, s. 149

⁴¹ HOTTMAR, Aleš. Americká vláda schválila možný prodej letounů F-35A do ČR. *Czech Air Force* [online]. 2023, 1.7.2023 [cit. 2023-07-13]. Dostupné z: <https://czechairforce.com/news/americka-vlada-schvalila-mozny-prodej-letounu-f-35a-do-cr/>

tohoto přístupu. Evropské státy na jedné straně budou mít k dispozici 2000 letounů (byť ne všechny v provozuschopném stavu), ale na druhé straně budou v případě americké nepřítomnosti postrádat významnou část podpůrných prostředků. Proto je vhodné, aby se v rámci dalšího rozvoje evropských vzdušných sil zapojily i státy, které například nedisponují stíhacím letectvem. Právě tyto státy by například mohly hrát důležitou roli v akvizici bezpilotních prostředků nebo vzdušných tankerů.

ZÁVĚR

Vzdušné síly hrají v soudobém válčení velmi důležitou roli. Jejich výstavbu a modernizaci ovlivňuje a nadále bude ovlivňovat válka na Ukrajině a zhoršující se bezpečnostní situace v Západním Pacifiku, kam se přesunuje americká pozornost. Právě tento přesun může potenciálně ohrozit evropskou obranyschopnost zejména ve vzdušné doméně.

Cílem článku bylo odpovědět na výzkumnou otázku „*Jak se změnily kapacity evropských vzdušných sil na základě operací Odyssey Dawn a Unified Protector v kontextu významu vzdušných sil pro NATO a potenciálního přesunu amerických sil do Západního Pacifiku?*“.

K zodpovězení otázky byl využit dataset týkající se počtu nasazených letounů v rámci operací Odyssey Dawn a Unified Protector, celkového počtu letounů ve výzbroji v letech 2011 a 2021.

Výzkum ukázal, že evropské státy jsou i více než deset let od operací v Libyi poměrně závislé zejména na podpůrných amerických kapacitách. V kategorii ISR letounů došlo ke snížení počtu ze 183 na 122 a v kategorii vzdušných tankerů ze 70 na 67. V kategorii bezpilotních prostředků kategorie MALE došlo ke zdvojnásobení počtu ze 45 na 91. Počet bojových letounů se sice snížil ze zhruba 2500 na 2000, nicméně došlo k výrazné modernizaci flotily vyřazením strojů 3. generace a akvizicí strojů 4. a 5. generace. To však nemění nic na faktu, že kvůli nedostatečným počtům strojů v jednotlivých kategoriích jsou evropské státy i v době války na Ukrajině, zvýšeného napětí a potenciální války na Blízkém východě a vyostřování soupeření mezi Čínou a Spojenými státy nadále závislé na amerických podpůrných prostředcích. Vystává proto otázka, jak si evropské státy v případě americké nepřítomnosti, resp. neschopnosti vyslat do Evropy dostatečné síly, poradí ve vzdušných operacích.

Dalším směrem výzkumu zhodnocení rozvoje evropských vzdušných sil může být diskuze o evropských zásobách z letounů odpalovaných střel s plochou dráhou letu a střel kategorie vzduch-vzduch, jelikož podle zmíněných simulací možného konfliktu mezi Spojenými státy a ČLR může dojít k vyčerpání zhruba 3000 kusů střel s plochou dráhou letu zhruba během týdne bojů a zhruba 4300 kusů střel kategorie vzduch-vzduch⁴² nebo 5000 střel s plochou dráhou letu za tři až čtyři týdny bojů⁴³.

⁴² Ref 43, s. 14-15

⁴³ Ref 44, s. 136

Autoři: **Mgr. Jan Feryna**, narozen 1996. V roce 2019 absolvoval obor Politologie a mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. V roce 2021 absolvoval navazující magisterský obor Bezpečnostní studia tamtéž. Od října 2021 působí jako doktorand nejdříve na Katedře zpravodajského zabezpečení Fakulty vojenského leadershipu Univerzity obrany v Brně a poté na Ústavu zpravodajských studií tamtéž. V disertačním výzkumu se zaměřuje na Čínskou lidovou republiku a zpravodajské prognózování vývoje v oblasti západního Pacifiku.

Plk. gšt. doc. Mgr. Ing. Libor Kutěj, Ph.D., narozen 1967. Od roku 1992 pracuje v bezpečnostních složkách státu, nejprve v rámci Ministerstva vnitra, a od roku 1996 Ministerstva obrany v Praze. V letech 2009–2012 působil ve funkci přidělence obrany Velvyslanectví ČR v Izraeli. V období let 2012–2015 zastával funkci ředitele odboru vojenské diplomacie. V letech 2015–2019 vykonával funkci přidělence obrany Velvyslanectví ČR v Jordánsku. Od 1. února 2019 do 30. června 2022 byl vedoucím Katedry zpravodajského zabezpečení Fakulty vojenského leadershipu Univerzity obrany. Od 1. srpna 2020 je prorektorem pro vnější vztahy a internacionalizaci Univerzity obrany. V roce 2021 se habilitoval a byl jmenován docentem pro obor „Ochrana vojsk a obyvatelstva“. Od 1. července 2022 je ředitelem Ústavu zpravodajských studií. V přednáškové a publikační činnosti se zaměřuje na zpravodajskou problematiku a politicko-vojenské a bezpečnostní souvislosti v regionech Blízkého východu a východní a jihovýchodní Asie.

Jak citovat: FERYNA, Jan a Libor KUTĚJ. Zhodnocení vývoje evropských vzdušných sil v kontextu soupeření Spojených států a Číny. *Vojenské rozhledy*. 2023, 32 (4), 123-139. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

Recenzovaný článek

Strategické překvapení a dopady pro obranu státu

Strategic Surprise and Implications for State Defense

Radek Dubec, Roman Janda

Abstrakt: Článek vychází z provedené studie, realizované v rámci projektu Dlouhodobého záměru rozvoje organizace Centrem bezpečnostních a vojensko-strategických studií Univerzity. V rámci studie byla zkoumána a posuzována problematika strategického překvapení, jejímž cílem bylo nalezení kauzálních mechanismů a souvislostí mezi zabezpečením obrany státu a fenoménem překvapení v podmínkách 21. století. Článek se zabývá problematikou překvapení a jeho dopady do zabezpečení obrany státu. Popisuje strategické překvapení jako principiální aspekt s implikacemi a dopady na obranu státu. Zkoumá problematiku překvapení jako principu vojenského umění v kontextu současného strategického myšlení.

Abstract: The article is based on a study carried out as part of the Long-Term Organizational Development Plan project by the Center for Security and Military-Strategic Studies of the University of Defense entitled „Armed Conflict“. As part of the study, the issue of strategic surprise was analyzed and assessed, the aim of which was to find causal mechanisms and connections between the security of state defense and the phenomenon of surprise in the conditions of the 21st century. The article deals with the issue of surprise and its impact on state defense security. It describes strategic surprise as a principled aspect with implications and impacts on state defense. It examines the issue of surprise as a principle of military art in the context of contemporary strategic thinking.

Klíčová slova: Překvapení; civilizační vlny; bezpečnostní systém; obrana státu,

Key words: Surprise; Civilizational Waves; Security System; State Defense.

ÚVOD

Objasnit překvapení jako principiální aspekt válčení a jeho dopady na obranu státu je v současné době více než aktuálním problémem. Strategické překvapení v současných podmínkách a současných společenských systémech, daných úrovní vyspělosti celé lidské civilizace, nabývá nových a rozsáhlých souvislostí a vazeb. Původně v celé historii využívaný fenomén překvapení byl řazen zejména do vědy válečné, tedy do oblasti vojenství a vedení válek.

Současné moderní, technologicky vyspělé společenské, kulturní a multikulturní systémy, členěné do státních útvarů, mezinárodních společenství nebo organizací jsou složité, a tím pádem i zranitelnější a citlivější na vznik změny, zejména náhlé změny, která je může ohrozit.

Pro získání charakteristik a poznatků o současném chápání překvapení a o možnostech jeho uplatnění jako společenského fenoménu je nutné charakterizovat a popsat společenské podmínky jako možný determinant hrozby, stejně jako základní východiska vzniku překvapení jako společenského fenoménu. Návazně na tyto výsledky je nutné charakterizovat současné bezpečnostní prostředí a bezpečnostní systém státu jako hlavní nástroj pro včasné varování a přijetí opatření ke snížení účinku možných dopadů překvapení.

Analýza chápání překvapení v podmínkách vojenství, kde bylo uplatňováno od samotného vzniku válek a konfliktů a analýza chápání, pojetí a zakotvení překvapení ve strategických a doktrínálních dokumentech, umožní pochopení využití strategického překvapení jako celospolečenského jevu se zásadním dopadem do zabezpečení bezpečnosti, stability a obrany státu.

Strategické překvapení je posuzováno, z pohledu společenského fenoménu, jako determinantu hrozby, ve vazbě na jednotlivé civilizační změny a vedení válek. V současné době je nezbytné sledovat posun v uplatnění principu překvapení z oblasti vojenské do oblasti zabezpečení bezpečnosti, stability a sociálně politického systému státu, jako aktera bezpečnostního systému. Tyto posuny pak musí být zapracovány do bezpečnostního systému státu.

1 METODOLOGIE

Článek vychází z provedené studie, realizované v rámci Dlouhodobého záměru rozvoje organizace, realizované Centrem bezpečnostních a vojensko-strategických studií Univerzity obrany. V rámci studie byla analyzována a posuzována problematika strategického překvapení.

Cílem této studie bylo nalezení kauzálních mechanismů a souvislostí mezi současnými civilizačními podmínkami, bezpečnostním prostředím, bezpečnostním systémem státu a teorií vedení války ve vztahu ke strategickému překvapení v podmínkách 21. století.

Těžšíše obecného rámce a teoretického chápání překvapení bylo položeno do deskripce současných společenských změn bezpečnostního prostředí ve vazbě na chápání překvapení jako fenoménu moderní civilizace.

1.1 Dílčí cíle a výzkumné otázky

K naplnění stanoveného cíle byly definovány dva, postupné cíle, které metodologicky vytváří předpoklady dosažení cíle studie. Prvním dílčím cílem bylo: „Identifikovat změny v současných civilizačních podmínkách ve vazbě na chápání překvapení v podmínkách 21. století.“ Na základě identifikovaných změn, jejich charakteru a zejména významu, bylo možné si položit první výzkumnou otázku: „Je v podmínkách 21. století překvapení fenoménem pouze vojenským nebo i celospolečenským?“

Druhým dílčím cílem bylo: „Analyzovat bezpečnostní prostředí a bezpečnostní systém státu jako nástroj ke snížení dopadů překvapení.“ Předvídání možnosti překvapení nelze chápat pouze jako otázkou vojenských schopností, ale jako zájem a úkol státu. K tomu byla stanovena druhá výzkumná otázka: „Rozšiřuje současné bezpečnostní prostředí spektrum oblasti překvapení s dopady do zabezpečení obrany státu?“

1.2 Metodologie zpracování, použité vědecké metody

Pro dosažení prvního dílčího cíle a současně získání odpovědi na výzkumné otázky bylo nutné popsat změny ve společenských podmínkách konce 20. století a počátku 21. století, analyzovat charakter současného bezpečnostního prostředí, provést stručnou historickou analýzu chápání překvapení ve vojenském umění, charakterizovat bezpečnostní systém státu a analyzovat základní strategické dokumenty¹ ve vztahu k chápání strategického překvapení. Na základě výsledku těchto analýz byly ze syntézy poznatků získány odpovědi na výzkumné otázky.

Metodologický postup v rámci zpracování studie a získávání poznatků byl soustředěn do oblasti získání základní charakteristiky a postulátů determinujících a popisujících chápání současných změn v návaznosti na chápání překvapení a teorii vedení války.

2 SOCIOLOGICKÉ A FUTUROLOGICKÉ POSTULÁTY PRO 21. STOLETÍ

Na konci 20. století a počátku 21. století, tedy v období zásadních společenských a politických změn, které se v různých souvislostech začaly projevovat v celém světě a umožnily změny v paradigmatech společenských systémů, existujících do počátku

¹ Studie a text tohoto článku vznikly před aktualizací národních strategických dokumentů.

těchto změn, řada významných politologů, sociologů a filosofů, započala ve svých dílech hledat charakter těchto změn a zejména pak důsledky, ke kterým změny tohoto období povedou, tedy jaká budou nová paradigmatata společností a civilizací.

Významnou polemiku vyvolal Samuel Huntington svým dílem *Střet civilizací*², kde na základě analýzy dlouhodobých kulturních, ekonomických a demografických trendů predikoval možné scénáře budoucích konfliktů. V tomto díle popsal členění světa do jednotlivých civilizací a civilizačních okruhů, kde každý z těchto celků je veden ústředním státem. Současně předpokládá, že mohou být ve vzájemném antagonistickém vztahu daným náboženstvím a kulturou, který může vést až ke střetu těchto civilizací.

Z jeho charakteristiky vychází, že ústřední státy jsou ekonomicky, technologicky a vojensky nejvyspělejší v daném civilizačním okruhu³. To znamená, že disponují dostatečným potenciálem dalšího ekonomického a zejména technologického růstu, který by jim umožnil získání určité výhody s možností dosažení hegemonie. Koexistence a vztahy těchto civilizačních okruhů a jednotlivých ústředních států budou probíhat podle Huntingtona jako „*studený mír, studená válka, obchodní válka, kvaziválka, nesnadný mír, problémové vztahy, intenzivní rivalita, konkurenční koexistence a závody ve zbrojení*“⁴. Tyto charakteristiky vzájemných vztahů chápe jako „*vysoce pravděpodobný popis vztahů, které budou existovat mezi entitami z různých civilizací. Důvěra a přátelství budou vzácné*“⁵.

Další významný postulát vytvořili američtí spisovatelé, manželé Tofflerovi, kteří ve svém díle charakterizovali konec 20. století a počátek 21. století jako období „*kvantového skoku a globální revoluce*“⁶. Celý vývoj lidstva chápou jako projev tří navazujících civilizačních vln, kterými lidstvo prošlo a prochází. Základní tezí pro tento postulát je, že způsob vytváření bohatství generuje formu společnosti, tedy civilizace. Na základě tohoto postulátu, definují civilizační vlnu agrární, která produkuje zemědělské výrobky a má jednoduché zemědělské nástroje, dále vlnu industriální, jejímž vrcholem je masová výroba prostředků a nástrojů všeho druhu⁷ a třetí vlnu, která je chápána jako ekonomika založená na poznání. Tato civilizační vlna je charakteristická „*vytvářením nových poznatkových sítí, propojováním pojmů, novými teoriemi a hypotézami, které zakládají na nových jazycích, kódech a logikách..., poznatky vedoucími ke vzniku nových materiálů, slitin, biologických produktů*“⁸.

Válka, jako jedna z lidských činností a neoddelitelná součást dějin lidstva, byla následně manželi Tofflerovými zakomponována do teorie civilizačních vln⁹. Zásadní tezí je, že

2 HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. V Praze: Rybka Publishers, 2001. S447. ISBN 80-86182-49-5.

3 Viz ref. 2, s. 180-209.

4 Viz ref. 2, s. 246.

5 Viz ref. 2, s. 246.

6 15 TOFFLER, Alvin a Heidi TOFFLER. *Nová civilizace: třetí vlna a její důsledky*. Praha: Dokořán, 2001. Litera (Dokořán), s.17. ISBN 80-86569-00-4.

7 Viz ref. 6, s 15, 23, 27.

8 Viz ref. 6, s 15.

9 TOFFLER, Alvin a Heidi TOFFLER. *Válka a antiválka: jak porozumět dnešnímu globálnímu chaosu*. Praha: Dokořán, 2002. Aliter (Argo: Dokořán): Dokořán). ISBN 80-86569-16-0.

válka se podle jejich teorie, vyvíjí v souladu s civilizačními vlnami, v návaznosti na širším společenském a technologickém vývoji. To znamená, že „*jak jednotlivé civilizační vlny bohatství vytvářejí, tak i válčí*“¹⁰. Industriální civilizace, charakterizovaná jako masová produkce, produkuje i masovou destrukci v podobě zbraní hromadného ničení. Stanovený postulát, „*v předchozích válkách šlo o vítězství ve vojenském tažení, rozhodovaly faktory jako dosah, rychlost a smrtící potenciál armád je v soudobých podmínkách třetí civilizační vlny překonáván a dnes jsou díky soudobému pojetí válčení na hraně svého limitu*“¹¹ je demonstrován v současné době probíhajícími posuny a změnami válčení realizovaného vojenskými taženími, tedy od pravidelných armád k nepravidelným formacím s využitím nových technologických prostředků vojenského i nevojenského charakteru, posuny v doménách vedení války, tedy od fyzického, geograficky daného bojiště, k doménám kybernetickým, virtuálním, technologickým a kosmickým. Využití nových domén lidského působení, ale i rozšíření spektra oblastí, kde nové technologie mohou umožnit držiteli značnou výhodu nebo dominanci, sekundárně vede i k rozšíření spektra, možného vzniku strategického překvapení.

Z charakteru civilizace třetí vlny, a z toho vyplývajícího pojetí konfliktů, lze odvodit, že konflikty budou založeny na významu informací a dat, využívání nových technologií, materiálů a vědeckých poznatků, a to v celém spektru společenských činností. To společně s novými doménami vedení války povede k rozšíření spektra a způsobů vedení konfliktů a kauzálně i k rozšíření spektra možností uplatnění překvapení k získání výhody.

3 FENOMÉN PŘEKVAPENÍ A CIVILIZACE

Moderní technologická, globalizovaná civilizace, jako je naše, umožňuje být společností efektivnější, rozvinutější a vyspělejší, avšak na druhé straně je taková společnost mnohem zranitelnější než kdykoli předtím. Zranitelnost spočívá právě v zavádění těchto technologií do všech oblastí a všech úrovní společenského života do takové míry, že se stávají na těchto technologiích naprosto závislé, neboť ovlivňují a zabezpečují všechny aspekty samotného fungování společnosti a jejich systémů.

Tato závislost se pak může stát určujícím faktorem, který lze využít. Globální propojení současného světa „zkracuje“ vzdálenosti, ve všech aspektech fungování celé lidské civilizace. Těmito aspekty jsou zejména přeprava produktů nutných pro fungování civilizace, prostřednictvím surovinových sítí, logistických řetězců, přeprava velkého množství lidí po celém světě prostřednictvím sítí dopravních systémů všeho druhu a přenosu informací pomocí komunikačních a informačních systémů včetně přenosu kapitálu. Schopnost v krátkém časovém horizontu zaplnit celý svět informacemi a zbožím zejména strategického významu, jakým jsou suroviny, potraviny, léčiva a zboží pro moderní zabezpečení chodu ekonomiky a průmyslu vytváří strategickou výhodu, ale současně se stává i zásadním strategickým rizikem při narušení těchto systémů. Takto globálně propojený svět

¹⁰ Viz ref. 9, s. 76.

¹¹ Viz ref. 9, s. 51-54.

umožňuje také rychlý přenos i negativních jevů do všech oblastí života technologické civilizace. Takovými mohou být rozšíření zákeřných nemocí s pandemickým potenciálem, ochromení globálního trhu a ekonomik mnoha států, vznik nebo nárůst velkých finančních problémů s potenciálem vyvolávajícím celosvětové krize. Takové celosvětové krize pak mohou vést k vyvolání lokálních, regionálních nebo i celosvětových konfliktů.

Vznik problému globálního, regionálního nebo i lokálního charakteru může mít z obecného hlediska dvě různé charakteristiky. První takovou charakteristikou je, že problém může vznikat postupně a jednotlivé ukazatele daného problému se postupně zvýrazňují, až problém vyvrcholí, tedy dojde k jeho kulminaci a přímému projevu v dané oblasti života společnosti nebo v celé civilizační oblasti.

Druhou charakteristikou takového problému může být, že problém vznikne náhle zcela neočekávaně, a je tedy překvapivý. Samotná tato překvapivost je dána neočekávaností a náhlostí vzniku problému. Tuto neočekávanost a náhlou změnu environmentálních a základních podmínek života nebo dosažení významného vědeckého poznání.

Překvapivá změna vyvolaná záměrnou činností člověka nebo celé společnosti, s využitím dosaženého vědeckého poznání vytváří významnou výhodu. Tato výhoda spočívá ve vlastní připravenosti na nové podmínky, determinované vyvolanou změnou a možnosti využití těchto vzniklých podmínek pro vlastní účel a prospěch. Současně vytváří efekt překvapení pro objekt, tedy toho, kdo nebyl připraven na tuto změnu a musí této náhlé změně čelit. Taková překvapení mohou vést až ke zhroucení či paralýze společenských, politických, ekonomických nebo bezpečnostních systémů. Záměrné vyvolání překvapení může v konečném důsledku vést k celkovému kolapsu států, celých civilizačních okruhů nebo i celé civilizace.

I přes to, že překvapení environmentálního charakteru nebo překvapení vyvolané činností fundamentálních podmínek života lze ne vždy včas odhalit, překvapení záměrně vyvolané nebo připravované záměrnou lidskou činností lze identifikovat. V takovém případě lze snížit dopady překvapení, tím že se na něj připravíme.

Záměrné překvapení původně uplatňované zejména v oblasti vojenské, v podmínkách současné technologické civilizace a provázaného světa, může být uplatňováno v různých oblastech lidské činnosti, které ovšem sekundárně ovlivní schopnost státu nebo celého společenství připravovat se a vést obranu s využitím vojenských nástrojů.

Vyhnutí se záměrnému překvapení vyžaduje vytvářet takové komplexní bezpečnostní systémy, které saturují ochranu a obranu nejenom z pohledu vedení války, tedy vojenských obranných systémů, ale zejména systémy, které zajistí bezpečnost kompletní infrastruktury celého státu a zamezí vzniku překvapení jako hrozby se zásadním nebo existenciálním potenciálem. Je důležité si uvědomit, že válku nevede armáda. Válku vede stát anebo koalice států. Armády vedou pouze bojovou činnost.

4 PŘEKVAPENÍ JAKO HROZBA BEZPEČNOSTNÍHO SYSTÉMU STÁTU

Bezpečnostní systém je nutné charakterizovat a popsat jako základní nástroj pro snížení míry dopadů překvapení. Bezpečnostní systém tedy musí být tak komplexní

a efektivní, aby vznik překvapení v dostatečné míře a včas identifikoval, vyhodnotil a poskytl varování, a to v celém spektru lidských činností. Bezpečnostní systém státu vychází z charakteristiky bezpečnostního prostředí.

Bezpečnostní systém je tedy nejen nástrojem pro včasné varování před vznikem překvapení, ale i nástrojem ke snížení míry jeho možných dopadů. Na základě této funkcionality, je nutné tento systém chápat i jako vysoce pravděpodobný cíl překvapení.

Na druhou stranu bezpečnostní systémy států s vyhocenými postoji vůči hodnotovým základům euroatlantického prostoru, ohrožující principy demokratického právního státu, popírající základní lidská práva a svobody, mohou být ze své podstaty i iniciátorem překvapení.

4.1 Bezpečnostní systém státu jako hlavní nástroj obrany před překvapením

Zásadní premisou bezpečnostního systému státu je jeho provázání s bezpečnostním systémem aliančních partnerů NATO a EU zabezpečující solidaritu. Vzhledem k charakteru bezpečnostního prostředí, nelze předpokládat, že bezpečnost a obrana území státu končí na hranicích ČR, ale ochranu proti hrozbám a vzniku krizí využívajících efektu překvapení je často nezbytné provádět nejenom daleko za hranicemi spojeneckých států, ale i za využití všech diplomatických, informačních, zpravodajských, vojenských a ekonomických nástrojů národní moci.

Bezpečnostní systém státu je budován jako komplexní a funkční systém a je „*institucionálním nástrojem bezpečnostní politiky státu*¹²“, který se „*průběžně přizpůsobuje aktuální bezpečnostní situaci v ČR i ve světě*“¹³. Základní funkcí je „*integrovat, koordinovat a řídit jednotlivé složky a pružně reagovat na vzniklé hrozby*“¹⁴.

Bezpečnostního systém ČR je charakterizován jako systém založený na principu „*zajištění bezpečnosti jednotlivce, ochrany jeho života, zdraví, svobody, lidské důstojnosti, a majetku*“¹⁵.

Účelem toho systému je zajištění bezpečnosti a funkčnosti procesů a nástrojů sloužících pro vytvoření bezpečnosti a ochrany obyvatelstva včetně státních institucí. Bezpečnostní systém lze tedy chápat jako nástroj umožňující budovat odolnost společnosti vůči bezpečnostním hrozbám a zejména pak vůči těm hrozbám, jež mají potenciál překvapení.

Nástroje bezpečnostního systému musí umožňovat rychlou reakci na měnící se podmínky v bezpečnostním prostředí a vznikající nové hrozby. Z tohoto důvodu je

¹² Kolektiv autorů pod vedením Ministerstva zahraničních věcí. *Bezpečnostní strategie České republiky 2015*. Ministerstvo zahraničních věcí České republik, Praha. [online], s. 21. Copyright © [cit. 2022-11-18]. Dostupné z: <https://1url.cz/Ft2Hp>

¹³ Viz ref. 12, s. 21.

¹⁴ Viz ref. 12, s. 21.

¹⁵ Viz ref. 12, s. 21.

bezpečnostní systém ČR chápat jako otevřený komplexní, hierarchicky uspořádaný systém, který je propojením roviny politické (vnitřní a zahraniční), vojenské, vnitřní bezpečnosti a ochrany obyvatel, hospodářské, finanční, legislativní, právní a sociální¹⁶.

4.2 Bezpečností prostředí a diverzita překvapení

Globální bezpečnostní prostředí, zásadním způsobem determinuje rámec pro vznik překvapení. Současné bezpečnostní prostředí je nutné chápat jako „...vnější prostor realizace národních zájmů státu a místo, kde dochází k jejich střetávání se zájmy jiných aktérů¹⁷“. Procesy probíhající v rámci globálního světového dění jsou charakteristické svojí dynamikou a nestabilitou, obtížnou předvídatelností, komplexností a intenzivní provázaností jevů a trendů, které se v něm vyskytují¹⁸.

Současné bezpečnostní prostředí a konflikty posledních let včetně aktuální války na Ukrajině prokazatelně demonstrují posuny v jednotlivých civilizačních oblastech se snahou dosažení multipolarity. Nárůst technologických potenciálů jednotlivých zemí lze zatím jen těžko předvídat¹⁹. Technologický potenciál umožňuje novou kvalitu a efektivitu v rámci použití ozbrojených sil a současně umožňuje využití převahy i v rámci ekonomického, surovinového, kosmického a politického soupeření, které může vést až k překvapení fundamentálního charakteru.

Další nástroje pro vytvoření překvapení mohou být spatřeny v rámci snah o vytváření dezinformací, polarizaci společnosti s vyvoláním nacionalistických reakcí a antiglobalizačních nálad. Takové prostředí potenciál vytvářet vhodné podmínky pro vznik a realizaci záměrně vyvolaných překvapení. Taktéž dopady změny klimatu, které jsou evidentnější než kdykoli předtím²⁰ a jejich důsledky jsou vhodným prostorem pro vyvolání ekonomického, sociálního a společenského napětí, jako prostoru pro vznik záměrného překvapení.

Svět je stále více propojený a rychlost těchto propojení se neustále zvyšuje, a tím pádem i vzdálenost zmenšuje. Takové změny v konečném důsledku umožňují i vyšší rychlost vyvolaného překvapení a větší rozsah jeho dopadů. Významnou měrou k tomu přispívají komunikační technologie, které umožňují stále větší a rozsáhlejší propojení než kdy předtím, ale současně s tím i rychlost jeho realizace a další prostor umožňující překvapení. Překvapení uplatněné v jednom regionu světa mohou sekundárně významně

¹⁶ Kolektiv autorů pod vedením Ministerstva zahraničních věcí. *Bezpečnostní strategie České republiky 2015*. Ministerstvo zahraničních věcí České republik, Praha. [online], s. 23. Copyright © [cit. 2022-11-18]. Dostupné z: <https://1url.cz/Ft2Hp>

¹⁷ FRANK, Libor a Richard STOJAR. *Charakteristiky a trendy vývoje bezpečnostního prostředí: Implikace pro ozbrojené síly*. 2016, s. 2. c. Dostupné z: <https://1url.cz/2r3Di>

¹⁸ FRANK, Libor a Richard STOJAR. *Charakteristiky a trendy vývoje bezpečnostního prostředí: Implikace pro ozbrojené síly*. 2016, s. 2. c. Dostupné z: <https://1url.cz/2r3Di>

¹⁹ Viz ref. 16, s. 5.

²⁰ NATO, 2018. *Framework for Future Alliance Operations*. [online]. [cit. 2022-07-19]. Dostupné z: <https://1url.cz/1r3Db>

ovlivnit státní, ekonomické, ekologické, environmentální a další oblasti života společnosti ve zbytku světa.

Ve vztahu k bezpečnostnímu prostředí České republiky a zabezpečení její obrany lze předpokládat, že se „...bude vyznačovat převážně nevojenskými, zpravidla asymetrickými hrozbami a prolínáním vnitřní a vnější bezpečnosti

Diverzita nových technologií zejména v oblasti energetických zdrojů, komunikačních a informačních technologiích, nových materiálů s novými vlastnostmi a kosmických technologií se stejnou měrou nárůstu nových poznatku umožňuje rozšíření spektra záměrného překvapení.

Aktuálně bezpečnostní prostředí ČR prochází dynamickými změnami, kdy je vystaveno zásadním bezpečnostním výzvám a hrozbám vycházejícím z mocenského postoje Ruské federace. Bezpečnostní hrozby, jejich zdroje a nositelé mají jak státní, tak i nestátní a nadnárodní charakter. Vzhledem ke zhoršující se bezpečnosti a stabilitě, nelze již dnes explicitně vyloučit vznik fenoménu překvapení cíleného do euroatlantického prostoru.

4.3 Obrana státu – záležitostí všech složek veřejné správy

Obrana ČR je záležitostí všech složek státní správy, územní samosprávy, právnických osob i občanů. Zákonem je vymezena jako „...souhrn opatření k zajištění svrchovanosti, územní celistvosti, principů demokracie a právního státu, ochrany života obyvatel a jejich majetku před vnějším napadením²¹“.

Hlavním institucionálním nástrojem ČR k zajišťování vnější bezpečnosti jsou Ozbrojené síly ČR. Úkolem Ozbrojených sil ČR je připravovat se k obraně ČR a bránit ji proti vnějšímu napadení a plnit spojenecké závazky v souladu se zákonem²². Obranná strategie ČR jako základní funkce systému obrany státu, uvádí přípravu, řízení, koordinaci a zabezpečování činnosti příslušných orgánů, sil a prostředků při zajišťování obrany ČR, včetně identifikace a predikce vývoje hrozeb a jejich vyhodnocení²³.

Z uvedených ustanovení a úkolů lze tedy konstatovat, že ozbrojené síly se připravují na konflikt v podobě klasické konvenční operace a současně i na možnost existence výrazné asymetrie a neregulérnosti v působení nepřítele, včetně vzniku strategického překvapení.

Plánování obrany státu je vymezeno zákonem č. 222/1999 Sb., kde je definováno jako „... soubor plánovaných opatření, vzájemně se ovlivňujících, k zajištění svrchovanosti, územní celistvosti, principů demokracie a právního státu, ochrany života obyvatel a jejich

²¹ Podle §2, zákona č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky. In: Zákony pro lidi.cz [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 18. 11. 2022]. Dostupné z: <https://1url.cz/ir3hM>

²² Podle §9 a 10, zákona č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky. In: Zákony pro lidi.cz [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 18. 11. 2022]. Dostupné z: <https://1url.cz/1tFB2>

²³ Ministerstvo obrany České republiky - VHÚ Praha. *Obranná strategie České republiky: The defence strategy of the Czech Republic*. Praha 2017, s. 7. [online]. [cit. 2022-11-18] ISBN 978-80-7278-702-9. Dostupné z: <https://1url.cz/qrTEq>

majetku před vnějším napadením a ke splnění všech požadavků na zajišťování obrany státu... Plány obrany státu tvoří obranné plánování, plánování operací, mobilizační plánování a plánování připravenosti obranného systému státu“²⁴.

K zajištění obrany státu a realizaci plánu obrany státu slouží proces obranného plánování. Obranné plánování je jeden ze základních nástrojů strategického řízení obrany státu. Z hlediska komplexnosti obranného systému státu je nutné chápat překvapení jako aspekt, který může působit na celý systém nebo na vybrané prvky tohoto systému. Při takovém působení může logicky vznikat synergický efekt s fatálními dopady na zabezpečení obrany státu.

5 FUNDAMENTÁLNÍ ASPEKTY PŘEKVAPENÍ A VEDENÍ VÁLKY

Pro objasnění fundamentálních aspektů překvapení a jeho dopadů na obranu státu je nutné, podrobit zkoumání tohoto jevu tam, kde byl nejčastěji v historii uplatňován, tedy ve vojenském umění a válčení. Pochopení principu překvapení uplatňovaného ve vojenském umění a jeho současné zakotvení ve strategických a doktrínálních dokumentech umožní vytvoření základní představy o významu a rozsahu tohoto fenoménu v podmínkách civilizace 21. století.

5.1 Válka a principy války

K objasnění principů války je nejprve nutné podrobit zkoumání charakter a definici pojmů „válka“ a „principy války“. Význam a definice těchto pojmů se v jednotlivých historických obdobích měnily a nabývaly různých obsahů. Pochopení pojmu války ve vztahu k principům války, a zejména k principu překvapení, je možné dosáhnout analýzou nejznámější teorie války. Nejcitovanější definice války pochází z pera pruského generála Carla von Clausewitze. Ten definuje válku tak že, „...válka není pouze politický akt, nýbrž opravdový nástroj politiky, pokračování politických styků a jejich provádění jinými prostředky... politický záměr je účelem, válka je prostředkem, a prostředek si nikdy nelze odmyslit od účelu“²⁵.

Jako další definici v pojetí současných autorů lze použít definici Krejčího²⁶, který ve své knize „Válka“ říká, že „...válka je dlouhodobým organizovaným fyzickým násilím mezi ozbrojeným skupinami, jehož cílem je buď úplná likvidace protivníka, nebo podlomení

²⁴ Podle §2, odst. 8, zákona č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky. In: Zákony pro lidi.cz [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 18. 11. 2022]. Dostupné z: <https://1url.cz/ir3hM>

²⁵ CLAUSEWITZ, Carl von. O válce. Praha: Academia, 2008. Europa (Academia), s. 36. ISBN ISBN978-80-200-1598-3.

²⁶ KREJČÍ, Oskar. *Válka*. Třetí, aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Professional Publishing, 2022. ISBN 978-80-88260-61-5.

jeho vůle obhajovat své původní zájmy“ nebo taky že „...válka je úsilím armád zničit, unavit či odzbrojit konkurenta, aby tak byla získána výhoda vyrůstající z faktu, že protivník nemůže použít sílu²⁷“. Vítězství tedy nemusí mít podobu přímé vojenské porážky protivníka.

S využitím definice války, kdy jedna skupina získá výhodu nad druhou skupinou, lze vidět podobnost s charakteristikou překvapení, které je zpravidla chápáno jako náhlá překvapivá změna vyvolaná záměrnou činností člověka k dosažení výhody.

Principy války byly rozvíjeny v průběhu staletí a odrážely způsob, jakým byly plánovány a vedeny války a vojenská tažení, od dávné historie, až po současnou dobu. Mnoho významných osobností (Jomini, Clausewitz, Foche, Fuller a další), ale i samotná institucionalizace těchto principů v rámci doktrín jednotlivých armád, přispěli k jejich pojmenování a rozvíjení. Počet principů, jejich obsah, formulace a význam se liší podle podmínek, zkušeností, akcentu a strategických zájmů konkrétní země.

Pro výčet principů je vhodné zmínit, jak je pojímá AČR ve své doktríně²⁸. Principy označuje jako soubor hlavních zásad a pravidel, které řídí studium, přípravu a vedení válek, tažení a operací. Uvádí tento soubor principů:

Jednota úsilí	Iniciativa
Soustředění sil	Útočný duch
Ekonomie úsilí	Překvapení
Svoboda činnosti	Bezpečnost
Stanovení cílů	Jednoduchost
Flexibilita	Udržování morálky

Alianční pohled na principy války poskytuje AJP-3 Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations (21), která pojímá tyto principy jako principy spojeneckých operací, které byly klíčem k úspěchu v minulých konfliktech. Do souboru těchto principů, řadí stejné principy jako Doktrína Armády České republiky.

V průběhu vývoje válečného umění a jeho principů se měnila nejen skladba jednotlivých principů vedení války a válečného umění, ale i význam a způsob jejich chápání a uplatňování. Co však zůstává neměnné, je účel principů, tj. popis základního pojetí úspěšného použití vojenských sil.

5.2 Princip překvapení ve válečném umění

Chápání a uplatňování principu překvapení ve válečném umění má mnoho podob a rozdílů daných historickým vývojem, tradicí a způsobem, jakým byly plánovány a vedeny války a vojenská tažení.

²⁷ Viz ref. 26, s. 31.

²⁸ Doktrína Armády České republiky. 4. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2019.

Clausewitz chápal princip překvapení ve válce jako snahu o získání relativní převahy. „Překvapení se tedy stává prostředkem převahy, ale mimo to je nutno na ně pohlížet i jako na samostatný princip, totiž vzhledem k jeho psychologickému působení. Kde se podaří vysokou měrou, tam mu kráčí v patách zmatek, zlomená odvaha u protivníka, a máme dosti velkých i malých příkladů o tom, jak tyto následky znásobují úspěch²⁹. Zde je nutné zdůraznit, že již Clausewitz chápal pojem překvapení ne pouze v intenzivním smyslu slova, ale zejména v jeho extenzivním významu, kdy říká „...nejde tu tedy o překvapení ve vlastním smyslu, které patří k útoku, nýbrž o snahu překvapit protivníka vůbec svými opatřeními... to je zrovna tak možné při obraně... překvapení je bez výjimky podkladem všech akcí... začíná již u vlastností vojska, vojevůdce ba i vlády v zemi³⁰“. Významné je, že překvapení nechápal pouze ve vztahu k vojsku, ale ve vztahu k nadřazeným celkům tedy státu, ale současně uvádí, že překvapení je nutné dosáhnout na rozhodujícím místě. Místem nechápe oblast vymezenou prostorem nebo geografii, ale obecně oblast se zásadním významem.

V další stati uvádí, jak lze dosáhnout překvapení. Jako nástroj překvapení uvádí použití lsti. Ve vztahu překvapení a lsti uvádí: „...každé překvapení se zakládá na určitém, byť i sebemenším stupni lsti“; a dále to pak rozvádí, kdy konstatuje „...podobné věci, kterých se užívá ve válce, jako plány a rozkazy vydané jen naoko, klamné zprávy, záměrně vyzrazené nepříteli atd., mají pro strategickou oblast obvykle tak slabý účinek, že se jich dá použít jen při jednotlivých příležitostech, které se samy nabízejí“³¹.

Spišák ve svých učebních textech k principu překvapení přistupuje jako „... udeř na nepřítele v čase, místě nebo způsobem, na který není připraven“. Překvapení může být dosaženo: „... napadením nepřítele v takovém čase a místě, kde pocit bezpečnosti je vysoký, ale povědomí o oponentovi je nízké“ ale také: „... někdy není nezbytné, aby nepřítel byl na vzniklou situaci zcela nepřipraven, je pouze nutné, aby si ji uvědomil pozdě a nemohl účinně reagovat“³².

Autoři se shodují na extenzivním významu překvapení, které není pouze ve vztahu k armádě a vedení bojové činnosti nýbrž na nejvyšší úrovni strategie, tj. státu a jeho vlády.

²⁹ CLAUSEWITZ, Carl von. O válce. Praha: Academia, 2008. Europa (Academia), s. 154-155. ISBN ISBN978-80-200-1598-3.

³⁰ CLAUSEWITZ, Carl von. O válce. Praha: Academia, 2008. Europa (Academia), s. 154-155. ISBN ISBN978-80-200-1598-3.

³¹ Viz ref. 30, s. 154-155.

³² SPIŠÁK, Ján. Principy vojenského umění v teorii a praxi: studijní text. Brno: Univerzita obrany, 2016, s 66-67. ISBN 978-80-7231-388-4.

5.3 Překvapení a jeho zakotvení ve strategických a doktrínálních dokumentech

Strategické dokumenty, doktríny, vojenské polní řády a předpisy různých států a jejich armád doporučují nebo přímo ukládají velitelům všech stupňů používat překvapení ve všech druzích boje. Proto je nutné popsat, jak je problematika překvapení ukotvena, pojata či rozpracována v klíčových národních strategických dokumentech a vybraných národních a aliančních doktrínách.

Jak již bylo zmíněno dříve, formulace principů války a chápání principu překvapení se ve strategických dokumentech a vojenských doktrínách jednotlivých států mírně liší. Obecně však lze v jednotlivých pojetích najít podobnost a společný základ, který byl do značné míry popsán prací Clausewitze v jeho díle *O válce*.

Za relevantní české strategické dokumenty, které se zabývají problematikou obrany, války, případně principy, lze v tomto směru považovat zejména Bílou knihu o obraně (2011), Obrannou strategii České republiky (2017), Dlouhodobý výhled pro obranu 2035 (2019) a Konceptci výstavby Armády České republiky 2030 (2019)³³.

Bílá kniha o obraně ani Dlouhodobý výhled pro obranu 2035 se ve svém textu o překvapení nezmiňují.

Obranná strategie České republiky se ve svém textu zmiňuje překvapení v podobě ...“ *výskytu náhlých a překvapivých událostí – strategických šoků*, a to i v rámci euroatlantického prostoru nebo na jeho periferii, jež mohou přerůst do podoby vážné krize či konfliktu“³⁴.

Koncepce výstavby Armády České republiky 2030 ve svém textu zmiňuje překvapení ve stati *Záměr použití AČR v kontextu požadovaných schopností*. Text uvádí, že „...*požadované schopnosti směřují zejména k zabezpečení obrany, suverenity, územní celistvosti, bezpečnosti a stability ČR, včetně zabezpečení spojeneckých závazků ve společném operačním prostoru podle čl. 5 Severoatlantické smlouvy i mimo něj, a taktéž k plnění opatření proti překvapení a pro odstrašení protivníka*“³⁵. Jaká konkrétní opatření proti překvapení realizovat, ve svém textu dále již nezmiňuje.

Alianční chápání překvapení je uvedeno v AJP-3 *Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*³⁶. Doktrína definuje překvapení jako „... *zasáhnout protivníka v čase, místě nebo způsobem na který není připraven. Překvapení je důsledkem zmatku vyvolaného záměrně nebo náhodně. Překvapení je dočasné a úspěšné překvapení bude vyžadovat jeho využití k zabránění protivníkovi v zotavení. Překvapení je postaveno na rychlosti, utajení*

³³ Studie a text tohoto článku vznikly před aktualizací národních strategických dokumentů.

³⁴ Ministerstvo obrany České republiky - VHU Praha. *Obranná strategie České republiky: The defence strategy of the Czech Republic*. Praha 2017, s. 6. [online]. [cit. 2022-11-18] ISBN 978-80-7278-702-9. Dostupné z: <https://1url.cz/qrTEq>

³⁵ Koncepce výstavby Armády České republiky 2030. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – VHU Praha, 2019, s.9. ISBN 978-80-7278-789-0.

³⁶ NATO. *Allied Joint Publication (AJP)-3: Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*. NATO Standardization Office, 2019. [online]. [cit. 2022-11-18]. Dostupné z: <https://1url.cz/7r3D6>

a podvodu. V případě úspěchu překvapení může dojít k dosažení výsledků neúměrných vynaloženému úsilí³⁷.

Národní chápání překvapení poskytuje Doktrína Armády České republiky, která, ve svém textu věnuje překvapení největší prostor. V podkapitole 3.2.2. Principy operací je princip překvapení pro potřeby AČR definován jako ...“ útočit na nepřítele v čase nebo v místě takovým způsobem, na který není připraven. Tato činnost může vést k dosažení výsledků, které jsou v relativním nepoměru k vynaloženému úsilí“³⁸.

ZÁVĚR

Strategické překvapení a jeho možné implikace pro obranu státu, v současných podmínkách a společenských systémech daných úrovní vyspělosti celé lidské civilizace, nabývá nových a rozsáhlých souvislostí a vazeb. Na základě popsaného charakteru soudobé civilizace a jejich civilizačních okruhů, charakteru civilizace třetí vlny, současného bezpečnostního prostředí a podmínek zabezpečení obrany státu bylo zjištěno, že zásadní změnou uplatnění principu překvapení je posun uplatnění fenoménu překvapení z oblasti ryze vojenské do oblasti zabezpečení bezpečnosti, stability a obrany státu. Toto zjištění dává odpověď na první výzkumnou otázku: „Překvapení je v podmínkách 21. století fenoménem celospolečenským“.

Bezpečnostní hrozby a jejich zdroje determinované společenskými podmínkami, bezpečnostními systémy, úrovní zabezpečení obrany a dynamickými změnami civilizace 21. století umocňují potenciál i pravděpodobnost vzniku překvapení. Technologie jsou obrovským přínosem pro společnost, umožňují její sofistikovaný a zrychlený rozvoj, ale současně tuto společnost činí výrazným způsobem zranitelnější. Obrana státu tedy musí být realizována ve všech rovinách bezpečnostního systému. To je základním předpokladem pro dosažení komplexnosti a efektivity bezpečnostního systému státu a jeho obrany. Pochopení principu překvapení uplatňovaného ve vojenském umění a jeho současné zakotvení ve strategických a doktrinálních dokumentech umožňuje vytvoření základní představy o významu a rozsahu tohoto fenoménu v podmínkách civilizace 21. století. Ze získaných poznatků jednoznačně vyplývá, že uplatňování překvapení vychází z válečného umění v jednotlivých historických obdobích, ale současně překvapení není možné chápat pouze ve vztahu k vojenství a armádě. Toto zjištění dává odpověď na druhou výzkumnou otázku: „Současné bezpečnostní prostředí rozšiřuje spektrum oblastí překvapení s dopady do zabezpečení obrany státu“.

Na základě syntézy získaných poznatků lze formulovat závěr, že předcházení a budování opatření ke snížení dopadů překvapení nebo k předvídání možnosti překvapení nemůže být jen otázkou vojenských schopností, ale strategickým zájmem a úkolem státu“.

³⁷ Vlastní překlad.

³⁸ Doktrína Armády České republiky. 4. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2019, s. 23.

Autoři: *Ing. Radek Dubec, Ph.D.,* narozen 1966. V roce 1988 absolvoval Vysokou vojenskou školu pozemního vojska ve Vyškově. Je absolventem Velitelského praporečnického kurzu (Vojenská akademie Brno, 1997). V letech 1988 až 2004 vykonával velitelské a štábní funkce u vojenských útvarů a zařízení Armády České republiky. Byl účastníkem mise UNPROFOR. V roce 2011 dokončil doktorské studium ve studijním oboru vojenský management. V letech 2004–2016 působil u Ústavu operačně taktických studií, Ústavu strategických a obranných studií UO a Katedry celoživotního vzdělávání Univerzity obrany. Je autorem a spoluautorem několika monografií a odborných článků v domácích i zahraničních časopisech. Zabývá se zejména problematikou strategického řízení a obranného plánování. V současné době působí jako odborný asistent u Centra bezpečnostních a obranných studií Univerzity obrany.

Plukovník generálního štábu Roman Janda, narozen v roce 1975. Je absolventem Vojenské vysoké školy pozemního vojska ve Vyškově (2004). Působil na řadě štábních pozic v rámci pozemních sil. V letech 2008 a 2013 se zúčastnil mise KFOR a ISAF. Je absolventem Kurzu generálního štábu AČR, kde se věnoval problematice strategického překvapení. V současné době působí jako náčelník štábu brigády. Zabývá se problematikou operační přípravy na taktické úrovni velení a řízení.

Jak citovat: DUBEC, Radek a Roman JANDA. Strategické překvapení a dopady pro obranu státu. *Vojenské rozhledy*. 2023, 32 (4), 140-154. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

Recenzovaný článek

Operační prostředí a vybrané funkcionality zpravodajského zabezpečení v Armádě České republiky – příležitosti a výzvy

The Operating Environment and Selected Functionalities of Intelligence Support in the Czech Armed Forces - Opportunities and Challenges

Petr Hlavizna, Radovan Vašíček, Daniele Brugioni

Abstrakt: Článek představuje vybrané funkcionality zpravodajského zabezpečení v Armádě České republiky, které jsou řešeny v kontextu příležitostí a výzev budoucího operačního prostředí. Jeho cílem je v souběžné reflexi současných přístupů Severoatlantické aliance formulovat možnosti realizace zpravodajství, sledování, průzkumu a elektromagnetického boje v národních podmínkách. Vojenské praxi je prezentován směr, jímž lze reagovat na změny v povaze operačního prostředí, včetně změn ve fyzických i nefyzických doménách prostoru bojové činnosti, kterým se musí při zachování nezbytné interoperability přizpůsobit všechny složky moderních vojenských sil. Článek je reakcí na rozdílné a mnohdy ne zcela správné chápání řešené problematiky, se kterým se lze setkat dokonce i mezi specialisty. Shrnuje doposud platné poznatky a navrhuje, kam by se měly diskutované funkcionality ubírat.

Abstract: The article presents selected functionalities of intelligence support in the Czech Armed Forces, which are addressed in the context of opportunities and challenges of the future operating environment. Its aim is to formulate, in parallel reflection with the current approaches of the North Atlantic Treaty Organization, the possibilities of implementing intelligence, surveillance, reconnaissance and electromagnetic warfare in national conditions. Military practice is presented with a direction on how to respond to changes in the nature of the operational environment, including changes in the physical and non-physical domains of the battlespace to which all components of modern military forces must adapt while maintaining the necessary interoperability.

Klíčová slova: Elektromagnetický boj; operační prostředí; průzkum; zpravodajství; zpravodajství, sledování a průzkum.

Key words: Electromagnetic Warfare; Intelligence; Intelligence, Surveillance and Reconnaissance; Operating Environment; Reconnaissance.

ÚVOD

Porozumění operačnímu prostředí (operating environment – OE), Severoatlantickou aliancí (North Atlantic Treaty Organization – NATO) definovanému jako „*souhrn podmínek, okolností a vlivů, které ovlivňují použití schopností a působí na rozhodování velitele*“¹, je zásadním předpokladem pro úspěšné vedení bojové činnosti vojenských sil členských států Aliance v kterékoliv z dnes uznávaných operačních domén. Těmito doménami jsou z pohledu NATO vzduch, země, moře, kybernetický prostor a vesmír.² Získání včasných a věrohodných informací o charakteru těchto domén jsou stejně jako schopnost deskripce, analýzy a predikce trendů ovlivňujících jejich rozvoj nezbytnou, nikoliv však postačující, podmínkou k holistickému pochopení OE. Zkušenosti z posledních vojenských konfliktů ukazují, že znalost fungování vnitřních souvztažností mezi jednotlivými součástmi OE je při vedení vojenských operací a vojenských tažení kritická. Důvodem jsou složitost, variabilita i dynamika změn současného, ale i budoucího OE, způsobené zejména postupnými dopady nových přelomových technologií, transformací potenciálu i schopností jednotlivých aktérů záměrně i neúmyslně v něm působit, implementací jejich nových módů operandi, existencí nových, ale i perzistencí některých původních hrozeb apod. Všechny výše uvedené faktory budou zcela jistě v budoucím OE kontinuálně a velmi pravděpodobně mnohdy i současně přítomny, přičemž se stanou z důvodu své komplementarity nejenom zdrojem příležitostí, ale i výzvami pro všechny zúčastněné.

OE budoucnosti bude zcela bezpochyby spjata i s narůstajícími možnostmi získávání dat a informací, na jejichž základě a s jejichž využitím lze vytvářet pro činnost velitelů a štábů kriticky důležité zpravodajské informace. Situační povědomí udržované na nepřetržitě „*znalosti prvků v prostoru bojové činnosti*“³, která je pro velitele a jejich štáby potřebná k přijetí vojenských rozhodnutí dnes i v budoucnu, je založeno na datech, informacích a z nich vytvářených zpravodajských informacích. Jejich již dnes odhadovaný enormní nárůst povede s pravděpodobností hraničící téměř s jistotou ke vzniku výzev, s nimiž se budou potýkat všechny zpravodajské štáby. Velká data, jimiž se „*rozumí shromážděné datové sady, které jsou tak velké a složité, že ke zpracování vyžadují nové technologie, například umělou inteligenci*“⁴, tak budou pravděpodobně jen jedním z mnoha komplementárních apelů formulovaných vojáky v souvislosti s potřebami reakce na měnící se charakter budoucího OE. Pokud na ně nebudou ozbrojené síly připraveny včas a adekvátním způsobem reagovat, dojde u nich zcela jistě ke ztrátě schopnosti získání

1 *Record 874 - OE: NATO Term* [online]. NATO Standardization Office, 2023 [cit. 2023-07-16]. Dostupné z: <https://1url.cz/Rr3YN>.

2 NATO's approach to space. In: *NATO's ACT* [online]. Norfolk VA: NATO Allied Command Transformation, c2023 [cit. 2023-11-03]. Dostupné z: <https://1url.cz/7uest>.

3 AČR. *AAP-06, Slovník NATO s termíny a definicemi A/F/Č* verze, aktualizovaná exportem z NATOTerm k 31. 12. 2022. [online]. Praha: Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti, Odbor obranné standardizace, 2023 [cit. 2023-07-29], s. 279. Dostupné z: <https://1url.cz/ouQBW>.

4 Velká data (big data): definice, výhody a výzvy (infografika). *Evropský parlament* [online]. 2023, 2023 [cit. 2023-07-29]. Dostupné z: <https://1url.cz/8uQBQ>.

v taktice tolik důležitého momentu překvapení a tím i dost možná k podstatnému ovlivnění jejich celkové operační pohotovosti (operational readiness). „*Připravenost jednotky, sestavy, zbraňového systému nebo techniky/materiálu plnit bojové úkoly, úkoly nebo funkce, pro které jsou organizovány nebo určeny*“⁵, jak je operační pohotovost v NATO chápána, by tak mohly být při nedostatku vůle či ochoty reagovat na výzvy budoucího OE hypoteticky ovlivněny, či dokonce dočasně nebo trvale paralyzovány.

1 METODY A DATA

Navzdory skutečnosti, že tento článek lze v souladu s redakčním standardem řadit spíše mezi články přehledové, bylo ve spojitosti s jeho vytvořením řádně použito příslušných metod vědecké práce, jako je terénní šetření vedené prostřednictvím neformálních rozhovorů se specificky vybranými respondenty (odborníky na oblast zpravodajské podpory, průzkumu a sledování a elektromagnetického boje), brainstormingu a panelové diskuse. Výstupy terénního šetření posloužily autorům článku k formulaci podpůrného textu, který byl následně předložen panelu expertů k jeho validaci. Výsledný produkt autorů článku použili v roce 2022 jako neklasifikovaný vstup pro tvorbu vojenského předpisu Zprav-1-1, Zpravodajské zabezpečení v Armádě České republiky. Protože tento vojenský předpis je ve své finální podobě klasifikován jako dokument obsahující informace „pro služební potřebu“, není úmyslem autorů (a ani to není možné) z něj podobu finálního textu, včetně definic, citovat. Níže uvedený text tak poskytuje čtenáři možnost částečného seznámení se s východiskem pro tvorbu Zprav-1-1, přičemž byl ve vztahu k vybraným funkcionalitám zpravodajského zabezpečení v Armádě České republiky (ZZ AČR) doplněn o příležitosti a výzvy, reflektující proměnný charakter operačního prostředí.

2 DŮLEŽITOST RELEVANTNÍHO A KOMPLEXNÍHO HODNOCENÍ OPERAČNÍHO PROSTŘEDÍ

Důležitost OE je dána vlastní závislostí každého z aktérů na jeho existenci. Pro jakékoliv vojenské síly představuje porozumění OE pochopit, jak může být toto prostředí využito ve prospěch vlastní vojenské operace a zároveň použito k cílenému působení na ostatní aktéry. Budoucí vojenské operace NATO, ať už se bude jednat o tzv. multidoménové operace (multi-domain operations) či nikoliv, budou v kontextu budoucího bojiště vedeny paralelně ve fyzických (námořní prostor; pozemní prostor; vzdušný a kosmický prostor) i nefyzických (informační prostředí; elektromagnetické spektrum; kybernetický

⁵ AČR. AAP-06, *Slovník NATO s termíny a definicemi A/F/Č verze*, aktualizovaná exportem z NATOTerm k 31. 12. 2022. [online]. Praha: Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti, Odbor obranné standardizace, 2023 [cit. 2023-07-29], s. 223. Dostupné z: <https://1url.cz/ouQBW>.

prostor; čas) doménách prostoru bojové činnosti (battlespace) ⁶. Velké množství aktérů, kteří budou záměrně nebo neúmyslně schopni přímo či nepřímo ovlivňovat výsledný charakter budoucího OE bude nepřetržitě zdrojem tlaku vyvíjeného na všechny zpravodajské štáby NATO, Českou republiku (ČR), resp. Armádu České republiky (AČR) nevyjímaje. Enormní množství dat a informací, které budou muset být v souvislosti s činností těchto aktérů shromažďovány, tříděny, analyzovány, hodnoceny i interpretovány, bude vyžadovat v porovnání se současností mnohem rychlejší procesy, jež v rámci poskytované zpravodajské podpory dokážou zpracovat objemově velká data. Tento trend ale zcela určitě nebude v souvislosti s poskytovanou zpravodajskou podporou jediným.

Aby bylo možné objektivně zhodnotit silné a slabé stránky vojenských úkolových uskupení (ÚU) či vojenských jednotek, nalézt příležitosti pro jejich efektivní použití a specifikovat hrozby, na něž budou muset v konkrétním typu vojenské operace umět jejich velitelé adekvátně reagovat, je nezbytné, aby došlo ke komplexnímu pochopení charakteru OE včetně specifik prostorů bojové činnosti, které jsou jeho součástí. Zkušenosti získané vedením různých typů vojenských operací v posledních desetiletích vedly vojenské štáby k nutnosti získat schopnost nejenom holisticky porozumět OE na operační úrovni velení, ale i umět znalosti o jeho jednotlivých relevantních součástech adekvátně přenést do podmínek úrovně taktické. Osvojení si tohoto přístupu využívajícího informace o OE pro potřeby taktických velitelů ale nenahrazuje požadovanou schopnost porozumět bojišti, resp. konkrétnímu prostoru bojové činnosti, ve kterém je pak fyzicky taktickými veliteli vedena bojová činnost. Pro zpravodajské štáby je tedy při vedení vojenské operace nezbytné budovat si a udržovat kontinuální povědomí o obou z nich, tj. jak o OE, tak i o prostoru bojové činnosti.

Přestože lze k jednotlivým součástem OE přistupovat odděleně, je z pohledu dnes prosazovaného multidoménového přístupu k vedení vojenských operací bezpodmínečně nutné, aby tyto součásti byly vnímány vzhledem k potřebám vytvoření tzv. synergického efektu. Jedině s jeho pomocí totiž mohou vojenské síly při vedení bojové činnosti dosáhnout potřebné převahy jak v místě, tak i čase a tím si mohou vytvořit vhodné podmínky ke splnění vlastního konečného cíle vojenské operace. V této souvislosti je nutné zdůraznit, že vojenské síly, chtějí-li být v plánování a vedení bojové činnosti úspěšné, nesmějí opomenout jakoukoliv součást OE. Nesprávnost v praxi mnohdy na taktické úrovni viděného, tj. spojování chápání OE pouze s doménami, ve kterých mají jednotlivé ozbrojené síly své druhy vojenských sil, je neoddiskutovatelná. Jako příklad lze uvést vnitrozemské státy, které i když nemají námořnictvo, nejsou automaticky chráněny před potenciálními hrozbami, které mohou přijít z námořní domény. I pro ně je tedy nutné se OE zabývat holisticky, v kontextu všech jeho součástí.

⁶ NATO. *AJP-3, Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations* [online]. Ed. C, ver.1. Brussels: NATO Standardization Office, 2019 [cit. 2019-05-05], s. C-2–C-3. Dostupné z: <https://1url.cz/erLtl>.

3 ZPRAVODAJSKÉ ZABEZPEČENÍ V ARMÁDĚ ČESKÉ REPUBLIKY A JEHO SOUVZTAŽNOST S OPERAČNÍM PROSTŘEDÍM

S možnými konsekvencemi budoucího OE musí počítat i AČR, zejména pak zpravodajské štáby jednotlivých úrovní a stupňů velení a řízení (command and control – C2). Výzvám i příležitostem budoucího OE tak musí být tyto štáby připraveny čelit celou šíří ZZ AČR⁷, tj. v dnes zde integrovaných oblastech zpravodajství, průzkumu, elektromagnetického boje, geografického a hydrometeorologického zabezpečení.⁸ S důsledným respektováním pravidel ochrany utajovaných informací je ale v současnosti žádoucí, aby diskuse k příležitostem a výzvám budoucího OE projektovaným do jednotlivých součástí ZZ AČR byla zahájena i napříč širší odbornou veřejností a nebyla vedena jen mezi odborníky ZZ AČR. K jednotlivým součástem ZZ AČR by se totiž neměli vyjadřovat výhradně ti, jimiž je tato zpravodajská podpora poskytována, ale také ti, pro něž je tato část bojové podpory určena. Na ZZ AČR by mělo být tedy v této souvislosti nahlíženo jako na nástroj umožňující generování konkrétních dílčích schopností, které musejí cíleně podpořit velitele a štáby vojenských ÚÚ či jednotek. Praxe ukazuje, že je mnohdy v této souvislosti lépe hovořit o funkcionalitách, protože tyto mají schopnost sloučit některé dílčí schopnosti ZZ AČR do funkčních celků, jež plní v oblastech poskytované bojové podpory specifické role.

Současné poznatky z dnes tolik diskutovaného konfliktu na Ukrajině ukazují, že lze velmi pravděpodobně některé procesy i přístupy v poskytování zpravodajské podpory bojovým jednotkám zefektivnit a optimalizovat. Je ale velmi žádoucí, aby tyto kroky byly provedeny až po důkladné analýze všech konsekvencí, přičemž musí být nejenom reflektovány zkušenosti z tohoto konfliktu, ale i důsledně respektovány závazky členských států NATO vzhledem k podílu na kolektivní obraně a také kontext vlastního (národního) přístupu k vedení bojové činnosti. V této souvislosti nesmí být opomenuta zejména otázka interoperability, jejíž přesah je mezi vojenskými silami členských států NATO nutno zachovat jak v rovině doktrinální, tak i operační, taktické, technické apod.

K celkovému posouzení reálných schopností vojenských jednotek a ÚÚ je vždy nutno přistupovat objektivně. Jejich bojová síla je dána nejenom vlastními bojovými možnostmi tvořenými vzájemně provázanou „fyzickou, morální a konceptuální složkou“⁹, ale také společnými funkcemi, které umožňují vizualizovat, synchronizovat, integrovat a řídit společné vojenské operace. Tyto společné funkce zahrnující „C2, zpravodajství, manévr, palbu, informace, civilně-vojenskou spolupráci, udržitelnost a ochranu sil“¹⁰ pak zásadním způsobem ovlivňují celkovou generovanou bojovou sílu. Přestože ani ta ještě

⁷ ŘÍHA Josef. Conceptualizace zpravodajské terminologie. Vojenské rozhledy. 2020, 29 (2), 020-036. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Dostupné z: <https://1url.cz/huQaL>.

⁸ *Koncepce výstavby Armády České republiky 2030*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – VHÚ Praha, 2019. ISBN 978-80-7278-789-0, s. 21. Dostupné také z: <https://1url.cz/1ruW1>.

⁹ NATO. *AJP-3.2, Allied Joint Doctrine for Land Operations* [online]. Brussels: NATO Standardization Office, 2022 [cit. 2022-05-03], s. 17. Dostupné z: <https://1url.cz/lrPRk>.

¹⁰ *Ibid.*, s. 48–49.

neposkytuje definitivní záruku vítězství a úspěchu v dosažení stanoveného konečného stavu jakékoliv vojenské operace, měly by být všechny tyto společné funkce podpořeny jednotlivými dílčími schopnostmi. Při řešení OE budoucnosti ve vztahu k AČR a zpravodajské podpoře realizované prostřednictvím ZZ AČR je vhodné zvolit přístup odkazující na již zmíněné funkcionality. Protože se jedná o velmi komplexní a obsáhlou problematiku, je níže uvedený text věnován pouze vybraným funkcionalitám ZZ AČR, tzn. zpravodajství; průzkum; zpravodajství, sledování a průzkum; elektromagnetický boj.

4 FUNKCIONALITY ZPRAVODAJSKÉHO ZABEZPEČENÍ V ARMÁDĚ ČESKÉ REPUBLIKY A JEJICH HLAVNÍ ÚKOLY

Náhled na vybrané funkcionality ZZ AČR uvedený v oddílech kapitoly 4 byl zpracován převážně na základě analýzy odborné domácí i zahraniční literatury, včetně vojenských publikací a předpisů AČR a NATO. Jeho účelem bylo stručně a zřetelně formulovat skutečnosti týkající se některých funkcionalit ZZ AČR, které, jak ukazují poznatky akademických pracovníků (AP) Katedry zpravodajského zabezpečení (K-111) Univerzity obrany, nejsou vždy chápány jednotně ani mezi odbornou komunitou ZZ AČR, natož pak mezi ostatními vojáky. Výše uvedené tvrzení je podloženo dlouhodobou výzkumnou činností vedenou AP K-111 v oblasti vojenských předpisů a vojenských doktrín zaměřených na zpravodajství, průzkum a sledování, elektromagnetický boj, elektromagnetické operace a kybernetické a elektromagnetické aktivity. Stejně tak se opírá o výsledky řady kvalitativních rozhovorů vedených metodami rozhovorů pomocí návodů a neformálních rozhovorů s příslušníky AČR nejen v rámci kurzů, konferencí a workshopů pravidelně pořádaných K-111, ale i v rámci účasti na národních a mezinárodních cvičeních od roku 2018 (Screeener 2018, Unified Vision 2018, Unified Vision 2020, Ghost Hunters 2022).

4.1 ZPRAVODAJSTVÍ

Zpravodajství je záměrná a systematická činnost zpravodajských štábů AČR, zaměřená na tvorbu zpravodajských informací (základních (tj. referenčních) i aktuálních). Ty jsou primárně vytvářeny jako všezdrojový nebo vícezdrojový zpravodajský produkt, využitelný pro podporu velitelů a štábů AČR všech úrovní C2 a jim podřízených jednotek. Tvorba těchto zpravodajských produktů je založena na realizaci zpravodajského cyklu, který je ve svých fázích řízení a shromažďování provázán s průzkumnými orgány, senzory či procesem zpravodajství, sledování a průzkumu (intelligence, surveillance, reconnaissance – ISR). Jejich úkolem je shromažďovat data a informace od jednotlivých zdrojů a tyto předávat zpravodajskému štábu ke zpracování. Z hlediska podpory plánování, přípravy, provedení a kontinuálního hodnocení vojenské operace je pak zpravodajský cyklus vždy funkčně provázán s operačním cyklem součásti, v jejíž organizační struktuře se zpravodajský štáb odpovědný za kontinuální realizaci jednotlivých fází tohoto zpravodajského cyklu nachází. Návaznost a podpora ostatních funkčních procesů a vojenských

aktivit (např. targeting / získávání cílů, podpora informačních operací, včasná výstraha, hodnocení situace, zpravodajský odhad, zajištění kontinuálního povědomí o situaci, vyhodnocování ztrát způsobených bojem atd.) je potom závislá na konkrétní situaci a úkolu, který je zpravodajským štábem plněn.

4.2 PRŮZKUM

Průzkum je bojový úkol, prováděný v podmínkách AČR průzkumnými orgány nebo jednotkami jednotlivých druhů vojenských sil v rozdílných prostředích, na různých úrovních velení, se zapojením jednotlivých sil a jejich prostředků a způsobem, specifickým pro zjišťování charakteristik objektů zájmu. Při vedení průzkumu je využíváno široké spektrum technických prostředků a technologií. Průzkumná činnost je realizována nejenom vizuálním pozorováním, ale i jinými metodami zjišťování dat a informací o cílech, silách a prostředcích nepřítele a jeho činnostech, přičemž jsou rovněž shromažďována data a informace, které se týkají meteorologických, hydrologických, geografických nebo civilních charakteristik určitého prostoru. Průzkumná činnost je realizována v souladu s požadavky zpravodajského štábu, reagujícího na informační požadavky velitele.

4.3 ZPRAVODAJSTVÍ, SLEDOVÁNÍ A PRŮZKUM

ISR je zpravodajským štábem řízená činnost, která je samostatně realizovaná silami a prostředky ISR, plněním jednotlivých úkolů v rámci jednotlivých kroků procesu ISR. Zpravodajský štáb ve vazbě k silám a prostředkům ISR zajišťuje tzv. ISR synchronizaci a ISR integraci. Úkolem ISR synchronizace je sladit požadavky velitele na informace (jak z pohledu zpravodajství, tak i vševojskového použití) s reálnými schopnostmi ISR. Tyto schopnosti musejí být ve prospěch velitele vyplánovány tak, aby výstupy ISR byly zpravodajské či operační části štábu předkládány včas a v požadované formě, přičemž by nemělo docházet k redundantnímu či jinak neefektivnímu vyčleňování sil a prostředků ISR. Úkolem ISR integrace je pak provázání činností sil a prostředků ISR s operačním plánem. Tyto činnosti souvisejí s realizací jednotlivých kroků ISR procesu, přičemž v případě ISR integrace jde konkrétně o naplnění kroku shromažďování procesu ISR. Hlavním úkolem ISR je na základě požadavků na informace zabezpečit nepřetržitě poskytování dat, informací a jednozdrojových aktuálních zpravodajských informací pro použití ve zpravodajství či přímou vševojskovou podporu vedené vojenské operace. V podmínkách AČR jsou rovněž zpravodajskému štábu velitele poskytovány mezi výstupy ISR i vícezdrojové aktuální zpravodajské informace a základní (referenční) zpravodajské informace. Tyto schopnosti jsou zajištěny rozšířenými analytickými schopnostmi jednotky ISR AČR, které jsou v praxi získané vytvořením unikátní vnitřní organizační struktury jednotky ISR nebo prostřednictvím její tzv. vzdálené podpory (reach back).

4.4 ELEKTROMAGNETICKÝ BOJ

Elektromagnetický boj (electromagnetic warfare – EW) ¹¹ je možné chápat jako schopnost, založenou na kombinaci jeho činností nebo opatření defenzivního, ofenzivního a informačního charakteru. Pomocí činností a opatření EW mohou vojenské síly dosáhnout převahy v elektromagnetickém spektru (electromagnetic spectrum – EMS). EW je tedy cílenou vojenskou činností v EMS, s jejíž pomocí mohou vojenské síly podstatným způsobem ovlivnit jakoukoliv z operačních domén, ve které vedou svoji bojovou činnost. O EW je ale také možno hovořit jako o funkcionalitě, jejíž naplňování není z pohledu dnešního chápání vedení bojové činnosti pouze úkolem personálu EW. U činností, opatření a úkolů sil a prostředků EW je nutné zajistit nejenom efektivní řízení, vzájemnou koordinaci a řádnou synchronizaci s bojovými činnostmi podporovaných vojenských sil, ale i jejich nezbytnou dekonflikci s aktivitami všech ostatních součástí vlastních i spřátelených vojenských sil v EMS. Jen tak lze totiž dosáhnout v určitém místě a čase v EMS převahu nad nepřítelem. Přestože je EW z pohledu organizace C2 AČR v odborné gesci její zpravodajské součásti (Sekce zpravodajského zabezpečení AČR Ministerstva obrany), jeho úkoly, činnosti a opatření zůstávají stejné, jako je tomu v NATO, i když tam je odborná gesce přiřazena operační součásti. To ale neznamená, že výstupy EW nejsou v NATO pro podporu zpravodajství využívány, nebo že EW v AČR nemusí mít přímou vazbu na operační prvky štábu řídicí vojenské operace. Stejně tak to ale neznamená, že schopnost sil a prostředků EW informačně podporovat zpravodajství bude nadřazena jejich primárnímu předurčení, postavenému na schopnostech využití elektromagnetické energie k rozpoznávání bezprostředních hrozeb v elektromagnetickém prostředí (EME), k zabránění nebo omezení efektivního využití EMS nepřítelem a k zajištění jeho účinného využití vlastními prostředky.

5 SOUVZTAŽNOST VYBRANÝCH FUNKCIONALIT ZPRAVODAJSKÉHO ZABEZPEČENÍ V ARMÁDĚ ČESKÉ REPUBLIKY S OPERAČNÍM PROSTŘEDÍM

Náhledem na vybrané funkcionality ZZ AČR byl v kapitole 4 ukotven teoretický základ, s jehož využitím je v oddílech kapitoly 5 specifikována souvztažnost těchto funkcionalit s operačním prostředím. K jeho hodnocení bylo pro účely formulace přistoupeno z pohledu blízké budoucnosti, tzn. s reflexí aktuálních příležitostí a výzev, před kterými AČR i ostatní vojenské síly členských států NATO v současnosti stojí.

¹¹ AČR. AAP-06, *Slovník NATO s termíny a definicemi A/F/Č* verze, aktualizovaná exportem z NATOTerm k 31. 12. 2022. [online]. Praha: Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti, Odbor obranné standardizace, 2023 [cit. 2023-07-29], s. 112. Dostupné z: <https://1url.cz/ouQBW>.

5.1 ZPRAVODAJSTVÍ

Důležitým úkolem zpravodajství je přispívat k budování a udržování situačního povědomí jako kritického předpokladu efektivního C2. Vzhledem k rostoucímu trendu multiplikace hrozeb v OE lze očekávat, že budoucí vojenské operace multidoménového charakteru budou klást mnohem vyšší nároky jak na rychlost rozhodovacího procesu, tak i jeho adaptabilitu a flexibilitu. To bude mít za následek nejen nárůst počtu zpravodajských požadavků a žádostí o informace, ale i potřeb dostatečně rychle zajistit další zpravodajské produkty, adekvátně reagující na hrozby a činnosti všech relevantních aktérů vojenské operace v OE i napříč všemi fyzickými i nefyzickými doménami prostoru bojové činnosti. Včasné, přesné a srozumitelné zodpovězení zpravodajských požadavků a žádostí o informace pak bude společně s kontinuálním poskytováním validních zpravodajských odhadů kritickou schopností každého zpravodajského štábu. Aby zpravodajský personál dokázal efektivním způsobem podporovat vedení vlastní bojové činnosti v příslušné operační doméně, bude muset tuto schopnost nejen vybudovat, ale také dlouhodobě udržet napříč všemi operačními doménami.

Výše popsaná situace vzhledem ke schopnostem a nárokům kladeným na zpravodajské štáby bude aplikovatelná i do podmínek AČR. Přestože je zřejmé, že z pohledu AČR nejsou například její ambice ve schopnostech vedení vojenských operací v námořní doméně vůbec prioritou, neznamená to, že zpravodajské štáby AČR budou doménu moře ignorovat. Z hlediska holistického přístupu k OE totiž musí být adekvátním způsobem připraveny reagovat i na hrozby přicházející z této domény. Jak již bylo zmíněno v kapitole 2, činnost nepřátel a jiných relevantních aktérů v této doméně totiž může teoreticky ovlivnit i činnosti AČR v ostatních operačních doménách, které armáda považuje za upřednostňované, a ve kterých je kontinuálně připravována plánovat a vést svoji bojovou činnost. Vše výše uvedené nebude v kontextu plánování a vedení vojenských operací platit pouze pro operační úroveň C2 AČR, ale i pro jednotlivá komponentní velitelství AČR na taktické úrovni, jejichž zpravodajské požadavky již nebudou zahrnovat pouze příslušnou bojovou doménu spadající do operační působnosti daného komponentního velitelství, jak tomu často bylo v minulosti. Strategická úroveň C2 AČR pak bude muset ve vazbě na své úkoly a určení svoje zpravodajské požadavky a žádosti o informace specifikovat tak, aby byla požadovaným způsobem informačně zabezpečena pro následnou formulaci a realizaci strategického řízení a vedení (direction and guidance).

Zpravodajské produkty budou muset být vždy zpravodajským personálem kontextualizovány vzhledem k potřebám koncového uživatele (adresáta). To znamená, že do zpravodajských informací budou plně integrovány všechny relevantní domény OE, přičemž obsah zpravodajských produktů nebude omezován jak do detailu, tak ani stupně jejich utajení, daných systémovými možnostmi zpravodajského štábu. Pro adresáta tudíž nebude podstatné dílčí hodnocení situace v jednotlivých fyzických a nefyzických doménách prostoru bojové činnosti, nýbrž bude požadovat hodnocení celkového efektu vedeného z jedné či více těchto domén na jeho vlastní bojovou činnost. Takový přístup k realizaci zpravodajství dále umožní efektivnější hodnocení rizik založené na prioritizaci hrozeb, přesnější hodnocení schopností a účinků jednotlivých aktérů, identifikaci těžišť

a výhodných příležitostí napříč více doménami OE a v neposlední řadě také komplexnější a detailnější tvorbu variant činnosti nepřítele ve více těchto doménách.

Tímto způsobem pak bude možné zpravodajsky podpořit vedení vojenských operací napříč více operačními doménami a bojišti s cílem překonat silné stránky nepřítele tím, že bude vystaven několika operačním a/nebo taktickým dilematům současně. Toho bude dosaženo sdružením schopností napříč doménami, prostředími a funkcemi v čase a prostoru, jež umožní splnění operačních a taktických cílů a dosažení konečného stavu vojenské operace.

5.2 PRŮZKUM

Průzkum je nutno vzhledem k budoucímu OE chápat jako záměrnou činnost, jejímž úkolem je zjistit a předat data a informace o objektech průzkumu, potřebné pro rozvíjení úspěchu vlastních vojenských sil v kterékoliv z operačních domén. Přestože průzkumná činnost podporuje bojovou činnost vlastních vojenských sil v konkrétní operační doméně, neznamená to, že by k průzkumu nemohly být využity všechny fyzické a nefyzické domény prostoru bojové činnosti. Vždy je ale nezbytné, aby byla průzkumná činnost realizována dostatečně erudovaným a vycvičeným personálem, který splňuje všechny zákonné podmínky související s provozem průzkumné techniky. Zároveň je také nutné, aby byl v AČR k vedení průzkumu vždy používán vojenský materiál, který je oficiálně zaveden do užívání v resortu Ministerstva obrany ČR¹².

Reálných výzev, jimž mohou být průzkumné orgány AČR v souvislosti s plněním úkolů průzkumu v OE současnosti vystaveny, je velké množství. Vycházejí zejména:

- z vlastních schopností plánování a vedení průzkumu;
- ze způsobilosti a odborných znalostí a dovedností personálu plnícího úkoly průzkumu;
- z dostupnosti technických prostředků průzkumu a technologií jimi využívaných;
- z rozměrů, charakteru bojiště a prostorů, ve kterých je konkrétnímu průzkumnému orgánu nařízeno vést průzkumnou činnost;
- ze specifík daných konkrétními pravidly vedení bojové činnosti apod.

Rychle se měnící charakter OE tak klade společně s multiplikovanými hrozbami vysoké nároky na personál AČR provádějící průzkum. Ty jsou dány nejen samotnou náročností plánovat činnost průzkumných orgánů, nebo plnit průzkumné úkoly přímo na bojišti, ale i mnoha ostatními faktory, které s průzkumnou činností ať již přímo, nebo nepřímo souvisejí. Mezi tyto faktory lze zařadit:

- rostoucí požadavky na řízení průzkumu, které musí být dostatečně flexibilní, přiměřeně robustní a odpovídajícím způsobem chráněné proti cílenému kinetickému i nekinetickému působení nepřítele;

¹² ŽÁRSKÝ, Petr, HLAVIZNA a Jakub HNIČKA. Využitelnost multikoptér v Armádě České republiky. *Vojenské rozhledy*. 2022, 31 (2), 106-120. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line), s. 115. Dostupné z: <https://1ur1.cz/ruQpH>.

- bezpodmínečnou nutnost včasného a nezřídká i utajovaného předávání zjištěných průzkumných dat a informací, která musí být adekvátně řešena i z pohledu zajištění záložního, ale přesto dostatečně spolehlivého spojení;
- potřebu plnohodnotného využití takticko-technických schopností používaných technických prostředků průzkumu, realizovanou při zajištění všech předpokladů jejich bezpečného provozu a použití;
- značnou finanční, časovou, znalostní a dovednostní náročnost průzkumu, související i s nutností vytvoření odpovídajících podmínek pro výcvikovou činnost;
- náročné materiální a technické zabezpečení průzkumu, včetně servisu, oprav a údržby speciální průzkumné techniky atd.

V souladu s výše uvedeným je skutečností, že současný charakter OE zcela zásadním způsobem změnil požadavky na průzkum a průzkumné orgány, podporující bojovou činnost vlastních vojenských sil v konkrétní operační doméně. Zavádění nových druhů a typů průzkumné techniky do užívání AČR vyvolalo společně s implementací moderních technologií do těchto prostředků potřebu hledat nové, inovativní způsoby vedení průzkumné činnosti. Lze očekávat, že i nadcházející změny v charakteru budoucího OE nepovedou ke snížení jakýchkoliv nároků na průzkum, průzkumnou techniku ani na průzkumnou činnost jako takovou. Vysoce pravděpodobnými budou rovněž stále častější změny v taktice vedení průzkumné činnosti. Erudice a vycvičenost personálu AČR tak budou i nadále zcela klíčovými činiteli, které zásadním způsobem ovlivní kvalitu poskytované průzkumné informace, ať již byla získána průzkumem v jakékoliv z fyzických i nefyzických domén prostoru bojové činnosti. Požadavky, se kterými se bude muset AČR v souvislosti s personálem a průzkumnou činností potýkat, tak budou spojeny nejen s vysokými nároky na fyzickou připravenost a taktické dovednosti vojáků. Velká pozornost bude muset být věnována i teoretickým znalostem, a to jak ve vazbě na orientaci v budoucím OE, tak i technické znalosti z oblasti optoelektroniky, elektrotechniky, informační techniky, či aplikované fyziky.

5.3 ZPRAVODAJSTVÍ, SLEDOVÁNÍ A PRŮZKUM

Popsat charakteristické znaky soudobého bojiště není vůbec jednoduchý úkol. Důvodem je skutečnost, že každá vojenská operace má svá specifika, která se v závislosti na čase a vzájemné interakci jednotlivých součástí OE neustále mění. Nepatrným výčtem mnoha dalších, vlastní vojenské síly ohrožujících, faktorů jsou:

- poměrně snadná dostupnost sofistikovaných technických prostředků a technologií, které již nejsou více vázány na použití výhradně vojenskými aktéry;
- široké spektrum hrozeb působících nejen proti vlastním a spřáteleným vojenským silám, ale i aktérům třetích stran vojenských konfliktů;
- reálné riziko přímého vojenského konfliktu jak s technicky a technologicky vyspělejším, početně silnějším či lépe vycvičeným nepřítelem, tak i s jeho mnohdy vysoce motivovanými podporovateli, vybavenými sice morálně zastaralou, ale o to více dnešním zbraňovým systémům odolávající technikou;

- kontinuální skryté nebo naopak otevřené působení na přímé i nepřímé aktéry vojenského konfliktu, realizované prostřednictvím do detailu promyšlených informačních či psychologických operací, kde dezinformace a propaganda jsou obvyklými nástroji manipulace, zastrahování či prosazování vlivu.

Čelit těmto ohrožením a udržet si nejenom potřebné schopnosti informační převahy, ale i prediktivního zpravodajského hodnocení OE je výzva, která stojí před všemi regulárními armádami světa. Zajistit jim ze složitého OE potřebná data a informace pomáhají vlastní síly a prostředky ISR.

Zkušenosti z vojenských konfliktů nedávné minulosti i z mnohonárodních vojenských cvičení NATO ukazují, že problémem současnosti není ve většině případů samotná dostupnost vojenské techniky ISR či množství získaných dat a informací. Opravdovým problémem je spíše celková dosažená schopnost jednotek ISR komplexně poskytovat na základě požadavků na informace vlastním vojenským silám relevantní data, informace a jednodzdrojové zpravodajské informace, a to nepřetržitě, včas a v potřebné kvalitě. Ukazuje se, že této schopnosti nelze dosáhnout jen díky standardně vycvičenému personálu, který neumí víc, než jen ovládat danou techniku sledování a průzkumu, či sice zvládá pracovat s daty a informacemi, ale k tvorbě zpravodajských výstupů pro podporu vlastních vojenských jednotek přistupuje způsobem drilu.

Ke skutečnému naplnění schopnosti komplexního poskytování bojové podpory v oblasti ISR může dojít pouze za předpokladu, že jednotky ISR mají dobře vycvičený a vzájemně sladěný personál. Ten musí být schopen nejenom plnohodnotně využívat takticko-technické schopnosti sil a prostředků ISR, ale i ochotně, agilně a konstruktivně přistupovat k naplňování požadavků, které jsou na ISR jako na celek kladeny. K tomu musí mít jednotka ISR zároveň precizně zvládnutý management řízení a úkolování vlastních sil a prostředků ISR a být schopna dlouhodobě zpracovávat a vytvářet validní databázové výstupy, které následně cíleně využívá pro informační podporu své vlastní činnosti. Právě vycvičený personál, validní aktuální databáze a flexibilní management řízení a úkolování jsou pravděpodobně činiteli, určujícími skutečnou hodnotu schopností a použitelnosti konkrétních jednotek ISR ve vojenských operacích.

Výše uvedené naznačuje, že jednou z kriticky důležitých funkčních proměnných pro naplnění funkcionality ISR bude interoperabilita. Tu je třeba chápat nejenom v kontextu zajištění vnitřního fungování jednotky ISR, ale i z pohledu začlenění celé jednotky ISR nebo jejích dílčích součástí do bojových jednotek, pro které je tímto způsobem ze strany ISR poskytována bojová podpora. Pro všechny vojenské síly, AČR nevyjímaje, je nezbytné si uvědomit, že k úspěšnému dosažení konečného stavu vojenské operace nedojde ani s nejlépe vycvičenou a vybavenou jednotkou ISR, pokud s jejími výstupy a schopnostmi nebude jí podporovaná bojová jednotka umět adekvátně pracovat.

AČR přistupuje k budování vlastních schopností ISR v kontextu požadavku NATO. Už nyní jsou síly a prostředky jednotky ISR AČR schopné podporovat nejenom bojové jednotky AČR, ale navíc aktivně participují i na podpoře vojenských operací NATO. Praktické zkušenosti z účasti AP K-111 na vojenských cvičení NATO ověřily, že AČR je prostřednictvím své jednotky ISR připravena plnohodnotně poskytnout a sdílet své analytické schopnosti ve prospěch alianční operace, např. v rámci konceptu tzv. „federated PED“ (tj. schopnost koordinovaně zpracovat (process – P) data a informace, tyto využít (exploit – E) ve prospěch tvorby ISR výstupů a tyto následně šířit (disseminate – D), přičemž

participace na zmíněném procesu není realizována pouze jednou ISR entitou). I z tohoto důvodu je bezpodmínečně nutné, aby AČR adekvátně reflektovala měnící se charakter výzev budoucího OE a aby stávající schopnosti poskytování zpravodajské podpory aliančních sil zůstaly nejen zachovány, ale byly především efektivně rozvíjeny.

5.4 ELEKTROMAGNETICKÝ BOJ

EW je svázán s aktivitami nejen vojenských, ale i ostatních aktérů OE v EME, resp. EMS. Přestože EMS není z pohledu NATO v současnosti samostatnou operační doménou, neznamená to, že by Aliance nebo její členské státy při plánování a vedení svých vojenských operací roli a důležitost EMS a EME, jakkoliv podceňovaly. EMS je vnímáno jako nefyzická doména prostoru bojové činnosti¹³, ze které lze cíleně působit na všechny aktéry jednotlivých domén OE. Tato skutečnost vymezuje důležitost EW pro vedení vlastních operací v kterékoliv operační doméně, resp. v kterékoliv doméně prostoru bojové činnosti. Význam EW a nutnost se jím zabývat jsou přímo úměrné aktuální složitosti a charakteru EME v místě vojenské operace, míře závislosti vlastních vojenských sil na využívání EMS, záměru dosáhnout a udržet v EMS nad nepřítelem převahu a reálným potřebám nepřátel a dalších aktérů vojenské operace využívat EMS. EMS se tak díky tomu stává účinným multiplikátorem bojové síly. Na tuto skutečnost je tedy všemi vojenskými silami podílejícími se na plánování a vedení vojenských operací nezbytně nepřetržitě pamatovat, protože jinak nelze relevantně posoudit schopnosti ani vlastních, ani nepřátelských vojenských sil. Chybné závěry totiž pak mohou ovlivnit činnosti vlastních sil a prostředků natolik, že mohou vést až k fatálním následkům, dopadajícím na dosažení koncového stavu vojenské operace.

Defenzivní, ofenzivní a informační charakter EW je úzce spjat s jeho činnostmi a opatřeními, kdy jednotlivé činnosti EW (elektromagnetické sledování (electromagnetic surveillance – ES), elektromagnetický útok (electromagnetic attack – EA), elektromagnetická obrana (electromagnetic defence – ED))¹⁴ jsou naplňovány opatřeními EW (elektromagnetická podpůrná opatření, elektromagnetická protiopatření (electromagnetic countermeasures – ECM), elektromagnetická ochranná opatření (electromagnetic protective measures – EPM))¹⁵, a to ať již samostatně, nebo jako jejich vzájemná kombinace. ES, kterým je naplňován informační charakter EW, je jako činnost EW jediné realizováno v podmínkách AČR výhradně silami a prostředky EW. Na EA, který je ofenzivní činností EW, se v převážné většině podílejí síly a prostředky EW. V případě, že jde ale o jed noučelová zařízení nebo plně automatické systémy ECM, nemusí být k jejich provozní

¹³ NATO. *AJP-3, Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations* [online]. Ed. C, ver.1. Brussels: NATO Standardization Office, 2019 [cit. 2019-05-05], s. C-3. Dostupné z: <https://1url.cz/erLtl>.

¹⁴ AČR. *AAP-06, Slovník NATO s termíny a definicemi A/F/Č verze*, aktualizovaná exportem z NATO Term k 31. 12. 2022. [online]. Praha: Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti, Odbor obranné standardizace, 2023 [cit. 2023-07-29], s. 112. Dostupné z: <https://1url.cz/ouQBW>.

¹⁵ *Ibid.*, s. 110–112.

obsluze specialista EW bezpodmínečně nutný. Největší zapojení osob mimo vojenskou odbornost EW je do defenzivní činnosti EW, kterou je ED. Na realizaci ED se ve své podstatě podílejí všichni příslušníci AČR, protože jsou povinni ve vztahu k jim provozované vojenské technice využívající ke své činnosti elektromagnetické záření realizovat EPM. Realizace EPM je primárně založena na využití vlastních sil a prostředků, i když podíl sil a prostředků EW není v souvislosti s komplexním naplněním ED vyloučen. EW lze ve vazbě na jeho činnosti, opatření a úkoly realizovat samostatně, nebo jako součást tzv. elektromagnetických operací, na kterých se mimo EW mohou podílet i orgány managementu kmitočtového spektra bojového prostředí, specialisté zpravodajství, sledování, zjišťování cílů a průzkumu, navigačního boje, signálového zpravodajství a další.¹⁶

AČR musí k EW vždy přistupovat tak, že vzhledem k jeho schopnostem, předurčení a hlavnímu úkolu není integrální součástí zpravodajských schopností AČR, a to navzdory skutečnosti, že je organizačně začleněn do ZZ AČR. O silách a prostředcích EW by se v AČR mělo rovněž hovořit vždy odděleně od sil a prostředků ISR, a to i v případě, že jsou tyto síly a prostředky součástí jedné jednotky. Důvodem, proč pro takovou jednotku používat označení „jednotka ISR & EW“, je skutečnost, že ofenzivní a defenzivní charakter EW nemá s určením ISR nic společného. Výzvy, které AČR musí ve vazbě EMS v souvislosti s multidoménovým přístupem k vedení vojenských operací v budoucnu řešit, tak budou souviset s naplněním reálných schopností všech vojenských sil vést vlastní bojovou činnost ve složitém EME a umět k tomu využívat podpory, nabízené EW. Této podpory se jim ze strany EW může dostat ve formě jakýchkoliv platform a jakéhokoliv provedení.

ZÁVĚR

Dynamický charakter budoucího OE bude vyžadovat, aby systém zpravodajské podpory AČR byl plně integrován a synchronizován na všech úrovních C2 za současně jasného, konzistentního a pravidelně aktualizovaného doktrinálního ukotvení jeho jednotlivých funkcionalit. Naplnění tohoto požadavku je jedním z hlavních předpokladů pro to, aby zpravodajská podpora mohla být distribuována v souladu se všemi funkčními a systémovými parametry a zároveň plně pokrývala široké spektrum oprávněných požadavků na zpravodajské informace včas a v požadované kvalitě. Systém zpravodajské podpory bude muset reagovat na zvyšující se poptávku po zpravodajských produktech s důrazem na udržování situačního povědomí a hodnocení hrozeb napříč všemi doménami OE i doménami prostoru bojové činnosti. Přestože k tomu bude nezbytné využití průlomových technologií jako je umělá inteligence nebo schopnost zpracování velkých dat, bude kvalita poskytované zpravodajské podpory vždy zcela jistě závislá na erudovaném personálu zpravodajských štábů, a to nezávisle na úrovni či stupni C2, jehož jsou tyto štáby součástí.

Vzhledem ke složitosti OE je bezpodmínečně nutné, aby jednotlivé výstupy zpravodajské podpory byly kontextualizovány ve vztahu k potřebám velitelů, kteří na základě

¹⁶ Ibid., s. 111.

získaných zpravodajských informací budou schopni rychleji porozumět vývoji situace v prostoru bojové činnosti. To jim umožní získat nad nepřítelem informační výhodu jak v plánování, tak i při realizaci vojenského rozhodovacího procesu a dosáhnout tak požadovaného synergického efektu napříč všemi doménami OE. Základním předpokladem pro efektivní fungování systému zpravodajské podpory, založeného na provázeném a sladěném vztahu mezi poskytovateli zpravodajské podpory a jejími uživateli, je vzájemná důvěra, relevantnost očekávání a komplementarita zkušeností a znalostí všech zúčastněných stran.

SEZNAM ZKRATEK

Zkratka	Anglický termín	Český termín
AČR		Armáda České republiky
AP		akademický pracovník
C2	command and control	velení a řízení
ČR		Česká republika
EA	electromagnetic attack	elektromagnetický útok
ECM	electromagnetic countermeasures	elektromagnetická protiopatření
ED	electromagnetic defence	elektromagnetická obrana
EME	electromagnetic environment	elektromagnetické prostředí
EMS	electromagnetic spectrum	elektromagnetické spektrum
EPM	electromagnetic protective measures	elektromagnetická ochranná opatření
ES	electromagnetic surveillance	elektromagnetické sledování
EW	electromagnetic warfare	elektromagnetický boj
ISR	intelligence, surveillance, reconnaissance	zpravodajství, sledování a průzkum
K-111		Katedra zpravodajského zabezpečení
NATO	North Atlantic Treaty Organization	Severoatlantická aliance
OE	operating environment	operační prostředí
ÚU		úkolová uskupení
ZZ AČR		zpravodajské zabezpečení v AČR

Autoři:

Plk. gšt. Ing. Petr Hlavizna, Ph.D., narozen 1975. Je absolventem doktorského studijního programu Vojenský management (2020). Působil v technických i štábních funkcích v oblastech elektromagnetického boje a zpravodajství, včetně zahraničních pracovišť. V současnosti je vedoucím Katedry zpravodajského zabezpečení Univerzity obrany a zabývá se problematikou zpravodajství, sledování, průzkumu, elektromagnetického boje a elektromagnetických operací.

Pplk. Mgr. Radovan Vašíček, narozen 1973. Je starším odborným asistentem na Katedře zpravodajského zabezpečení Univerzity obrany. V rámci své vojenské praxe působil na pozicích v oblasti zpravodajství, včetně zahraničních operací a pracovišti NATO. Zabývá se problematikou zpravodajství a multi-doménové integrace.

Rtm. Daniele Brugioni, narozen 2000. Je studentem 5. ročníku magisterského studijního programu Řízení a použití ozbrojených sil na Univerzitě obrany v Brně. Zabývá se problematikou operačního prostředí budoucnosti a pokročilými vojenskými technologiemi.

Jak citovat: HLAVIZNA, Petr, Radovan VAŠÍČEK a Daniele BRUGIONI. Operační prostředí a vybrané funkcionality zpravodajského zabezpečení v Armádě České republiky – příležitosti a výzvy. *Vojenské rozhledy*. 2023, 32 (4), 155-170. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

Peer-reviewed

External Involvement and Tigray War of Ethiopia (2020–2022): The Impact of Differentiated Motives on a Civil War

Vnější zapojení a etiopská válka v Tigraji (2020–2022): vliv diferencovaných motivů na občanskou válku

Ahmet Göksel Uluer

Abstract: This study analyzes the involvement of external actors in Ethiopia's civil war between 2020 and 2022, categorizing their behaviors and discourses based on the dominance of instrumental and affective motives. It argues that the convergence of objectives between instrumental motive-dominant actors, who seek to protect the stability and survival of the Ethiopian government, and affective motive-dominant actors, who address humanitarian crises, reached a point of overlap and consent which led the war to end in relatively short duration.

Abstrakt: Tato studie analyzuje zapojení vnějších aktérů do občanské války v Etiopii v letech 2020–2022 a kategorizuje jejich chování a diskurzy na základě dominance instrumentálních a afektivních motivů. Tvrdí, že konvergence cílů mezi aktéry s dominancí instrumentálních motivů, kteří se snaží chránit stabilitu a přežití etiopské vlády, a aktéry s dominancí afektivních motivů, kteří řeší humanitární krize, dosáhla bodu překrytí a shody, což vedlo k ukončení války v relativně krátké době.

Key words: Ethiopia; Tigray War; TPLF; External Involvement; Abiy Ahmed.

Klíčová slova: Etiopie; válka v Tigraji; TPLF; vnější zapojení; Abiy Ahmed.

INTRODUCTION

The civil war which occurred between the United Front of Ethiopian Federalist and Confederalist Forces, led by the Tigray People's Liberation Front (TPLF), and the Ethiopian National Defence Forces and various paramilitary forces, began in November 2020 and ended with a ceasefire signed between the parties in November 2022. Throughout the conflict, third parties had different levels of external involvement. This involvement ranged from direct military engagement against opposition armed organisation, as seen with the Eritrean army, to providing support the humanitarian efforts. In addition, diplomatic mediations were undertaken to facilitate dialogue between the conflicting parties, and the sale of drones to the central government was also observed.

First and foremost, the Tigray War is characterised an intrastate conflict as it occurs within the internal borders of a state, involving the ruling government and an opposition group capable of sustained resistance.¹ Furthermore, in light with the concepts of Uppsala Conflict Data Programme (UCDP), the Tigray War can be labeled as an „internationalized“ and/or „intrastate with foreign involvement“ conflict² due to the involvement of Eritrea and partially Sudan in military. By drawing attention to the TPLF's autonomy demands in the Tigray region, it can be said that the war in question emerged on the grounds of “incompatibility concerning territory”. However, it is not sufficient to rely on the UCDP concepts for the base as tracing the historical process and analysis of the Tigray War. Comprehending the nature of the war and its relatively short duration within Ethiopian history of civil wars, requires consideration of the various levels of involvement.

Several concepts have been employed to describe the nature and extent of third party involvement in conflicts. Concepts such as internationalisation, externalisation, foreign intervention, proxy war, third party intervention, external involvement³, outside intervention⁴, triangulation⁵, and transnational dimensions⁶ encompass a wide range of concepts. They span from direct military intervention by a third party in support of one side of the conflict diplomatic contacts and mediation efforts.

1 SMALL, Melvin & SINGER, J. David. *Resort to Arms: International and Civil Wars, 1816-1980*. California: Sage, 1980, p. 216. ISBN: 978-0803917767.

2 UCDP Definitions. Uppsala Universitet Department of Peace and Conflict Research [online]. Available from: <https://tinyurl.com/3dpp3bz3>.

3 HERACLIDES, Alexis. *Secessionist Minorities and External Involvement*. *International Organization*. 1990, Vol. 44, No. 3, pp. 341-378.

4 COOPER, Robert & BERDAL, Mats. *Outside Intervention in Ethnic Conflicts*. *Survival*. 1993, Vol. 35, No. 1, pp. 118 – 142.

5 ZARTMANN, William I., Internationalization of Communal Strife: Temptations and Opportunities of Triangulation, MIDLARKSY, Manus I. (ed). *The Internationalization of Communal Strife*. London: Routledge, 2015, pp. 27 – 42. ISBN: 978-1138793194.

6 GLEDITSCH, Kristian Skrede. *Transnational Dimensions of Civil War*. *Journal of Peace Research*. 2007, Vol. 44, No. 3, pp. 293 – 309.

Instead of in-depth analysis of these concepts, this study takes an intellectual route that highlights the nature of involvement as the origin of this concept inflation. In this regard, Heraclides' distinction between instrumental and affective motives is insightful. It argues that third party involvement in conflicts should be explained not only by instrumental motives such as economic gains, strategic and military considerations, and domestic motives; but also by affective motives such as ethnicity, religion, humanitarian considerations, and reasons of justice or principle. In some cases, involvement may be driven by instrumental or affective motives, while in other cases a mixed form of intervention emerges where these motives are present in varying proportions.⁷

At this juncture, Khosla's categorisation⁸ of intervention types as diplomatic, military and economic, Regan and Aydin's adoption⁹ of the broad view on outside parties managing conflicts through military, economic and diplomatic initiatives, Regan's identification¹⁰ of ideological, human rights promotion and diplomatic interests as purposes of intervention, and Cooper's suggestion¹¹ that the dominant motives in intervention may be Realpolitik or peacekeeping, are all in line with Heraclides' distinction between instrumental and affective motives. It can be argued that affective motives are utilized by the intervenors because they believe in norms and/or because normative elements create the ability to establish a legitimate basis and persuade the international community.¹² What holds significance in this context is which of the instrumental and affective motives is emphasized as dominant.

There is another branch of the conflict studies literature that examines the relationship between civil wars and external involvement, focusing on the impact of third parties on the duration and outcome of wars.¹³ In this context, the impact of foreign intervention on the duration of wars and how it affects the outcome, especially when the favoured side is taken into account, is addressed. Many studies have demonstrated

⁷ See HERACLIDES, ref. 3.

⁸ KHOSLA, Deepa. Third World States as Intervenors in Ethnic Conflicts: Implications for Regional and International Security. *Third World Quarterly*. 1999. Vol. 20, No. 6, pp. 1143 – 1156.

⁹ REGAN, Patrick M. & AYDIN, Ayşegül. Diplomacy and Other Forms of Intervention in Civil Wars. *The Journal of Conflict Resolution*. 2006, Vol. 50, No. 5, pp. 736 – 756.

¹⁰ REGAN, Patrick M. Conditions of Successful Third-Party Intervention in Intrastate Conflicts. *The Journal of Conflict Resolution*. 1996, Vol. 40, No. 2, p. 341.

¹¹ See COOPER, ref. 4, p. 134.

¹² FABRY, Mikulas. International Involvement in Secessionist Conflict: From 16th Century to the Present. PAVKOVIC, Aleksandar & RADAN, Peter (eds). *The Ashgate Research Companion to Secession*. 2016. London: Routledge, pp. 251 – 266. ISBN: 978-0754677024.

¹³ BALCH-LINDSAY, Dylan (et. al.). Third-Party Intervention and the Civil War Process. *Journal of Peace Research*. 2008, Vol. 45, No. 3, pp. 345 – 363.

that civil wars, in which multiple actors involve to support different parties, tend to be prolonged or shortened.¹⁴

Among these studies, there are multidimensional analyses that take into account the factors of internal order of the state, the nature of the civil war, the costs associated with the conflict, and the characteristics of the intervention itself.¹⁵ These studies provide valuable insights into analysis the duration and outcome of civil wars. Therefore, while holistic studies on conflicts can offer general inference, it is more meaningful to evaluate the variables emphasized in that multidimensional studies on a case-by-case basis.

In this study, firstly, the historical and contemporary causes of the Tigray War are addressed. The concept of „external involvement“ is used in the relationship between the war and third parties actors, while also assessing the motivations behind their engagement, whether instrumental, affective or a combination of both. Furthermore, it will be argued that the relatively short duration of the war, ended with a ceasefire within a span of twenty-four months, was the result of an optimum mutual consent/acceptance/agreement among the involved actors, regarding their differing dominant motives.

1 BACKGROUND AND COURSE OF THE WAR

1.1 TPLF/EPRDF Governmental Experience

Tigray region can be interpreted in both ways for Ethiopian history: On one hand, becoming the centre of prestigious Aksum Kingdom, her so-called junior partner¹⁶ of role in emerging Modern Ethiopia and resisting Italian invasion, Tigray entity is deeply engaged with Ethiopian unity in terms of historical symbolism. On the other hand,

¹⁴ See BALCH-LINDSAY, Dylan & ENTERLINE Andrew J. Killing Time: The World Politics of Civil War Duration, 1820-1992. *International Studies Quarterly*. 2000, Vol. 44, No. 4, pp. 615 – 642; REGAN, Patrick M. Third-Party Interventions and the Duration of Intrastate Conflicts. *The Journal of Conflict Resolution*. 2002, Vol. 46, No. 1, pp. 55 – 73; ELBADAWI, Ibrahim A. & SAMBANIS, Nicholas. *External Interventions and the Duration of Civil Wars*. Policy Research Working Paper Series 2433, The World Bank, 2000; CUNNINGHAM, David E. Blocking Resolution: How External States Can Prolong Civil Wars. *Journal of Peace Research*. 2010, Vol. 47, No. 2, pp. 115 – 127.

¹⁵ For a literature review and analysis on relations among duration, motivations and outcomes of the intervenors; See LINEBARGER, Christopher & ENTERLINE, Andrew. Third Party Intervention and the Duration and Outcomes of Civil Wars. MASON, T. David & MITCHELL, Sara McLaughlin (eds). *What do we Know about Civil Wars?*. 2016. Lanham: Rowman&Littlefield, pp. 93 – 108. ISBN: 978-1442242241.

¹⁶ HARBESON, John W., Elections and Democratization in Post-Mengistu Ethiopia, KUMAR, Krishna (ed). *Postconflict Elections, Democratization and International Assistance*. Londra: Lynne Rienner, 1998, p. 113. ISBN: 978-1555877781.

history of Tigray can easily be argued as the history of separation and/or autonomy, due to Weyane Rebellion, opposition of Shewa-Amhara axis by claiming a right to rule as the purest nation in Ethiopia¹⁷ and practices of TPLF starting in mid-1970s. The fall of *Derg* junta in 1991 was another significant milestone for Tigray region, as TPLF took the power as the dominant element of the umbrella organization of the Ethiopian People's Revolutionary Democratic Front (EPRDF), the multi-ethnic socialist opposition against the *Derg*.

TPLF, leading component of the EPRDF, became the prominent figure of the new regime and evolved from an armed organization into a political party, and the leader of the organization, Meles Zenawi, became the prime minister. Also, EPRDF evolved into a party with multi-ethnic components of different ethnicity such Oromo, Amhara, and Southern Ethiopians.

The EPRDF was the political apparatus of the minority power of the Tigray people, who made up six percent of the country's population. Undoubtedly, the most important source of the legitimacy for that minority power was the adoption of ethnic federalism, embellished with the „right to secession“ in the Article 39 of the constitution¹⁸. The EPRDF regime, which was shaped by the specific weight of the TPLF elite and the charismatic power of Zenawi, had a hybrid structure of pro-controlling political sphere and developmental state approaches. And, the regime has been described as one of the examples of competitive authoritarian governments.¹⁹

Hailemariam Desalegn, who was elected prime minister after Zenawi's death in 2012, remained mostly loyal to the methods of the Zenawi leadership. However, due to the Oromo and Amhara mass protests that broke out between 2014 and 2018, he had to leave his post in 2018 and was replaced by Abiy Ahmed, the leader of the Oromo Peoples' Democratic Organization, the other constituent of the EPRDF. These protests revealed that the TPLF-led EPRDF, which had lost Zenawi's personal legitimacy, should now give more active roles to other party constituents, that is to say the other ethnic-regional entities of the country.

17 SHINN, David H. & OFCANSKY, Thomas P. *Historical Dictionary of Ethiopia*. Maryland: The Scarecrow, 2004. pp. 378 – 379. ISBN: 978-0810849105.

18 MICHEAU, Aaron P. The 1991 Transitional Charter of Ethiopia: A New Application of the Self-Determination Principle. *Case Western Reserve Journal of International Law*. 1996, Vol. 28, No. 2, pp. 367 – 394.

19 ABBINK, Jon. Paradoxes of Electoral Authoritarianism: The 2015 Ethiopian Elections as Hegemonic Performance. *Journal of Contemporary African Studies*. Vol. 35, No. 3, 2017, pp. 303 – 323; AALEN, Lovise & TRONVOLL, Kjetil. The 2008 Ethiopian Local Elections: The Return of Electoral Authoritarianism. *African Affairs*. Vol. 108, No. 430, 2009, pp. 111 – 120.

1.2 Abiy Ahmed Period

Abiy Ahmed, who was awarded the 2019 Nobel Peace Prize by signing the treaty to end the Eritrean border war that has been going on for nearly two decades in 2018, stood out as a promising figure for Ethiopia.²⁰ His personal biography (Christian and Muslim family roots, becoming a former lieutenant colonel and public servant) could unite the country's two most populated peoples, the Amharas and the Oromos. Instead of favoring the Tigray people and region, Abiy Ahmed's leadership could lead to a pan-Ethiopian policy by resolving problems with neighbors and achieving internal peace.

In parallel of this overview, Abiy Ahmed aimed to reside the TPLF-based EPRDF policies with a more inclusive approach. To this end, the prime minister led a transformation with EPRDF constituents by establishing a new political entity, the Prosperity Party (PP) in December 2019. Thus, the historical past of TPLF hegemony would be erased and a new beginning would have been made for Ethiopia's new era. Predictably, all constituents of the EPRDF dissolved themselves and joined the PP, while the TPLF refused to take part in this new initiative.

Following the TPLF-PP separation, corruption and mistreatment of prisoners investigations were launched against public officials and business people, the majority of whom were Tigrayans. TPLF officials claimed that these investigations were instrumentalized in order to attack the Tigray region and its people. In particular, it was argued that the new structure of the PP was actually an attempt to transform the federal structure in the country into a more centralized and unitary one.

The global pandemic that broke out in March 2020 triggered events that would push the current political tension into a war. The elections, scheduled for August 2020, were postponed by the House of People's Representatives on April 2020 to an unspecified time, due to adverse conditions of pandemic. The Council of Tigray Regional State, which is dominated by TPLF members, did not accept the postponement of the election and decided to hold the elections of regional council. As a result of the elections defined as illegal by the Ethiopian government, 98% of the regional council members were owned by TPLF members.

²⁰ In this context, Labzae emphasizes the concept of 'Abiymania'. See LABZAE, Mehdi. *The War in Tigray (2020-2021)*. BACH, Jean-Nicholas (ed). *Routledge Handbook of the Horn of Africa*. London & New York: Routledge, 2022, pp. 239 – 250. ISBN: 978-1138353992.

1.3 The Outbreak, the Course and The End of the War: A Brief Outline

The elections held in the Tigray region were interpreted as a revolt against the central authority. In other words, the local elections in Tigray became the symbol of the pro-autonomous history of region in the new era. The TPLF's rejection of the appointment of a brigadier general to command the Northern Command in the capital of the Tigray region in October 2020, was the most obvious manifestation of the conflict of authority between Addis Ababa and Mekelle. In November 2020, TDF, consisting of some members of the ENDF and militants affiliated with youth organizations/political parties in the Tigray region, especially the TPLF, became operational. The TDF attacked the Northern Command on 3 November. The organization announced that this attack was carried out within the scope of the right of preemptive self-defense against the increasing military activity of the Ethiopian army around the Tigray region.

The next day, the Abiy Ahmed government announced the declaration of a state of emergency in the Tigray region. Abiy criticized TPLF's uncompromising attitude and accused the party of criminal hubris and intransigence. On 7th of November, the House of Federation declared the foundation of Transitional Government of Tigray as the caretaker administrative institution of the region, and appointed a chief executive officer.

It could be argued that the Tigray War was more than a confrontation between the Ethiopian army and the Tigray forces from the very beginning. From the early stages of the war, it was claimed that the Eritrean army carried out military operations in the neighboring Tigray region against TDF, in retaliation of rocket attacks on Eritrea. Moreover, UAVs owned by United Arab Emirates from the Assab base in Eritrea were allegedly used in operations against Tigray. Likewise, the Tigray war led to the resurgence of the disputed border area (al-Fashaqa) between Sudan and Ethiopia. Moreover, it expanded with the active participation of the *Fano* armed organization operating in the Amhara region and the Oromo Liberation Army (OLA), which claims to be representative of the Oromo people.

The turning point of the war, in which multiple actors faced off on the ground, was when the United Front of Ethiopian Federalist and Confederalist Forces, led by TDF and OLA forces, came within about three hundred kilometers of Addis Ababa in the autumn of 2021. After this stage, when Abiy Ahmed started to take place directly on the battleground, ENDF started to recapture the places it lost. In December 2021, the TPLF called for a ceasefire. With the serious slowdown of the conflicts, the Ethiopian government declared an indefinite humanitarian truce in March 2022. Continuing negotiations under the auspices of the African Union and mediated by prestigious African politicians came to an end in the second year of the war. On November 2, 2022, a peace treaty was signed in Pretoria between the representatives Ethiopian government and the TPLF. An agreement was reached on a ceasefire, disarmament of the TDF, respect for the federal government of Tigray, and the establishment of humanitarian aid and basic services to the region. It was decided that the fulfillment of the treaty obligations would be monitored

by the a joint committee of Intergovernmental Authority on Development, the African Union and warring parties.

2 INSTRUMENTAL AND AFFECTIVE: PARTIES OF EXTERNAL INVOLVEMENT

The main criterion for categorizing the numerous external actors involved in the Tigray War would be based on their dominant motives. However, it may also be reasonable to classify these parties according to the UCDP's conceptualization to clarify their positions in the war. According to the UCDP's classification, Eritrea and Sudan can be categorized as „secondary warring parties“²¹. Moreover, although not widely publicised, it is also alleged that Somali military forces have entered the conflict against the TPLF in support of Eritrean forces. Therefore, it can be argued that Somalia could also fall into this category.

Another category, in addition to the secondary warring party, is the category of „secondary non-warring supporting parties“²². This term refers to countries that provide assistance to a primary party in the conflict without directly engaging in combat. These are majorly the countries that contributed to military operations by supplying drones of to Ethiopian government during the civil war. China, Türkiye, the United Arab Emirates and Iran played significant roles in the evolution of the civil war in favour of the central government.

Besides, it is deemed appropriate to categorize the external actors involved in the war due to the dominance of their instrumental and affective motives. Accordingly, actors such as the United States of America (US) and European countries, who highlight the humanitarian crises caused by the war and advocate for an immediate end to it, are categorised as of affective motive-dominant actors. And, actors engaged in involvement driven by primarily by which political, strategic and/or economic interests are labeled as instrumental motive-dominant actors. The varying positions of the actors along the spectrum between instrumental and affective motivations are elaborated in terms of their behaviour and discourse throughout the conflict process.

²¹ See UCDP Definitions, ref 2.

²² Ibid.

2.1 Instrumental Motive-Dominant External Involvement Parties I: Unpredictable Axis in the Region

Just prior to the Tigray War, there had been an unexpected development for the region, the 2018 agreement between Eritrea and Ethiopia, which brought an end to the border issue that had persisted for nearly three decades. The agreement marked the beginning of close and highly personalized co-operation²³ between the Afwerki and Abiy Ahmed governments. This co-operation meant a new chapter for the tensions between the TPLF and the Eritrean People's Liberation Front (EPLF), regarding unfavourable relations at „no peace, no war“ stalemate²⁴ created by the Border War between 1998 and 2000. In a sense, Abiy governments and the EPLF were in agreement to cooperate against a common adversary. This co-operation signalled close relations between the two countries. Eventually, both Eritrean and Ethiopian forces began coordinating operations against the TDF.

Eritrean-Ethiopian co-operation and neighbouring the controversial al-Fashaqa has plunged Tigray into military isolation, as an island of resistance surrounded by enemies. International community, noting the isolation of the region, has therefore loudly voiced the authorisation of the flow of humanitarian aid as a major objective during the war.²⁵ Eritrea's military operations in the region are alleged to have been massacres leading to the deaths of a significant number of people.²⁶ It is also alleged that the operations were carried out after the November 2022 ceasefire.²⁷

Moreover, it is alleged that Somali troops are involved in the Eritrean forces and Somalia is indirectly taking sides with Addis Ababa through Eritrea.²⁸ An axis of cooperation between Ethiopia-Eritrea-Somalia is perhaps the most interesting frame of the regional alignment crystallised by the Tigray War. Taking into account that the progress of the war against the Addis Ababa government would lead to the withdrawal of Ethiopian forces in

²³ AWEKE, Amare K. & SEID, Mohammed. The Ethiopia–Eritrea rapprochement: highly personalised and less-institutionalised initiative. *Third World Quarterly*. 2022. DOI: 10.1080/01436597.2022.2158079.

²⁴ TRONVOLL, Kjetil. 'Brothers at Peace': People-to-People Reconciliation in the Ethiopian–Eritrean Borderlands. *War & Society*. 2020, Vol. 39, No. 1, p. 65.

²⁵ BORRELL, Josep. *We need humanitarian access to Tigray as urgent first step towards peace in Ethiopia*. EEAS [online]. [cited 2021-01-15]. Available from: <https://tinyurl.com/3byjxva9>. ; ROTH, Kenneth. *Confronting Ethiopia's Abusive Siege*. HRW [online]. [cited 2022-08-31]. Available from: <https://tinyurl.com/2wt7jvxs>.

²⁶ *Ethiopia: Eritrean Forces Massacre Tigray Civilians*. HRW [online]. [cited 2021-03-05]. Available from: <https://tinyurl.com/2p8u6v9h>.

²⁷ *News: Tigrayan officials say peace agreement aims to "rescue people of Tigray", accuse Eritrean forces of continued atrocities on civilians*. Addis Standard [online]. [cited 2022-11-21]. Available from: <https://tinyurl.com/2p94hwnw>.

²⁸ ODUOR, Michael. *UN report alleges Somalia troops fought in the Tigray war*. Africa News [online]. [cited 2021-06-09]. Available from: <https://tinyurl.com/2382cxfx>.

Somalia as part of the AMISOM mission, the Mogadishu government supported the Abiy government in order to maintain its internal and regional stability.²⁹ The fact that another historical adversary, Somalia, did not take sides against it has put Abiy's government in a much more advantageous position in the war.

In conclusion, it would not be wrong to say that the close and regional reason why the war has led to such desperation and isolation for the people of Tigray, is the emergence of the unpredictable axis of alliance in the HoA, prompted by the 2018 developments. It could even be argued that Abiy Ahmed would not have risked launching such an operation against the TPLF/TDF without rapprochement with Eritrea.³⁰

Therefore, it can be argued that the involvement motives of the unpredictable axis in the region are instrumentalised by focusing on regional interests and aim to maintain strategic and political balance in the region.

2.2 Instrumental Motive-Dominant External Involvement Parties II: Regional and Global Actors Prioritising Support for the Central Government

In the last decade, HoA has increasingly become a region that regional emerging powers, as well as global powers, seek to influence. The US, Russia, China and European actors are shaping their policies towards Ethiopia in parallel with their policies in the Horn or the continent in general. In addition, many states in the Middle East, particularly the Gulf monarchies, have adopted HoA-specific policies.³¹ According to Verhoeven, the main reason for the growing interest of Middle Eastern countries in the Horn is the declining ability and willingness of the United States to safeguard it.³² Thus, regional tensions have risen and Middle Eastern polarisations have been reflected in the Horn. As Cannon and Donelli highlight, the regional security complexes of the Middle East and the HoA are intertwined and subsumed.³³

²⁹ NOR, Mohammed Sheikh. *What Somalia stands to gain from Ethiopia's ongoing Tigray war*. Africa Report [online]. [cited 2021-11-25]. Available from: <https://tinyurl.com/4cuk3ca9>.

³⁰ DEMISSIE, Abel Abate (et.al.). *Fragmented Transitions in the Context of Competitive Regionalism: The Case of Ethiopia*. Edinburg: The Peace and Conflict Resolution Evidence Platform, 2022, p. 15.

³¹ KABANDULA, Abigail & SHAW, Timothy M., Rising Powers and the Horn of Africa: Competing Regionalisms. *Third World Quarterly*. 2018, Vol. 39, No. 12.; DONELLI, Federico & DENTICE, Giuseppe, Fluctuating Saudi and Emirati Alignment Behaviors in the Horn of Africa. *The International Spectator*. 2020, Vol. 55, No. 1.

³² VERHOEVEN, Harry. The Gulf and the Horn: Changing Geographies of Security Interdependence and Competing Visions of Regional Order. *Civil Wars*. 2018, Vol. 20, No. 3, p. 334.

³³ CANNON, Brendon J. & DONELLI, Federico. Asymmetric alliances and high polarity: evaluating regional security complexes in the Middle East and Horn of Africa. *Third World Quarterly*. 2020, Vol. 41, No. 3.

Thus, instrumental motive-dominant external involvement to the Tigray War of the other regional and global actors can be analysed at two different levels. The first is the China-Russia duo, due to their blocisation³⁴ in the United Nations Security Council, its leading authoritarian tendencies and its increasing interest on Africa. The second level is the reassertion of regional rivalry on the scale of the Middle East over the Tigray War. Here, the emerging powers reflect the conflict among themselves in their relations with the actors in the Horn.

Starting at the first level, Russia and China have blocked UNSC mechanisms on several occasions, such as the Syria and Myanmar issues, arguing that the principles of humanitarian intervention and the responsibility to protect would violate the principle of national sovereignty and non-interference in internal affairs. In 2021, a UNSC statement on ending the conflict in Tigray was withdrawn due to objections from Russia, China and India³⁵, regarding the politicisation of human rights issues.³⁶ China's Foreign Minister Wang Yi stated that they interpret the issue as an „internal conflict“. And, he underlined that Ethiopia does not need an external force to impose its own political interests to resolve the Tigray issue.³⁷ Furthermore, China has attempted to increase its presence in the region by appointing a Special Envoy for the region to resolve issues³⁸, and by convening an international conference.³⁹

Russia has also focussed on improving its relations with the Ethiopian government concurrently with the Ukraine war, as well as the UN veto, which it implemented together with China. The blaming of both countries by Western states for the Tigray and Ukraine developments opened the door for such a rapprochement. The rapprochement of the two nations, subjected to similar accusations from the West, has even led some Ethiopians to apply to the Russian embassy to volunteer for the Ukrainian war.⁴⁰ Putin government, which seems to have taken the risk of damaging the relationship between

³⁴ SNETKOV, Aglaya & LANTAIGNE, Marc. ‚The Loud Dissenter and its Cautious Partner‘ - Russia, China, Global Governance and Humanitarian Intervention. *International Relations of Asia-Pacific*, 2015, Vol. 15, No. 1. p. 113.

³⁵ *Diplomats: UN fails to approve call to end Tigray violence*. Independent [online]. [cited 2021-03-06]. Available from: <https://tinyurl.com/yevt45ra>.

³⁶ NYABIAGE, Jevans. *China votes 'no' on Tigray abuses probe by UN team, calls it interference in Ethiopia's affairs*. SCMP [online]. [cited 2021-12-19]. Available from: <https://tinyurl.com/bde6k5zk>.

³⁷ *Ethiopia needs no foreign interference to end internal conflict: Top Chinese diplomat*. AA [online]. [cited 2021-12-01]. Available from: <https://tinyurl.com/2nhvk23a>.

³⁸ AMAN, Ayah. *China appoints envoy for Horn of Africa*. Al Monitor [online]. [cited 2022-01-21]. Available from: <https://tinyurl.com/bdcn6a7p>.

³⁹ *Special Envoy for the Horn of Africa Affairs of the Foreign Ministry Xue Bing Attends the Horn of Africa Peace Conference*. FMPRC [online]. [cited 2022-06-22]. Available from: <https://tinyurl.com/3fmb4cnj>.

⁴⁰ ENDESHAW, Dawit. *Ethiopians queue up to volunteer for Russia's fight in Ukraine*. Reuters [online]. [cited 2022-04-21]. Available from: <https://tinyurl.com/2p9cryhh>.

Russia and Egypt⁴¹, continues to strengthen bilateral relations by signing military agreements with Ethiopia. In return, Ethiopia continues to abstain in the votes to condemn Russia over Ukrainian operation.

The emerging powers in the Middle East have adopted different attitudes towards the war. The first position was taken by governments with interests in Ethiopia in line with their relations with different regional actors. For example, Türkiye's position in favour of the Abiy government should not be seen in isolation from the longstanding Egyptian-Turkish tensions. However, for powers seeking to consolidate their influence in the region or not relatively weaken their established ties, the war has also been an occasion to develop close relations with the Abiy regime.

The most obvious and blatant reflection of support for the Abiy government was the drones supplied to Ethiopia during the war. Apart from UAE-supplied Chinese drones taking off from bases in Eritrea, Turkish (TB-2) and Iranian (Mohajer-6) drones also played a crucial role in Ethiopia's repulsion of TDF forces.⁴²

Saudi Arabia and the UAE, which had a significant stake in the Eritrean-Ethiopian reconciliation in 2018⁴³, had to face a more complex picture. For these two countries, which have also established close relations with the TPLF governments, even if there is no question of taking a clear side between the warring parties, it is observed that they refrain from a political position by keeping themselves active with low-profile mediation options, not wanting to lose their position and influence, especially against the increasing activities of Türkiye and Iran in the region.⁴⁴ On the other hand, Saudi Arabia continues to argue in favour of Egypt on the GERD issue. The UAE's adoption of a more neutral stance on the GERD issue, in view of its special trade relations with the HoA, has created discontent in Saudi-Emirati relations.⁴⁵

It is evident that the countries discussed in this context have pursued actions and rhetoric at ensuring the survival of the Ethiopian central government and the territorial integrity of the country in the Tigray War, driven by their regional and national interests. In particular, drone supply is the most obvious manifestation of this policy. These instrumental motive-dominant activities have been accompanied by a normative discourse, particularly underlining the principles of national sovereignty and non-interference in

41 RAMANI, Samuel. *Russia and the GERD: An uneasy balancing act*. MEI@75 [online]. [cited 2021-08-15]. Available from: <https://tinyurl.com/mu7nf9be>.

42 HARTER, Fred. *Ethiopia's drone wars: Iran, China and Turkey deliver the air power behind Abiy's resurgence*. Africa Report [online]. [cited 2022-01-26]. Available from: <https://tinyurl.com/wynwndh3>.

43 LONS, Camille. *Saudi Arabia and the UAE Look to Africa*. Carnegie [online]. [cited 2018-10-23]. Available from: <https://tinyurl.com/2p9jnkzr>.

44 LUBOTZKY, Asher & MEHARI, Habtom. Is Ethiopia Collapsing? Implications for Israel and the Region from the Tigray War. *Strategic Assessment*. 2021, Vol. 24, No. 4, pp. 106 – 107.

45 MIKHAIL, George. *Saudis side with Egypt on Nile dam*. Al Monitor [online]. [cited 2022-06-29]. Available from: <https://tinyurl.com/mw8vzbnm>.

internal affairs. As a result, an affective motive flavour has supported the involvement of these parties.

2.3 Instrumental Motive-Dominant External Involvement Parties III: “The Unexpected” Egypt-Sudan Axis and The Question of GERD Dispute

Given their historical and regional rivalry, as well as the ongoing dispute over the GERD, Egypt and Sudan are two of the actors, or „usual suspects,“ who could be somehow involved in the war. The other historical-traditional element of this scepticism is the presence of Muslim groups’ opposition movements in Ethiopia, which have had interactions with the neighbouring Muslim countries. Therefore it is not surprising that Egypt and Sudan have adapted affective motive-dominant character in their approach to the war. As emphasized by Plaut, Egypt has supported opposition movements and states against Ethiopia, in a quiet but vigour manner.⁴⁶ In particular, Egypt regards Ethiopian control over GERD as an existential threat as an upstream country along the Nile.

Sisi’s statement in 2021: „*No one can take a single drop of Egypt’s waters and that the country’s share is untouchable*“⁴⁷ reflects Cairo’s determination and concerns. In 2022, Sisi reaffirmed his position by stating „*the need to reach for a fair, balanced and binding legal agreement on filling and operating the Dam, in accordance with the rules of international law and the outcomes of United Nations Security Council in this regard, within an appropriate timeframe without any unilateral measures.*“⁴⁸ In response, Abiy Ahmed stated that Ethiopia had no intention to harm Egypt and Sudan and had a commitment to address the concerns of neighbouring downstream countries.⁴⁹

Although it has been suggested by some sources that Ethiopian opposition armed organisations have links with Cairo and Khartoum, some Egyptian diplomatic and political sources, however, stated that the Sisi government was limited to closely observing the events rather than intervening directly or indirectly.⁵⁰

⁴⁶ PLAUT, Martin. *Understanding Eritrea*. Oxford: Oxford University Press, 2016, p. 70. ISBN: 978-0190669591.

⁴⁷ MAGDY, Samy. *In stark warning, Egypt leader says Nile water ‘untouchable’*. AP [online]. [cited 2021-03-30]. Available from: <https://tinyurl.com/yrk29aa4>.

⁴⁸ ABU ZAID, Mohammed. *Egypt slams Ethiopian power generation from Renaissance Dam*. Arab News [online]. [cited 2022-02-21]. Available from: <https://tinyurl.com/ybvua54e>.

⁴⁹ CHAMBRAUD, Tancrede. *Ethiopia has „no intention to harm“ Egypt and Sudan- PM Abiy Ahmed*. Africa News [online]. [cited 2020-09-26]. Available from: <https://tinyurl.com/3vffk37y>.

⁵⁰ MAHMOUD, Khaled. *The Egyptian Hands in the Ethiopian Crisis*. Fanack [online]. [cited 2021-11-26]. Available from: <https://tinyurl.com/mryen9km>.

This is also the case for Sudan, which is more closely affected by the civil war compare to Egypt, given the refugee issue and border conflicts. Sudan seeks a bilateral and equitable resolution to the GERD dispute while striving to alleviate adverse outcomes of the civil war. Sudanese officials had called for co-operation to end the conflict, refuting allegations of Sudan's involvement in sabotaging the dam by supporting TPLF militants.⁵¹ Indeed, during Abiy Ahmed's official visit to Sudan in January 2023, military leader al-Burhan emphasised that the two countries were „aligned and in agreement“ on issues concerning the dam.⁵²

For these reasons, it would be appropriate to say that the Egyptian-Sudanese axis acted with the instrumental motive of a „crisis-free and stable Ethiopia“, aiming to resolve the effects of the civil war and the GERD dispute. This motive prevented them from forming an involvement intention in support of the opposition primary parties and pushed possible affective motives out of the agenda by subordinating them.

2.4 Affective-Motive Dominant External Involment: The Humanitarian-Oriented Stance of the West and International Organizations

Perhaps the only element on which the world community agreed during the Tigray War was the humanitarian tragedies in the region. It should be noted that the US and the European Union have also prioritized the humanitarian crisis during the civil war. Their efforts have been aimed at preventing further displacement, alleviating hunger, and addressing health issues affecting the population. It should also be stated that from the perspective of Ethiopia and Eritrea, it is alleged that the US is providing support to resuscitate the TPLF.⁵³ Therefore, from the perspective of the Ethiopia-Eritrea axis, it is argued that the intervention of the US and European powers cannot be adequately characterized as indirect or humanitarian.

Despite Sino-Russian Bloc, in November 2021, a joint statement by UNSC was issued calling for an end to the hate speech that led to the conflict, the delivery of humanitarian aid to the region, access to public services and the start of ceasefire negotiations.⁵⁴ However, between May and August 2021, the Ethiopian Human Rights Commission and the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights Joint Investigation into

⁵¹ *Abu-Hajja; Sudan Army Does Not Interfere in Internal Issues of Ethiopia*. SUNA [online]. Available from: <https://tinyurl.com/2p8v6beu>.

⁵² *Ethiopia's PM Abiy Ahmed in Sudan on first visit since 2021 coup*, Al Jazeera [online]. [cited 2023-01-26]. Available from: <https://tinyurl.com/mdevce6r>.

⁵³ *Eritrea Blames US Support for Tigray's Leaders for the War*. Independent [online]. [cited 2021-07-08]. Available from: <https://tinyurl.com/38rvcvr3>.

⁵⁴ *Security Council Press Statement on Ethiopia*. UN [online]. [cited 2021-11-05]. Available from: <https://tinyurl.com/svt9jkdX>.

allegations of human rights violations in the Tigray region found „reasonable grounds to believe“ that all parties to the conflict had carried out attacks against civilians, extra-judicial killings, torture and inhuman treatment.⁵⁵ Even if there was a consensus that the violations caused were reciprocal, the main focus over criticism of the Ethiopian government was the obstruction of the isolated Tigray region from basic humanitarian assistance and public services. Indeed, these criticisms were the main reason why the government declared a humanitarian truce in March 2022. Thus, the general rhetoric of the US and European powers emphasising the supremacy of human rights and liberal norms against the practices of authoritarian states has, in the specific case of the Tigray War, taken the form of criticism of the Ethiopian and Eritrean government's „humanitarian siege“⁵⁶ over the region.

In September 2021, noting the humanitarian crisis and famine caused by the conflict, US imposed sanctions on certain individuals in order to support ceasefire efforts, ensure the withdrawal of Eritrean forces from Ethiopia, and preserve the unity, territorial integrity and stability of Ethiopia.⁵⁷ In particular, Washington stated that defence trade restrictions were intended to halt the flow of arms and encourage the parties to negotiate a ceasefire. Biden underlined standing by the Ethiopian people by continuing humanitarian aid to the region. The sanctions were imposed only on certain Eritrean officials.⁵⁸ However, in January 2022, the Biden administration imposed trade sanctions that would prevent Ethiopia from engaging in duty-free trade under the African Growth and Opportunity Act. Furthermore, in April and June 2022, bills HR6600 and S3199, aimed at restricting defence support and economic and development aid to Ethiopia, were introduced to the US Congress and Senate, but were not voted on.⁵⁹

The US and the European Union's prioritisation of humanitarian-based appeals during the two-year conflict has led some to argue that the human rights and refugee issues

⁵⁵ Office of the High Commissioner for Human Rights. Report of the Ethiopian Human Rights Commission /Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights Joint Investigation into Alleged Violations of International Human Rights, Humanitarian and Refugee Law Committed by all Parties to the Conflict in the Tigray Region of the Federal Democratic Republic of Ethiopia. Geneva: UN - OHCHR. 03-11-2021.

⁵⁶ European Parliament. The recent humanitarian and human rights situation in Tigray, Ethiopia, notably that of children. P9 TA(2022)0351. Strasbourg. 06.11.2022; *News Alert: EU alarmed over "totally blocked" humanitarian access in Tigray, "greatly impeded" in affected areas in Amhara, Afar*. Addis Standard [online]. [cited 2021-09-30]. Available from: <https://tinyurl.com/3vj4deny>.

⁵⁷ Executive Order 14046 of September 17, 2021, Imposing Sanctions on Certain Persons With Respect to the Humanitarian and Human Rights Crisis in Ethiopia. *Federal Register*. 2021, Vol. 86, No. 180. p. 52389.

⁵⁸ FACT SHEET: *Biden-Harris Administration Actions in Response to Ongoing Crisis in Northern Ethiopia*. The White House [online]. [cited 2021-09-17]. Available from: <https://tinyurl.com/ypjv3zjw>.

⁵⁹ S.3199 - *Ethiopia Peace and Stabilization Act of 2022*. [online], 2022. Available from: <https://tinyurl.com/2cdykehr>. ; H.R.6600 - *Ethiopia Stabilization, Peace, and Democracy Act*. [online], 2022. Available from: <https://tinyurl.com/3h8yneyh>.

raised by the conflict are being weaponised to destabilise and manipulate Ethiopia.⁶⁰ Both the Ethiopian public and political/diplomatic circles have underlined and condemned the TPLF as a US or US and EU-backed organisation.⁶¹ The main objection was that by instrumentalising humanitarian conditions, ties with the Ethiopian opposition aimed at destabilising the country were legitimised. Ethiopian officialdom has not similarly accused the United States. Ahmed, on the other hand, stated that they were on Ethiopia's side in the US policy of war on terrorism and, accordingly, invited the US to fight together against the terrorist activities of the TPLF.⁶²

CONCLUSION

In conclusion, it is argued that categorising the third parties involved in the Tigray War according to their disposition in instrumental and affective motives is significant in understanding the course of the war and conducting a comprehensive conflict analysis. The support of secondary warring and non-warring parties to the Ethiopian government with instrumental motives played a vital role in halting the advancement of opposition forces and establishing stability and control in favor of the government in autumn 2021. Importantly, there was no overt, active and instrumental-motive dominant external involvement on the side of the opposition primary party. On the contrary, there was an affective motive-dominant involvement that prioritized addressing the emerging humanitarian crisis and seeking an immediate end to the war.

From this perspective, it seems meaningful to attribute the relatively short duration of the Tigray War and the outcome of the ceasefire by looking at the motives of external involvement. Thus, it seems possible to underline the literature that emphasises the objectives of intervenors in the relationship between civil war and third parties. The primary objective of instrumental-motive dominant involvement was to ensure stability and the survival of the Ethiopian government, while affective-motive dominant involvement addressed the end of the humanitarian crisis. Once the opposition forces' advancement was halted and survival of the regime was guaranteed, there was no longer a compelling reason to continue civil war with external involvement. Consequently, it can be argued that the Tigray War reached a point of mutual consent/acceptance/consensus, resulting a ceasefire after twenty four months, a resolution that would not have been pursued without the involvement of external parties.

⁶⁰ PRINCE, Rob. Washington's Ethiopia policy – hybrid warfare in the making (again). *New Agenda: South African Journal of Social and Economic Policy*. 2021, No. 80.

⁶¹ *Ethiopians to protest United States' support to the TPLF rebels*. Borkena [online]. [cited 2022-09-05]. Available from: <https://tinyurl.com/bdf2nr97>. ; GUPTA, Piyush. *US unveils its military pact with TPLF terrorists to save them from Eritrea and Ethiopia*. TFI Global [online]. [cited 2022-10-31]. Available from: <https://tinyurl.com/ycypzv5a>. ; GETACHEW, Addis. *West behind continued fighting in northern Ethiopia: Scholar*. AA [online]. [cited 2022-09-04]. Available from: <https://tinyurl.com/5n7fn7wy>.

⁶² Twitter. 17.09.2021. Available from: <https://tinyurl.com/mvc83sxf>.

Author: *Res. Asst. Ahmet Göksel Uluer, PhD, born 1988. Currently working at the Necmettin Erbakan University. Graduated from the Faculty of Political Science, Ankara University in Ankara (in International Relations); in 2022 he also successfully completed PhD programme of International Relations of Ankara University. His dissertation topic is third world security, weak state and Ethiopia. Specialist in the field of analysis of African studies, security studies and Turkish foreign policy.*

How to cite: ULUER, Ahmed. External Involvement and Tigray War of Ethiopia (2020-2022): The Impact of Differentiated Motives on a Civil War. *Vojenské rozhledy*. 2023, 32 (4), 171-187. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). Available at: www.vojenskerozhledy.cz

Recenzovaný článek

Důsledky změn v Československu v listopadu 1989 pro výuku společenských věd na vysokých vojenských školách na příkladu Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově.**Consequences of the Changes in Czechoslovakia in November 1989 for the Teaching of Social Sciences at Military Universities Using the Example of the Military University of the Ground Forces in Vyškov****František Hanzlík**

Abstrakt: Článek se zabývá důsledky změn ve společnosti a v armádě po „sametové revoluci“ v roce 1989 pro výuku společenských věd na vojenských školách. Změny jsou ilustrovány na příkladu Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově, která připravovala většinu důstojníků pro pozemní vojsko. První část článku ukazuje využití výuky společenských věd na vojenských školách k ideologické indoktrinaci posluchačů ve prospěch vládnoucí Komunistické strany Československa před listopadem 1989. Další část článku se zabývá odrazem změn ve společnosti a v armádě po zrušení článku o vedoucí úloze KSČ v Ústavě v systému výuky společenských věd, v jejich obsahu a rozsahu. Obsah článku ukazuje i jednotlivé mezníky v procesu změn ve výuce společenských věd na cestě od jejich využití ke komunistické indoktrinaci k formování důstojníků demokratické armády.

Abstract: The article deals with the consequences of changes in society and the army after the “Velvet Revolution” in 1989 for teaching social sciences at military schools. The changes are illustrated by the example of the Military University of the Ground Forces in Vyškov, which trained most of the officers for the ground troops. The first part of the article shows the use of social science teaching at military schools to ideologically indoctrinate students in favour of the ruling Communist Party of Czechoslovakia before November 1989.

Klíčová slova: Armáda; společenské vědy; sametová revoluce; Komunistická strana Československa; Vysoká vojenská škola pozemního vojska ve Vyškově.

Key words: Army; Social Sciences; Velvet Revolution; Communist Party of Czechoslovakia; Military University of the Ground Troops in Vyškov.

ÚVOD

Do roku 1989 bylo tehdejší Československo součástí vojenského paktu Varšavská smlouva a disponovalo jednou z nejpočetnějších armád na počet obyvatelstva.¹ Armáda představovala od uchopení politické moci komunistickou stranou v únoru 1948 významný mocenský nástroj totalitního komunistického režimu až do jeho pádu v listopadu 1989. V roce 1953 a v roce 1969 byla armáda dokonce použita tehdejším režimem proti vlastním občanům.² Za jeden z rozhodujících úkolů při budování armády považovalo vedení Komunistické strany Československa po celou dobu trvání jejího totalitního režimu přípravu důstojnického sboru a především jeho formování v duchu ideologie KSČ. Cílem systému ideologické indoktrinace, jehož součástí byla i výuka společenských věd na všech typech vojenských škol, bylo připravit důstojníka nejen odborně zdatného, ale především oddaného komunistickému režimu. Obsah výuky společenských věd se průběžně měnil. Odrážely se v něm vnější i vnitřní faktory související s průběhem studené války i se změnami v uplatňování sovětského vlivu na vývoj v Československu a především v armádě.³ Výrazným mezníkem se stalo dění spojené s událostmi označovanými jako Pražské jaro 1968.

Po okupaci Československa státy Varšavské smlouvy 21. 8. 1968 a po nástupu normalizačního vedení KSČ v čele s G. Husákem v dubnu 1969 došlo k významným změnám v celé společnosti a také v armádě. V průběhu takzvané normalizace dochází i k zásadním změnám v přípravě důstojnického sboru v armádě. Za prioritu bylo považováno systematické ideologické působení na všechny vojáky z povolání s cílem dosáhnout jejich úplné oddanosti komunistickému režimu a vládnoucí komunistické straně.

Cílem předloženého příspěvku je ukázat využití společenských věd v systému ideologického zpracování budoucích důstojníků v době jejich studia na Vysoké vojenské škole pozemního vojska ve Vyškově před listopadem 1989 a proces změn, ke kterým došlo v důsledku zrušení článku Ústavy o vedoucí úloze KSČ v následujícím období a na základě dostupných archivních pramenů a dalších poznatků ukázat, s jakými hlavními problémy se potýkalo nové vedení Vysoké vojenské školy pozemního vojska

¹ K 1. 1. 1990 sloužilo v armádě celkem 205 612 vojáků, z toho 144 398 vojáků základní služby. ČERNOCH, Felix a KRÁLOVEC, Karel. *Personální vývoj v rezortu obrany (1990-2001)*. 1. Praha: SPSP MO, 2001. s. 18.

² V roce 1953 byla armáda použita proti demonstracím, které vznikly v důsledku odporu obyvatelstva proti měnové reformě. Použití armády k potlačení demonstrací na různých místech republiky popisuje ve vyjádření z 15. 10. 1968 tehdejší ministr národní obrany Alexej Čepička. Národní archiv (dále NA), fond (dále f) Pillerova komise, karton (dále k) 16B. V srpnu 1969 se armáda podílela na potlačování demonstrací při prvním výročí okupace Československa státy Varšavské smlouvy. Blíže: CHRASTIL, Sylvestr. *Některé aspekty nasazení ČSLA proti demonstrantům v srpnu 1968*. 1. Brno: VA, 1999. ISSN 1211-103. s. 29-38.

³ Již první poválečný program vlády z dubna 1945 obsahoval ustanovení o budování armády podle sovětského vzoru včetně přípravy důstojníků v sovětských vojenských školách. Další fáze uplatňování sovětského vlivu známá pod názvem „sovětizace armády“ byla zahájena po uchopení moci komunisty v únoru 1948 a nástupu JUDr. Alexeje Čepičky na místo ministra národní obrany v dubnu 1950. Poslední fáze uplatňování sovětského vlivu proběhla v období po okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy v srpnu 1968. Blíže: POLNAR, Stanislav. *Sovětizace československého myšlení o válce po únoru 1948. Slezský sborník*. Opava, 2020, 118(1), 86-87. ISSN 0037-6833.

ve Vyškově ve snaze vytvořit efektivní systém společenskovední přípravy budoucích důstojníků demokratického státu po roce 1989.

1 METODOLOGIE VÝZKUMU

Před rokem 1989 byla výuka společenských věd významnou součástí systému indoktrinace studentů vojenských škol. Cílem bylo dosáhnout jejich oddanost komunistické straně a získat je k aktivnímu prosazování politiky KSČ v armádě a ve společnosti. Až po roce 1989 se postupně podařilo dosáhnout stavu, kdy výuka společenských věd začala přispívat k formování požadovaných vlastností důstojníka demokratické armády a vlastence uznávajícího demokratické hodnoty. Na počátku výzkumu, jehož výsledky jsou předloženy v následujícím příspěvku, si autor položil následující otázky:

1. Jakým způsobem, s jakým obsahem, jakými metodami byla realizována výuka společenských věd na vysokých vojenských školách před listopadem 1989?
2. Jaké zásadní změny proběhly v důsledku společenských změn v listopadu 1989 označovaných jako „sametová revoluce“?
3. Jaké faktory ovlivňovaly postupné změny ve výuce společenských věd v následujícím období a jaký byl jejich výsledek?

V průběhu výzkumu byla provedena detailní analýza odborné literatury, archivních i jiných pramenů z analyzovaného období, zvláště z let 1988–1994. Analyzovány byly dobové dokumenty, které určovaly cíle výuky společenských věd, jejich obsah, metodu výuky studentů a přípravy vědecko-pedagogických pracovníků. Do této kategorie lze zařadit dokumenty s celostátní působností a celoarmádní platností.⁴ Dále autor využil poznatky získané studiem archivních materiálů různé provenience, které vznikly na Vysoké vojenské škole pozemního vojska ve Vyškově. Analýza konkrétních archivních dokumentů z úrovně Vysoké vojenské školy, jednotlivých fakult a katedry marxismu-leninismu (od r. 1990 katedry společenských věd) umožnila postihnout celkový proces změn výuky společenských věd v souvislosti se změnami ve společnosti po listopadu 1989. Umožnila ukázat jednotlivé mezníky, které vyústily postupně do stavu, kdy začaly být společenské vědy využívány k přípravě důstojníků demokratické armády.⁵

Z výzkumných otázek vyplynul i cíl zkoumání – na základě analýzy archivních pramenů, odborné literatury a dalších poznatků ukázat proces přeměny výuky společenských

⁴ *Statut vyšších vojenských učilišť a vojenských učilišť (Škol-2-1) z roku 1961, Statut Vojenské akademie A. Zápotockého z roku 1962 (Škol-2-5), Statut vysokých škol vojenských (Škol-2-1/č) z roku 1975, Směrnice pro ideologickou práci v ČSLA Všeob-sm-15/č z roku 1976, předpis Škol-1-1/č a Škol-1-1/s z roku 1980, zákony č. 18/1976 Sb. a č. 172/1990 Sb. o vysokých školách atd.*

⁵ Dokumentace uložená ve Vojenském správním archivu v Olomouci, fond 990 Vysoká vojenská škola pozemního vojska Vyškov obsahuje Učební dokumentaci VVŠ PV z období 1987–1997, Výroční zprávy VVŠ PV a jednotlivých fakult z období 1988–1997, učební plány jednotlivých studijních oborů z let 1987–1997, studijní programy společenských věd z období 1987–1997, Hlášení o práci celoškolských kateder za školní rok a další materiály.

věd od ideologické indoktrinace ve prospěch komunistické strany po výuku přispívající k formování požadovaných vlastností důstojníka demokratické Armády České republiky.

Výuka společenských věd na vysokých vojenských školách před rokem 1989 byla stejná jak rozsahem výuky jednotlivých předmětů, tak i jejich obsahem. Určitá specifika obsahovala výuka společenských věd na Vojenské akademii Antonína Zápotockého (VA AZ) v Brně a na Vojenském lékařském výzkumném a doškolovacím ústavu v Hradci Králové (VLVDÚ), který připravoval vojenské lékaře a farmaceuty. Jiný obsah výuky společenských věd byl realizován ve Vojenské akademii Klementa Gottwalda v Bratislavě (VPA KG), která připravovala politické pracovníky a učitele společenských věd pro vojenské školství.⁶ Součástí VPA KG v Bratislavě byla i Vojensko-pedagogická fakulta, která připravovala učitele společenských věd pro všechny vysoké vojenské i střední školy v celé armádě. Vzhledem ke skutečnosti, že základem vojenského školství pro pozemní vojsko se před rokem 1989 stala Vysoká vojenská škola pozemního vojska (VVŠ PV), byl proces přeměny výuky společenských věd před a po roce 1989 zkoumán na příkladu této vysoké vojenské školy. V této souvislosti vzal autor při realizaci výzkumu v úvahu i skutečnost, že 1. ledna 1992 došlo k rozdělení Československa na dva samostatné státy a tím i k rozdělení federální armády a vojenského školství.

2 VÝUKA SPOLEČENSKÝCH VĚD – ZÁKLAD IDEOLOGICKÉHO ZPRACOVÁNÍ BUDOUČÍCH DŮSTOJNÍKŮ V PRŮBĚHU STUDIA NA VYSOKÝCH VOJENSKÝCH ŠKOLÁCH PŘED ROKEM 1989

V celé společnosti probíhaly v šedesátých letech 20. století změny, které se staly předmětem analýzy a diskusí také v armádě. V této souvislosti se objevovaly i otázky, jakým způsobem realizovat přípravu budoucích důstojníků a všech dalších kategorií vojáků z povolání. Hlavní diskuze probíhaly na tehdejší VPA KG v Praze. Došlo k nárůstu významu vojenské sociologie a předmětem zkoumání se stala problematika postavení vojenské profese v československé společnosti.⁷ Vzdělanostní úroveň vojáků z povolání – důstojníků a praporčíků sice v šedesátých letech rostla, ale stále neodpovídala požadavkům, které se zvyšovaly z důvodů zavádění nové bojové techniky. Na začátku šedesátých let to bylo například zavedení raketového vojska v pozemních silách a protivzdušné

⁶ Vojenská politická akademie vznikla 15. srpna 1953 v Praze (od roku 1961 do července 1969 nesla název Klementa Gottwalda). Jedním z prvních opatření normalizačního vedení KSČ v čele s Gustavem Husákem bylo její zrušení 31. července 1969. Dne 1. září 1972 byla zřízena Vojenská politická akademie se sídlem v Bratislavě. V roce 1974 byla přejmenována na Vojenskou politickou akademii Klementa Gottwalda. 31. prosince 1989 byla přejmenována na Vysokou vojenskou pedagogickou školu. FIDLER, Jiří. *Lexikon ČSLA: svazy a svazky*. Universum. Praha: Euromedia Group, 2020. ISBN 978-80-242-7022-7. s. 292–293.

⁷ Blíže: POLNAR, Stanislav. Vojenská profese, vědeckotechnická revoluce a Memorandum 68. *Historica Olomucensia: Sborník historických prací*. Olomouc, 2021, 61(1), 207-229. ISSN 1803-9561. Dostupné z: doi:10.5507.

obraně státu, nových typů letecké techniky i modernizace ostatních druhů vojsk v celé Československé lidové armádě (ČSLA).⁸

Vzdělávací systém v armádě byl v té době založen na přípravě budoucích důstojníků ve vojenských učilištích podle druhu vojska. Ucelené vysokoškolské vzdělání poskytovaly pouze VAAZ v Brně, VPA KG v Praze a VLVDÚ v Hradci Králové. VAAZ připravovala důstojníky technického zaměření, VPA KG se zabývala společensko-vědním vzděláváním a VLVDÚ připravoval vojenské lékaře a farmaceuty. Od roku 1966 vrcholily na jednotlivých stupních armádní hierarchie, v jejichž kompetenci bylo vzdělávání v armádě, diskuse, jakým způsobem realizovat nezbytně nutnou reformu vojenského školství. Výsledkem bylo usnesení Předsednictva ústředního výboru KSČ ze dne 8. března 1966 s názvem *O perspektivách a dalších úkolech rozvoje vojenského školství*.⁹ Obsah usnesení byl uveden do praxe rozkazem prezidenta republiky č. 06 ze dne 20. 6. 1967 *Změny ve vojenském školství* a následným rozkazem ministra národní obrany č. 07 ze dne 7. 7. 1967.¹⁰ Zcela zásadní byl požadavek, aby všichni důstojníci měli v budoucnu vysokoškolské vzdělání. Na základě uvedených rozhodnutí vznikla ve školním roce 1967/1968 ve Vyškově Velitelsko-organizační fakulta VAAZ přeměnou již existujícího Vyššího vojenského učiliště Otakara Jaroše.¹¹

Proces demokratizace společnosti známý pod názvem *Pražské jaro* probíhal také v ČSLA. Přes veškeré snahy vedení KSČ a státu o modernizaci vzdělávání v armádě a změnu negativního vnímání vojenské profese ve společnosti, se nepodařilo těchto cílů dosáhnout. Prestiž vojenského povolání negativně ovlivnila i Šejnova aféra z února 1968.¹² Významným vojensko-politickým dokumentem se stalo *Memorandum 68* ze dne 4. 7. 1968, které vzniklo na VPA KG v Praze.¹³ Šlo o pokus vytvořit československou vojenskou doktrínu, která odmítla slepé přejímání vojenské doktríny Varšavské smlouvy. Veškeré snahy o demokratizaci ve společnosti a v armádě zmařila okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy dne 21. 8. 1968.¹⁴

⁸ Tamtéž, s. 207-210.

⁹ VONDRÁŠEK, Václav; CHRASTIL, Sylvestr a MARKEL, Martin. *Vojenská akademie v Brně*. Praha: Ministerstvo obrany ČR – Agentura vojenských informací a služeb, 2005. ISBN 80-7278-287-8. s. 95.

¹⁰ Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (dále VÚA–VHA). Sbírká rozkazů a nařízení MNO. Rozkaz prezidenta republiky číslo 06 ze dne 20. 6. 1967 *Změny ve vojenském školství*, Rozkaz ministra národní obrany číslo 07 ze dne 7. 7. 1967.

¹¹ Blíže: HANZLÍK, František; KOZÍLEK, Rostislav a RÁKOSNÍK, Zdeněk. *Historie a současnost*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Agentura vojenských informací a služeb, 2002. ISBN 80-7278-160-X.

¹² Začátkem roku 1968 vypukla tak zvaná Šejnova aféra. Gen. Jan Šejna byl vyšetřován pro rozsáhlé nezákonné obohacování při prodeji jetelového semena. Šejna před hrozbou vězení uprchl do zahraničí. Události kolem Šejnova případu negativně ovlivnily vztah občanů k armádě a vojenskému povolání. Blíže: MACÁK, Milan. *Dvojí tvář hazardního hráče: (Jan Šejna pod drobnohledem VKR)*. Praha: Ministerstvo obrany-Agentura vojenských informací a služeb, 2006. Edice Vojenského zpravodajství. ISBN 80-7278-371-8.

¹³ Blíže: POLNAR, Stanislav. Vojenská profese, vědeckotechnická revoluce a Memorandum 68. *Historica Olomucensia: Sborník historických prací*. Olomouc, 2021, 61(1), 207-229. ISSN 1803-9561. Dostupné z: doi:10.5507.

¹⁴ POLNAR, Stanislav a PROKOP, Bronislav. Reforma československého vojenského myšlení a rok 1968. *Vojenské rozhledy* 2020, 29 (MC), 086-102. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). Dostuné z: www.vojenskerozhledy.cz s. 101. Okupace se nezúčastnilo Rumunsko ani Albánie, která byla ještě v roce 1968 formálně členem Varšavské smlouvy.

Období sedmdesátých let po nástupu nového vedení KSČ v čele s Gustavem Husákem v dubnu 1968 je označováno jako *normalizace*. V jejím průběhu byly ve společnosti a v armádě realizovány změny, v jejichž důsledku musely své zaměstnání opustit tisíce osob. Čistky v armádě v období normalizace je možno vzhledem k počtu vojáků z povolání, kteří museli opustit armádu srovnat s takzvanou očištěnou armádou od reakčních živlů po únoru 1948. Značný úbytek důstojníků z povolání byl jedním z hlavních důvodů, proč nové vedení KSČ a státu věnovalo zvýšenou pozornost vojenskému školství a *ideologickému zpracování* budoucích důstojníků na vojenských školách zvláště.¹⁵ V období normalizace, která v armádě proběhla v letech 1970–1974, muselo armádu opustit 5241 vojáků z povolání po ztrátě členství v KSČ, dalších 548 vojáků, kteří nebyli členy KSČ, a dokonce 55 vojáků – členů strany.¹⁶

Proto došlo v letech 1969–1970 na úrovni kolegia ministra národní obrany k přehodnocení přípravy důstojnického a praporčického sboru. Kolegium dospělo na svém jednání dne 22. 1. 1971 k závěru, že je nezbytné zpracovat nový návrh systému školení v ČSLA, který by plně vycházel ze sovětského systému přípravy kádrů. Dále doporučilo ministru národní obrany genplk. Ing. Martinu Dzürovi přijmout mimořádná opatření k doplňování sboru vojáků z povolání. Na základě uvedeného doporučení provedlo velení ČSLA v letech 1971–1972 další podrobnou analýzu dosavadního vojenského školského systému. Jejím obsahem byl rozbor soudobých i perspektivních potřeb rozvoje vojenství v podmínkách ČSLA s využitím zkušeností z vývoje sovětského vojenského školství. Výsledkem analýzy byl návrh systému přípravy kádrů a dalšího rozvoje vojenského školství, který nejdříve projednalo a schválilo kolegium ministra na svém jednání v březnu roku 1972. Následně byl předložen k projednání předsednictvu ÚV KSČ, které jej na svém jednání 21. dubna 1972 schválilo. Koncem dubna roku 1972 zpracovala Správa vojenského školství a vědy plán politicko-organizačních opatření ke splnění usnesení předsednictva ÚV KSČ z 21. dubna 1972 k systému přípravy kádrů a dalšího rozvoje vojenského školství. Finální podobu plánu schválil 1. zástupce ministra národní obrany genpor. Ing. Vasil Valo. Celý proces tvorby nového systému přípravy kádrů a dalšího rozvoje vojenského školství byl završen rozkazem prezidenta republiky ze dne 28. 6. 1972, v němž jsou zakotveny změny ve vojenském školství. Na něj navazuje rozkaz MNO č. 009 ze dne 28. 6. 1972, který blíže konkretizuje systém přípravy kádrů a další rozvoj vojenského školství v ČSLA.¹⁷ Na základě rozkazu prezidenta republiky ze dne 28. 6. 1972 vznikla z 1. fakulty VAAZ se sídlem ve Vyškově Vysoká vojenská škola pozemního vojska hrdiny SSSR kpt. Otakara Jaroše. Jejím velením byl pověřen náčelník bývalé 1. fakulty VAAZ plk. Ing. František Herodek. Dnem 31. 10. 1972 převzal velení VVŠ PV genmj. Ing. Jozef Jurík. Organizační struktura

¹⁵ Pojem „*ideologické zpracování*“ používá autor v textu i v souvislosti s výukou společenských věd záměrně. Na rozdíl od ideologické přípravy, jejíž cílem bylo získání určitých vědomostí z jednotlivých předmětů společenských věd, které byly ověřovány na výuce v průběhu seminářů, cvičení, zápočtů, zkoušek a státní zkoušky, bylo cílem ideologického zpracování dosáhnout stavu, kdy se posluchači zcela ztotožnili s politikou komunistické strany a stali se aktivními uskutečňovateli. Dokonce u zkoušek z jednotlivých předmětů bylo do hodnocení promítáno, jakým způsobem posluchači projevovali svoje ztotožnění s politikou KSČ – např. stali se kandidáty členství v KSČ.

¹⁶ MADRY, Jindřich. *Sovětská okupace Československa, jeho normalizace v letech 1969-1970 a role ozbrojených sil*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. ISBN 80-85270-30-7. s. 155.

¹⁷ VÚA–VHA. *Sbírka rozkazů a nařízení MNO. Rozkaz ministra národní obrany č. 009 ze dne 28. 6. 1972.*

školy byla dána prozatímní tabulkou počtů č. 95181 schválenou náčelníkem generálního štábu ČSLA dne 24. 7. 1972.¹⁸ Vysoká vojenská škola pozemního vojska (VVŠ PV) stala se základem armádního vysokého vojenského školství.¹⁹ Vedení KSČ a armády se snažilo rozvojem vysokého vojenského školství postupně nahradit úbytek vysokoškolsky vzdělaných důstojníků. Současně mělo řešit akutní nedostatek důstojníků i zřízení dvouletých a ročních důstojnických škol podle druhu vojska. Oba typy školení probíhaly rovněž na VVŠ PV.²⁰ Mimořádnou pozornost věnovalo vedení KSČ a armády vytvoření systému ideologického působení na budoucí důstojníky, jehož výsledkem by byli absolventi plně oddaní komunistické straně a tehdejšímu režimu.

V době, kdy se postupně konstituovalo vysoké vojenské školství, byl vydán předpis s označením Škol-2-1/č s názvem *Statut vysokých škol vojenských*, který schválil první náměstek ministra národní obrany generálplukovník ing. Vasil Valo 26. června 1975.²¹ Obsahoval celkem 13 hlav a 196 článků. Detailně popisoval veškerou činnost včetně povinností všech funkcionářů, příslušníků vědecko-pedagogického sboru i studentů. Platil od 1. září 1975. Současně nahrazoval dosud platné předpisy – *Statut vyšších vojenských učilišť a vojenských učilišť* (Škol-2-1) z roku 1961 a *Statut Vojenské akademie A. Zápotockého* z roku 1962 (Škol-2-5). Veškerá rozhodnutí týkající se obsahu a rozsahu výuky byla připravena na úrovni ministerstva národní obrany a schvalována prvním zástupcem ministra národní obrany. Výjimku tvořily oblasti společenských věd, politickovýchovné práce a částečně vědecké práce. O nich rozhodoval náčelník Hlavní politické správy ČSLA.²² Podle článku 6 byly vysoké vojenské školy podřízeny náčelníkovi Hlavní politické správy ČSLA a prvním náměstkům ministra národní obrany. Vojenská politická akademie Klementa Gottwalda byla podřízena pouze náčelníku Hlavní politické správy ČSLA. Úkoly vojenského školství řešila komplexně Správa vojenského školství MNO. Na hlavní politické správě působilo oddělení škol a vědy, které řešilo problematiku společenských věd a vědecké práce v této oblasti. V článku 8 bylo uvedeno: „*Stranickopolitická práce a výuka společenských věd na vysokých školách je řízena hlavní politickou správou ČSLA přímo a prostřednictvím politických správ okruhů*“²³ Hlava 8 (čl. 126-129) předpisu zdůrazňovala význam politickovýchovné práce na vysokých školách: „*Stranickopolitická práce je*

¹⁸ HANZLÍK, František; KOZÍLEK, Rostislav a RÁKOSNÍK, Zdeněk. *Historie a současnost*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Agentura vojenských informací a služeb, 2002. ISBN 80-7278-160-X. s. 58–83.

¹⁹ Dne 2. června 1975 byl VVŠ PV ve Vyškově udělen čestný název Vysoká vojenská škola pozemního vojska trojnásobného hrdiny ČSSR a hrdiny SSSR armádního generála Ludvíka Svobody. VÚA–VHA. Sbírnka rozkazů a nařízení MNO. Rozkaz prezidenta republiky číslo 09 ze dne 2. 6. 1975.

²⁰ Do dvouletých důstojnických škol nastupovali uchazeči po vyučení bez středoškolského vzdělání, které si doplňovali v průběhu studia a po absolvování byli vyřazeni v hodnosti podporučíka. Do roční důstojnické školy nastupovali uchazeči s maturitou a po absolvování studia byli rovněž vyřazeni v hodnosti podporučíka. Zároveň oba typy škol představovaly rekrutační potenciál pro studium na vysokých vojenských školách.

²¹ Vojenský správní archiv Olomouc (dále VSA). Škol-2-1/č, *Statut vysokých škol vojenských*. 56 s.

²² Ve funkci náčelníka Hlavní politické správy ČSLA působili: gen. Václav Prchlík – prosinec 1955 – únor 1968, gen. Egdý Pepich – únor 1968 – červenec 1968, gen. František Bedřich – červenec 1968 – listopad 1969, gen. Václav Horáček – listopad 1969 – duben 1977, gen. Antonín Brabec – duben 1977 – listopad 1984, gen. Jaroslav Klícha – listopad 1984 – prosinec 1989. FIDLER, Jiří. *Lexikon ČSLA: svazy a svazky*. Universum. Praha: Euromedia Group, 2020. ISBN 978-80-242-7022-7. s. 98.

²³ VSA. Škol-2-1/č, *Statut vysokých škol vojenských*, s. 6.

přímo řízena politickým oddělením vysoké školy na základě usnesení sjezdů Komunistické strany Československa, usnesení ÚV KSČ, stanov KSČ, směrnic pro práci politických orgánů v ČSLA, směrnic pro práci organizací KSČ v ČSLA, rozkazů a směrnic ministerstva národní obrany a náčelníka hlavní politické správy ČSLA.²⁴ V článku 129 je zdůrazněno, že při politické a vojenské výchově posluchačů se využívají různé formy a metody výuky, stranickopolitické, agitačně propagační a kulturně-masové práce. Mimořádný důraz byl kladen na individuální práci s posluchači, která podle tohoto článku musí být pečlivě promyšlená, cílevědomá a musí být prováděna systematicky, plánovitě a individuálně s každým posluchačem. Výrazná politizace se promítala do úkolů vědecké práce, které obsahovala Hlava 9 (čl. 130-140). Za prioritní úkol stanovoval předpis výzkum problémů komunistické výchovy vojáků ČSLA, stranickopolitické práce v armádě, morálně politické a psychologické přípravy vojsk.²⁵ Všechna ustanovení předpisu byla od 1. září 1975 okamžitě zaváděna do praxe vysokých vojenských škol a kontrolována z úrovně ministerstva národní obrany a Hlavní politické správy ČSLA. Současně byl předpis na základě poznatků z praxe doplňován a modifikován.²⁶

Výuka společenských věd na vojenských školách byla součástí celkového jednotného systému ideologické práce v armádě. Tuto skutečnost dokazuje i srovnání obsahu předpisu Škol-2-1/č se základním dokumentem, který určoval obsah ideologické práce v armádě a vznikl rovněž v období normalizace a byl vydán jako vojenský předpis s označením Všeob-sm-15/č v českém jazyce a Všeob-sm-15/s v jazyce slovenském. V době prvního vydání v roce 1976 šlo o předpis, který měl stupeň utajení TAJNÉ.²⁷ V následujícím období byl předpis dále doplňován. V roce 1981 byla vydána další verze se stejným názvem i stupněm utajení. V období, které je předmětem výzkumu, byla vydána třetí verze směrnic se stejným názvem a se sníženým stupněm utajení označeném *Výhradně pro služební potřebu*.²⁸ Cílem ideologické práce v armádě bylo podle uvedených směrnic, Hlava 1: „...utvářet a upevňovat u všech jejích příslušníků marxisticko-leninský světový názor, komunistické přesvědčení, socialistické vlastenectví, proletářský a socialistický internacionalismus, nesmiřitelnost k nepřátelům socialismu a s buržoazní ideologií; vychovávat je v třídně a politicky uvědomělé obránce a budovatele socialistické vlasti, pevně semknuté kolem Komunistické strany Československa, jejího ústředního výboru, odhodlané bránit svou vlast a socialismus.“²⁹ Směrnice obsahovaly 64 stran textu a do nejmenších detailů určovaly obsah, rozsah ideologického působení vůči všem kategoriím vojáků, od vojáků prezenční služby až po generály. Společenskovědní činností se zabývá Hlava 10 směrnic. Stanovený cíl společensko-vědní činnosti je totožný s již uvedeným cílem ideologické práce v armádě. Společensko-vědní činnost zahrnovala dle směrnic výuku společenských věd ve vojenských školách a vědeckovýzkumnou činnost. Ve směrnicích je uvedeno:

²⁴ Tamtéž, s. 29.

²⁵ Tamtéž, s. 30.

²⁶ Tamtéž s. 3. Doplněk z roku 1979 schválil dne 15. srpna první náměstek ministra národní obrany generálporučík ing. Miloslav Zika.

²⁷ Tamtéž. Všeob-sm-15/č, *Směrnice pro ideologickou práci v Československé lidové armádě*.

²⁸ Tamtéž. Směrnice schválil dne 7. srpna 1986 ministr národní obrany generálplukovník Milan Václavík.

²⁹ Tamtéž, s. 3.

„Výuka společenských věd je nedílnou součástí stranickopolitické práce, jádrem komunistické výchovy, světónázorovým a metodologickým základem výchovně vzdělávacího procesu ve vojenských školách. Je uskutečňována na základě učebních plánů a programů, schválených hlavní politickou správou ČSLA.“³⁰ V této části směrnic je mimo jiného zdůrazněno, že základním úkolem výuky společenských věd je výchova k třídní nenávisti vůči imperialismu a utváření základních návyků a dovedností k řízení a provádění účinné stranickopolitické práce a k aktivnímu boji proti nepřátelské ideologii a propagandě. Vědeckovýzkumná činnost v oblasti společenských věd byla realizována v souladu se zaměřením vědecké práce do roku 2000 a s plánem rozvoje stranickopolitické práce. K tomu je ve směrnicích dále uvedeno: „Cíle a úkoly společenskovední činnosti musejí být těsně spjaty s potřebami výchovně vzdělávacího procesu, výchovy a výcviku, života vojsk a rozvoje stranickopolitické práce.“³¹ Přípravu učitelů, vědeckých a vědeckopedagogických pracovníků společenských věd zabezpečovala Hlavní politická správa ČSLA.

V roce 1980 skončila platnost předpisu Škol-2-1 v českém i slovenském jazyce a byl vydán zcela nový předpis Škol-1-1/č a Škol-1-1/s. Nový předpis obsahoval téměř totožná ustanovení jako Škol-2-1. Navíc obsahoval 4 přílohy v podobě samostatných brožur, které fakticky tvořily samostatné předpisy. Příloha 1 – *Normy pro pedagogickou činnost učitelů vysokých vojenských škol*, příloha 2 – *Směrnice ministerstva národní obrany pro jmenování profesorů a docentů a při obsazování volných míst učitelů vysokých vojenských škol*, příloha 3 – *Směrnice pro přijímání uchazečů na vojenských vysokých školách* a příloha 4 – *Směrnice o přípravě odborníků ve Vojenské akademii Antonína Zápotockého pro podniky vyrábějící vojenskou techniku*. V Hlavě 5, čl. 71 byla doplněna formulace týkající se učebních plánů a programů v následujícím znění: „Učební programy se zpracovávají u každého studijního oboru a specializace pro každý předmět a obsahují politickovýchovné a vzdělávací cíle, obsahovou náplň témat, rozdělení vyučovací doby na předmět podle témat a forem výuky v jednotlivých ročnících a semestrech, organizační směrnice a základní literaturu.“³²

Výuka podle učebních plánů, které platily v roce 1989, byla zahájena v letním semestru akademického roku 1980/1981. Přesto, že učební plány schvalovali první zástupce ministra národní obrany a jeho náměstek, obsah a rozsah výuky společenských věd stanovovala Hlavní politická správa ČSLA. Struktura VVŠ PV v té době zahrnovala 3 fakulty – Fakultu motostřeleckého vojska, Fakultu tankového vojska a Fakultu druhů vojsk. Od 1. září 1983 byla na VVŠ PV zahájena výuka studijního oboru ekonomika armády na samostatné Fakultě technického a týlového zabezpečení. Obsah státních závěrečných zkoušek tvořily ústní zkoušky z marxismu-leninismu, ze dvou odborných předmětů podle zaměření studia a z obhajoby diplomové práce. Výuku na jednotlivých fakultách realizovaly odborné katedry v podřízenosti fakult. Výuku společenských věd, jazyků, matematiky a některých dalších předmětů zabezpečovaly katedry s celoškolskou působností. Výuku společenských věd realizovala katedra marxismu-leninismu, která byla přímo podřízena politickému oddělení VVŠ PV. Struktura katedry se odvíjela od vyučovaných společenskovedních předmětů

³⁰ Tamtéž, s. 35.

³¹ Tamtéž, s. 36.

³² Tamtéž, Škol-1-1/č, s. 30.

a skládala se z předmětových skupin: marxisticko-leninská filozofie, politická ekonomie, vědecký komunismus, dějiny KSČ a mezinárodního dělnického a komunistického hnutí, pedagogika a psychologie a stranickopolitické práce. Stanovený počet vědeckopedagogických pracovníků čítal v letech 1980–1989 celkem 37 osob, z toho 33 vojáků z povolání, jednu občanskou zaměstnankyni a tři technicko-hospodářské pracovnice.³³ Počty hodin společenskovědních předmětů stanovovaly *Učební plány jednotlivých odborností*, které schválili první zástupce ministra národní obrany generálplukovník ing. Karel Rusov, náčelník Správy vojenského školství generálmajor Ing. Josef Mikulec a náčelník Hlavního týlu ministerstva národní obrany a náměstek ministra národní obrany generálporučík Ing. Ján Lux. Náčelník hlavní politické správy schvaloval, jaké společenskovědní předměty, s jakým obsahem a v jakém rozsahu budou vyučovány. Od roku 1981 až do společenských změn v listopadu 1989 byly na všech vysokých vojenských školách vyučovány stejné společenskovědní předměty ve stejném rozsahu a se stejným obsahem. Vyučovány byly ve stejných semestrech a ročnících. V prvním ročníku byl vyučován předmět dějiny KSČ a mezinárodního dělnického hnutí v rozsahu 120 hodin (1. semestr 70 hodin, 2. semestr 50 hodin). Ve druhém ročníku pokračovala výuka předmětem marxisticko-leninská filozofie – 120 hodin (3. semestr 74 hodin, 4. semestr 46 hodin). Souběžně byl ve druhém ročníku vyučován předmět základy vojenské psychologie a pedagogiky – 60 hodin (3. semestr 30 hodin, 4. semestr 30 hodin). Ve třetím ročníku následovala výuka politické ekonomie a válečné ekonomiky v rozsahu 120 hodin (5. semestr 60 hodin, 6. semestr 60 hodin) souběžně s předmětem stranickopolitická práce – 70 hodin (5. semestr 40 hodin, 6. semestr 30 hodin). Ve finálním ročníku byl vyučován předmět vědecký komunismus v rozsahu 90 hodin (7. semestr 50 hodin, 8. semestr 40 hodin). Všechny předměty mimo vojenské psychologie a pedagogiky byly zakončeny zkouškou, vojenská psychologie a pedagogika klasifikovaným zápočtem. Výuka společenských věd činila v souhrnu 580 hodin za celou dobu studia. Z celkového počtu hodin za celou dobu studia představovala výuka společenských věd téměř 12 %.³⁴ Ve studijních plánech jednotlivých studijních oborů byly vyučované předměty rozděleny do skupin: I. Společensko-vědní předměty (11,8 %), II. Vojensko-odborná příprava (60,3 %), III. Všeobecně teoretické předměty (12,6 %), všeobecně inženýrské předměty (12,9 %) a záloha v rozsahu 120 hodin. Celkový rozsah výuky všech předmětů zahrnoval 4 932 hodin.³⁵

Do listopadu 1989 platil vysokoškolský zákon č. 18/1976 Sb. Jeho působnost na vysoké vojenské školy byla výrazně omezena a kompetence, které mělo ministerstvo školství a ministr školství vůči civilním vysokým školám uplatňovalo vůči vojenským školám ministerstvo národní obrany respektive ministr národní obrany. To se týkalo i obsahu a rozsahu výuky všeobecně vzdělávacích předmětů, vojensko-odborných předmětů i výuky společenských věd. Výuka společenských věd přitom byla rozhodnutím vedení komunistické

³³ Tamtéž, fond 990/2, Hlášení celoškolských kateder za školní rok 1989–1990, s. 2–3. V hlášení je uveden jmenný seznam všech pracovníků katedry (24) mimo příslušníků skupiny stranickopolitické práce (6) a pedagogiky a psychologie (6). Jedna technickohospodářská pracovnice odešla do starobního důchodu. Upřesnění celkového počtu příslušníků katedry do r. 1989 – osobní archiv autora – zápisy z metodických zasedání katedry září až listopad 1989.

³⁴ VSA, fond 990/4/47, Učební dokumentace VVŠ PV Vyškov, Učební programy 1989.

³⁵ Tamtéž.

strany a ministerstva národní obrany svěřena Hlavní politické správě ČSLA a jejímu náčelníkovi. Hlavní politická správa byla odpovědná za prosazování politiky KSČ v armádě včetně ideologického působení, jehož součástí byla i výuka společenských věd. Za rozhodující součást výuky společenských věd byla považována výuka předmětu stranickopolitické práce. Při výuce předmětu a uplatňování získaných poznatků posluchači při provádění politického školení mužstva a politických informací u vojáků základní služby výcvikového pluku měly tvořit základ vědomosti všech společenských věd za celou dosavadní dobu studia. Vedení politického školení a politických informací posluchači VVŠ PV u vojáků základní služby výcvikového pluku bylo chápáno jako součást praktické přípravy k výkonu jejich funkcí po absolvování školy.³⁶

Obsah každoročních *Hlášení o práci celoškolských kateder za školní rok* až do roku 1988–1989 se v části věnované Katedře marxismu-leninismu zabýval především výukou stranickopolitické práce. Rozhodující část hlášení tvořil bod č. 1 *Úroveň realizace požadavků Směrnice N HPS ČSLA pro výuku společenských věd ve vojenských vysokých školách v ČSLA*.³⁷ V hlášení se přímo uvádí: „*Provedené rozborů ukazují, že perspektiva přípravy kádrů pozemního vojska vyžaduje, aby byla zvláštní pozornost věnována výuce stranickopolitické práce a základů vojenské pedagogiky a psychologie.*“³⁸ Na závěr hlášení je avizováno rozhodnutí o reorganizaci Katedry marxismu-leninismu a vytvoření samostatné Katedry stranickopolitické práce a základů vojenské pedagogiky a psychologie. Vzhledem k vývoji situace ve společnosti a v armádě v následujícím období již tato reorganizace nebyla realizována.

3 DŮSLEDKY SPOLEČENSKÝCH ZMĚN PO 17. LISTOPADU PRO VÝUKU SPOLEČENSKÝCH VĚD NA VYSOKÝCH VOJENSKÝCH ŠKOLÁCH

Před listopadem 1989 patřila armáda k významným mocenským složkám komunistického režimu v Československu. V průběhu listopadových událostí roku 1989 nebylo zřejmé, jak se armáda zachová. Ministr národní obrany armádní generál Ing. Milán Václavík patřil k radikálním komunistům, kteří doporučovali využít armádu k zabránění probíhajícímu politickým změnám. Na základě tlaku demokratických sil v podobě Občanského fóra byl Václavík z funkce ministra národní obrany odvolán a na jeho místo jmenován dne 3. prosince 1989 generálplukovník Ing. Miroslav Vacek.

Klíčovou událostí v dalším vývoji v celé společnosti a tím i v armádě se stalo rozhodnutí Federálního shromáždění ze dne 29. listopadu 1989, kterým byl zrušen článek č. 4

³⁶ Tématika politického školení mužstva (PŠM) byla dána Směrnicemi pro ideologickou práci Všeob-sm-15 a v době platnosti posledních směrnic vydaných v roce 1986 zahrnovala celkem 384 hodin PŠM za dobu dvouleté základní vojenské služby. VSA. Všeob-sm-15/č, *Směrnice pro ideologickou práci v Československé lidové armádě*. 1986, s. 52.

³⁷ VSA, fond 990/2, Hlášení celoškolských kateder za školní rok 1988–1989, s. 1.

³⁸ Tamtéž, s. 4.

stávající Ústavy o vedoucí úloze KSČ ve společnosti.³⁹ Toto usnesení Federálního shromáždění ČSSR mělo dalekosáhlé důsledky pro celou společnost i armádu. Znamenalo zásadní změny ve výuce společenských věd.

Rozkazem ministra obrany gen. Miroslava Vacka č. 32 ze dne 19. prosince 1989 byla zakázána činnost politických stran a hnutí v armádě. Byla rozpuštěna Hlavní politická správa ČSLA a zrušen politický aparát v celé armádě s platností od 2. ledna 1990.⁴⁰ Během jednoho měsíce se fakticky zhroutil celý systém ideologického působení v armádě, který byl propracován do nejmenších detailů a neustále „aktualizován, vylepšován a precizován“ v nových podmínkách.⁴¹ Praktické důsledky výše uvedeného vývoje se promítly okamžitě i do výuky společenských věd. Na základě opatření uvedených v Rozkazu ministra národní obrany č. 022 ze dne 29. 12. 1989 byla nařízením náčelníka VVŠ PV č. j. 15036 zrušena Katedra marxismu-leninismu. Součástí uvedených opatření bylo i zrušení výuky předmětů vyučovaných katedrou marxismu-leninismu a zrušení státní zkoušky z předmětu marxismus-leninismus u finálních ročníků všech odborností. Výuka ostatních vojensko-odborných předmětů pokračovala v nezměněné podobě. Následovalo zrušení politického aparátu na úrovni VVŠ PV, jednotlivých fakult a zabezpečovacího pluku v lednu 1990.

Příslušníci zrušené Katedry marxismu-leninismu byli vzati do kádrové dispozice na dobu 3. měsíců.⁴² Zmíněným nařízením náčelníka VVŠ PV č. j. 15036 byly dnem 1. března 1990 zřízeny nové celoškolské katedry – společenských věd s plánovaným počtem 21 vojáků z povolání, jedním občanským zaměstnancem a dvěma technickohospodářskými pracovníky a sociálních věd s plánovaným počtem 13 vojáků z povolání a jedním občanským zaměstnancem.⁴³ Strukturu katedry společenských věd tvořily odborné skupiny filozofie, ekonomie, politologie a novodobých a československých dějin. Základem katedry sociálních věd se staly odborné skupiny pedagogiky a psychologie a sociologie. Plánovaná místa na nových katedrách byla obsazena výběrovým řízením. Vedoucím katedry společenských věd se stal pplk. doc. RSDr. Václav Lošek, CSc., vedoucím katedry sociálních věd byl ustanoven plk. RSDr. Jan Kunhart, CSc.⁴⁴

Konstituování nových kateder probíhalo v období, kdy byla v armádě realizována opatření známá pod názvem „demokratizace a humanizace armády“. Cílem procesu bylo postupné dosažení změn směřujících k její přeměně z armády totalitního státu v armádu

³⁹ Ústavní zákon č. 135/1989 Sb. Částka 31/1989. [online] [cit.1-6-2023.] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1989-135>

⁴⁰ Celkový počet pracovníků politického aparátu vojáků z povolání činil 4 180 osob včetně 706 posluchačů vojenskopolitických škol. ČERNOCH, Felix a KRÁLOVEC, Karel. *Personální vývoj v rezortu obrany (1990-2001)*. 1. Praha: SPSP MO, 2001. s. 13.

⁴¹ Směrnice pro ideologickou práci byly vydány v letech 1976, 1981 a 1986, Předpisy o vojenském školství – 1975 a 1980 s doplňky v roce 1979.

⁴² Kádrová dispozice bylo opatření, kdy voják z povolání, který do ní byl zařazen, nezastával žádnou konkrétní funkci a pobíral plat z předchozího zařazení. Toto opatření se využívalo v případě rušení útvarů, reorganizace nebo přeřazení vojáka z povolání na jinou funkci, která vznikala v rámci reorganizace. V případě příslušníků katedry byla v době jejich kádrové dispozice provedena výběrová řízení na funkce v nově zřízených katedrách společenských věd a sociálních věd.

⁴³ VSA, f. 990/2, sv. 374. Hlášení o práci celoškolských kateder za školní rok 1989-1990.

⁴⁴ Tamtéž.

státu demokratického. Důležitou součástí těchto opatření představovala realizace Rozkazu ministra národní obrany ČSSR č. 11 ze dne 16. února 1990 *Atestační řízení v Čs. lidové armádě*. Jeho cílem bylo: „...komplexně prověřit individuální předpoklady hodnocených pro výkon zastávané funkce, posoudit jejich použitelnost a stanovit perspektivu jejich další služby.“⁴⁵ Všichni příslušníci kateder včetně občanských zaměstnanců byli zařazeni do první etapy atestačního řízení. Ta proběhla v termínu od 1. května 1990 do 30. června 1990 formou mimořádného hodnocení před stanovenou komisí, ve které byli zastoupeni i členové sdružení Vojenská obroda.

Další rozsáhlá opatření k demokratizaci a humanizaci armády, která se týkala i života ve vojenských vysokých školách, obsahovaly rozkazy ministra národní obrany č. 15 ze dne 15. března 1990 *Nové znění vojenské přísahy a přerušení členství a činnosti v politických stranách a politických hnutích*, č. 16 ze dne 28. března 1990 *Opatření k dalšímu prohlubování demokratizačního procesu v Čs. armádě* a č. 27 ze dne 7. května 1990 *Opatření k demokratizaci a humanizaci služby v Čs. armádě*. Pouze vojenských škol se týkal článek 18 rozkazu č. 27, v němž se uvádí: „Ve vojenských školách jsou zástupci z řad posluchačů a žáků zařazováni do pedagogických a vědeckých rad škol a fakult i do jiných poradních orgánů škol.“ a dále „Talentovaní posluchači závěrečných ročníků vojenských vysokých škol se mohou účastnit konkurzních řízení k přímému zařazení do pedagogických funkcí nebo vědecké přípravy.“⁴⁶

Následující etapa výuky společenských věd od zimního semestru akademického roku 1990/1991 byla rozhodujícím způsobem ovlivněna přijetím nového vysokoškolského zákona č. 172/1990 Sb., který nabyl účinnosti 1. července 1990.⁴⁷ V předcházejícím vysokoškolském zákoně o vysokých školách č. 19/1966 Sb. bylo v § 55 zakotveno množství výjimek pro vysoké vojenské školy. O obsahu a rozsahu výuky na vysokých vojenských školách rozhodovalo ministerstvo národní obrany nebo přímo určení funkcionáři, respektive náčelník Hlavní politické správy a politická správa ČSLA v případě společensko-vědních předmětů. Nový zákon platil stejně i pro vysoké vojenské školy. Výjimka se týkala pouze zveřejňování výsledků vědeckého bádání, kde bylo nutno respektovat právní předpisy týkající se utajovaných skutečností a výjimka pro vědecko-pedagogické pracovníky, vojáky v činné službě na které se vztahovaly některé zvláštní předpisy.⁴⁸

Zásadní a do té doby pro armádní prostředí téměř nepředstavitelné změny přinesl zákon v části páté – *Samospráva vysokých škol*. Šlo především o volbu akademických

⁴⁵ VÚA–VHA. Sbíрка rozkazů a nařízení MNO. Rozkaz ministra národní obrany ČSSR č. 11 ze dne 16. února 1990 *Atestační řízení v Čs. lidové armádě*.

⁴⁶ VÚA–VHA. Sbíрка rozkazů a nařízení MNO. Rozkaz ministra národní obrany č. 27 ze dne 7. května 1990 *Opatření k demokratizaci a humanizaci služby v Čs. armádě*.

⁴⁷ Zákon o vysokých školách č. 172/1990 Sb. [online] [cit.1-6-2023.] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-172>

⁴⁸ Branný zákon č. 92/1949 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Zákon č. 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech vojáků, ve znění pozdějších předpisů.

senátů vysoké školy a fakult (§ 9 zákona) a jejich pravomoci včetně volby a návrhů kandidátů na rektora (§ 10, odst. 1, písm. c) a na děkana (§ 10, odst. 2, písm. b).⁴⁹

Další výraznou změnu přineslo znění vysokoškolského zákona pro koncipování učebních programů a tím i jednotlivých předmětů. Tuto kompetenci svěřil nový vysokoškolský zákon do rukou fakult s tím, že studijní programy schvaloval podle ustanovení § 10, odst. 2, písm. f) akademický senát fakulty.⁵⁰ Vzhledem ke skutečnosti, že nový vysokoškolský zákon platil pro vysoké vojenské školy jen s nepatrnými výjimkami a vysokoškolské vzdělání získané na vojenských školách bylo rovnocenné s vysokoškolským vzděláním získaným na civilních školách, bylo nutno realizovat určité úpravy i ve výuce předmětů, které byly v nové učební dokumentaci uváděny jako všeobecně teoretické předměty a jako všeobecně inženýrské předměty. Minimální změny se dotkly předmětů zahrnutých do kategorie vojenské a vojensko-odborné předměty.

Realizace ustanovení nového vysokoškolského zákona si vyžádala určitý čas. V zimním semestru akademického roku 1990/1991 byly zvoleny akademické senáty jednotlivých fakult a Vysoké vojenské školy pozemního vojska. Následně byl zvolen rektor VVŠ PV a děkani jednotlivých fakult.⁵¹ Postupně byly upravovány učební plány jednotlivých studijních oborů. Zcela nově byla koncipována výuka společenských věd, která probíhala podle upraveného Učebního plánu platného od 1. září 1990.⁵²

V učebních plánech před listopadem 1989 byly společenskovědní předměty vedeny v kategorii I jako nejdůležitější. V plánech po roce 1989 byly vedeny v poslední kategorii IV. Lze říci, že toto postavení předmětů v učebních plánech ilustrovalo zásadní změny, ke kterým ve výuce společenských věd došlo, a symbolizovalo změnu názorů na jejich význam v přípravě posluchačů. Před rokem 1989 tvořily společenskovědní předměty rozhodující prostředek indoktrinace budoucích důstojníků komunistickou ideologií a jejich výchovy ke komunistickému přesvědčení a oddanosti KSČ i tehdejšímu režimu. Po roce 1989 se změny v obsahu a rozsahu společenskovědních předmětů staly součástí procesu nazvaného demokratizace a humanizace armády. Jejich hlavním deklarovaným cílem bylo přispět k formování požadovaných vlastností důstojníka armády demokratického státu.

Výuka společenských věd zahrnovala předměty: obecné a československé dějiny, politologie, filozofie, ekonomie a sociologie výchovy a osvětové práce. Předměty obecné a československé dějiny a filozofie byly vyučovány v rozsahu 80 hodin, sociologie

⁴⁹ Rektora vysoké školy podle zákona č. 172/1990 Sb. jmenoval na návrh akademického senátu vysoké školy prezident republiky. V případě funkce děkana zákon v § 10, odst. 2, písm. b přímo uváděl, že akademický senát fakulty: „volí děkana z profesorů a docentů fakulty a odvolává jej z funkce“ [online] [cit.1-6-2023.] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-172>

⁵⁰ Zákon o vysokých školách č. 172/1990 Sb. [online] [cit.1-6-2023] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-172>

⁵¹ Blíže: HANZLÍK, František; KOZÍLEK, Rostislav a RÁKOSNÍK, Zdeněk. *Historie a současnost*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Agentura vojenských informací a služeb, 2002. ISBN 80-7278-160-X. s. 58–62.

⁵² Stávající učební plány studijních oborů byly upraveny na základě Nařízení 1. zástupce ministra národní obrany č. j. 05002/1 z 1. ledna 1990. VSA, Učební dokumentace VVŠ PV Vyškov, f. 990/4-47, 1990.

výchovy a osvětové práce v rozsahu 70 hodin, ekonomie a politologie 60 hodin.⁵³ Oproti stavu před listopadem 1989 poklesl celkový počet hodin společenských věd z 580 na 350, to je o 230 hodin. U Fakulty motostřeleckého vojska, která připravovala studenty na velitelské funkce, obsahoval učební plán navíc 130 hodin výuky vojenské pedagogiky a psychologie, která byla zařazena v kategorii I. – vojenské a vojensko-odborné předměty.

V souladu s ustanovením nového vysokoškolského zákona byla zahájena příprava na přechod ke dvoustupňovému vysokoškolskému vzdělávání od akademického roku 1991/1992. První stupeň – bakalářské studium v rozsahu 6 semestrů ukončené státní zkouškou a bakalářskou prací. Druhý stupeň – magisterské navazující studium v trvání 4 semestrů ukončené státní zkouškou a obhajobou diplomové práce. Oproti původnímu souvislému typu studia došlo při absolvování úplného vysokoškolského studia k jeho prodloužení na 5 let. Při přípravě učební dokumentace a stanovení obsahu a rozsahu výuky byly brány v úvahu různé faktory. Postupně byly využívány poznatky získané v rámci rozšiřujících se kontaktů se zahraničními vojenskými školami, především z Francie, Spolkové republiky Německo, Velké Británie, USA a s domácími civilními vysokými školami.

V koncipování výuky společenských věd se výrazným způsobem promítla skutečnost, že nové studijní programy, struktura předmětů, jejich hodinový rozsah i obsah se na rozdíl od předcházejícího období tvořily na úrovni fakulty. Nově zvolení děkani a management fakult neměli s přípravou struktury studijních programů a stanovením hodinového rozsahu a obsahu jednotlivých předmětů téměř žádné zkušenosti. Každá fakulta samostatně podle úvahy jejího vedení stanovovala, jaké společenskovědní předměty a v jakém rozsahu budou vyučovány.

Rozdíly lze uvést na příkladu Fakulty druhů vojsk (s odbornostmi ženijní, chemické a raketového vojska a dělostřelectva) a Fakulty motostřeleckého vojska. U Fakulty druhů vojsk zahrnovala učební dokumentace v bakalářském stupni společensko-vědní předměty: obecná ekonomie – 36 hodin, filozofie – 36 hodin, československé a obecné dějiny 36 hodin, politologie 36 hodin, sociologie – 40 hodin. V rámci vojensko-odborných předmětů byl zařazen předmět vojenská dějiny v rozsahu 30 hodin. Navazující magisterské studium obsahovalo studium následujících společensko-vědních předmětů: filozofie – 20 hodin, obecná ekonomie – 20 hodin, československé a obecné dějiny – 20 hodin, vojenská pedagogika – 30 hodin, politologie – 20 hodin a sociologie – 30 hodin.⁵⁴

Studijní plány fakulty motostřeleckého vojska obsahovaly v bakalářském stupni společenskovědní kurz v rozsahu 126 hodin. Jeho obsah tvořily předměty: filozofie – 36 hodin, ekonomie – 24 hodin, politické dějiny čs. státu – 36 hodin a politologie 30 hodin. Mezi předměty vojensko-odborné přípravy byl navíc zařazen předmět vojenská dějiny v rozsahu 20 hodin. V navazujícím magisterském studiu zahrnoval společenskovědní kurz celkem 120 hodin se stejnými předměty v obdobném rozsahu.

Fakulta motostřeleckého vojska se snažila využít zkušeností z minulosti, kdy absolventi Vyššího vojenského učiliště získávali aprobaci učitelství pro střední školy v předmětech tělesná výchova a matematika. Proto studijní plány fakulty zahrnovaly i studijní

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ VSA, f. 990/4-56, Učební dokumentace VVŠ PV Vyškov, 1992.

plány aprobačních předmětů technická výchova, tělesná výchova, matematika a fyzika. Z toho důvodu obsahovaly studijní plány jednotlivých aprobací ještě předměty učitel-ské způsobilosti v rozsahu 256 hodin, které ostatní fakulty ve studijních plánech neměly. K nim patřily následující předměty: psychologie obecná – 36 hodin, psychologie vývojová – 36 hodin, úvod do pedagogiky a obecné didaktiky – 26 hodin, výběrový seminář z pedagogiky – 26 hodin, sociologie 44 hodin, sociální psychologie – 44 hodin a pedagogická psychologie – 44 hodin.⁵⁵

Obsahovou náplň jednotlivých předmětů připravovaly celoškolské katedry společenských a sociálních věd. Změny ve výuce společenských věd na základě zrušení článku 4 Ústavy o vedoucí úloze KSČ a následující proces demokratizace a humanizace v armádě umožnily vědeckopedagogickým pracovníkům vyučujícím společenské vědy navázat kontakty a spolupráci s katedrami civilních vysokých škol stejného zaměření. Šlo například o Katedru filozofie a Historický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Katedru psychologie a Katedru historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého, Katedru pedagogiky Pedagogické fakulty Univerzity Palackého a další. Zároveň měli možnost získat poznatky z výuky společenských věd v zahraničních vojenských školách z Francie, Německa, Velké Británie, Holandska a dalších států, jejichž delegace včetně studentů často navštěvovali VVŠ PV.

Na základě analýzy a komparace poznatků vyplývajících ze studia všech dostupných pramenů lze ukázat základní rozdíly ve výuce společenských věd před rokem 1989 a po zásadních změnách, které následovaly. Ty lze dokumentovat následujícími skutečnostmi:

- Před rokem 1989 sloužily společenskovední předměty jednoznačně k indoktrinaci posluchačů v duchu ideologie komunistické strany s cílem připravit absolventy zcela oddané režimu a komunistické straně.
- Změnit postupně tento stav umožnil až vývoj ve společnosti a v armádě, který následoval po listopadu 1989.
- V důsledku změn po listopadu 1989 byly bez náhrady zrušeny společenskovední předměty, využívané především k ideologické indoktrinaci studentů jako – stranickopolitická práce, vědecký komunismus, dějiny KSČ a mezinárodního komunistického a dělnického hnutí, marxisticko-leninská filozofie a marxisticko-leninská politické ekonomie.
- Byla zrušena Katedra marxismu-leninismu.
- Následně byly vytvořeny nové společenskovední katedry – Katedra společenských věd a Katedra sociálních věd. Odborné a morální vlastnosti příslušníků nových kateder byly posouzeny ve výběrových řízeních a následně v atestačním řízení.
- V průběhu letního semestru 1990 byly připraveny k zařazení do studijních programů nové společenskovední předměty s obsahem, jehož studium mělo přispět k formování požadovaných vlastností důstojníka demokratické armády. Šlo o předměty historie, filozofie, politologie, sociologie, obecná ekonomie, psychologie se zcela jiným obsahem, než byl obsah společenskovedních předmětů před rokem 1989.
- Od zimního semestru akademického roku 1990/1991 byla zahájena výuka nových společenskovedních předmětů.

⁵⁵ Tamtéž, f. 990/4-60.

- Zjednodušeně by se dal celý proces, trvající více než tři roky, nazvat „společenské vědy na vojenských školách od ideologické indoktrinace ve prospěch KSČ po přípravu důstojníka demokratické armády“.

ZÁVĚR

Vysoké vojenské školství, které existovalo v době společenských změn v Československu v listopadu 1989, získalo svoji podobu v letech normalizace po okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy v srpnu 1968. Prioritní součástí studia byla výuka společenských věd, jejímž hlavním cílem bylo připravit absolventa plně oddaného režimu a komunistické straně. K tomu, aby výuka společenských věd naplňovala stanovené cíle a byla co nejefektivnější, přijímalo vedení komunistické strany a armády rozhodnutí, která se promítala v obsahu předpisů platných pro výuku společenských věd. Ke zvýraznění významu výuky společenských věd a ve snaze zvýšit její vliv byla přijímána řada dalších opatření, která obsahoval předpis určující obsah celého systému ideologické práce v armádě – Směrnice pro ideologickou práci v ČSLA, Všeob-sm-15. Obsah archivních pramenů dokládá, že v celém období, které předcházelo společenským změnám v listopadu 1989, projevovalo vedení KSČ a armády maximální snahu o zintenzivnění a rozšíření ideologického působení na příslušníky armády. Svědčí o tom i postupné změny obsahu Směrnic pro ideologickou práci v letech 1976, 1981 a 1986. Stejnou tendenci projevovalo vedení KSČ i ve vztahu k výuce společenských věd na vysokých vojenských školách. Praktickým výsledkem těchto snah byly doplňky a změny předpisů, které se výuky společenských věd týkaly.

Společenské změny po listopadu 1989 a především vývoj po zrušení článku 4 Ústavy o vedoucí úloze Komunistické strany Československa znamenaly zhroucení celého systému ideologického působení v armádě včetně výuky společenských věd v dosavadní podobě. Analýza archivních materiálů ukazuje, že v případě výuky společenských věd se tak stalo proto, že byly zrušeny všechny prvky armádní struktury, které o obsahu, rozsahu a způsobu výuky společenských věd rozhodovaly. K nim patřila především Hlavní politická správa ČSLA, politické oddělení VVŠ PV Vyškov, politické skupiny na fakultách a všechny základní organizace KSČ na katedrách i na fakultách. Postupně přestaly platit předpisy týkající se výuky společenských věd, především Směrnice pro ideologickou práci v ČSLA Všeob-sm-15/č. a následně i Škol-1-1. Výrazným projevem snahy o změny ve výuce společenských věd bylo i zrušení katedry marxismu-leninismu a vytvoření nových kateder společenských věd a sociálních věd, které byly obsazeny vědecko-pedagogickými pracovníky, kteří se podrobili atestacím na základě rozkazu ministra národní obrany. Navíc byla jejich odborná způsobilost posouzena komisí ministerstva národní obrany, která byla složena z rehabilitovaných bývalých vojáků z povolání. Zároveň se postupně do praxe zaváděly ustanovení nového vysokoškolského zákona, především v oblasti přípravy nových studijních plánů. Vše výše uvedené ve svém souhrnu přispělo k tomu, že od 1. září 1990 byla na všech fakultách Vysoké vojenské školy pozemního vojska zahájena výuka společenských věd směřující k formování vlastností důstojníka demokratické armády. Tím byl vytvořen i potřebný základ pro řešení problematiky společenských věd

v následujícím období, které bylo charakterizováno velmi častými změnami organizačních struktur, snižováním počtů všech kategorií vojáků i vědeckopedagogických pracovníků-občanských zaměstnanců a složitými diskuzemi o budoucí transformaci vojenského školství. Tento stav přetrvával až do vzniku Univerzity obrany v roce 2004 s dislokací v Brně jako jediné vysoké vojenské školy.⁵⁶

Autor: *Prof. PhDr. František Hanzlík, CSc., narozen v roce 1954. Je absolventem Vojenské politické akademie v Bratislavě (1977), dizertační a habilitační práci v oboru československé dějiny obhájil na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity (1992 a 1997). Jmenovací řízení absolvoval na Slezské univerzitě v Opavě (2012). Od roku 1984 působí jako vědecko-pedagogický pracovník. Do roku 2004 na Vysoké vojenské škole pozemního vojska ve Vyškově a od roku 2004 na Univerzitě obrany. Zabývá se problematikou vojenské historie se zaměřením na 1. a 2. světovou válku, na československý vojenský exil po únoru 1948, na úlohu tajných služeb v zápase o politickou moc a na historii vojenského školství.*

Jak citovat: HANZLÍK, František. Důsledky změn v Československu v listopadu 1989 pro výuku společenských věd na vysokých vojenských školách na příkladu Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově. *Vojenské rozhledy*. 2023, 32 (4), 188-205. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

⁵⁶ Univerzita obrany byla zřízena ke dni 1. září 2004 zákonem č. 214/2004 Sb. § 1. Zřizuje se vojenská vysoká škola s názvem Univerzita obrany. Sídlem této vojenské vysoké školy je Brno. Univerzita obrany vzniká splynutím Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově, Vojenské akademie v Brně a Vojenské lékařské akademie Jana Evangelisty Purkyně v Hradci Králové, které ke dni zřízení Univerzity obrany zanikají. [online] [cit. 1-6-2023.] Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-214>

Jomkipurská válka perspektivou československé diplomacie	3
<i>Eva Taterová</i>	
Od plánu <i>Gideon</i> k plánu <i>Tnufa</i>: izraelská obranná strategie a budování izraelských obranných sil v širším kontextu Blízkého východu po arabském jaru	24
<i>Ľubomír Zvada, Jiří Lach</i>	
Charakter války na Ukrajině a z ní vyplývající implikace pro Českou republiku	45
<i>Jaroslav Galba, Josef Procházka</i>	
Koncepční přístup k multidoménovým operacím	66
<i>Zdeněk Petráš</i>	
Deficity ve strategické komunikaci pro vyzbrojování	86
<i>Vladimír Vyklický, Ivo Pikner</i>	
Moderní bojiště a nezbytná reflexe při vzdělání a výcviku budoucích leaderů	110
<i>Pavel Zahradníček, Martin Botík, Luděk Rak, Jan Hrdinka</i>	
Zhodnocení vývoje evropských vzdušných sil v kontextu soupeření Spojených států a Číny	123
<i>Jan Feryna, Libor Kutěj</i>	
Strategické překvapení a dopady pro obranu státu	140
<i>Radek Dubec, Roman Janda</i>	
Operační prostředí a vybrané funkcionality zpravodajského zabezpečení v Armádě České republiky – příležitosti a výzvy	155
<i>Petr Hlavizna, Radovan Vašíček, Daniele Brugioni</i>	
Vnější zapojení a etiopská válka v Tigraji (2020–2022): vliv diferencovaných motivů na občanskou válku	171
<i>Ahmet Göksel Uluer</i>	
Důsledky změn v Československu v listopadu 1989 pro výuku společenských věd na vysokých vojenských školách na příkladu Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově	188
<i>František Hanzlík</i>	

CONTENTS

Yomkippur War from the Perspective of Czechoslovak Diplomacy	3
<i>Eva Taterová</i>	
From Plan <i>Gideon</i> to Plan <i>Tnufa</i>: Israeli defense strategy and the buildup of the Israeli Defense Forces in the wider context of the Middle East after the Arab Spring	24
<i>Lubomír Zvada, Jiří Lach</i>	
Character of the War in Ukraine and its implications for the Czech Republic	45
<i>Jaroslav Galba, Josef Procházka</i>	
Conceptual Approach to Multi-Domain Operations	66
<i>Zdeněk Petráš</i>	
Deficits in Strategic Communication for Armaments	86
<i>Vladimír Vyklický, Ivo Pikner</i>	
Modern Battlefield and Necessary Reflection in Military Leader's Education and Training	110
<i>Pavel Zahradníček, Martin Botík, Luděk Rak, Jan Hrdinka</i>	
Assesment of the development of European Air Forces in the context of US-China competition	123
<i>Jan Feryna, Libor Kutěj</i>	
Strategic Surprise and Implications for State Defense	140
<i>Radek Dubec, Roman Janda</i>	
The Operating Environment and Selected Functionalities of Intelligence Support in the Czech Armed Forces - Opportunities and Challenges	155
<i>Petr Hlavizna, Radovan Vašíček, Daniele Brugioni</i>	
External Involvement and Tigray War of Ethiopia (2020-2022): The Impact of Differentiated Motives on a Civil War	171
<i>Ahmet Göksel Uluer</i>	
Consequences of the Changes in Czechoslovakia in November 1989 for the Teaching of Social Sciences at Military Universities Using the Example of the Military University of the Ground Forces in Vyškov	188
<i>František Hanzlík</i>	

Časopis VOJENSKÉ ROZHLEDY
čtvrtletník

Vydává:

Ministerstvo obrany České republiky, Tychonova 1, 160 01 Praha 6 – Dejvice

Vydávající instituce:

Univerzita obrany, Kounicova 156/65, 662 10 Brno

IČO: 60162694

Vojenské rozhledy č. 4/2023

Ročník: XXXII. (LXIV)

Datum předání do tisku: 29. listopadu 2023

Rozšiřuje:

OKP MO, distribuce, Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

Radka Boková, tel. 973 215 563, bokovar@army.cz

Redakce: Ing. Petr Koziel, telefon: 973 443 499

E-mail: vojenskerozhledy@unob.cz

Redakční rada: Ing. Ján Spišák, Ph.D. (předseda), PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., pplk. Marco Biagini, Ph.D., M. A., doc. PhDr. Felix Černoč, CSc., plk. Florian Circiumaru, Ph.D., Mgr. Lukáš Dyčka, Ph.D., prof. PhDr. Jan Eichler, CSc., kpt. Mgr. et. Mgr. Jakub Fučík, Ph.D., prof. Dr. hab. Artur Gruszczak, plk. gšt. doc. Ing. Vladan Holcner, Ph.D., Ing. Vladimír Karaffa, CSc., prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Mgr. Josef Kraus, Ph.D., Mgr. Tomáš Kučera, Ph.D., prof. Juha-Matti Lehtonen, Ph.D., brig. gen. Mgr. Petr Milčický, Ph.D., MSc., doc. Martin Riegl, Ph.D., doc. Hofrat Univ. Dr. Erwin Schmidl, Ph.D., Dr. hab. Zdzisław Sliwa, RNDr. Pavel Štalmach, MBA, Ing. Miroslav Šuhaj, Ph.D., Mgr. et Mgr. Lukáš Tichý, Ph.D.

Tajemník redakční rady: Mgr. Jaroslav Galba

Sídlo redakce: Kounicova 65, 662 10 Brno

Adresa pro zaslání pošty: Vojenské rozhledy – redakce, Kounicova 156/65, 662 10 Brno

Časopis Vojenské rozhledy v elektronické podobě naleznete na:

<http://www.vojenskerozhledy.cz/>

Časopis je evidován:

- v evropské databázi ERIH PLUS
- v seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v České republice
- v katalogu Národní knihovny České republiky
- v databázi Central and Eastern European Online Library GmbH (CEEOL)
- v Crossref database (DOI)
- v databázi Directory of Open Access Journals (DOAJ)

Od čísla 1/2018 je časopis indexován v databázi Emerging Sources Citation Index na Web of Science

Grafická úprava: Adéla Zemanová

Tiskne: VGHMÚř Dobruška

Evidenční číslo: MK ČR E 6059

Identifikační číslo: ISSN 1210-3292 (print), ISSN 2336-2995 (on-line)

doi: 10.3849/2336-2995

